

Facta non solum verba

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA
AASTARAAMAT

FAKTID JA ARVUD

ANNALES
ACADEMIAE SCIENTIARUM
ESTONICAE

XXIV (51)

2018

TALLINN 2019

Koostajad:

Jaak Järv (vastutav toimetaja)

Aastaraamatu valmistasid ette:

Siiri Jakobson, Ebe Pilt, Marika Pärn, Tiina Rahkama, Ülle Raud, Ülle Sirk

Keeletoimetaja: Katrin Ringo

Küljendaja: Erje Hakman

Fotode autorid: Annika Haas lk 31, 32, Reti Kokk lk 11, 54, 55, 58, 59, 60, 62, 65, 66, Janis Salins lk 34, ülejäänud fotod on pärit akadeemia arhiivist

Koostajad tänavad: Jaak Aaviksoo, Agnes Aljas, Madis Arukask, Villem Aruoja, Toomas Asser, Jüri Engelbrecht, Arvi Hamburg, Sirje Helme, Marin Jänes, Jelena Kallas, Marko Kass, Meelis Kitsing, Mati Koppel, Kerri Kotta, Urmas Kõljalg, Jakob Kübarsepp, Maris Laan, Marju Luts-Sootak, Märt Läänemets, Olga Mazina, Killu Mei, Andres Metspalu, Leo Mõtus, Peeter Mürsepp, Ülo Niine, Jüri Plado, Katre Pärn, Anu Reinart, Kaido Reivelt, Andrus Ristkok, Ave Soeorg, Tarmo Soomere, Külliki Steinberg, Evelin Tamm, Urmas Tartes, Jaana Tõnisson, Marja Unt, Tiit Vaasma, Rein Vaikmäe, Urmas Varblane, Eero Vasar

Trükitud trükikojas Paar

SISUKORD

SAATEKS.....	5
KROONIKA 2018	7
AKADEEMIA LIIKMESKOND.....	11
ÜLDKOGU.....	14
JUHATUS	15
OSAKONNAD	16
NÕUKOGUD, KOMISJONID	18
AKADEEMIA ÜRITUSED.....	25
AKADEEMIA, MEEDIA, ÜHISKOND.....	28
ARVAMUSI AKADEEMIKUTELT.....	30
TUNNUSTUSED AKADEEMIKUTELE JA AKADEEMIALT.....	31
AKADEEMIA VÄLJAANDED	35
RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ	36
ETTEKANDED ÜLDKOGU ISTUNGITEL.....	40
JUUBELID	52
PERSONAALIA.....	70
TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS.....	75
EESTI TEADUSTE AKADEEMIA UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUS.....	76
ASSOTSIEERUNUD ASUTUSED	81
ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONID	88
<i>IN MEMORIAM</i>	106
FINANTSTEGEVUS	110
INFO	112

SAATEKS

Sel aastal sai akadeemia 80-aastaseks. Inimeste jaoks on see soliidne vanus, akadeemiate jaoks pigem poisipõlv. Akadeemia vajalikkuse üle diskuteeriti omariikluse algusest peale, ent sada aastat tagasi peeti seda veel ennatlikuks. Kahekümne aastaga suutis noor riik areneda ja selle teotaheline teadlaskond kasvada nii kiiresti, et akadeemia järele tekkis selge vajadus.

Mida püsivam institutsioon, seda rohkem nõuab selle loomine aega. Keegi ei tea, kui pikalt peeti 80 aastat tagasi läbirääkimisi ja mõttetalguid. Tehniliselt loodi akadeemia reedel, 28. jaanuaril 1938, mil Konstantin Päts allkirjastas „edasilükkamatu riikliku vajaduse tõttu“ Eesti teaduste akadeemia seaduse. Seadus jõustus avaldamisega Riigi Teatajas järgmisel nädalal, 2. veebruaril 1938. Nõnda oli 31. jaanuar 2018 igati sobilik akadeemia loomise meenutamiseks piduliku istungiga riigikogu konverentsisaalis ja mõnusa koosviibimisega akadeemia majas.

Akadeemia esimene koosseis kinnitati kahe ja poole kuu pärast, 13. aprillil 1938. Nädal hiljem, 20. aprillil 1938 toimus sümbolsest Tartu ülikooli nõukogu saalis teaduste akadeemia täiskogu esimene koosolek. See oli väike samm esimesele mõneteistkümnele akadeemikule, aga suur samm Eesti teel nüüdisaegsete riikide perre. Selle sündmuse väarikaks tähistamiseks otsustas akadeemia kõrvale kalduda traditsioonist, mille kohaselt üldkogud korraldatakse kolmapäeviti, ning koguneda üldkogu pidulikule istungile ja korraldada sellega seonduvalt konverents „Eesti mõttelugu“ reedel, 20. aprillil 2018 Eesti rahva muuseumis.

Akadeemia kesksed ülesanded on loomisest saadik samad. Meilt oodatakse, et me „sõltumatult ja kõrge teadusliku professionaalsusega aitame kaasa Eesti teaduse ning riigi sotsiaalse ja majandusliku arengu küsimuste lahendamisele“. Selle töö üks võtmeaspekte on riigi nõustamine. Akadeemia sisulist tegevust alustati pidulikult Eesti kaubandus- ja tööstuskoja saalis (tollal Kanuti gildi hoones) 22. oktoobril 1938. Seda tähtpäeva meenu-tati 22.–23. oktoobril 2018 rahvusvahelise konverentsiga „Akadeemia usaldatava nõustajana informatsioonist üleküllastunud ühiskonnas“.

Aasta 2018 oli ka tõsise töö, uute alguste ja loodeta-vasti mitmete traditsioonide kinnistumise aasta. Olgu see teaduse, hariduse ja kultuuri väärtustamine ühes partneritega teel Poska akadeemiani (ehk akadeemi-kute loengusari Tartu Poska gümnaasiumis ja teistes gümnaasiumites üle Lõuna-Eesti) või akadeemilise mõtlemise laienemine teatrilavale koostöös Von Krahli teatri ja Vikerraadioga. Ühine ettevõtmine „Elu pärast Googlet“ tähendas kahteist loengut teatrilaval täissaalile, akadeemiku poolt kohapeal sündinud *pop-up* lõpu-vinjetti, raadiosaadet igast loengust, pluss seeria esseid või arvamuskäsitlusi, mis sõna otseses mõttes ummistasid trükimeedia.

Väljaspool Eestit töötavate eesti noorteadlaste kon-verents hakkab kujunema traditsiooniks. Väikerahva jaoks on elutähtis hoida sidet meie parimate (ajudega) noortega. Küll nad tulevad tagasi, ja siis juba kopsaka kogemustepagasiga. Kui muidugi oskame neile sobivat tööd ja leiba pakkuda.

Selliste avalikku ruumi täitvate ja teaduspoliitikat suunavate mõjutuste vundament on akadeemia liikmete avalikkusele enamasti nähtamatu töö kõikvõimalikes komisjonides, komiteedes, nõuandvates ja otsustus-kogudes, aga ka lektoritena, arvamuskäsitluse autoritena, tuumakate ettekannete pidajatena, ajakirjade toimetajate ja retsensentidena. Ülevaate neist aspektidest on juba kaua aega andnud aastaraamatud.

Akadeemia klassikalisel aastaraamatul täitus eelmisel aastal viiekümnes köide, millest 23 on ilmunud pärast taasiseseisvumist. Nende kaante vahele tuli mahutada järjest enam nii sisukaid lugusid ja sädelevaid mõtteid kui ka tehnilist informatsiooni akadeemia enda, aka-deemikute ja akadeemiaga assotsieerunud seltside ning asutuste tegemistest. Üha suurenev huvi akadeemia tege-vuste vastu ärgitas kirjutama laiemale lugejaskonnale suunatud lugusid meie töö mitmesuguste varjundite kohta.

Pole siis üldse imelik, et eelmisel aastal pungus klassikalisest aastaraamatust mõnevõrra mängulisem ja akadeemia vähem nähtavaid, kuid ühiskonna jaoks

olulisi külgi õrna huumoriga peegeldav üllitis „Sõnas ja pildis“. Huvi selle vastu oli nii suur, et juba sügisel hakkas tiraaž otsa saama. Selline asjade käik ärgitas lahutama meie avalike ettevõtmiste, sisuloome ja akadeemia ning akadeemikute üllatavate tegemiste käsitlust mõnevõrra kuivematest külgedest, nagu faktid, arvud ja tegevuste tehnilised ülevaated.

Loodame, et selline eristamine teeb nende elu lihtsamaks, kes on huvitatud akadeemia sisulistest ettevõtmistest, ja pakub samas piisavalt avastamisrõõmu neile, kes vajavad fakte, lühikesi ja vähem kirjlikke kirjeldusi ning tehnilist informatsiooni akadeemia ja meie partnerite tegemiste kohta.

28. veebruaril 2019

Tarmo Soomere

KROONIKA 2018

5. jaanuaril toimus akadeemia majas eesti noori teadlasi ühendav konverents „XXI sajandi suurimad väljakutsed“ (vt lk 25).

8. jaanuaril alustas akadeemia õpilaste teaduskonverentsi „Poska akadeemia“ raames loengusarja „Tee (Poska) akadeemiani“. Avaloengu „Maailma majanduse arengud ja populism“ pidas akadeemik Urmas Varblane (vt „Sõnas ja pildis“ lk 54–55).

19. jaanuaril toimus akadeemia majas programmi TeaMe+ raames ja Eesti teadusajakirjanike seltsi algatusel 2018. aasta arvamusfestivali teadusala võimalike teemade arutelu.

22. jaanuaril külastasid akadeemikud Tarmo Soomere ja Urmas Varblane akadeemik Mihhail Bronšteini tema 95. sünnipäeva puhul.

24. jaanuaril toimus Emil Kraepelini 130 aastat tagasi loodud esimese psühholoogia laboratooriumi ja seltsi ruumides Tartus akadeemik Jüri Alliku raamatu „Välid igavaid inimesi ja olukordi“ esitlus.

25. jaanuaril osales peasekretär Jaak Järv Edinburghi kuningliku ühingu kutsel rahvusvahelisel nõupidamisel, kus käsitleti akadeemiate koostöövõimalusi globaalprobleemide lahendamisel.

27. jaanuaril esitles akadeemik Valter Lang oma 60. sünnipäeval Tartu ülikooli kunstimuuseumis monograafiat „Läänemeresoome tulemised“.

30. jaanuaril toimunud akadeemia juhatuse istungil kinnitati akadeemia 2018. aasta tegevuskava ning juhatuse liikmete tööülesannete jaotus; otsustati sõlmida assotsiatsioonileping akadeemilise põllumajanduse seltsiga ning alustada läbirääkimisi assotsiatsioonilepingu sõlmimiseks Eesti akadeemilise orientaaltseltsiga; Tartu ülikooli nõukogu koosseisust otsustati tagasi kutsuda akadeemik Andres Öpik ja nõukogu liikmeks nimetada keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi (KBFI) vanemteadur, Eesti noorte teaduste akadeemia president Els Heinsalu.

31. jaanuaril tähistati riigikogu konverentsisaalis ja akadeemia saalis pidulikult akadeemia asutamise 80. aastapäeva (vt lk 25 ning „Sõnas ja pildis“ lk 4–9).

31. jaanuaril esindas akadeemik Raivo Uibo akadeemiat rahvusvahelise teadusnõukoja (ICSU) Euroopa liikmesorganisatsioonide ühenduse korraldatud seminaril

„Open Data in Science: Challenges and Opportunities for Europe“ Brüsselis.

1. veebruaril esindas akadeemik Raivo Uibo akadeemiat Euroopa akadeemiate ühenduse (ALLEA) alalise teaduseetika komitee töökoosolekul ja seminaril „Ethical Aspects of Open Access: A Windy Road“ Brüsselis.

5. veebruaril esinesid Poska akadeemias loengusarja „Tee (Poska) akadeemiani“ raames akadeemikud Anu Raud ettekandega „Minu elu vaipades“ ja Jüri Allik ettekandega „Mis teeb psühholoogia huvitavaks“.

5. veebruaril toimus akadeemias arutelu „Eesti PET keskus: võimalused ja perspektiivid“, kus osalesid Põhja-Eesti regionaalhaigla, Ida-Tallinna keskhaigla, Tartu ülikooli kliinikumi, keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi ning firmade Aqua Pharmaceuticals ja HK Nõustamise OÜ esindajad.

16. veebruaril toimus Tartu ülikooli füüsika instituudis akadeemik Tšeslav Luštšiku 90. sünnipäeva tähistav konverents.

19. veebruaril pidas peasekretär Jaak Järv ettekande akadeemilise põllumajanduse seltsi aktusel.

27. veebruaril toimus akadeemias TeaMe+ programmi raames Eesti teadusajakirjanike seltsi salong-seminar. Ettekandega teemal „Soome avaliku teabe komisjoni (*Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta*) soovist teaduskommunikatsiooniks“ esines seltsi esimees Priit Ennet. Arutati ka teadusajakirjanduse ja teaduskommunikatsiooni teemade kajastamist Vikipeedias.

1. märtsil toimus akadeemias programmi TeaMe+ raames arutelu 14. aprillil Tallinnas ja Tartus teadusmarsi korraldamise üle.

5. märtsil esinesid Poska akadeemia üritusel loengusarja „Tee (Poska) akadeemiani“ raames akadeemikud Ene Ergma ettekandega „Kosmos – kaugel ja lähedane“ ja Peeter Saari ettekandega „Kas on võimalik telepaatia gravitatsioonilainetel?“.

6. märtsil allkirjastasid president Tarmo Soomere ja akadeemilise põllumajanduse seltsi esimees Marko Kass akadeemia ja seltsi vahelise assotsiatsioonilepingu.

6. märtsil toimunud akadeemia juhatuse istungil kinnitati akadeemia üldkogu aastakoosoleku päevakord, otsustati muuta akadeemikute valimise reglementi ja esitada muudatused akadeemia üldkogule kinnitamiseks.

16. märtsil kohtusid akadeemikud Jüri Engelbrecht ja Tarmo Soomere kultuuri ja hariduse missioonikongressi „Inimeseks õppides“ korralduskomiteega. Lepiti kokku teaduskultuuri päeva (23.11.2018 akadeemia saalis) formaat ja ajakava.

19. märtsil toimus akadeemia saalis konverents „Keel ja teadus“, mille korraldas Eesti teadusajakirjanike selts koostöös Eesti noorte teaduste akadeemia ja Eesti teaduste akadeemiaga.

28. märtsil toimus akadeemia saalis polaaruuringute komisjoni korraldusel teadusvõrgustiku EU-PolarNet sümposium.

2. aprillil esinesid loengusarja „Tee (Poska) akadeemiani“ raames akadeemik Urmas Kõljalg ettekandega „Looduseurija elu“ ja akadeemik Andres Metspalu ettekandega „Personaalne meditsiin juba täna“.

12.–13. aprillil Eesti rahva muuseumis toimunud teadusfestivalil autasustas akadeemia andekaid noori eripreemiaga (vt lk 35 ning „Sõnas ja pildis“ lk 104).

14. aprillil avati Eesti rahva muuseumis akadeemik Anu Raua näitus „Isamaastikud“, kus oli eksponeeritud ligi viiskümmend vaipa aastaist 1968–2018.

17. aprillil korraldasid teaduste akadeemia ja arenguseire keskus teadlaste ja riigikogu ühisarutelu, kus käsitleti Eesti jaoks võtmetähtsusega teemasid: tuuleenergia potentsiaali taastuvenergia allikana; energiapuudusele ja vajalikke investeeringuid ning gaasituru toimimise ja varustuskindluse probleemiatikat (vt lk 26 ning „Sõnas ja pildis“ lk 64–65).

20. aprillil toimus Eesti rahva muuseumis (ERM) Eesti teaduste akadeemia üldkogu pidulik istung. Teadusliku ettekande pidasid elutöö preemia laureaat, akadeemik Agu Laisk ja akadeemia välisliige Jaan Valsiner. Järgnevalt anti ülevaade akadeemia 2017. aasta tegevusest. Üldkogu teises osas kinnitati akadeemikute valimise reglemendi muudatused ning võeti vastu otsus akadeemia 2017. aasta eelarve täitmisest ja 2018. aasta eelarvest.

20. aprillil esitles president Tarmo Soomere akadeemia üldkogu pidulikul istungil ERMis tervikasja „Eesti teaduste akadeemia 80“, s.o postmargiga postkaarti, mille Eesti Post akadeemia juubeliaasta tähistamiseks käibele lasi.

20. aprillil ilmus akadeemia klassikalistele (nn valgetele) aastaraamatutele lisaks värvilise aastaraamatu pilootväljaanne „Eesti teaduste akadeemia. Sõnas ja pildis“.

20. aprillil toimus ERMis akadeemia eestvedamisel konverents „Eesti mõttelugu“, millega tähistati Eesti teaduste akadeemia esimese üldkogu istungit 20. aprillil 1938 (vt lk 25 ning „Sõnas ja pildis“ lk 23).

23.–24. aprillil osales president Tarmo Soomere Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) keskkonnapaneele ja energeetikapaneele ühisistungil Budapestis Ungari teaduste akadeemia majas.

27. aprillil oli akadeemial külas välisliige, Budapesti tehnika- ja majandusülikooli (BME) rakendusmehaanika professor, Ungari teaduste akadeemia akadeemik Gábor Stépán. Kohtumisel arutles külaline koos president Tarmo Soomere ja juhatuse liikme Jüri Engelbrechtiga libateaduse probleemi üle; võrreldi teaduse rahastamist ja seda mõjutavaid faktoreid Eestis ja Ungaris; kõneldi teaduse positsioonist ühiskonnas. Akadeemia välisliikme diplomi andis Tarmo Soomere Gábor Stépánile üle Tallinna tehnikaülikoolis, kus külaline pidas avaliku loengu „Quantization and sensory threshold in balancing with delay“.

15. mail toimunud akadeemia juhatuse istungil otsustati seitsme akadeemiku vakantsid erialati; otsustati välja kuulutada uurija-professorite konkurss ning moodustati konkursikomisjon; otsustati sõlmida assotsiatsioonileping Eesti akadeemilise orientaalseltsiga; arutati akadeemiaga assotsieerunud seltside rahastamist; kinnitati Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse nõukogu koosseis.

15. mail esitleti akadeemia saalis EV100 sarja kuuluvat raamatut „Eesti teaduse 100 aastat“ (autorid akadeemik Jüri Engelbrecht ja teadusajaloolane Erki Tammiksaar).

16.–18. maini osales president Tarmo Soomere Euroopa teaduste akadeemiate ühenduse (ALLEA) peassambleel ning esines selle üritusega koos korraldatud konverentsi „Science in Times of Challenged Trust and Expertise: Shaping European Science Advice“ kokkuvõtvast paneelis lühisõnavõetuga usalduse probleemiatikast praegusaegses teadusnõustamises.

22. mail esinesid teaduspäeval Võru gümnaasiumis maakonna gümnaasistidele ettekannetega akadeemikud Agu Laisk „Kuidas minust sai teadlane“ ja Ene Ergma „Kosmos – kauge ja lähedane“.

27.–30. mail osales president Tarmo Soomere Kasahstani rahvusülikooli (al Farabi Kazakh National University) kutsel välisekspertina mehaanika rahvusvahelise õppekava printsiipide arutelul ja õppekava visandi koostamisel.

31. mail tähistati akadeemik Gennadi Vainikko 80. aasta juubelit Tartu ülikooli matemaatika ja statistika instituudis.

31. mail ja 1. juunil osales president Tarmo Soomere Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoja (EASAC) nõukogu istungil Viinis Austria teaduste akadeemias.

5. juunil kohtusid Riias Eesti, Läti ja Leedu teaduste akadeemia juhid. Arutati järgmise Balti vaimse koostöö konverentsi põhiteemat ja lepidi kokku edasistes tegevustes. Kirjutati alla kolmepoolse koostöölepingu lisa, mis sätestab ühistegevuste raamistiku järgmiseks kaheks aastaks.

6. juunil toimus Kilingi-Nõmme gümnaasiumis teaduspäev, kus esinesid ettekannetega akadeemik Agu Laisk „Kuidas minust sai teadlane“ ja akadeemik Arvi Freiberg „Energia mitu palet“.

12. juunil toimunud akadeemia juhatuse istungil arutati akadeemia komisjonide ja nõukogu ühise raamdokumendi koostamise üle. Akadeemik Karl Pajusalu tutvustas eesti keele aastaks (2019) kavandatud üritusi, peasekretär Jaak Järv informeeris juhatust akadeemiaga assotsieerunud seltside koostöövõrgustiku loomise mõttest ning president Tarmo Soomere akadeemia veebilehe uuendamise vajadusest ja kahe teaduspoliitika konverentsi ettevalmistamise käigust.

12. juunil avati teaduste akadeemia juubeliaasta puhul Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu galeriis näitus „Akadeemikud monograafiast säutsuni“ (vt lk 25, 83 ning „Sõnas ja pildis“ lk 24–25). Samas esitleti ühisväljaannet „Eesti Vabariigi preemiad 2018“, mis valmis akadeemia, kultuuriministeeriumi ning haridus- ja teadusministeeriumi koostöös.

12. juunil sõlmis akadeemia assotsieerumislepingu Eesti akadeemilise orientaalseltsiga.

26.–27. juunil võõrustas akadeemia Euroopa riikide valitsuste nimetatud teadusnõustajaid ja Euroopa Komisjoni esindajaid võrgustiku European Science Advisors Forum (ESAF) neljanda kohtumise raames. Eesti esindajaks ESAFis on president Tarmo Soomere. Esimesel õhtul pidas kutsutud esinejana kõne Euroopa Komisjoni endine asepresident Siim Kallas. Teisel päeval kõneles akadeemik Maarja Kruusmaa Eesti kogemusest ja väljavaadetest infotehnoloogia arendamisel.

28. augustil toimus akadeemias FuturICT 2.0 intensiivpäev suurte ühiskondlike süsteemide mõistmisest ja haldamisest (vt „Sõnas ja pildis“ lk 47).

7. septembril toimus akadeemias Euroopa vanima teaduskoostööd toetava programmi Cooperation in Science and Technology (COST) infopäev.

14. septembril tegi president Tarmo Soomere esitluse „Estonian Academy of Sciences: Interlinking science and media“ Baltimaade teaduste akadeemiade ja Hamburgi teaduste ja kunstide akadeemia seminaril Hamburgis.

18. septembril kõneles akadeemik Toomas Asser Poska akadeemias õppimisvõimalustest Tartu ülikoolis ja pidas ettekande „Ajust ja ajuhaigustest“.

24. septembril esinesid akadeemia teaduspäeval Võru gümnaasiumis akadeemikud Tarmo Soomere ja Urmas Varblane (vt lk 26).

25. septembril toimunud akadeemia juhatuse istungil kinnitati Eesti teaduste akadeemia komisjonide tegevuse raamdokument, akadeemia energeetikakomitee nimetati ümber energeetikakomisjoniks; kuulati president Tarmo Soomere ülevaadet Eesti teadusagentuuri (ETA) hindamisnõukogu moodustamise põhimõtete arutelust, arutleti teadustulemuste avaldamise üle avatud juurdepääsuga allikates; otsustati alustada läbirääkimisi assotsiatsioonilepingu sõlmiseks Eesti sotsioloogide liiduga.

8. oktoobril osales akadeemia president Tarmo Soomere peaministri kutsel õhtusöögil Wessexi krahvi ja krahvinnaga teaduste akadeemia saalis.

10. oktoobril toimus riigikogus viies teaduspoliitika konverents „Teadus kui Eesti arengumootor. Kuidas teadus kaitseb Eestit?“ (vt lk 25). Konverentsil pidas ühe võtmeettekande ja modereeris diskussiooni akadeemik Tarmo Soomere.

11. oktoobril osales president Tarmo Soomere kohtumisel Euroopa komisjoni teaduse ja innovatsiooni peadirektoraadi (DG Research and Innovation) peadirektori Jean-Eric Paquet'ga haridus- ja teadusministeeriumis.

12. oktoobril esines akadeemik Jaan Undusk ettekandega teaduskonverentsil „VII Kotzebue kõnelused“. Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemias toimunud konverents oli pühendatud Tallinnas tegutsenud kuulsale saksa kirjanikule, teatrimehel ja estofiilile August von Kotzebuele (1761–1819).

12. oktoobril toimus akadeemia saalis akadeemik Dimitri Kaljo 90. sünnipäevale pühendatud konverents.

19. oktoobril kohtus president Tarmo Soomere 1:1 formaadis USA teadussaadiku prof Robert Langeriga Massachusettsi tehnoloogiainstituudist (Massachusetts Institute of Technology, MIT).

20. oktoobril kohtus president Tarmo Soomere Stanfordini teadusinstituudi (Stanford Research Institute; SRI) korporatiivstrateegia juhi Dennis Tsuga ja riigikogu liikme Anne Sullinguga.

22.–23. oktoobril toimus akadeemia korraldusel rahvusvaheline konverents „Advisory role of academies in the information-rich society“ (vt „Sõnas ja pildis“ lk 42–45).

24.–25. oktoobril osales president Tarmo Soomere Euroopa merekomitee sügisisel plenaaristungil Itaalias Triestes.

29. oktoobril esines akadeemik Valter Lang Poska akadeemias ettekandega „Soomeugrilaste tulek Eestisse“.

30. oktoobril kohtus president Tarmo Soomere ajakirja Nature korrespondendi Quirin Schiermeieriga. Mõtteid vahetati artikli tarbeks Eesti teadusest ning teaduste akadeemia rollist nii ajaloo kui ka tänapäeva ühiskonnas.

6. novembril toimunud akadeemia juhatuse istungil kinnitati akadeemia üldkogu päevakord, anti ülevaade akadeemikukandidaatide aruteludest osakondades, avaldati arvamust, et akadeemikute valimise printsiibid tuleks kriitiliselt üle vaadata; president Tarmo Soomere tegi kokkuvõtte akadeemia 80. sünnipäevaks korraldatud konverentsist, mis käsitles akadeemiade nõuandvat rolli ühiskonnas; kiideti heaks kirja projekt Eesti teadusagentuurile ettepanekutega publikatsioonide klassifikatsiooni täiendamiseks; arutleti akadeemilise teoloogia seltsi võimaliku assotsieerumise üle akadeemiaga; määrati kindlaks üldkogu istungite kuupäevad 2019. aastal.

9. novembril toimus akadeemias akadeemikukandidaatide konverents. Samas esitleti ka raamatut „Teadusmõtte Eestis IX. Teadus ja ühiskond“.

13. novembril kõneles akadeemik Ülo Niinemets Poska akadeemias teemal „Põllumajandus muutuvus maailmas“.

23. novembril toimus akadeemias haridus- ja kultuurikongressi teaduspäev „Õppimise ja kasvatus peegeldusi erinevates teadusvaldkondades“.

23. novembril esitles akadeemik Hando Runnel ülikooli vanas kohvikus Tartus oma juubelikogumikku „Siniste kiilide lend“.

23. novembril tähistati teaduste akadeemia asutajaliikme ja Eesti astronoomiakoolkonna rajaja Ernst Julius Öpiku 125. sünniaastapäeva Tartu ülikooli aulas. Astronoomia ja füüsika osakonnast osalesid akadeemikud Jaan Einasto, Ene Ergma ja Arvi Freiberg.

1.–2. detsembril toimus Heimtali vanas külakoolis „Teadus kolme minutiga“ talvekool, kus osales kolme minuti loengute konkursi nn neljas lend (vt „Sõnas ja pildis“ lk 98–101).

5. detsembril toimus akadeemia üldkogu istung, kus valiti seitse uut akadeemikut (vt lk 14).

18. detsembril toimunud akadeemia juhatuse istungil kuulati ära ja kinnitati uurija-professorite Anne Kahru, Kaupo Kukli ja Rainer Katteli kolmanda tööaasta aruanded ning valiti uued uurija-professorid – Andres Merits, Toomas Rõõm, Dmitri Vinnikov – aastaiks 2019–2021.

Otsustati 2019. aastal välja anda kaks akadeemia nimelist medalit ning kinnitati 2019. aasta tegevuskava.

18. detsembril toimus uurija-professorite mini-konverents, kus kuulati ära uurija-professorite Anne Kahru, Kaupo Kukli ja Rainer Katteli ettekanded (vt lk 26).

19. detsembril allkirjastati Kadriorus vabariigi presidendi Kersti Kaljulaidi osavõtul erakondadeülene kokkulepe, millega kohaselt suurendatakse teaduse ja arendustegevuse riiklikku rahastamist ühe protsendini sisemajanduse kogutoodangust. Eesti teadlaste esindajatena allkirjastasid leppe teaduste akadeemia president Tarmo Soomere ja noorte teaduste akadeemia president Els Heinsalu.

20. detsembril allkirjastasid akadeemias justiitsminister Urmas Reinsalu ja akadeemia president Tarmo Soomere koostöölepingu riigiõiguse sihtkapitali loomiseks. Ministeerium toetab 300 000 euroga aastas riigiõiguse õpetamist ja riigiõiguslast teadustööd aastail 2018–2022.

20. detsembril toimus akadeemias pressikonverents, kus akadeemik Andres Metspalu teatas, et geeniproovi on andnud 100 000 uut geenidoonorit.

29. detsembril toimus akadeemik Huno Rätsepa 91. sünnipäeva puhul kohtumine eesti keele õppetoolis, kus arutati ka eesti keele hetkeseisu ja eesti keele aasta läbiviimist. Osalesid akadeemikud Karl Pajusalu, Haldur Õim ja Urmas Varblane.

AKADEEMIA LIIKMESKOND

5. detsembril valis akadeemia üldkogu seitse uut akadeemikut:

Marco Kirm – täppisteaduste alal

Jarek Kurnitski – inseneriteaduste alal

Kalle Kirsimäe – geoloogia alal

Anne Kahru – ökotoksikoloogia alal

Tiit Tammaru – inimgeograafia alal

Tiina Randma-Liiv – ühiskonna- ja riigiteaduste alal

Anu Realo – kultuuriteaduste alal

Seisuga 31. jaanuar 2019 oli Eesti teaduste akadeemias 77 akadeemikut ja 20 välisliiget, kes jagunesid osakondade vahel järgmiselt:

ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND

(16 akadeemikut, 6 välisliiget)

A k a d e e m i k u d: Jaan Aarik, Jaak Aaviksoo (osakonnajuhataja), Jaan Einasto, Ene Ergma, Arvi Freiberg, Vladimir Hižnjakov, Marco Kirm, Tšeslav Luštšik, Ergo Nõmmiste, Martti Raidal, Enn Saar, Peeter Saari, Mart Saarma, Arved-Ervin Sapar, Gennadi Vainikko, Richard Villems.

V ä l i s l i i k m e d: Jonathan (John) R. Ellis, Richard R. Ernst, Charles Gabriel Kurland, Jaan Laane, Jaak Peetre, Alar Toomre.

INFORMAATIKA- JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND

(19 akadeemikut, 4 välisliiget)

A k a d e e m i k u d: Olav Aarna, Hillar Aben, Jüri Engelbrecht, Ülo Jaaksoo, Maarja Kruusmaa, Valdek Kulbach, Jarek Kurnitski, Jakob Kübarsepp (osakonnajuhataja), Rein Küttner, Ülo Lepik, Enn Lust, Leo Mõtus, Arvo Ots, Tarmo Soomere, Enn Tõugu, Raimund-Johannes Ubar, Tarmo Uustalu, Jaak Vilo, Andres Öpik.

V ä l i s l i i k m e d: Steven R. Bishop, Michael Godfrey Rodd, Gábor Stépán, Esko Ukkonen.

BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND

(24 akadeemikut, 5 välisliiget)

A k a d e e m i k u d: Toomas Asser (osakonnajuhataja), Jaan Eha, Jaak Järv, Ain-Elmar Kaasik, Anne Kahru, Dimitri Kaljo, Mati Karelson, Kalle Kirsimäe, Ilmar Koppel, Urmas Kõljalg, Hans Küüts, Agu Laisk, Ülo Lille, Margus Lopp, Udo Margna, Jüri Martin, Andres Metspalu, Ülo Niinemets, Anto Raukas, Valdur Saks, Martin Zobel, Raivo Uibo, Mart Ustav, Eero Vasar.

V ä l i s l i i k m e d: Ülo Langel, Pekka T. Männistö, Matti Saarnisto, Helmut Schwarz, Jānis Stradiņš.

HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND

(18 akadeemikut, 5 välisliiget)

A k a d e e m i k u d: Jüri Allik, Mihhail Bronštein, Mart Kalm, Valter Lang, Lauri Mälksoo, Karl Pajusalu, Arvo Pärt, Tiina Randma-Liiv, Anu Raud, Anu Realo, Jaan Ross, Hando Runnel, Huno Rätsep, Tiit Tammaru, Tõnu-Andrus Tannberg, Jaan Undusk, Urmas Varblane (osakonnajuhataja), Haldur Õim.

V ä l i s l i i k m e d: Juri Berezkin, Cornelius Theodor Hasselblatt, Päiviö Tommila, Endel Tulving, Jaan Valsiner.

2018. aastal jätkas valdav osa akadeemikutest juhtivate eriteadlastena teadus- ja õppetööd.

Põhitöö kõrval tegutsesid paljud akadeemikud ekspertide ja nõuandjatena. Üleriigilise tähtsusega kogudesse ja nõukogudesse kuuluvad järgmised akadeemikud:

- vabariigi presidendi nõuetekoda – Peeter Saari, Richard Villems
- vabariigi presidendi kultuurirahastu nõukogu – Jaan Undusk (kuni 24.09.2018)
- valitsuse juures asuv teadus- ja arendusnõukogu – Jaak Aaviksoo, Toomas Asser, Mart Saarma, Tarmo Soomere
- valitsuse juures tegutsev säästva arengu komisjon – Margus Lopp
- riigi teaduspreemiate komisjon – Tarmo Soomere (esimees), Jaan Aarik, Toomas Asser, Maarja Kruusmaa, Valter Lang, Jüri Martin, Lauri Mälksoo, Ülo Niinemets, Karl Pajusalu, Tiit Tammaru, Eero Vasar (aseesimees)
- riigikogu juures asuva arenguseire keskuse nõukoda – Jaak Aaviksoo, Tarmo Soomere
- Eesti teadusagentuuri nõukogu – Mart Ustav
- Eesti teadusagentuur, hindamisnõukogu – Anne Kahru, Jaan Eha, Jarek Kurnitski, Jakob Kübarsepp, Richard Villems
- Eesti teadusagentuur, Eesti teaduse populariseerimise auhinna komisjon – Ene Ergma (esimees)
- Eesti teadusagentuur, teaduse populariseerimise programmi „TeaMe+“ nõukoda – Tarmo Soomere
- Eesti Panga nõukogu – Urmas Varblane
- eelarvenõukogu – Urmas Varblane

Haridus- ja teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjoni liikmed on akadeemikud Ülo Niinemets ja Ergo Nõmmiste. Eesti teaduse rahvusvahelistumise töörühma ja teaduse rahvusvahelistumise programmi juhtkomitee liige on akadeemik Jüri Engelbrecht.

Riikliku programmi „Ühiskonna väärtusarendus 2015–2020“ nõukogu liikmed on akadeemikud Olav Aarna ja Jüri Engelbrecht. Elukestva õppe strateegia 2020 juhtkomisjoni liige on akadeemik Olav Aarna. Teaduse populariseerimise riikliku konkursi komisjoni esimees on akadeemik Ene Ergma. Üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi hindamiskomisjoni liige on akadeemik Jaan Aarik.

Rahandusministeeriumi ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjoni liige on akadeemik Tarmo Soomere ja asendusliige Margus Lopp.

Keskonnaministeeriumi geenitehnoloogia komisjoni liige on akadeemik Eero Vasar.

Sotsiaalministeeriumi neurokirurgia erialakomisjoni liige on akadeemik Toomas Asser, kardioloogia erialakomisjoni liige akadeemik Jaan Eha

ning allergoloogia-immunoloogia erialakomisjoni liige akadeemik Raivo Uibo. Akadeemik Eero Vasar osaleb terviseala teaduse ja innovatsiooni nõukogu töös.

Eesti kosmoseasjade nõukogu esimees on akadeemik Ene Ergma.

Eesti teaduse tippkeskuste juhid on akadeemikud Martti Raidal – Tume Universum, Ülo Niinemets – „Gloobalmuutuste ökoloogia looduslikes ja põllumajanduskooslustes“, Enn Lust – „Uudsed materjalid ja kõrgtehnoloogilised seadmed energia salvestamise ja muundamise süsteemidele“, Andres Metspalu – genoomika ja siirdemeditsiini tippkeskus, Jarek Kurnitski – teadmistepõhise ehituse tippkeskus, Maarja Kruusmaa – IT tippkeskus EXCITE.

Akadeemik Karl Pajusalu on keeleteaduse, filosoofia ja semiootika doktorikooli nõukogu esimees ning akadeemik Enn Lust on funktsionaalsete materjalide ja tehnoloogiate doktorikooli nõukogu esimees.

Paljud akadeemikud jätkavad tööd rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide ja teadusajakirjade toimetuskolleegiumide koosseisus.

Akadeemik Agu Laisk sai teaduspreemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest, 2018 detsembris akadeemikuks valitud Jarek Kurnitski tehnikateaduste alal ja Ülo Niinemets geo- ja bioteaduste alal (vt lk 31–32).

2018. aastal tunnustasid mitmed ühingud ja organisatsioonid paljusid akadeemikuid erinevate autasude või aunimetustega ning liikmeks või auliikmeks valimisega:

- Jüri Allik pälvis Euroopa isiksusepsühholoogia assotsiatsiooni (EAPP) Euroopa isiksusepsühholoogia elutööpreemia
- Arvi Freiberg ja Eve Oja pälvisid Tartu ülikooli suure medali
- Vladimir Hižnjakov sai Tartu ülikooli aumärgi
- Agu Laisk sai Tartu ülikooli aumärgi
- Andres Metspalu sai Eesti inimesegeneetika ühingu elutööpreemia
- Ülo Niinemets pälvis Rumeenia ülikooli Aurel Vlaicu University of Arad audoktori tiitli ja valiti ajalehe Sîrpa aasta laureaadiks

- Arvo Pärti autasustati Poola vabariigi kõrgeima autasuga kultuuri valdkonnas – kuldmedaliga Gloria Artis; Frédéric Chopini muusikakool andis talle audoktori kraadi
- Tiina Randma-Liiv – parima uurimistöö autor (European Academy of Management (EURAM) konverents, „Best paper award by the International Journal of Public Sector Management“, Reykjavik, 2018)
- Anu Realo valiti Euroopa isiksusepsühholoogia assotsiatsiooni (European Association for Personality Psychology, EAPP) presidendiks
- ETAg valis Peeter Saari üheks parimaks PUTi lõpparuande autoriks
- Tarmo Soomere promoveeriti Klaipeda ülikooli audoktoriks ning talle omistati Tallinna vapimärk pikaajalise panuse eest Tallinna linna arengusse läbi erinevate merendusala teadusuuringute
- Mart Ustav sai Tartu ülikooli aumärgi.

Maailma enim viidatud teadlaste hulka (Clarivate Analytics Web of Science edetabel) jõudsid 2018. aastal seitsmeteistkümne eesti teadlase seas ka akadeemikud Anne Kahru, Urmas Kõljalg, Andres Metspalu, Ülo Niinemets ja Martin Zobel.

Andmebaasi Essential Science Indicators ühe protsendi enimviidatud teadlaste hulka oma valdkonnas kuuluvad akadeemikud Jüri Allik, Anne Kahru, Urmas Kõljalg, Andres Metspalu, Ülo Niinemets, Martti Raidal, Anu Realo, Martin Zobel, Richard Villems, Jaak Vilo, aga ka juba meie seast lahkunud Erast Parmasto.

Akadeemikud Anne Kahru, Maarja Kruusmaa ja Anu Realo kuuluvad üleeuroopalisse naissoost tipp-teadlaste nimekirja portaalis AcademiaNet (www.academia-net.org).

Eesti ajakirjanike koostatud mõjukate edetabelisse mahtusid akadeemikud Arvo Pärt (7.), Tarmo Soomere (83.) ja Jaak Aaviksoo (93.).

Akadeemia välisliikmed jätkasid osalemist akadeemia ja Eesti teadusasutuste tegevuses vastavalt varem välja kujunenud kontaktidele ja teaduslikele sidemetele.

ÜLDKOGU

2018. aastal kutsuti akadeemia üldkogu kokku kaks korda: 20. aprillil üldkogu aastakoosolek:

- Agu Laisk „Fotosüntees – mustvalge ja värviline“
- Jaan Valsiner „Väikeselt maalt suurele maailmale“
- osakonnajuhatajate Jaak Aaviksoo, Jakob Kübarsepa, Toomas Asseri ja Urmas Varblase ning president Tarmo Soomere ettekanded „Akadeemia tegevus 2017. aastal“
- akadeemia liikmete valimise reglemendi muudatused
- peasekretär Jaak Järve ettekanne „Akadeemia finantstegevus 2017 ja eelarve 2018“
- akadeemikutasude määramine perioodiks 01.05.2018–30.04.2019

5. detsembril üldkogu istung:

- Ülo Langel „Teel uue farmakoloogia poole“
- juhatuse volituste pikendamine 31. jaanuarini 2020
- Eesti teaduste akadeemia juhatuse struktuurist
- asepresidendi valimine
- akadeemikute valimine

Üldkogu esimene istung oli korraldatud akadeemia aastakoosolekuna, kus tehti kokkuvõtteid akadeemia tegevusest 2017. aastal. Üksikasjalikud andmed akadeemia tegevuse kohta aruandeaastal olid kättesaadavad „Eesti Teaduste Akadeemia aastaraamatus“ XXIII (50), mis oli eelnevalt akadeemikutele välja saadetud.

80 aastat tagasi toimus samal päeval akadeemia täiskogu esimene koosolek Tartu ülikooli nõukogu saalis. Seetõttu toimus ka seekordne aastakoosolek Tartus Eesti rahva muuseumi saalis (vt „Sõnas ja pildis“, lk 18–23).

Juubeli puhul tervitasid akadeemia üldkogu koosolekust osavõtjaid Tartu ülikooli rektori kohusetäitja Tõnu Lehtsaar (vt lk 40) ja Tartu linnaeape Urmas Klaas (vt lk 40).

Traditsiooniliselt esines ettekandega 2018. aasta riigi teaduspreemia laureaat pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest akadeemik Agu Laisk teemal „Fotosüntees – mustvalge ja värviline“ (vt lk 42).

Akadeemia välisliige Jaan Valsiner esines ettekandega teemal „Väikeselt maalt suurele maailmale: intiimne teadusreisikiri“ (vt lk 43).

Osakondade tegevusest 2017. aastal tegid ülevaate osakondade juhatajad Jaak Aaviksoo, Jakob Kübarsepp,

Toomas Asser ja Urmas Varblane (vt lk 44) ja kokkuvõtlikult akadeemia tegevusest tervikuna president Tarmo Soomere (vt lk 46). Peasekretäri ettepanekul kinnitas üldkogu akadeemia 2017. aasta aruande kuulnud ettekannete ja aastaraamatus esitatud materjalide alusel.

Akadeemik Anu Raud kinkis akadeemiale juubeli puhul vaiba, mille ta presidendile üle andis.

President Tarmo Soomere põhjendas kavandatavaid muudatusi akadeemikute valimise reglemendis, mille üldkogu kinnitas, arvestades ka kohapeal tehtud ettepanekuid. Põhikirjakomisjoni esimees Jüri Engelbrecht ja peasekretär Jaak Järv tutvustasid akadeemia põhikirja muudatusi, mille üldkogu kinnitas.

Peasekretär Jaak Järv andis ülevaate akadeemia 2017. aasta eelarve täitmisest ja tutvustas 2018. aasta eelarvet, mille üldkogu kinnitas (vt lk 110).

Peasekretär Jaak Järv esitas üldkogule akadeemikutasude väljamaksmise kava perioodil 01.05.2018–30.04.2019 ja üldkogu võttis vastu otsuse jagada akadeemikutasudeks eraldatud summa võrdselt kõigi akadeemikute vahel.

Lõppsõnas rõhutas president Tarmo Soomere, et kõigis nelja aasta eest formuleeritud töösuundades on saavutatud üsna märkimisväärset edu.

Üldkogu teisel istungil, mis toimus 5. detsembril, tegi president Tarmo Soomere avasõnas lühikokkuvõtte akadeemia juubeliaasta tähtsamatest sündmustest (vt lk 49 ning „Sõnas ja pildis“, lk 26–29).

Teadusliku ettekandega teemal „Teel uue farmakoloogia poole“ esines akadeemia välisliige Ülo Langel.

Üldkogu otsustas pikendada juhatuse volitusi 31. jaanuarini 2020. Presidendi ettepanekul muutis üldkogu juhatuse struktuuri ja kinnitas juhatuse koosseisu 17-liikmelisena. Seejärel korraldati asepresidendi valimised. Akadeemia asepresidendiks valiti akadeemik Arvi Freiberg.

Päevakorra põhiorõhk oli akadeemikute valimisel. Väljakuulutatud seitsmele vakantsile oli laekunud ülikoolidelt, teadusasutustelt, akadeemikutelt ja ühelt akadeemiaga assotsieerunud teadusseltsilt 22 esildist 20 kandidaadi kohta. Salajase hääletuse tulemusena valiti täppisteaduste alal (kandidaadid Els Heinsalu, Jaan Janno, Marco Kirm ja Toomas Rõõm) akadeemikuks Marco Kirm; inseneriteaduste alal (kandidaadid Mario Kadastik, Jarek Kurnitski ja Jaan Raik) valiti

Jarek Kurnitski; geoloogia alal valiti akadeemikuks ainus esitatud kandidaat Kalle Kirsimäe; ökotoksikoloogia alal valiti samuti ainus kandidaat Anne Kahru; inimgeograafia alal (kandidaadid Hannes Palang ja Tiit Tammaru) valiti akadeemikuks Tiit Tammaru; kultuuriteaduste alal (kandidaadid Kristin Kuutma, Mare Kõiva, Jaan Lahe, Rein Raud, Anu Realo ja Peeter Torop) valiti Anu Realo ning ühiskonna- ja riigiteaduste alal (kandidaadid

Eiki Berg, Tiina Randma-Liiv ja Ellu Saar) valiti akadeemikuks Tiina Randma-Liiv.

Lõppsõnas tuletas president Tarmo Soomere meelde, et järgmisel aastal on ees presidendi valimised ning siis ka uue juhtkonna ja juhatuse valimised. Seetõttu on just praegu, kuni tuleva suveni, õige aeg mõelda, milline võiks olla ideaalne teaduste akadeemia Eestis ja milliste samade abil võiksime selle poole liikuda.

JUHATUS

Eesti teaduste akadeemia juhatus töötas 2018. aastal järgmises koosseisus:

president	Tarmo Soomere
asepresident	Ergo Nõmmiste
asepresident	Mart Kalm
asepresident alates 05.12.2018	Arvi Freiberg
peasekretär	Jaak Järv
astronoomia ja füüsika osakonna juhataja	Jaak Aaviksoo
informaatika ja tehnikateaduste osakonna juhataja	Jakob Kübarsepp
bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna juhataja	Toomas Asser
humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonna juhataja	Urmas Varblane
vabaliikmed	Jüri Engelbrecht
	Valter Lang
	Ülo Niinemets
	Karl Pajusalu
	Martti Raidal
	Peeter Saari
	Andres Öpik
	Eero Vasar

Aasta jooksul pidas juhatus seitse töökoosolekut ja neljal korral võeti otsus vastu elektroonselt küsitluse korras.

Kuna aasta lõpus toimus akadeemikute valimine, arutati korduvalt valimisega seotud küsimusi. President Tarmo Soomere pidas vajalikuks täpsustada enne uusi valimisi akadeemikute valimise reglementi. Juhatus arutas muudatusettepanekud läbi ja esitas üldkogule kinnitamiseks. Osakondade ettepanekuid arvestades otsustati avada seitse akadeemikuvakantsi: täppisteaduste, inseneriteaduste, geoloogia, ökotoksikoloogia, inimgeograafia, kultuuriteaduste ning ühiskonna- ja riigiteaduste alal.

Jooksvalt arutati akadeemia juubeliaasta ürituste korraldamisega seonduvaid küsimusi. Kuna 2019. aastal tähistatakse seda, et eesti keel on olnud 100 aastat riigikeel, arutati sel puhul korraldatavaid üritusi ja kiideti heaks tegevuskava.

Juhatus pidas otstarbekaks koostöö süvendamist akadeemilise põllumajanduse seltsiga ja akadeemilise orientaalseltsiga ning nõustus sõlmima mõlema seltsiga assotsiatsioonilepingu. Otsustati alustada läbirääkimisi Eesti sotsioloogide liiduga assotsieerumislepingu sõlmimiseks. Arutati assotsieerunud seltside rahastamise

küsimust. Võeti teadmiseks Eesti looduseuurijate seltsi (ELUS) algatus assotsieerunud seltside vahelise koostöövõrgustiku loomise kohta ja eraldati ELUSile sihtotstarbeliselt raha selleks vajaliku veebikeskkonna loomiseks.

Aruandeaastal pöörati enam tähelepanu akadeemia komisjonide ja nõukogude tegevusele. Tõdeti, et komisjonid teevad head tööd ja nende kasvav aktiivsus on igati tervitatav. Koostöö paremaks korraldamiseks koostati komisjonide tööd reguleeriv raamdokument. Nimede ühtlustamiseks otsustati energeetikakomitee ümber nimetada energeetikakomisjoniks.

Aasta lõpus esitasid uurija-professorid Anne Kahru, Rainer Kattel ja Kaupo Kukli oma 3. tööaasta aruanded uurija-professoritena. Kevadel otsustas juhatus välja kuulutada uue uurija-professorite konkursi ja kinnitas konkursikomisjoni kandidaatide hindamiseks. Detsembris valiti aastateks 2019–2021 uurija-professoriteks Tartu ülikooli tehnoloogiainstituudi professor Andres Merits, keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi juhtivteadur Toomas Rõõm ja Tallinna tehnikaülikooli juhtivteadur Dmitri Vinnikov.

Mahuka osa juhatuse töös moodustasid arutelud ja otsuste vastuvõtmine jooksva tööga seotud küsimustes. Kinnitati akadeemia 2018. aasta tegevuskava, aasta lõpus ka juba 2019. aasta tegevuskava. Vaadati läbi ja esitati üldkogule kinnitamiseks akadeemia 2017. aasta

koondeelarve täitmine ja 2018. aasta eelarve. Seoses akadeemik Eero Vasara juhatuse liikmeks valimisega vaadati üle juhatuse liikmete tööülesannete jaotus. Võeti teadmiseks informatsioon rahvuskultuuri fondi teaduste akadeemia allfondi investeerimistulemustest aastate lõikes ja 2018. aasta tootlikkusest. Arutati Eesti teadusagentuuri (ETAg) hindamisnõukogu moodustamise põhimõtteid ja esitati kandidaadid ETAg-i hindamisnõukogu liikmete valimiseks. Juhatus rahuldab akadeemik Andres Öpiku avalduse enda tagasikutsumise kohta Tartu ülikooli nõukogust ja nimetas Tartu ülikooli nõukogu liikmeks keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi vanemteaduri, Eesti noorte teaduste akadeemia presidendi Els Heinsalu. Kinnitati Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse nõukogu koosseis (esimees akadeemik Jaan Undusk). Akadeemik Endel Lippmaa loengu korraldamine otsustati üle viia 2020. aastasse. Arutluse all olid info edastamine ühiskonnale ja akadeemia veebilehe uuendamine. Juhatus arutas teadustulemuste avaldamise võimalusi avatud juurdepääsuga allikates ja pidas vajalikuks rakendada Eesti teaduse infosüsteemi (ETIS) potentsiaali. Kiideti heaks teadusagentuurile esitatavad ettepanekud publikatsioonide klassifikatsiooni täiendamiseks.

Regulaarselt toimusid juhtkonna nõupidamised, kus arutati nii teaduspoliitilisi kui akadeemiasiseseid organisatsioonilisi küsimusi.

OSAKONNAD

Akadeemia juures tegutseb neli osakonda: astronoomia ja füüsika osakond
informaatika- ja tehnikateaduste osakond
bioloogia, geoloogia ja keemia osakond
humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakond

Osakonnad ühendavad akadeemia vastava teadusvaldkonna akadeemikuid ja välisliikmeid ning teevad akadeemia ülesannete raames koostööd oma valdkonna teadus- ja arendusasutuste ning teadusseltsidega. Osakondade peamiste funktsioonide hulka kuulub analüütiline töö materjalide ettevalmistamiseks ja seisukohtade kujundamiseks teemadel, mis tulevad arutamisele akadeemia üldkogus või juhatuses; samuti teaduspoliitilise olukorra monitoorimine ja analüüsimine, teadussuundade

arenguperspektiivide jälgimine Eestis ning akadeemia seisukohtade kujundamine nendes küsimustes. Osakondade töö peaks sisuliselt kaasa aitama ning haakuma akadeemia kui terviku nähtavuse tagamises ning teaduse ja ühiskonna vahelises usaldusloomes – mh riigi inforuumis leviva väärinfo või reaalsuse nihestumise vastu astumises.

2018. aastal toimus osakondade töö nii Eesti kui ka akadeemia juubeliaasta rütmis. Suure osa tegevusest ja tähelepanust koondas see, et aasta lõpus toimusid uute

akadeemikute valimised. Värsket verd vajasad kõik osakonnad, et saada lisajõudu erinevate koostöövormide elluviimiseks – sh teaduse ja majanduse ühendussilla tugevdamiseks (mis on akadeemia kui terviku üks prioriteetideid). Kuna akadeemia tegevus keskendub üha enam oma põhifunktsiooni – riigi nõustamise – suunas, on akadeemia osakondadel aina suurem sisuline roll, et nende pädevuses ja võimuses olevaid valdkondadevahelise koostöö võimalusi realiseerida.

Akadeemia osakonnad on oma liikmete kaudu kaasatud erinevate komisjonide töösse, samuti teadust populariseerivatesse tegevustesse. Nt koostöös akadeemiaga toimub Tartus Jaan Poska gümnaasiumis koostöös loengusari „Tee (Poska) akadeemiani“. Astronoomia ja füüsika osakonnast esinesid Poska akadeemias Ene Ergma teemal „Kosmos – kauge ja lähedane“. Akadeemik Peeter Saari intrigeeris noori kuulajaid ettekandega „Kas on võimalik telepaatia gravitatsioonilainetel?“. Bioloogia, geoloogia ja keemia osakonnast esinesid akadeemik Urmas Kõljalg ettekandega „Looduseurija elu“ ja akadeemik Andres Metspalu „Personaalne meditsiin juba täna“. Humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonnast osales Poska akadeemias akadeemik Urmas Varblane loenguga „Maailma majanduse arengud ja populism“. Samuti rääkis Poska akadeemia üritusel akadeemik Anu Raud teemal „Minu elu vaipades“ (kaasas oli tal ka akadeemiale mõeldud vaip „Kiri esivanematelt“ ja „Torn“ Rootsi seltsile, mille loomiseks tekkis inspiratsioon Toompeal viibides). Akadeemik Jüri Allik esines teemal „Mis teeb psühholoogia huvitavaks“. Astronoomia ja füüsika osakonnast tegi akadeemik Arvi Freiberg Kilingi-Nõmme gümnaasiumi teaduspäeval ettekande „Energia mitu palet“. Karjääripäeval Tamme gümnaasiumis kohtusid koolinoortega bioloogia, geoloogia ja keemia osakonnast akadeemikud Toomas Asser, Raivo Uiho ja Mart Ustav jne. (Vt Poska akadeemia kohta lähemalt „Sõnas ja pildis“ lk 54–56)

Informaatika- ja tehnikateaduste osakonnas toimus 2018. aastal kolm korralist koosolekut, fookuses olid akadeemikute valimine, Nikolai Alumäe medal, doktoriõppe olukord ja arengusuunad ning kogumik „Teadusmõtte Eestis. Tehnikateadused III“. Kogumiku eesmärgiks on ettevõtlussektori ja laiema lugejaskonna teavitamine Eestis tehtavast rahvusvaheliselt kõrgel tasemel teadustööst tehnikateadustes ja sellega seotud interdistsiplinaarsetes teadussuundades. Eesmärgiks on teadusuuringute

tähtsuse ja olulisuse selgitamine ühiskonnas. Peeti silmas, et teadustulemuste kommunikatsioon laiemale lugejaskonnale kui kitsal teadusalal tegutsev teadlaskond on sama oluline kui publitseerimine mõjukates teadusajakirjades, monograafiate kirjutamine ning esinemised kõrgetasemelistel rahvusvahelistel konverentsidel.

Akadeemikute valimise kontekstis vaadeldi informaatika- ja tehnikateaduste osakonna liikmete erialast ja vanuselist koosseisu. Osakonna 19 akadeemikust on kaheksa (u 42 protsenti) nooremad kui 75 aastat. Koosseisu uuendamata on viie aasta pärast alla 75 aasta vanuseid akadeemikuid vaid viis (ligi ¼ praegusest koosseisust). Noorendamist vajavad erialad on eelkõige ehitustehnika ning arvutitehnika ja arvutiteadused, samuti tuleb tähelepanu pöörata seni katmata erialadele nagu elektrotehnika, elektroonika ning tootmistehnika ja tootmise juhtimine.

Informaatika- ja tehnikateaduste osakonnas tekkinud arutelu doktoriõppe olukorra ja arengusuundade üle tugines Tallinna tehnikaülikooli (TalTech) teadusprorektori Renno Veinthali ettekandel, mille aluseks oli TalTechi kuratooriumis arutatud materjal „Doktoriõppe korraldus ja tulemuslikkus. Ülevaade ja ettepanekud“. Samuti oli arutelu taustaks 2009. aastal tehtud sarnase eesmärgiga analüüs „Doktoriõppe efektiivsuse analüüs Tallinna tehnikaülikoolis ja soovitusi efektiivsuse tõstmiseks“ (autor R.-J. Ubar). Kui 2009. aastal oli fookuses peamiselt doktoriõppe efektiivsus ja seda mõjutavad aspektid (juhendajate teaduslik tase, juhendatavate arv, sõltuvus teadusrahastusest, publitseerimise efektiivsus), siis üheksa aastat hiljem – 2018. aastal – olid n-ö laual doktoriõppe eesmärgid, vastuvõtt, õpingute katkestamine, lõpetamine, mobiilsus, doktoriõppe väljundid (mõjukus – st õppe seos ühiskonna sotsiaal-majandusliku arenguga), tööstusdoktorantuur, samuti (nii nagu 2009. aastal) juhendamine ja selle kvaliteet ning doktoriõppe tulemuslikkus.

Bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna juhataja Toomas Asser külastas 2018. aasta alguses Eesti loodusuurijate seltsi (ELUS), et arutada teadusseltside võimaliku ühise andmebaasi loomise ja haldamise üle. ELUSi majast võib kujuneda tulevikus nii seltside töö keskus kui ka teaduste akadeemia esinduse asukoht Tartus (vt lk 27).

Vt osakondade igapäevase tegevuse kohta täpsemalt lk 7–10.

NÕUKOGUD, KOMISJONID

METEORIITIKA KOMISJON

Moodustatud 1954

Esimees dr Jüri Plado

Eesti teaduste akadeemia meteoriitika komisjoni kuuluvad vastavalt akadeemia juhatare 14. märtsi 2017 otsusele Jüri Plado (esimees), Juho Kirs, Tõnu Pani, Ulla Preeden, Sten Suuroja, Reet Tiirmaa ja Siim Veski.

Meteoriitikaalane uurimistöö koondus 2018. aastal Tartu ülikooli (TÜ). Välitööd viidi läbi (i) Morasko kraatritel (Poola), kus uuriti kraatrite ja meteoriitidega assotsieeruvaid magnetanomaaliad (Jüri Plado ja Argo Jõelet koostöös Adam Mickiewicz Poznani ülikooliga), (ii) Puula (Soome) oletataval meteoriidikraatril (Jüri Plado ja Timmu Kreitsmann koostöös Soome geoloogiakeskusega), (iii) Tori (Rootsi) ümaral struktuuril selle päritolu ja vanuse täpsustamiseks (Jüri Plado ja Argo Jõelet koostöös Exeteri ülikooliga) ning (iv) Lonari (India) meteoriidikraatril „märklauakivimite“ ja plahvatusjärgsete setete magnetilise vastuvõtlikkuse mõõtmiseks (TÜ geoloogia osakond, Kalle Kiik koostöös Karnataka ülikooliga).

23.–25. maini toimus Tartu ülikoolis Stockholmis ülikooli astrobioloogia keskuse aastakoosolek.

6.–11. augustini toimus Tartu ülikoolis põhjamaade astrobioloogia võrgustiku raames seminar/suvekool „Microsatellites in planetary and atmospheric research“. Kursusel anti üliõpilastele ülevaade planetaar- ja atmosfääriteaduste ees seisvatest uuringuprobleemidest ning mikrosatelliitide potentsiaalset nende lahendamisel. Kursus organiseeriti Stockholmis ülikooli astrobioloogia keskuse, Tartu ülikooli, Euroopa astrobioloogia keskuse ja Põhjamaade astrobioloogia võrgustiku koostöös.

Uuringutulemusi esitleti kolmel konverentsil: (i) 81st Annual Meeting of The Meteoritical Society, 22.–27. juuli 2018, Moskva, (ii) European Planetary Science Congress 2018, 16.–21. september 2018, Berliin ja (iii) Lithosphere 2018 Symposium, 14.–16. november 2018, Oulu.

Aasta vältel konsulteerisid Tartu ülikooli loodusmuuseumi, Tartu ülikooli geoloogia osakonna ja Tallinna

tehnikaukooli geoloogia instituudi töötajad kümnekonda inimest meteoriitaküsimustes (juhuleidude võimalik seos meteoriitidega, ümarstruktuuride võimalik seos meteoriidikraatritega).

LOODUSKAITSE KOMISJON

Moodustatud 1955

Juhatare esimees prof Urmas Tartes

Eesti teaduste akadeemia looduskaitse komisjon (LKK) tegutseb jätkuvalt Eesti maaülikooli (EMÜ) ruumides ning muudatusi komisjoni liikmeskonnas ei olnud.

Aasta alguses saatis komisjon ettekandepäeva järeldustel põhineva märgukirja keskkonnaministrile, mis põhjustas elava arutelu ja oli oluline alusmaterjal ka metsanduse arengukava koostamise lähteülesannete koostamisel. Eraldi ettekandepäeva 2018 ei toimunud, kuid komisjon tegeles järgmise ettekandepäeva (järjekorras 56.) ettevalmistamisega. Teemaks jätkuvalt metsanduse probleemid – „Eesti mets 50+50“.

2019. aastal täitub looduskaitse komisjoni asutaja Eerik Kumari nimelise looduskaitsepreemia väljaandmise algusest 30 aastat. Seni on selle tunnustuse osaliseks saanud 35 looduskaitsetegelast. 2018. aasta Kumari looduskaitsepreemia (koos kuldmärgiga) ehk looduskaitse tegevuse kõrgeima tunnustuse väärilis Eerik Leibak. President Kersti Kaljulaid andis autasu üle 15. mail Nõmme spordikeskuses looduskaitsekuu avaüritusel. Laureati tervitati Eerik Kumari mälestusele pühendatud LKK väljaandega „Loomariigi kaitsest Eesti NSVs“ (1992, toimetaja Vilju Lilleleht). Vaike Hang koostas laureaadi tähtsamate tööde, välitööpiltide jm näituse Baeri majas (juuni–juuli 2018). Jätkuvalt on pooleli Matsalus Penijõe muuseumisse kolmandale korrusele Kumari kohviku rajamine. Selle lõplikuks valmishitamiseks ja tööde lõpetamiseks pole eraldatud soovitud raha ning tööd seisavad.

Agaraks näituste koostajaks Baeri majas oli seltsi sekretär Vaike Hang. Aasta alguses oli uudistamiseks Tartu ülikooli geograafia õppejõu väljapanek

Heino Mardiste elutööst. Maist juulini oli väljas näitus kümnete aastate jooksul kogutud käekirjanäidistest enam kui 300 inimeselt alates Baeri ajast kuni tänapäevani. Juulis korraldas Vaike Hang näituse tuntud raadiohääle ja looduskaitaja Toomas Jüriado koduse arhiivi põhjal, mis sisaldas tema raadio- ja kirjatöid, imelisi pilte, päevikuid jm.

Juunis-juulis sai vaadata näitust Jaan Eilarti 85. sünniaastapäevaks. Eesti looduskaitse selts korraldas sellel tähtpäeval looduse omnibussiga „Jaan Eilartile pühendatud konverentsi ratastel“, mille teekond algas Eilarti noorusmailt ja jõudis välja Tartusse, kus käidi Raadi kalmistul ning Eilarti näitusel Baeri majas.

Alates detsembrist 2018 on Baeri majas näitus „Kultuuriloolisi eksliibriseid Vaike Hangu kogust“. Sama kogu oli osaliselt eksponeeritud oktoobris-novembris 2018 Tartu linna keskraamatukogus. Põhiliselt olid väljas loodusteadlastele loodud eksliibrised (Gustav Vilbaste, Juhan Vilbaste, Harri Õiglane, Arvi Järvekülg, Eerik Kumari, Erast Parmasto, Vilju Lilleleht, Viktor Masing, Liivia Laasimer, Julius Tehver, Loit Reintam, Kuulo Kalamees, Rein Maran, Jaan Eilart jt). Eksliibrisekunstnikest olid esindatud Günther Reindorff, Kaljo Põllu, Edgar Valter, Vive Tolli, Riho Lahi, Lembit Lepp, Eduard Maaser, Guara Muuga jt.

Tartu loodusmajas eksponeeriti Urmas Tartese koostatud näitust „Sääskedega sõjas ja rahus“.

Komisjoni liikmete igapäevatöö on valdavalt looduskaitse või sellega lähedalt seotud tegevus. Ka pensionipõlve pidavad aktiivsed inimesed tegutsevad endiselt komisjoni egiidi all. Vilma Kuusk jälgis jätkuvalt Pärnu rannaniidu looduskaitsealuste taimede olukorda. Toomas Frey esines korduvalt ajakirjanduses metsandustemaatiliste intervjuude ja artiklitega. Urmas Tartes esines loodusahariduslike loengutega Iisaku looduskeskuses ja keskkonnahariduse konverentsil ning osales Vapramäe-Vellavere-Vitipalu sihtasutuse korraldatud fotovõistluse „Märka mind!“ konkursi hindamiskogu töös. Ta oli Kumari preemiakomisjoni liige ja esindas akadeemiat MTÜ Loodusajakiri nõukogus. Omajagu aega võttis aasta alguse metsateemaline arutelu.

EESTI POLAARUURINGUTE KOMISJON

Moodustatud 1993

Esimees Rein Vaikmäe

Euroopa polaarnõukogu (European Polar Board, EPB) on mitteriiklik strateegiline ekspertkogu, mis esindab liikmesriikide huve polaaraladel läbiviidavate teadusuuringute kavandamisel ja vastava infrastruktuuri väljaarendamisel Euroopas ning nõustab kõnealustes küsimustes ka Euroopa Komisjoni (EK). Kuni 2015. aastani

oli EPB Euroopa teadusfondi (ESF) ekspertkogu. Seoses ESFi tegevuse lõpetamisega tegutseb EPB 1. jaanuarist 2015 iseseisva juriidilise isikuna Hollandi teadusfondi katuse all kui liikmesorganisatsioonide assotsiatsioon. Eesti on EPB liige 2001. aastast ja Eesti kontaktorganiks on Eesti polaaruuringu komisjon (EPUK).

Olulisima sisulise küsimusena tegeles EPB aastatel 2015–2020 toimuva Horisont 2020 projekti EU Polar Net „Connecting Science with Society“ täitmisele kaasaaitamisega. Projekti eesmärk on välja töötada integreeritud Euroopa polaaruuringu strateegia ja tegevuskava. Haaratud on kõik huvitatud osapooled, sh valitsusasutused, tööstuse esindajad, polaaralade elanikkond, teadlaskond jne. Eestit esindab konsortiumis Tallinna tehnikaülikooli geoloogia instituut. 2018. aasta märtsis toimus Tallinnas projekti kolmas plenaarkoosolek, mille põhikorraldaja oli Rein Vaikmäe ja korraldamisse oli kaasatud kogu EPUK meeskond. Nõupidamise meediakajastus rahvusringhäälingu ja selle portaalide kaudu oli üsna põhjalik, kuid avalikkusele ning eelkõige poliitikutele ja riigiametnikele suunatud seminaril teaduste akadeemia saalis osales valdkonna huviliste kõrval vaid keskkonnaministeeriumi teadusnõunik.

2018. aasta suve lõpuks valmisid projekti raames Euroopa polaaruuringu strateegia toorikpeatükid (*white papers*). Nende osas toimus EPB liikmesriikides internetipõhine avalik arutelu, mida Eestis vahendas EPUK. Paraku ei olnud aga sinne osalus eriti aktiivne. Dokumentide koostamisel on lähteandmeid andnud nii teadlased, ettevõtjad kui ka polaaralade elanikud. Lõppdokument peab valmima 2020. aastaks ja on mõeldud ühe alusena Euroopa Liidu järgmise raamprogrammi kliima- ja keskkonnavaldkonna teadus- ja arendusprojektide koostamisel. 26. septembril 2018 toimus EPB ja EU Polar Net juhtkomitee ning Euroopa parlamendi (EP) ühisettevõtmisena kõnealuste dokumentide esitlus europarlamentis. Praeguse teabe kohaselt on uues raamprogrammis polaaraladel (eelkõige Arktikas, aga mitte ainult) tehtavatele uuringutele kavandamisel senisest märksa suuremad summad. Kuna aga tuleval aastal muutub nii EP kui EK koosseis, on võimatu ennustada, kuid võrd praegu kavandatavaid plaane ellu viima hakatakse, kuid vähemalt on selle valdkonna strateegiadokument lähtematerjaliks olemas.

Jätkuvalt oli EPUKi tegevuseks polaaruuringu tutvustamine Eestis. Vahendati ka Saksamaa Alfred Wegeneri instituudi mitteametlikku pakkumist Eesti polaarteadlastele osaleda soodsatel finantstingimustel Saksa polaarekspeditsioonides ja uurimislaeval Polarstern.

EPUKi liige Priit Tisler osales 2018. aasta novembri lõpus alanud Soome Antarktika-ekspeditsioonil FIN-NARPAboa teadusjaamas, kus ta täidab ekspeditsiooni- ja

jaamaülevaade kohuseid. Sealsed uuringud keskenduvad peamiselt meteoroloogia üld- ja eriküsimustele ning lume ja jää omaduste uurimisele.

Mitmed Eesti reisibürood on kaasanud või kaasamas meie polaaruuringu eksperte (Enn Kaup, Andres Tarand, Erki Tammiksaar) giididena turismigruppide viimisel Antarktikasse.

Novembris otsustati EPUKi koosolekul toetada Eesti polaarklubi algatust alustada ettevalmistusi Antarktise esmasilmamise 200. aastapäeva tähistamiseks 2020. aastal ja sellega seoses rahvusvahelise polaaruuringu teemalise konverentsi korraldamiseks.

Eesti osalemine EPB töös on võimaldanud meie teadlastel otseselt ja mõjusalt kaasa rääkida Euroopa polaaruuringu valdkonna teadus- ja arendustegevuse strateegiate ning konkreetsete teadusprogrammide koostamisel ja kujundamisel. See avab võimalused meie suhteliselt väikestel, aga heal rahvusvahelisel tasemel ja aktiivsetel teadlasrühmadel (Tartu ülikool, Tallinna tehnikaülikooli, Tallinna ülikool, Tartu observatoorium, keemilise ja bioloogilise füüsika instituut jt) osaleda valdkonna rahvusvahelises koostöös, tagab logistilise toe ning ligipääsu kallile ja unikaalsele infrastruktuurile. Vähetähtis ei ole ka see, et aktiivne ja konstruktiivne osalemine EPB töös on aidanud luua selles rahvusvaheliselt prestiižikas valdkonnas Eestist positiivse kuvandi. Selline rahvusvaheline nähtavus aitab loodetavasti ka lähiaastatel kaasa meie teadlaste osalemisele uutes polaaruuringu valdkonna teadus- ja tehnoloogiaprogrammides, eelkõige Horisont 2020 raames kavandatavates ühistes polaaruuringu projektides. EPUK saab heameelega tõdeda, et viimastel aastatel on polaaruuringutega tegelevate teadlaste ring täienenud mitme aktiivse ja lootustandva noorega, mis lubab senisest optimistlikumalt vaadata valdkonna tulevikku.

ENERGEETIKAKOMISJON

Moodustatud 1998

Esimees prof Arvi Hamburg

Energeetikakomisjoni (EK) tegevuse eesmärk on anda erapooletu, kompetentse ekspertide koguna soovitusi ja hinnanguid riigi teaduspõhise energiapoliitika kujundamiseks.

Energeetikakomisjon pidas 2018. aastal neli istungit: 23. aprillil, 26. septembril, 15. oktoobril ja 14. detsembril.

23. aprillil arutati 17. aprillil toimunud Eesti teaduste akadeemia ja Euroopa Komisjoni teadusuuringute ühiskeskuse seminaril ja sellele järgnenud riigikogu majandus-, maaelu-, keskkonna- ja riigikaitsekomisjoni ühisistungil käsitletud teemade üle. Energeetikakomisjoni seisukohad olid:

- Taastuvenergeetikat tuleb käsitleda tervikliku elektrisüsteemi kontekstis. Ajutiselt toimivad toetuskeemid peavad olema tehnoloogianeutraalsed. Innovaatilised vesinikutehnoloogiad ja teise põlvkonna biokütused on esmalt kasutatavad transpordis.
- Maagaasi varustuskindluse tagab veeldatud maagaasi (LNG) regionaalne terminal. Regionaalse gaasituru toimimise eeldus on Balti riikide ja Soome ühine turukorraldus.
- Balti riikide lahtiühendamine Valgevene, Venemaa ja Balti riikide energiaringist BRELL ja sünkroniseerimine Kesk-Euroopa UCTE (Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity) sünkroonala on geopoliitiline otsus. Tehniliselt ja majanduslikult kalli projekti teostamine eeldab süsteemset teaduslikku analüüsi, et selgitada energiajulgeoleku, varustus- ja häirekindluse taset, ning peaks sisaldama teenuse kallinemise mõjuanalüüsi makromajandusele. Kuna tehtud uuringud ei anna lahendeid ega vastuseid eelnimetatud süsteemsetele probleemidele, ei toeta energeetikakomisjon elektrisüsteemi sünkroonala muutmist.

Teise küsimusena analüüsis energeetikakomisjon energiamajanduse teadus- ja arendustööde taset ja osapoolte panustamist. Komisjoni seisukoht oli:

- Kõikide osapoolte koostöö toimimiseks ootame riigilt eeldusi nn tehnoloogiliseks tõukeks (*technology push*) ja seejärel ettevõtjalt nn turutõmmet (*market pull*).
- Uuringutoetustele peavad järgnema prototüübikatsetused ja turgudele jõudmise kulutuste põhjendatud jaotus osapoolte vahel.

26. septembri istungi põhiteemaks oli IPS/UPS (Integrated Power System / Unified power system of Russia) sünkroonala lahkumine, BRELList väljaastumine ning liitumine UCTE sünkroonala. Energeetikakomisjon jäi varasema seisukoha juurde, et Euroopa mandriosa ja BRELLi ühendelektrisüsteemide sünkroniseerimine võimaldaks optimeerida ühendatud riikide elektrisüsteemide tööd. Teise teemana kõneldi vesinikuenergeetika seisust ja võimalustest. Komisjon tõdes, et vesinikutehnoloogia rakendamisel on tulevikus arvestatav potentsiaal, sh kliimapoliitika eesmärkide täitmisel.

15. oktoobri istungi põhiteemaks oli „PÕXIT – põlevkivienergeetikast väljumine“. Põlevkivienergiaplokkide võimsused olid 1990. aastal ligikaudu 2600 MW, 2018. aastal ligikaudu 1950 MW, kuid 2030. aastal moodustavad vaid 660 MW. Energeetikakomisjoni seisukohad olid:

- Põlevkivitööstus täidab Euroopa Liidu ja kõiki Eesti keskkonnanõudeid
- Asendusvõimsusi Eestis ja naaberregioonides ei ole planeeritud
- Energeetikakomisjon ei toeta põlevkivitööstuse sulgemise plaani PÕXIT, sest riigi olemasolevad poliitika ja arengukavad juba sätestavad raamistiku põlevkivienergeetika keskkonnamõju nõuetekohaseks vähendamiseks.

14. detsembri istungil arutati tuumaenergeetika võimalike arengute üle maailmas ja Eestis. Kuna energia tarbimine maailmas kasvab, rahvaarv suureneb ja kliima soojeneb, siis:

- Energiaturg peab muutuma
- Tuumaenergeetika on ainus arvestatav moodus vähendada kasvuhoonegaase
- Tuumaenergeetika regulatsioon erineb riigiti, probleemiks on üleregulatsioon.

Energeetikakomisjon peab tuumaenergeetika arendamist Eesti võimalikuks, eelistada tuleb neljanda põlvkonna reaktoreid.

Energeetikakomisjoni edasised ülesanded:

- Teadus- ja tehnoloogipakti raames koordineerida energeetika jätkusuutlikkuse tagamist
- Koostöös partneritega koostada „Energeetika entsüklopeedia“
- Operatiivselt analüüsida ja avalikustada EK seisukoht energiamajandust mõjutavate otsuste suhtes
- Korraldada teaduste akadeemia komisjonide ja assotsieerunud asutustega energeetika taustsüsteemi arutelusid.

FÜLOGENEETIKA JA SÜSTEMAATIKA KOMISJON

Moodustatud 2007

Esimees akadeemik Urmas Kõljalg

Fülogeneetika ja süstemaatika (FS) komisjon esindab Eestit teadusorganisatsioonis Consortium of European Taxonomic Facilities (CETAF AISBL, <http://www.cetaf.org>). CETAF tegeleb bioloogilise mitmekesisuse ja maateadustega seotud arhiivide teadus- ja arendustöö koordineerimisega Euroopas. Eestis on FSi komisjonil sisuliselt sama roll, mis CETAFil Euroopas. Fülogeneetika ja süstemaatika komisjon koordineerib loodusteaduslike teaduskogude tööd, sh nende digiteerimist.

CETAF AISBLi 43. üldkoosolek toimus 25.–26. aprillil Londoni loodusmuuseumis (Natural History Museum). Eestit esindas hääleõiguslikuna komisjoni esimees, akadeemik Urmas Kõljalg. Koosoleku päevakorra olulisemad punktid olid: 1) 2017. aasta eelarve aruanne

ja kinnitamine, 2) CETAFi tegevuste ja sekretariaadi üldaruanne perioodil aprill 2017 – aprill 2018, 3) CETAFi töörühmade ülevaade ja arenguplaan 2018–2019. Palju tähelepanu pöörati uutele avaandmete e-teenustele, mida arendatakse erinevates projektides, sh Eesti teaduste taristu teekaardi objekti „Loodusteaduslikud arhiivid ja andmevõrgustik“ (NATARC) arendused.

CETAFi 44. üldkoosolek toimus Bratislavas Slovakkia teaduste akadeemia botaanika instituudis 14.–15. novembril. Eestit esindas akadeemik Urmas Kõljalg. Kinnitati 2019. aasta eelarve. CETAFi 45. üldkoosolek toimub Tartus 2019. aasta mais. Otsustati, et CETAF: 1) ühineb bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni teaduspartnerite konsortsiumiga (Convention on Biological Diversity Consortium of Scientific Partners), 2) astub rahvusvahelise bioloogiateaduste ühingu (International Union of Biological Sciences) liikmeks, 3) teeb koostööd BHLiga (Biodiversity Heritage Library) vanema kirjanduse digiteerimiseks.

FSi komisjoni liikmed osalesid aktiivselt Eesti teaduste taristu teekaardi objekti NATARC (<http://natarc.ut.ee>) töös. Selle nõukokku kuulub FSi komisjonist akadeemik Urmas Kõljalg (Tartu ülikool), Olle Hints (tehnikaukool), Agu Leivits (keskkonnaamet) ja Tiiu Kull (maaukool). Jätkus Eesti teaduskogude e-taristu arendus. Selle kaks peamist komponenti on PlutoF (<https://plutof.ut.ee>) bioloogia ja SARV (<http://geokogud.info>) geoloogia andmebaaside haldamiseks. 2018. aasta sügisel toimus keskkonnaagentuuris (Tallinn) koosolek, kus osalesid nii FSi kui NATARCi nõukogu liikmed. Arutati teaduskogude arendamisega seotud küsimusi ning anti ülevaade CETAFi 2018. aasta tegevustest. Otsustati, et 2019. aastal koostatakse nn valge raamat Eesti elurikkuse infosüsteemi ülesehitusest, mis pärast kooskõlastamist partnerasutustega antakse üle vabariigi valitsusele. FSi komisjoni liikmed osalevad haridus ja teadusministeeriumi juures asuva humanitaar- ja loodusteaduslike kogude ekspertnõukogu töös. Nõukogu aseesimees on FSi aseesimees Olle Hints. Ekspertnõukogu ülesandeks on teha riigile ettepanekuid loodusteaduslike arhiivide töö parandamiseks ja rahastamiseks.

MERETEAADUSTE KOMISJON

Moodustatud 2007

Esimees akadeemik Tarmo Soomere

2018. aastal järgiti tava orienteeruda igapäevases töös elektroonilistele koosolekutele ja infovahetusele. Komisjoni liikmeid informeeriti jooksvalt Euroopa merekomiteest (EMB) saabunud teabest. EMB-lt tulnud sõnumites sisaldus ennekõike süstematiseeritud teave EMB enda tööst ja publitseeritud visioonidokumentidest,

aga ka infokogumise voorudest, algavatest ja realiseeritud mereteadusprojektidest, meediasündmustest ning uutest teabematerjalidest. Teadusnõustamise seisukohalt on oluline võimalus panustada Euroopa Komisjonile suunatud soovitusesse. EMB esitas hulga soovitusi, sh biomajanduse strateegia täiendamiseks ja innovatsioonisüsteemi arendamiseks (mh puhta ookeani idee realiseerimiseks), aprillis 2018 ning Euroopa merenduse ja kalanduse fondi (European Maritime and Fisheries Fund, EMFF) tegevuste evalveerimiseks (juuni-juuli 2018). Tungivalt soovitati lülitada järgmise finantseerimisperioodi raamprogrammi „Missioon Ookean“.

EMB infokirjades teavitati regulaarselt spetsiifilistest aktsioonidest (sh arvamuse- ja visioonidokumentide koostamisest) ja üritustest. Toimus kolm mereteaduste komisjoni (MTK) elektroonilist küsitlust-nõupidamist:

- 13. jaanuaril saadeti MTK 2017. aasta aruanne komisjoni liikmetele ülevaatamiseks ja täiendamiseks
- Elektrooniline küsitlus EMB uurimislavade tööühmalt
- Elektrooniline küsitlus: soovitus ja täiendus EMB seisukohavõtu (Future Science Brief 4 „Enhancing Europe’s capability in marine ecosystem modelling for societal benefit“ (ee mereökosüsteemide modelleerimise perspektiivid)) kohta.

Alates 2017. aastast kohtub Euroopa Liidu keskkonna, merenduse ja kalanduse volinik Claude Vella vähemalt kord aastas isiklikult kitsamas ringis Euroopa merekomitee liikmetega. Kohtumisele 10. juulil 2018 olid kutsutud suurimate mereteaduse instituutide juhid ning arutati Euroopa mereteaduse tulevikku.

Merekomitee kevadisel plenaaristungil oli põhiohk mereökosüsteemide väärtustel. Istungil aktsepteeriti Klaipeeda ülikooli palve peatada liikmelisus merekomitees kaheks aastaks seoses kogu Leedu kõrgharidussüsteemi ümberkorraldamisega. Kuna Läti ja Soome ei osale EMB töös, on Eesti häääl nüüd selle võrra olulisem. Sügisel plenaaristungil Triestes (Itaalia) 24.–25. oktoobril, kus osales ka Tarmo Soomere, võeti merekomitee liikmeiks Saksamaal Kielis paiknev ookeaniuuringute keskus (Helmholtz-Zentrum für Ozeanforschung Kiel GEOMAR) ja Hispaania juhtivaid mereteaduse keskuseid ühendav fond CETMAR (Centro Tecnológico del Mar). Otsustati, et juhtivad mereteaduse kompleksid või laboratooriumid võivad samuti olla merekomitee liikmed. Komiteel on 31.12.2018 seisuga 33 liiget 18 maalt.

MTK on jätkuvalt arvamusel, et komisjoni tegevuse edukust tuleb hinnata ka selle põhjal, kui kindlalt on mereteadus ja selle saavutused meedia huviorbiidis. Kuigi MTK liikmed on kõik tihedalt hõivatud erialasel tööl või

Eesti teaduse kui terviku esindamisega, suudeti saavutada mereteaduse ja merega seonduvate nähtuste kajastus pea kõigis tele- ja raadiokanalites ja ajalehtedes, kus tooni andsid Tarmo Soomere esinemised. Samuti kogunes MTK esimehel mitu tosinat ülevaadet, populaarteaduslikku või teaduspoliitilist ettekannet erinevatel seminaridel ja konverentsidel.

Euroopa merekomitee kontaktisikuna ja Eesti teaduste akadeemia esindajana osales MTK esimees Euroopa (teaduste) akadeemiade teadusnõukoja (European Academies’ Science Advisory Council, EASAC) keskkonnapaneeeli ja energeetikapaneeeli ühisistungil (Budapest, Ungari teaduste akadeemia, 23.–24.04.2018). Kalle Olli osales Horisont 2020 projekti „MARINA“ (www.marinaproject.eu) vastutustundliku teadustöö ja innovatsiooni problemaatikast vaagival töökoosolekul („Institutionalization of Responsible Research and Innovation [RRI]: what, who and how“) AHHA keskuses Tartus 18.09.2018.

Kaudselt osaleti ka Eesti poliitika kujundamisel. Nimelt kuulub MTK teemade hulka riikliku geoloogia-teenistuse toimimine. Alvar Soesoo valiti selle direktoriks ja Tarmo Soomere on selle teenistuse nõukoja asendusliige. MTK aseesimees, prof Kalle Olli on üks Eesti ametlikest esindajatest ühiskavandamise algatuse „Ookean, kliima ja vesi“ (Joint Programming Initiative [JPI] Oceans, Climate, Water) liikuma lükkamisel.

Teadus- ja arendusnõukogu (TAN), kus Tarmo Soomere on üks liikmetest, vaatles 20.11.2018 Eesti teadusagentuuri teadustaristu komisjoni ettepanekuid Eesti teadustaristu teekaardi 2018 koostamise kohta. Toetuse sai tehnikaülikooli, Baltic Workboats ASi ja MTÜ Eesti meretööstuse liidu ettepanek lülitada meretehnoloogia ja hüdrodünaamika teadustaristu teekaardi objektide nimekirja. TAN jagas teadustaristu komisjoni arvamust, et tegemist on Eesti jaoks olulise valdkonnaga, kus Eestil on võimalus leida oma nišš, kuid taristu teaduslikku kompetentsi tuleb oluliselt tugevdada.

Tarmo Soomere valiti initsiatiivi Baltic Earth teadusnõukoja (Science Steering Committee) liikmeks ning osales selle 11. istungil Taanis Helsingöris 10.06.2018 ja 12. istungil Tallinna tehnikaülikoolis 28.11.2018.

Tarmo Soomere kutsuti järgmise Läänemere mereteaduste kongressi (Baltic Sea Science Congress „Making connections for the future“, 19.–23.08.2019, Stockholm, Rootsi) teadusnõukoja liikmeks ning osales selle juhtkomitee koosolekul Stockholmis 9.–10.04.2018.

Alates 2008. aastast kuulub MTK esimees Soomere vaatlejana keskkonnaministeeriumi juurde loodud ministeeriumidevahelisse merenduse, merekaitse ja reostustõrje küsimuste lahendamise koordineerimise

komisjoni. Keskkonnaministeeriumi merekeskkonna osakond on kutsunud MTK liikmed nõustama merekeskkonna kasutuse ja kaitse seaduse kontseptsiooni koostamist.

MTK on praeguseks enam kui kümne aasta vältel täitnud oma peamist ülesannet – esindada Eesti mere- teadust Euroopa merekomitees ning mereteaduse tippkompetentsi Euroopa akadeemilisel maastikul. Tavapärase intensiivsusega on edastatud mereteaduse sõnumeid ühiskonnale ning võimalusel ja vajadusel nõustatud Eesti riiki.

Eestis on suudetud hoida mereteaduse nähtavust juba palju aastaid suurepärasel tasemel. Teaduses, meedias ja ühiskonnas on püsiv huvi mere-, järve- ja rannikuteaduse vastu. Siiski põhineb MTK Eesti-sisese tegevuse intensiivsus ja tulemuslikkus pigem üksikisikute panusel ning on märksa tagasihoidlikum võrreldes ideaaliga – kui õnnestuks süstemaatiliselt rakendada MTK liikmete potentsiaal, tulemuslikkus ja nähtavus. Selle ideaali realiseerimist pärsib kõigi MTK liikmete äärmiselt suur erialane ja teaduskorralduslik koormus. Arvestatav osa koormusest tuleneb Eesti teaduse finantseerimise valdavast projektipõhisusest ning vajadusest hankida teadustööks raha rakendusprojektide turult. Teaduse baasfinantseerimise osakaalu suurenemise ja 18.12.2018 sõlmitud teadusfinantseerimise kokkuleppe taustal on järjest olulisem kujundada MTK mere-, järve- ja rannikuteadust konsolideerivaks koguks, mis koondaks ja ühtlustaks nende valdkondade hääle Eesti teaduses.

ARSTITEADUSE JA TERVISHOIU STRATEEGIA ALALINE KOMISJON

Moodustatud 2011

Esimees akadeemik Eero Vasar

2018. aastal on arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alaline komisjon (ATSAK) koostöös Tartu ülikooli (TÜ) meditsiinivaldkonnaga üritanud nõustada sotsiaalministeeriumi (SoM) teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni valdkonnas. Toimunud on kolm olulisemat koosolekut. Kaks on organiseerinud SoM ja kolmas toimus TÜ arstiteaduskonna päeva raames.

12. oktoobril TÜ arstiteaduskonna päeva raames toimunud teemakonverentsil „Tervisevaldkonna teaduse ja innovatsiooni strateegia hetkeseis ja tulevik“ arutati olukorda arstiteaduslike uurimistööde rahastamisel ning Eesti tervisesüsteemi teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) strateegia 2015–2020 elluviimisel. Konverentsil esinesid SoMi terviseala teadusnõunik Angela Ivask, Tartu ülikooli meditsiiniteaduste valdkonna dekaan, prof Margus Lember, Tartu ülikooli meditsiiniteaduste valdkonna teadusprodekaan prof Külli Kingo,

Põhja-Eesti regionaalhaigla juhatuse esimees Agris Peedu, Ida-Tallinna keskhaigla juhatuse esimees Ralf Allikvee, haigekassa juhatuse esimees Rain Laane, pikaajaline Tartu ülikooli kliinikumi juht, dr Urmas Siigur ja prof Eero Vasar. Koosolekul märgiti Eesti meditsiiniüldsuse muret, et väljatöötatud ja heakskiidetud TAI strateegiat tervikuna ei ole asutud ellu viima. Strateegia rakendusplaani arutamine ja heakskiitmine oli planeeritud SoMi moodustatavale teaduse ja innovatsiooni nõukogule, ent seniajani ei ole seda nõukogu piisaval määral tööle rakendatud.

Tervisesüsteemi vajadustest lähtuvate uuringute korraldamise kohta puudub arstiteadlastel informatsioon. Vaatamata väljakuulutatud teadmistepõhisusele, on ühiskonnas levimas uskumustel põhinevad seisukohad, mis mõjutavad negatiivselt rahva tervist. Olukord arstiteaduse rahastamisel on murettekitav, nii nagu kõigil teadusaladel Eestis. Riiklik teaduse rahastamine kaugeneb eesmärgiks võetud ühe protsendi tasemest. Muutused teadusagentuuri vahendatavate grantide taotlemisel on suurendanud teadlaste ebakindlust, teaduse rahastamise konkurentsipõhisus on suurenenud. Stabiilsust tagama pidav teaduse baasrahastus ei ole seda piisavalt taganud. Need muutused viivad paratamatult teadlaskonna vähenemisele ning pidurdavad andekate noorte teadusesse siirdumist. Asjaomastel institutsioonidel on aeg mõista, et Eesti teadusvõimekuse hoidmine ja arendamine on kogu Eestile strateegiliselt ülioluline ülesanne, millel on vahetu mõju nii Eesti rahva tervisele kui Eesti majandusarengule.

8. oktoobril korraldas SoM esimese terviseala teadus- ja innovatsiooninõukogu koosoleku, mille päevakord oli järgmine:

- Maris Uuetoa – rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 esialgse versiooni tutvustus
- Angela Ivask – Eesti tervisesüsteemi teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2015–2020 ja selle elluviimine
- Silja-Riin Voolma – personaalmeditsiini riiklik programm
- Krista Kruuv – personaalmeditsiini kliinilised juhtprojektid
- Arutelu terviseala teadus- ja innovatsioonitegevusest ning terviseala teadus- ja innovatsiooni nõukogu rollist, ülesannetest, töökorra.

Selle päevakorra täitmine ei laabunud plaanitult, sest vahetult enne koosoleku algust tekkis SoMil vajadus esitada oma arusaam infotehnoloogia ja andmebaasidega seonduvast. Kahjuks koosolek suuresti piirduski selle päevakorravälise, ärilisi ambitsioone paisutava teema aruteluga.

Järgmine terviseala teadus- ja innovatsiooninõukogu koosolek planeeriti jaanuarisse 2019. Loodetavasti SoM

võtab siiski initsiatiivi ja hakkab senisest järjekindlamalt kaasa rääkima arstiteaduse teadus- ja arendustegevuse sihipärase rahastamise nimel. Praegu on Eesti, erinevalt arenenud teadusriikidest, nende riikide seas, kus meditsiini- ja terviseuuringute rahastamine ei ole riiklik prioriteet. ATSAK peab oma peamiseks ülesandeks tegutseda jätkuvalt oluliselt suurema meditsiiniteaduste rahastamise nimel.

EESTI TEADUSE TIPPKESKUSTE NÕUKOGU Moodustatud 2012

Esimees akadeemik Andres Metspalu

Riik ootab teadlastelt panust ka kodumaisesse ettevõtlusesse ja on seadnud selle üheks tingimuseks, et teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni avaliku sektori poolne rahastamine tõsta ühe protsendini sisemajanduse kogutoodangust. Protsent ise ei ole hea mõõdik, seda saab mitmeti mõõta, pigem oleks vaja rõhuda puuduvatele miljonitele. Oluliseks sisendiks avalikku debatti on ka ühiskonnas leviv arvamus teadlaste tööst ja teaduse tegemisest. See on ka üks põhjus, miks on vaja laiemalt tutvustada Eesti teaduse tippkeskuste töid. Need on Eesti teaduse tipud, kes seal töötavad. See teadus on ka kõige otsesemalt seotud võimalike uute väljunditega ettevõtlusesse, meditsiini ja looduskaitseks. Ja see teadmine ei ole väga laialt levinud.

Eestis tegutseb üheksa teaduste tippkeskust. 2018. aastal viidi läbi kaks avalikkusele suunatud infopäeva, mille sisuliseks korraldajaks oli genoomika ja siirdemeditsiini tippkeskus.

25. mail toimus esimene infopäev Tartus Omicumi maja suures saalis. Infopäeval osales 177 inimest. Infopäeval esinenud üheksa tippkeskuse juhti tutvustasid seni tehtut eesmärgiga näidata, kuidas tipptasemel tehtavat teadust on võimalik juba praegu ja veelgi rohkem tulevikus kasutada igapäeva elu edendamisel nii, et ka inimestel oleks sellest kasu.

Vahetult enne üritust (24.05.18) ilmus üritust tutvustav artikkel Tartu Postimehes: <https://tartu.postimees.ee/4493218-teadlaste-raskekahurvagi-ootab-inimesitanavalt>.

Infopäeva kajastasid ka TV3 „Seitsmesed uudised“ 24. mail. Pärast infopäeva (30.06.2018) ilmus ülevaatlik artikkel Andi Hektori sulest Novaatoris: <https://novaator.err.ee/843114/teadlane-selgitab-kuidas-alusteadus-meie-nutitelefone-jouab>.

Teine artikkel, kus Martti Raidal tutvustas tippkeskuse Tume Universum tegevust, ilmus 19.06.18 veebiväljaandes Estonian World Review: <https://www.eesti.ca/valgustame-tumeainet-teaduslik-analuus-eesti/article51817>.

5. oktoobril toimus analoogne tippkeskuste ühine infopäev Tallinnas teaduste akadeemia saalis. Osales 59 inimest. Taas olid esindatud kõik üheksa tippkeskust. Põnevad ja interdistsiplinaarsed ettekanded hõlmasid liginullenergia hoonete ehitamise ja tervikliku renoveerimisega seotud temaatikat, millega tegeleb teadmispõhise ehituse tippkeskus, samuti tutvustati keerukaid ja samas märkamatuid IT-süsteeme, mille turvaliste lahenduste loomisega tegeleb IT-tippkeskus. Muu hulgas räägiti sellest, miks on alanud taimebioloogia tõus bioteaduste esiliinile ja kuidas see võiks aidata lahendada inimkonna ees seisvaid peamisi suuri probleeme – toidu ja energiaturvalisuse tagamist sellisel kujul, et kahjud ümbritsevale keskkonnale oleksid minimaalsed.

Eraldi ettekandes tutvustati uusi võimalusi eksperimentaalses vähidiagnostikas ja -ravis. Räägiti ka eestlase kui metsarahva identiteediuringutest, millega tegelevad Eesti-uuringute tippkeskuse teadlased. Lisaks olid ettekanded füüsikutelt, kes tegelevad nii meid ümbritseva universumi tumeaine ja tumeenergia uurimisega kui ka uudsete materjalide uurimisega, millel on omadus iseeneslikult korrastuda.

AKADEEMIA ÜRITUSED

JUUBELIÜRITUSED

31. jaanuaril toimus riigikogu konverentsisaalis Eesti teaduste akadeemia juubeliaktus. Aktuse avas president Kersti Kaljulaid. Ettekannetega esinesid Erki Tammiksaar („Kaasaegse teaduse sünn Eestis“), Karl Pajusalu („Eestlus ja Akadeemia“) ja Tarmo Soomere („Akadeemia panustamas õmblusteta ühiskonda“).

20. aprillil toimus teaduskonverents „Eesti mõttelugu“, kus arutleti tehtu üle ja mõeldi tulevikule. On sümboolne, et toimumiskoht oli Eesti rahva muuseum, mis talletab Eesti väärtusi ja vaimusaavutusi. Konverentsil esinesid nii kogenud teadlased, nagu kirjandusteadlane Jaan Undusk ja filosoof Ülo Matjus, kui ka nooremad, nagu arheoloog Ester Oras. Muidugi kõneles akadeemik Hando Runnel, kes on teinud tohutu tööd Eesti mõtteloo kogumisel. Selle sarja esimene raamat ilmus 1995. aastal. Praeguseni (*anno* 2019) on ilmunud kirjastuse Ilmamaa väljaandel „Eesti mõtteloo“ sarjas 144 köidet. Iga tekst peegeldab oma aega ning ühisosaks on keel ja seotus Eesti kultuuriruumiga. Kõiki „Eesti mõtteloo“ sarja autoreid on mõjutanud laiem keskkond ehk seotus Euroopa (ja muu maailma) mõtteloo või mõttetraditsioonidega. Autorite nimekiri on esinduslik ja teemad haaravad paljusid valdkondi – rahvaluule ja teoloogia, kirjandusteadus ja filosoofia, poliitika ja ajalugu, täppisteadused ja kultuurilugu, esseistikast rääkimata. Ühelt poolt on tegemist intellektuaalse ajaloo, teiselt poolt on äärmiselt huvitav vaadelda sarja laiemas teaduslikus plaanis koos maailma mõtteloo arengusuundadega. Päril kindlasti on mõttelugudes kogutud ideed kujundanud Eestit – mõned rohkem, mõned vähem.

12. juunist 25. augustini oli Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu galeriis avatud akadeemia juubelinäitus „Akadeemikud monograafiast säutsuni. Eesti teaduste akadeemia 80“. Välja olid pandud akadeemikute endi valitud raamatud, teadusartiklid ja populaarteaduslikud ajalehelood. Vaid kauneid kunste esindavaid akadeemikuid Arvo Pärti ja Anu Rauda sümboliseerisid vastavalt CD-d ja vaibad.

22.–23. oktoobril toimus akadeemia majas rahvusvaheline konverents „Advisory role of academies in the information-rich society“, kus arutleti akadeemiate

nõuandva rolliga kaasnevate võimaluste ja probleemide üle kaasaegses ühiskonnas (vt pikemalt „Sõnas ja pildis“ lk 42–45).

9. novembril toimus akadeemia saalis raamatu „Teadusmõte Eestis IX. Teadus ja ühiskond“ esitus. Raamat on 2013. aastal samas sarjas ilmunud kogumiku „Teaduskultuur“ järg.

KONVERENTSID

5. jaanuaril toimus akadeemia majas teist korda eesti noori teadlasi ühendav konverents, sel korral pealkirja all „XXI sajandi suurimad väljakutsed“. Konverentsi korraldasid välismaal tegutsevad noored eesti teadlased koostöös teaduste akadeemia ja noorte teaduste akadeemiaga. Innustava ja mõtlemapaneva avakõne pidas vabariigi president Kersti Kaljulaid. Oma teadustööd erinevatest teadusvaldkondadest tutvustasid 15 nii kodu-Eestis kui välismaal tegutsevat noorteadlast (doktoranti, järel doktoranti, iseseisvat teadurit).

19. märtsil toimus akadeemia saalis konverents „Keel ja teadus“. Konverentsi kutsus kokku teadusajakirjanike selts koostöös noorte teaduste akadeemia ja teaduste akadeemiaga. Keeleteemadel arutlesid Andra Siibak, Arko Olesk, Hannes Tõnisson, Innar Liiv, Kais Allkivi, Marju Raju, Peep Nemvalts, Piret Pappel ja Tiit Kändler.

10. oktoobril toimus riigikogu konverentsisaalis viies teaduspoliitika konverents „Teadus kui Eesti arengumootor. Kuidas teadus kaitseb Eestit?“. Konverentsi arutelu keskendus Eesti tulevikule ja teaduse rollile selle kujundaja ja kaitsjana. Konverentsil esines ettekandega president Tarmo Soomere. Konverentsi korraldasid teadusagentuur, riigikogu kultuurikomisjon, rektorite nõukogu, teaduste akadeemia, noorte teaduste akadeemia ning haridus- ja teadusministeerium.

12. oktoobril toimus akadeemia saalis akadeemik Dimitri Kaljo 90. sünnipäevale pühendatud konverents.

9. novembril toimus akadeemia saalis akadeemiku-kandidaatide konverents, kus kõik kandidaadid said võimaluse end ja oma teadustööd tutvustada.

18. detsembril toimus akadeemia saalis uurija-professorite minikonverents. Kavas oli kolme uurija-professori ettekanded: Rainer Kattel „Innovatsioon avalikus sektoris: Machiavellist tehisisintellektini“, Kaupo Kukli „Magnetilistest ja elektrilistest mälu efektidest kunstlikult defektsetes aatomkihtsadestatud metalloksiidtahkestes“, Anne Kahru „Sünteesiliste nanoosakeste võlu ja valu“.

AKADEEMIA VÄLISLIIKME GÁBOR STÉPÁNI LOENG

27. aprillil pidas akadeemia välisliige ja Budapesti tehnikaülikooli professor Gábor Stépán Tallinna tehnikaülikoolis avaliku loengu „Quantization and sensory threshold in balancing with delay“. Loeng kirjeldas mehhanismide ja robotite balansseerimist ning andis hea pildi kõrgetasemelistest uuringutest Budapesti tehnikaülikoolis, mis seovad teoreetilise teadustöö praktiliste väljunditega.

SEMINARID

28. augustil toimus akadeemia saalis avalik seminar „Suurte ühiskondlike süsteemide mõistmine ja haldamine“. Käsitlemisel oli lai teemadering: plokiahelatehnoloogia põllumajanduses, sotsiaalsete suhete nutikas juhtimine, mobiilpositsioneerimise võimalused migratsiooni ja segregatsiooni kirjeldamiseks, suurandmete haldamine riigi tasemel, inimsuhete juhtimise tehnoloogiate problemaatika jne. Peaettekandjad olid prof Anna Carbone (Torino polütehniline instituut; Politecnico di Torino), prof Stefan Klauser ja dr Marcus M. Dapp (ETH Zürich), dr Anto Aasa (Tartu ülikool), prof Egils Ginters (Riia tehnikaülikool).

23. novembril toimus teaduste akadeemia saalis Tallinnas ja 23.–25. novembril Viljandis kultuuri ja hariduse kongressi raames teaduspäev „Õppimise ja kasvatus peegeldusi erinevates teadusvaldkondades“. Teaduspäeva peaesineja oli dr Alberto Zucconi, maailma kunsti ja teaduse akadeemia (World Academy of Art and Science) varahoidja ning maailma ülikoolide konsortsiumi peasekretär. Kolmes diskussioonipaneelis said sõna erinevate teadusvaldkondade esindajad. Teaduspäeva põhiküsimused olid: millised on loodus-, humanitaar- ja sotsiaalteaduste vaatekohalt hariduse ja kasvatus suurimad väljakutsed Eestis? Kuidas erinevad teadused on või peaksid olema lähtekohaks hariduse ja õppimise sisu kujundamisel? Kuidas aitavad Eesti teaduse erinevad

valdkonnad kaasa inimeste suutlikkusele elada ja tegutseda järjest keerukamas maailmas?

Kongress oli pühendatud Eesti vaimse arengu kolme põhidimensiooni – teaduste, kunstide ja hariduse – olukorra ja tulevikuarengute seostele. Kongressi korraldasid Eesti haridusfoorum ja Eesti kultuuri koda koostöös teaduste akadeemiaga.

ARUTELUD, KOHTUMISED

17. aprillil korraldasid Eesti teaduste akadeemia ja arenguseire keskus teadlaste ja riigikogu viie komisjoni ühisarutelu Eesti energeetika ja energiaravustuse probleemide üle akadeemia majas ja riigikogu konverentsisaalis. Käsitleti Eesti jaoks võtmetähtsusega teemasid: tuuleenergia potentsiaal taastuvenergia allikana, energiapuudulikkuse jaoks vajalikud investeeringud ning gaasituru toimimise ja varustuskindluse problemaatika. Tutvustati ühiskonna arvamusi nende valdkondade aktuaalsuse kohta. Euroopa Komisjoni jaoks valminud uuringutest ja neile tuginevatest soovistest andsid ülevaate Euroopa Komisjoni teadusuuringute ühiskeskuse (Joint Research Centre, JRC) spetsialistid. Energeetikaprobleemide arutelu jätkati riigikogu komisjonide ühisistungil riigikogu konverentsisaalis, kus kesksed teemad olid gaasituru toimimisega seonduvad riskid ja Baltimaade elektrivõrgu sünkroniseerimine Euroopa Liidu võrkudega.

22. mail esinesid teaduspäeval Võru gümnaasiumis maakonna gümnaasistidele ettekannetega akadeemikud Agu Laisk „Kuidas minust sai teadlane“ ja Ene Ergma „Kosmos – kauge ja lähedane“.

6. juunil toimus Kilingi-Nõmme gümnaasiumis teaduspäev, kus esinesid akadeemik Agu Laisk ettekandega „Kuidas minust sai teadlane“ ja akadeemik Arvi Freiberg teemal „Energia mitu palet“.

24. septembril toimunud teaduspäeval Võru gümnaasiumis anti ülevaade akadeemia tegevuse printsiipidest. Akadeemik Tarmo Soomere rääkis, millised mõjud on kliimamuutustel Eesti tuulistele randadele, ja akadeemik Urmas Varblane kõneles majandusteadusest, populismist ja Brexitist.

1.–2. detsembril toimus Heimtali vanas külakoolis „Teadus kolme minutiga“ talvekool, kus osales kolme minuti loengute konkursi nn neljas lend. Ekskursiooni vanas külakeskuses tegi akadeemik Anu Raud, inspireerivaid loenguid pidasid akadeemikud Tarmo Soomere ja Maarja Kruusmaa. Praktilised esinemis- ja kaamera- treeningud toimusid „Rakett 69“ meeskonna kogunud filmimeeste, produtsent Kaspar Kaljase ja režissöör Indrek Simmi käe all.

LOENGUSARI „TEE (POSKA) AKADEEMIANI”

8. jaanuaril alustas Eesti teaduste akadeemia õpilaste teaduskonverentsi „Poska akadeemia“ raames loengusarja „Tee (Poska) akadeemiani“, kus noortele esinevad akadeemikud. Aasta avaloengu „Maailma majanduse arengud ja populism“ pidas akadeemik Urmas Varblane.

5. veebruari üritusel esines akadeemik Anu Raud teemal „Minu elu vaipades“. Tal oli kaasas vaip „Torn“, milleks inspiratsiooni sai ta akadeemias viibides. Teine esitletud vaip „Kiri esivanematelt“ (vt Sõnas ja pildis, lk 22) kaunistab nüüd akadeemia üht ruumi. Akadeemik Jüri Alliku esinemisteema oli „Mis teeb psühholoogia huvitavaks“.

5. märtsil esinesid Poska akadeemias akadeemikud Ene Ergma ettekandega „Kosmos – kauge ja lähedane“ ja Peeter Saari ettekandega „Kas on võimalik telepaatia gravitatsioonilainetel?“.

2. aprillil esinesid loengusarja raames akadeemikud Urmas Kõljalg teemal „Looduseuurija elu“ ja Andres Metspalu ettekandega „Personaalne meditsiin juba täna“.

29. oktoobril esines Poska akadeemias akadeemik Valter Lang ettekandega „Soomeugrilaste tulek Eestisse“.

13. novembril kõneles akadeemik Ülo Niinemets Poska akadeemias teemal „Põllumajandus muutumas maailmas“.

AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD TEADUSSELTSIDE ÜMARLAUD

23. mail 2018 Eesti looduseuurijate seltsi majas.

Akadeemia väärtustab teadusseltside tegevusi ning püüab toetada assotsieerunud seltside koostööst sündivat sünergiat. Ainuüksi looduseuurijate seltsis on ligi 1500 liiget, inseneride liidus isegi 3500. Kokku võib seltsides tegutseda üle 5000 liikme. See on jõud, mis on suuresti ka teaduspõhise mõtteviisi kandja kõige laiemas mõttes ja terves ühiskonnas.

Seltside töö on ajalooliselt olnud valgustuslik. See on panustanud oluliselt kogu meie kultuuriruumi kujunemisse. Tänapäevalgi teevad teadusseltsid muljetavaldavalt tööd. Nende koordineeritud koostöö saaks ühiskondlikult veelgi tugevama platvormi ja kõlavama kaja.

Looduseuurijate seltsi suurepärase asukohaga majast Tartu kesklinnas võiks kujuneda teadusseltside tegevuskeskus, samuti teaduste akadeemia Tartu tugipunkt. Selleks on vaja aga maja korralikult renoveerida ja niisuguse keskuse tarbeks rekonstrueerida.

Esmatähtis on infovahetus erinevate seltside töö kohta. Akadeemia saab seda tegevust vaid kaudselt toetada, adekvaatne sisuline panus peab tulema teadusseltsidelt. Alustada oleks võimalik looduseuurijate seltside omavahelise info vahetamisest ja tegevuse lõimimisest.

Ümarlual tehti ettepanek luua ühine uudisvoog seltside kodulehtede kaudu. Selleks tuleks luua süsteem, mis integreerib seltside kodulehtede informatsiooni. Uudisvoog tuleks kujundada nii atraktiivseks, et ka klassikalisel ajakirjandusel tekiks huvi teadusseltside tegevuse vastu, samuti paraneks nähtavus poliitilisel tasandil.

Looduseuurijate seltsi majal on olemas kõik võimalused, et kujuneda väikeseks, kuid mugavaks ja funktsionaalseks teadus- ja konverentsikeskuseks. Oma üritusi saaksid seal korraldada nii teadusseltsid kui ka akadeemia. Looduseuurijate seltsi majast võiks isegi saada akadeemiaga assotsieerunud seltside võimaliku katusorganisatsiooni kese, mis koondaks teadusseltside erinevaid generatsioone – tudengeid ja juba emeriteerunud teadlasi, kes vajavad kokkusaamiskohta ja ühiseid üritusi, mis neid seoks.

AKADEEMIA, MEEDIA, ÜHISKOND

2018. aastal võib akadeemia kommunikatsioonitegevusi lisaks juubeldamisele iseloomustada muutustega, mille nimel on aastaid tööd tehtud. Pelgast usaldusloomest on välja arenemas nõuandev funktsioon. Sisulist pööret tähistavad nii oktoobris toimunud konverents akadeemiaste nõuandvast rollist infoühiskonnas (vt „Sõnas ja pildis“ lk 42–45) kui ka intensiivsed ettevalmistused 2019. aasta alguses toimuvaks rahvusvaheliseks seminariks-töötoaks „Towards bridging science and decision-making“ koostöös arenguseire keskusega Euroopa Komisjoni teadusuuringute ühiskeskuse (European Commission Joint Research Centre, JRC) algatuse „Science meets Parliaments. Science meets Regions“ raames ning toetusel. Teaduse ja ühiskonna dialoog ning selle raames akadeemia-meedia-ühiskonna sümbioos on keerulised nähtused, kus akadeemiale on seatud üha suurem roll – mis ei tähista privileegi, vaid akadeemia sisulist vastutust.

Aastatel 2016–2020 osaleb akadeemia ka teaduse populariseerimise programmis TeaMe+ tegevuse nr 7 „Teaduse järelkasvu arendamine ja ühiskonna arenguprotsesside (sh erinevate poliitikate) kujundamine“ elluviimises.

ELU PÄRAST GOOGLET

12 loengut Von Krahli | 12 raadiosaadet Vikerraadio

Von Krahli akadeemia, Vikerraadio ja teaduste akadeemia loengusarjas „Elu pärast Googlet“ toimus Von Krahli teatri saalis 12 loengut ning neist inspireerituna 12 raadiosaadet Vikerraadio eetris. Sarja eesmärk oli süviti mõtestada Eesti ja maailma elu 25 aasta pärast. Akadeemilise peegelduse igale loengule tegi akadeemia president Tarmo Soomere (vt ka „Sõnas ja pildis“ lk 56–57).

Sarjas toimusid järgmised loengud ja saated:

- 4. septembril – Kaupo Vipp „Globaalne ja lokaalne“ (raadioeetris 10. oktoobril)
- 5. septembril – Mart Noorma „Kosmos“ (raadioeetris 6. oktoobril)

6. septembril – Asse Sauga „Väärtused ja raha“ (raadioeetris 29. septembril)

25. septembril – Rea Raus „Ma(a)“ (raadioeetris 15. detsembril)

26. septembril – Ringo Ringvee „Vaimsus ja religioon“ (raadioeetris 13. oktoobril)

27. septembril – Kristjan Port „Tervis“ (raadioeetris 3. novembril)

16. oktoobril – Saale Kareda „Inimest ja loodust väärustav ühiskond“ (raadioeetris 10. novembril)

17. oktoobril – Sten Tamkivi „Töö“ (raadioeetris 17. novembril)

18. oktoobril – Mihkel Kangur „Keskkond“ (raadioeetris 27. oktoobril)

23. oktoobril – Jaan Aru „Inimene“ (raadioeetris 1. detsembril)

6. novembril – Jaak Vilo „IT ja tehnoloogia“ (raadioeetris 24. novembril)

7. novembril – Oliver Laas „AI ja transhumanism“ (raadioeetris 8. detsembril)

TEADUS KOLME MINUTIGA

Eesti teaduste akadeemia korraldab 2019. aasta alguses neljandat korda kolme minuti pikkuste loengute konkursi Eesti avalik-õiguslike ülikoolide ja teadusasutuste doktorantidele ning noorteadlastele. Nihutasime konkursi toimumise aega sügisest uue aasta algusesse, et ülikoolide ja teadusasutuste sisesteks koolitusteks ning eelkonkurssideks oleks rohkem aega. Konkursi pidulik finaalgalaõhtu toimus teaduste akadeemia saalis 8. veebruaril 2019.

2018. aastasse mahtusid ettevalmistused, eelkursid ja koolitused. 1.–2. detsembril toimus Heimtali muuseumis talvekool „Teadus kolme minutiga“. Kolme minuti loengute konkursi uue hooaja finalistid viidi nende tavapärasest keskkonnast ja kontekstist ning mugavusraamidest täiesti eemale. Koolituse eesmärk oli jõuda iga ettekande sisuni, et kooruks välja ja jääks kõlama tegelik

sõnum, mida üldse tasub kolme minutiga maailmale esitleda. Tuge ja inspiratsiooni pakkusid akadeemikud Anu Raud, Maarja Kruusmaa ja Tarmo Soomere, samuti „Rakett 69“ meeskonna filmimehed Kaspar Kaljas ja Indrek Simm (vt ka „Sõnas ja pildis“ lk 98–101).

Tegevusi toetas TeaMe+ ja Euroopa Liidu regionaalarengu fond.

Koostöös Argo kirjastusega on koostamisel kogumik „Teadus kolme minutiga II“, mille ilmumisajaks on plaanitud 2019. aasta suvi.

POSTIMEES. (AKADEEMIA) ARVAMUS. KULTUUR

Kolmandat aastat jätkus akadeemia ja Postimehe koostöös nädalavahetuse kultuurilisas Arvamus. Kultuur akadeemikute kolumn teaduse ja ühiskonna suhetest nii Eestis kui ka maailmas. 2018. aastal ilmus akadeemikutelt 20 arvamusartiklit:

- Karl Pajusalu „Eesti keele aeg“ (Postimees AK, 29. detsember 2018, lk 6–7)
- Andres Metspalu „Mida me 200 000 geeniprooviga tegelikult teha tahame?“ (Postimees AK, 15. detsember 2018, lk 4–5)
- Tarmo Soomere „Tuulepesa karvasel jalgpallil ehk miks tellida raputatud kokteil“ (Postimees AK, 24. november 2018, lk 6)
- Peeter Saari „Saada Nobeli preemiat pole raketi-teadus“ (Postimees AK, 27. oktoober 2018, lk 8)
- Raivo Uibo ja Tarmo Soomere „Tippvõistlused teaduses, auhinnaks meie kõigi tervis“ (Postimees AK, 20. oktoober 2018, lk 4)
- Martin Zobel „Kas tõejärgsus on vältimatu?“ (Postimees AK, 13. oktoober 2018, lk 7)
- Peeter Saari ja Tarmo Soomere „Kiskjad teadlase rahakoti kallal ja plaan S“ (Postimees AK, 15. september 2018, lk 6–7)
- Enn Tõugu „Kuidas noppida teaduspuu vilju?“ (Postimees AK, 25. august 2018, lk 9)
- Enn Tõugu „Teaduse särav esikülg ja keerukad tagahoovid“ (Postimees AK, 16. juuni 2018, lk 8)
- Jaan Ross „Miks kuulavad inimesed kurba muusikat?“ (Postimees AK, 9. juuni 2018, lk 7)
- Tarmo Soomere „Tulevased tippteadlased leitakse loteriiga“ (Postimees AK, 19. mai 2018, lk 8)
- Maarja Kruusmaa „Riik kui leiutis“ (Postimees AK, 5. mai 2018, lk 6)
- Enn Tõugu „Kus on meie teaduse alfanaised?“ (Postimees AK, 5. mai 2018, lk 6)
- Jakob Kübarsepp „Teadus vajab muutusi juba doktorantuuri tasemel“ (Postimees AK, 31. märts 2018, lk 9)
- Andres Õpik „Teadlaste hulk kasvab, aga vahendite hulk jääb samaks. Kuus küsimust teaduse valikutest“ (Postimees AK, 24. märts 2018, lk 9)
- Jüri Allik „Millist Tartu ülikooli me tahame?“ (Postimees AK, 10. veebruar 2018, lk 6–7)
- Martin Zobel „Elusloodus muutuvus keskkonnas“ (Postimees AK, 3. veebruar 2018, lk 6)
- Ülo Niinemets „„Väike“ panus maailma tuleviku ennustamiseks“ (Postimees AK, 27. jaanuar 2018, lk 10)
- Tarmo Soomere ja Erki Tammiksaar „Eesti kultuuri ja eneseteadvuse märkamatud tugisambad“ (Postimees AK, 20. jaanuar 2018, lk 7)
- Arvi Freiberg „Teaduse taju paradoks“ (Postimees AK, 13. jaanuar 2018, lk 8)

ARVAMUSI AKADEEMIKUTELT

JÜRI ENGELBRECHT

Möödunud aasta oli aastapäevade aasta. Eesti teaduste akadeemial möödus see teiselt ja väarikalt. Minu jaoks isiklikult oli märgilise tähendusega konverents aprillis, mis põhines Hando Runneli monumentaalsel raamatute sarjal „Eesti mõttelugu“. Ettekanded andsid hea pildi mõttetegevusest Eestis. Samuti köitis meeli konverents novembris, kus paljud kolleegid jagasid meiega oma arvamusi akadeemiade rollist tänapäeva ühiskonnas. Mõlema konverentsi ühisjooneks oli teaduse sisulise poole olulisus, esimesel tagasivaatena, teisel ettevaatena, haarates samuti kommunikatsiooni. Ka meie kogumik „Teadus ja ühiskond“ haaras tegelikult mitmeid teadusmaailma sisulisi probleeme, kus rõhk väärtustel.

Pole mõtet süüvida päevaprobleemidesse, kuid paarile nähtusele meie teaduselus juhiksin siiski tähelepanu. Esiteks tuleb ikka ja jälle hoiatada nähtuse ees, mille nimeks *katataksophilia* (vt Jan Velteropi kirjeldust mõiste *love for ranking* kohta). See edetabelite ülistamine ilma sisuta loob vaid soodsa pinna Exceli tabeli kasutajatele, keda eriti palju on bürokraatide hulgas. Ilmekalt tuli sellise nähtuse kõverpeegel välja ka 2018. aastal akadeemikute valimisel, kus tabelites vilksatasid mammutautorluses artiklite arvud ja vastavad tsiteeringud. Kui tegelikult on kellegi isiklikul otsesel autorlusel ilmunud ligi 20 artiklit, aga tema ETISE nimekirjas on neid sadades, siis pole ju mõtet kuiva statistikat väärtustada, lugedes tulemusi statistiliselt parimate hulka. Statistika väärkasutamise eest hoiatab Valdur Mikita, kes oma viimases raamatus („Eesti looduse kannatuste aastad“) veenvalt näitab ohte Eesti metsa seisukorra tegelikul hindamisel. Ei tahaks küll, et teaduse hindamisel kõlab vaid kuiv statistika, mitte aga sisu.

Teine omapärane nähtus on keeleline, millest on sobiv rääkida eesti keele aastal. Vastavalt seadusele (vt § 1 ja § 2) on meie nimeks Eesti Teaduste Akadeemia. Eesti keele käsiraamatus (2007) on kirjas, et suur algustäht tähistab „... nimesid (pärisnimesid), ...“ ja nimi võib olla teiste

hulgas organisatsioonil. Veel ütleb mainitud käsiraamat, et väikese algustähga võib kirjutada nimetuses kõik need osad, mis ei ole otseselt nimed. Kõik on selge ja minu arvates pole siin vaidluse kohta. Ometi tekkis diskussioon, sest mitmes trükises on kasutatud vormi „Eesti teaduste akadeemia“. Põhjendus oli taoline, et mõned kasutavad nii ja teised naa ja siis teeme parem ühte moodi, st kirjutame osa nimest väikeste algustähtedega. Kultuurileht Sirp leiab aga, et täisnimi on täisnimi ja seega on lehe veergudel kasutusel meie ametlik nimetus – Eesti Teaduste Akadeemia. Ka akadeemikutest keeleteadlased on samal arvamusel. *Nomen est omen*, ütlesid vanad roomlased. Välistades diskussioonile ametliku käigu andmise, on minu ettepanek lihtne: kasutagem ikka alati täisnime. See on ju nii eesti keele väärtustamine kui ka austus meie endi suhtes. Muide, meie seaduses (§ 2) on öeldud „Eesti Teaduste Akadeemia (edaspidi Akadeemia) ...“ ehk selle teksti raames on sätestatud ka lühinimi.

LEO MÕTUS

Arvamus Tallinna tehnikaülikooli evolutsioonist.

Kokkuvõtlikult – aastad 2017 ja 2018 on olnud minu senise karjääri kõige ebameeldivamad. Et mitte vaevata kolleege pika halaga, loetlen lihtsalt kolm näidet, kuidas reorganiseerimist vajavat ülikooli struktuuri lihtsalt lammutatakse.

- Tallinna tehnikaülikooli reorganiseerimine algas vana struktuuri kiire lammutamisega, mis lõppes poolel teel. Lõhutud struktuurid on jäänud ligi kaheks aastaks töötama määramatuses ja ülerahvastuse tingimustes – näiteks tarkvarateaduse instituut asub juba kolmandat aastat kolmes majas. Samas on väga suur hulk tööruume juba kaks aastat täiesti kasutamata.

- Vana struktuuri lammutamise tulemusena lõppes (loodetavasti ajutiselt) mitmes kõrgtehnoloogilises valdkonnas hariduse andmine Eestis, näiteks telekommunikatsioon, sardsüsteemide võrgud, iseorganiseeruvad süsteemid. Riigikaitstes vajalikke spetsialiste peab ilmselt hakkama tellima FSBst.
- Olen ise korduvalt lähedalt näinud vanade akadeemiliste traditsioonide rikkumist. Pehme näide

on juhtum, kus professori kandidaate selekteeriva komisjoni otsuse kohta teeb kõrgem juhtkond professoritest koosneva komisjoni liikmetele tungiva ettepaneku võtta oma allkiri soovituselt tagasi.

- Jne.

TUNNUSTUSED AKADEMIKUTELE JA AKADEEMIALT

RIIGI TEADUSPREEMIA

Riigi teaduspreemiate komisjoni ettepanekul määrati valitsuse 8. veebruari 2018 korraldusega nr 27

TEADUSPREEMIA PIKAAJALISE TULEMUSLIKU TEADUS- JA ARENDUSTÖÖ EEST

akadeemik Agu Laisale

„... kolmanda klassi õpilasena sattus minu kätte gümnaasiumi füüsikaõpik, milles kirjeldati elektri-nähtusi, eriti huvitav tundus klaasketastega masin, mis pidi paugutama viie sentimeetri pikkusi sädemeid. Vanaisa abiga sai niisugune järele tehtud ja imekombel isegi sädemed lendasid. Siit algas sisemine soov saada „füüsikaproffessoriks“...“

Vaata lähemalt: Eesti Vabariigi preemiad, 2018, lk 38–63

AASTA TEADUSPREEMIA
tehnikateaduste alal
akadeemik Jarek Kurnitskile

tööde tsükli „Liginullenergiahoonete süsteemipiirid ja tehnilised lahendused“ eest.

Vaata lähemalt: Eesti Vabariigi preemiad, 2018, lk 100–123

AASTA TEADUSPREEMIA
geo- ja bioteaduste alal
akadeemik Ülo Niinemetsale

tööde tsükli „Taimede fotosünteesi kohanemise ja kohastumise mehhanismid: lehestikugradientidest globaalsete mustriteni“ eest.

Vaata lähemalt: Eesti Vabariigi preemiad, 2018, lk 136–149

RIIGI KULTUURIPREEMIA

Riigi kultuuripreemiate komisjoni ettepanekul määrati valitsuse 8. veebruari 2018 korraldusega nr 29

KULTUURI ELUTÖÖPREEMIA PIKAAJALISE VÄLJAPAISTVA LOOMINGULISE TEGEVUSE EEST

akadeemik Anu Rauale

„Mul oleks justkui Jumal põues. Õnnetunne. Õhin. Olen õues, olen maal. Milline hommik, hoidku taevas! Ole tänatud tänase eest! Päike pea kohal, isamaa istumise all ja lilled-linnud nii ligidal...“

Vaata lähemalt: Eesti Vabariigi preemiad, 2018, lk 266–271

TEADUSAUHINNAD ÜLIÕPILASTELE

Alates 2016. aastast on Eesti teaduste akadeemia üliõpilaste teadustööde konkurss liidetud Eesti teadusagentuuri korraldatava teadustööde riikliku konkursiga. Akadeemia esindajana kuulus riikliku konkursikomisjoni koosseisu akadeemik Jaan Aarik. Parimate tööde väljaselgitamiseks ja akadeemia presidendi eripreemiale – π -preemiale – esitamiseks moodustati alakomisjon koosseisus Jaan Aarik (esimees) Mati Karelson, Agu Laisk, Andres Metspalu, Lauri Mälksoo, Tõnu-Andrus Tannberg, Jaan Undusk, Gennadi Vainikko ja Urmas Varblane. Laureaadid kuulutati välja pidulikul lõpuüritusel 11. detsembril akadeemia saalis.

Elegantseima üliõpilastöö eripreemia ($\pi \times 1000$ ehk 3141,59 eurot) sai Gaspar Epro doktoritöö „*Triceps surae* lihas-kõõlussüsteemi mehaanosensitiivsus ja kõnnistabiilsus vanemas eas: kombineeritud 1,5-aastane läbilõikeuring ja pikaajaline treeninginterventsioon“ eest (Saksamaa spordiülikool Kölnis, juhendajad prof Kiros Karamanidis ja prof Gert-Peter Brüggemann).

Ebatraditsioonilise üliõpilastöö eripreemia ($\pi \times 500$ ehk 1570,80 eurot) sai Liiri Oja doktoritöö „Kes on „naine“ inimõiguste süsteemis: naise keha ja seksuaalsuse narratiivid reproduktsiooni puudutavates kaasustes,“ eest (Euroopa ülikooli instituut, juhendaja prof Martin Scheinin).

Lootustandvate sähvatuste eripreemia ($\pi \times 250$ ehk 785,40 eurot) sai Aune Altmets lõputöö „Tööstuskanepi droogide gaasikromatograafilise analüüs ja sisalduva kannabidioli farmakoloogiline profiil“ (Tallinna tervishoiu kõrgkool, juhendajad Laine Parts ja Kaie Eha).

Tänukirja said:

Tanel Sõrmus elegantse magistratöö „Valgusega reguleeritavad cAMP-sõltuva proteiinkinaasi inhibiitorid“ eest (Tartu ülikool, juhendaja dr Kaido Viht).

Alejandro Guerra Manzanatez elegantse magistratöö „Täieliku masinõppe töövoos rakendamise pahavara tuvastamiseks süsteemikutsete ja pääsuõiguste alusel“ eest (Tallinna tehnikaülikool, juhendajad dr Hayretdin Bahsi ja dr Sven Nõmm).

Danel Ahman elegantse doktoritöö „Fibratsioonilised arvutuslikud efektid“ eest (Edinburghi ülikool, juhendajad prof Gordon Plotkin).

Lisbeth Neevits ebatraditsioonilise magistratöö „Melanoomi ravikulutuste hindamine haigekassa andmete põhjal – võimalused melanoomi kulude vähendamiseks, suurendades varajast avastamist teledermatoskoopia abil“ eest (Tallinna tehnikaülikool, juhendajad Priit Kruus (MSc) ja Riina Hallik (MSc)).

Johanna Ross ebatraditsioonilise doktoritöö „Aira Kaalust Mari Saadini. Nõukogude eesti naisarenguromaan ja selle lugemisviisid“ eest (Tartu ülikool, juhendajad prof Arne Merilai ja dr Sirje Olesk).

Katrin Petritšenko lootustandva bakalaureusetöö „Kahefotoonse neeldumisspektroskoopia rakendus metallorgaanilistes ühendites: elektronülemineku elektrilise dipoolmomendi muutus sõltuvalt lahusti polaarsusest“ eest (Tallinna tehnikaülikool, juhendaja dr Aleksander Rebane).

Helen Asuküla lootustandva bakalaureusetöö „Gravitatsioonilained üldrelatiivsusteoorias ja skalaartensortüüpi gravitatsiooniteooriates“ eest (Tartu ülikool, juhendaja dr Piret Kuusk).

Tänukirja said ka eripreemia võitnud tööde juhendajad.

EESTI TEADUSE POPULARISEERIMISE AUHIND

Eesti teaduse populariseerimise auhinda antakse välja 2006. aastast. Auhinna eesmärk on tunnustada Eestis teaduse populariseerimisega tegelevaid inimesi ning tõmmata suuremat tähelepanu ja anda hoogu teadust ja tehnoloogiat avalikkusele tutvustavatele tegevustele. Auhinda rahastab haridus- ja teadusministeerium ning seda annavad koostöös välja teaduste akadeemia ja teadusagentuur. Tänavune konkurss on järjekorras kolmeteistkümnemes. Hindamiskomisjon töötas akadeemik Ene Ergma juhtimisel.

Tiiu Silla nimelise elutööpreemia pikaajalise süsteemilise teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest pälvis meditsiinibiokeemia ja arstiteadlane Mihkel Zilmer, kes on üle 40 aasta tutvustanud teaduspõhise toitumise aluseid ja populariseerinud nii enda kui teiste uurijate teadusuuringute tulemusi.

Parima teaduse ja tehnoloogia populariseerija peapreemia pälvis teadusajakirjanik Priit Ennet, pikaajaline Eesti teadusajakirjanike seltsi eestvedaja. Ta on juba 2005. aastast juhtinud Vikerraadio saadet „Labor“ ja teeb populaarseid hommikusi teadusuudiseid.

II preemia pälvis zooloog ja pedagoog Aivo Tamm, kes on silmapaistvalt edukas huviringide kaudu õpilastes loodusteaduste vastu huvi tekitaja ja hoidja.

Teaduste ja tehnoloogiat populariseerivate tegevuste ja tegevuste sarjade kategoorias pälvisid:

- Peapreemia Elva gümnaasiumi miniteaduskool, eestvedajad õpetajad Evelin Toom ja Külli Korol
- II preemia looduskeskkonnaalased katsed laste-aedades, eestvedaja huvitava bioloogia kool.

Teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest audiovisuaalse ja elektroonilise meedia abil autasustati:

- Peapreemiaga õppefilmide sarja soodest „Ah soo!“, idee autor ja stsenaarist Piret Pungas-Kohv, Eesti-maa Looduse Fond
- II preemia anti Zooloogid 2.0 veebipõhisele blogile, eestvedajad Randel Kreitsberg ja Tuul Sepp.

Teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest trükisõna abil said:

- Peapreemia ajakiri Eesti Loodus, peatoimetaja Toomas Kukk
- II preemia artiklisarja „Antibiootikumid ja ravimiresistentsus“ eest Ülar Allas ja Tanel Tenson, Tartu ülikool.

Parima uue algatuse eest teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel anti välja:

- Peapreemia loodusvaatluste maratonile, eestvedajad Märt Kose ja Veljo Runnel, Tartu ülikooli loodusmuuseum ja botaanikaaed
- II preemia huvihariduse näidisõppekavale „Mänguline matemaatika koos LEGO EV3 robotiga 4.–6. klassis“, eestvedaja Janika Leoste koos meeskonnaga.

Auhinnafond oli 2018. aastal 21 500 eurot. Sellest moodustas 6500 eurot Tiiu Silla nimeline elutööpreemia, millega kaasnes skulptor Stanislav Netchvolodovi messingist lauaskulptuur „Möbiuse leht“. Kõigil auhinna pälvinutel on õigus kasutada „Riiklikult tunnustatud teaduse populariseerija“ logo, mis on kvaliteedi ja usalduse märk selle valdkonna tegijatele.

Konkursi tulemused tehti teatavaks ja auhinnad anti üle 21. novembril Dorpati konverentsikeskuses teaduskommunikatsiooni konverentsil „Teadus sotsiaalmeedias – meelelahutuse ja müra vahel?“.

L'ORÉALI-UNESCO BALTI STIPENDIUM

Kosmeetikafirma L'Oréal ja UNESCO rahvusvaheline koostööprogramm „For Women in Science“ tegutseb üle maailma 1998. aastast. Stipendium on mõeldud alla 40-aastastele doktorikraadiga naisteadlastele uuringuteks loodusteaduste või füüsika vallas või nendega seotud teadusaladel. Eesmärgiks on toetada nende karjääri ja saavutusi, vähendada soolist ebavõrdsust teadusmaailmas ning inspireerida järgmist põlvkonda. Kahekümne aasta jooksul on kokku toetatud 2525 teadlast 115 riigist. Alates 2005. aastast on programmi stipendiumiga tunnustatud 46 teadlast Balti riikidest, peaaesjalikult Lätist. Eesti ja Leedu ühinesid programmiga 2017. aastal.

Eestis esitati tänavu konkursile 26 taotlust. Neid hindas teaduste akadeemia moodustatud komisjon koosseisus akadeemikud Ergo Nõmmiste (esimees), Jaan Aarik ja Ain-Elmar Kaasik ning professorid Anne Kahru, Malle Krunks ja Tiina Nõges ning 2017. a laureaat, noorte teaduste akadeemia president Els Heinsalu. 6000-eurose stipendiumi pälvis Tartu ülikooli meditsiiniteaduskonna farmaatsia instituudi dotsent ja juhtivteadur Karin Kogermann. Oma teadustöös on Karin Kogermann keskendunud krooniliste haavade ravi parendamisele. Tema eesmärgiks on disainida ja valmistada nutikaid nanofibrilist haavakatteid. Abikaasa ja kahe lapse emana tunnustab ta, et pere ja lähedaste tugi ning mõistmine, mis lubab alati leida võimalusi töö- ja pereelu ühildamiseks, on talle ääretult olulised. Karin Kogermann on ka Eesti noorte teaduste akadeemia asutajaliige.

L'Oréali Baltikumi stipendiumiprogrammi korraldatakse koostöös Balti riikide teaduste akadeemiate ja UNESCO rahvuslike komisjonidega.

Eesti, Läti ja Leedu stipendiaatide nimed avalikustati 5. juunil 2018 Riias Läti teaduste akadeemias toimunud pidulikl üritusel.

ÕPILASTE TEADUSTÖÖDE RIIKLIK KONKURSS

Eesti teadusagentuur korraldas 12.–13. aprillil 2018 Tartus Eesti rahva muuseumis iga-aastase õpilaste teadusfestivali. Stendiettekannetega esinesid õpilaste teadustööde riikliku konkursi parimad. Nende hulgast valiti välja riiklike preemiate ja eriauhindade saajad. Teaduste akadeemia andis välja viis eriauhinda:

- Alex Savolainen (Tartu Kristjan Jaak Petersoni gümnaasium) töö „Alumiinium-õhk patarei – lihtne ja odav konstruktsioon“ eest
- Karl Robert Kuum (Tartu Hugo Treffneri gümnaasium) töö „Vananemisega kaasnevate

geeniekspressiooni muutuste määramine inimese skeletilihases reaalaja PCR meetodil“ eest

- Daniil Vaino (Narva Pähklikimäe gümnaasium) töö „Arvutite või seadmete juhtimine aju rütmide või elektrilise aktiivsuse kaasabil“ eest
- Aleksandra Lilleorg (Tallinna reaalkool) töö „Bulgakov „Meister ja Margarita“. Erinevused ja nende tagamaad 1968. aasta väljaande ja 2010. aasta väljaande vahel“ eest
- Emilia Rozenkron (Saaremaa ühisgümnaasium) töö „Kärjeleediku (*Achroia grisella*) ja vahaleediku (*Galleria mellonella*) kasvatamisest ja polüetüleeni lagundamise võimest“ eest.

Akadeemia auhinnakomisjon töötas peasekretär Jaak Järve juhtimisel.

AKADEEMIA VÄLJAANDED

2018. aastal ilmusid akadeemia kirjastamisel järgmised raamatud:

„Eesti Teaduste Akadeemia aastaraamat XXIII (50)“ eesti ja inglise keeles.

„Eesti Teaduste Akadeemia. Sõnas ja pildis“ eesti ja inglise keeles. See on pilootväljaanne loodetavasti iga-aastaselt ilmuma hakkavast ülevaatest, kus akadeemia tutvustab oma tegemisi kas kerge muigega või natuke süvenenumalt, kuid püüdes olla mõistetav igale huvilisele. Kogumik sisaldab lühemaid ja pikemaid tekste, intervjuusid, sekka ajaloolisi kajastusi, sõnaseletusi ja peegeldusi mõnest akadeemia elu varjatumast aspektist.

Kogumik „Eesti Vabariigi preemiad 2018“ koondas ühiste kaante vahele kõigi 2018. aasta teadus-, kultuuri- ja

spordipreemiate laureaate ning F. J. Wiedemanni keeleauhinna laureaadi saavutuste kajastused.

„Teadusmõte Eestis (IX). Teadus ja ühiskond“ on järjeks 2013. aastal samas sarjas ilmunud kogumikule „Teaduskultuur“. Lahtimõtestamist leiavad kolm tegevusvaldkonda: kuidas teadlane töötab, kuidas toimib teaduse korralduslik pool ja milline on teaduse koht ühiskonnas. Võtmesõnadeks on teadmiste vajadus ühiskonna arenguks, väärtused, usaldus, kommunikatsioon ning teadlane ise oma eesmärkide ja võimalustega.

Väljaanded on kättesaadavad ka elektrooniliselt (www.akadeemia.ee).

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Akadeemia esindab Eesti teadust ja teadlasi Euroopa ja ülemaailmsetes teadusorganisatsioonides.

Rahvusvaheline teadusnõukogu (International Science Council, ISC) moodustati 2018. aasta suvel reaal- ja loodusteadusega tegelevate teadlaste ühendusi liitnud rahvusvahelise teadusnõukogu (International Council for Science, ICSU) ning sotsiaal- ja humanitaarteaduste akadeemiaid ühendanud rahvusvahelise sotsiaalteaduste nõukogu (International Social Science Council, ISSC) liikmetest. Eesti teaduste akadeemia on uue organisatsiooni asutajaliige (ICSU liige 1992. aastast). ISC hakkab seisma nii loodus- kui ka humanitaarteaduste eest (vt „Sõnas ja pildis“ lk 40–41).

Akadeemiate koostöökoogu (Inter-Academy Panel, IAP) asutati 1993. aastal akadeemiate ülemaailmse võrgustikuna. Eesmärk on koostöös liikmesorganisatsioonidega nõustada laia avalikkust ja otsustuskogusid globaalprobleemide teaduslikes aspektides.

Euroopa akadeemiate ühendus (European Federation of National Academies of Sciences and Humanities All European Academies, ALLEA) asutati 1994. aastal ning ühendab Euroopa riikide akadeemiaid. Eesmärk on akadeemiatevaheline teabe- ja kogemustevahetus teaduse tipptaseme ja kõrgete eetikastandardite saavutamiseks, teadusstrateegia ja -poliitika küsimuste sõltumatu käsitlemine Euroopa tasandil. Nii näiteks avaldas ALLEA 2018. aasta lõpus esialgse peegelduse ka plaanile S (vt „Sõnas ja pildis“ lk 65).

Eesti teaduste akadeemia on ALLEA asutajaliige. Akadeemia asepresident Jüri Engelbrecht juhtis ALLEAd presidendina 2006–2011. ALLEA alalise teaduseetika töögrupi (Permanent Working Group on Science and Ethics) liige on akadeemik Raivo Uibo.

Euroopa akadeemiate teadusnõukogu (European Academies' Science Advisory Council, EASAC) asutati 2001. aastal ja see koosneb Euroopa Liidu maade akadeemiate määratud individuaallikmetest. Eesti sai liikmeks 2004. Eesmärk on akadeemiate ühendatud kompetentsiga nõustada ELi tipporganeid ja -poliitikuid sõltumatut teaduslikku ekspertiisi vajavate otsuste

tegemisel. Akadeemik Tarmo Soomere kuulub EASACi keskkonnakomisjoni, akadeemik Enn Lust energia-komisjoni. Akadeemia ülesandeks on tutvustada EASACi uuringute raporteid Eestis.

2018. aastal avaldati EASACi raportid „Opportunities for future research and innovation on food and nutrition security and agriculture“ (28.11.2018); „Opportunities for soil sustainability in Europe“ (26.09.2018), „EASAC and the New Plant Breeding Techniques“ (20.07.2018), „Findings and recommendations from the Smart Villages Initiative 2014–2017“ (25.06.2018), „Commentary on Forest Bioenergy and Carbon Neutrality“ (15.06.2018), „Vaccination in Europe“ (18.04.2018), „Extreme weather events in Europe“ (22.03.2018), „Negative emission technologies“ (01.02.2018).

EASAC ja ALLEA on koos partneritega allkirjastanud koostöölepe, mis loob ühtse platvormi akadeemiate nõuandva rolli koordineerimiseks. Rahalise toe tagab Horisont 2020 raames Euroopa Komisjoni rahastatav projekt „Science Advice for Policy by European Academies“ (SAPEA).

Rahvusvaheline akadeemiate liit (Union Académique Internationale, UAI, asutatud 1919) ühendab humanitaar- ja sotsiaalteadustega tegelevaid akadeemiaid üle maailma eesmärgiga arendada ühisuuringuid (sh ühisprojekte) ja soodustada uurimistulemuste publitseerimist. Eesti teaduste akadeemia sai liikmeks 1998. aastal. Eestit esindab akadeemik Jaan Undusk.

Euroopa teadusfond (European Science Foundation, ESF, asutatud 1974) ühendas algselt Euroopa riikide teadusinstituutide, koordineeris teaduslikku koostööd Euroopa tasemel ning toetas interdistsiplinaarseid uuringuid ja eesliiniteadust. Eestis oli 2000–2011 kaks liikmesorganisatsiooni: teaduste akadeemia ja Eesti teadusfond. Alates 2011 kujundati ümber konsultatsiooni-firmaks, mistõttu akadeemia alates 2012. aastast ESFi ei kuulu. ESFi all töötanud paneelid Euroopa merekomitee (European Marine Board) ja Euroopa polaarnõukogu (European Polar Board) on nüüd iseseisvad instituudid ning akadeemia jätkab osalemist nende töös.

Akadeemia jätkab Eesti teadlaskonna sidemete toetamist rahvusvaheliste teaduslike erialaliitudega (pidades prioriteetseks ISCga (varem ICSUga) ühinenud erialaliite) ja rahvusvaheliste teadusorganisatsioonidega.

Seisuga 21.01.2019 korraldati haridus- ja teadusministeeriumi sihteraldise abil järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksude tasumist.

Eesti kontaktorgan	Rahvusvaheline organisatsioon
Eesti füüsika selts (kontaktisik: Kaido Reivelt, efs@fyüsika.ee)	Euroopa füüsikaühing (European Physical Society, EPS)
Eesti geofüüsikakomitee (kontaktisik: Rein Rõõm, rein.room@ut.ee)	Rahvusvaheline geodeesia ja geofüüsika liit (International Union of Geodesy and Geophysics, IUGG)
Eesti geograafide rahvuskomitee (kontaktisik: Mihkel Kangur, egs@egs.ee)	Rahvusvaheline geograafia liit (International Geographical Union, IGU)
Eesti geoloogia rahvuskomitee (kontaktisik: Dimitri Kaljo, dimitri.kaljo@ttu.ee)	Rahvusvaheline geoloogiateaduste liit (International Union of Geological Sciences, IUGS)
Eesti inseneride liit / Eesti süsteemiinseneride selts (kontaktisik: Sven Nõmm, sven.nomm@ttu.ee)	Rahvusvaheline automaatjuhtimise föderatsioon (International Federation of Automatic Control, IFAC)
Eesti matemaatika komitee (kontaktisik: Mati Abel, mati.abel@ut.ee)	Rahvusvaheline matemaatikaunioon (International Mathematical Union, IMU)
Eesti polaaruuringute komisjon (kontaktisik: Rein Vaikmäe, rein.vaikmae@ttu.ee)	Euroopa polaar nõukogu (European Polar Board, EPB)
Eesti rahvuslik astronoomia komitee (kontaktisik: Laurits Leedjärv, laurits.leedjarv@to.ee)	Rahvusvaheline astronoomiaunioon (International Astronomical Union, IAU)
Eesti rahvuslik mehaanika komitee (kontaktisik: Andrus Salupere, salupere@ioc.ee)	Rahvusvaheline teoreetilise ja rakendusmehaanika liit (International Union of Theoretical and Applied Mechanics, IUTAM)
Eesti teaduste akadeemia (kontaktisik: Jüri Engelbrecht, j.engelbrecht@akadeemia.ee)	Rahvusvaheline teadusnõukogu (International Science Council, ISC)
Eesti teaduste akadeemia (kontaktisik: Jaan Undusk, jaan@utkk.ee)	Rahvusvaheline akadeemiate liit (Union Académique Internationale, UAI)
Eesti teaduste akadeemia (kontaktisik: Jüri Engelbrecht, j.engelbrecht@akadeemia.ee)	Euroopa teaduste akadeemiate ühendus (ALLEA) (European Federation of Academies of Sciences and Humanities, ALLEA)
Eesti teaduste akadeemia (kontaktisik: Margus Lopp, margus.lopp@akadeemia.ee)	Euroopa akadeemiate teadusnõukoda (European Academies' Science Advisory Council, EASAC)
Eesti teaduste akadeemia (kontaktisik: Janika Päll, janika.pall@ut.ee)	International Commission for Thesaurus Linguae Latinae (TLL)
Eesti teaduste akadeemia fülogeneetika ja süstemaatika komisjon (kontaktisik: Urmas Kõljalg, urmas.koljalg@ut.ee)	Euroopa taksonoomia taristu konsortsium (Consortium of European Taxonomic Facilities, CETAF)
Eesti teaduste akadeemia mereteaduste komisjon (kontaktisik: Tarmo Soomere, tarmo.soomere@cs.ioc.ee)	Euroopa merekomitee (European Marine Board)
ESTQUA (INQUA Eesti rahvuslik komitee; kontaktisik: Tiit Hang, tiit.hang@ut.ee)	Rahvusvaheline kvaternaariuuringute liit (International Union for Quaternary Research, INQUA)
IAG Eesti rahvuslik komitee (kontaktisik: Tiit Hang, tiit.hang@ut.ee)	Rahvusvaheline geomorfoloogide assotsiatsioon (International Association of Geomorphologists, IAG)
Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühenduse teadusfilosoofia ja -metodoloogia sektsioon (kontaktisik: Peeter Mürsepp, peeter.muursepp@ttu.ee)	Rahvusvahelise teaduse ja tehnika ajaloo ning teadus- ja tehnikafilosoofia ühenduse loogika, metodoloogia ning teadus- ja tehnikafilosoofia osakond (International Union of History and Philosophy of Science and Technology, Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science and Technology, IUHPST/DLMPST)

Akadeemia toetab teadlaste rahvusvahelist mobiilsust.

Akadeemia ja tema välispartnerite vahel sõlmitud koostöölepingute praktiliseks väljundiks on teadlasvahetus, milles võivad osaleda kõik Eesti teadlased. Eesti teaduste akadeemia eelarvest rahastatakse külalisteadlaste vastuvõtukulusid Eestis, meie teadlaste kulud välismaal kannab aga partner sihtriigis.

2018. aastal toetas Eesti teaduste akadeemia 51 teadlase visiite Eestisse 339 päeva ulatuses. Eesti teadlased kasutasid välisvahetuse programmi võimalusi 59 korda, kokku 425 päeva vältel.

Akadeemia on üleeuroopalises teabekeskuste võrgustiku EURAXESS Services Network (endine ERA-MORE) kontaktorganisatsioon. Eesti-sisese võrgustiku koordinaator on Eesti teadusagentuur.

Koostöölepingud partnerorganisatsioonidega (sulgudes praegu ajal kehtiva (raam)lepingu sõlmimise kuupäev):

- Austria teaduste akadeemia (12.11.2007)
- Aserbaidžani riiklik teaduste akadeemia (27.10.2016)
- Baškortostani vabariigi teaduste akadeemia (23.06.2012)
- Briti akadeemia (04.08.2011)
- Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemia (16.05.2002)
- Bulgaaria teaduste akadeemia (02.04.1996)
- Gruusia riiklik teaduste akadeemia (19.10/01.11.2012)
- Flaami kuninglik teaduste ja kunstide akadeemia (26.03.2004)
- Hiina teaduste akadeemia (26.05.2000)
- Hispaania teadusuuringute nõukogu (19.06.2001)
- Iisraeli teaduste akadeemia (19.07.1995)
- Itaalia rahvuslik teadusuuringute nõukogu (23.04.2004)
- Leedu teaduste akadeemia (12.11.1991)
- Lindau Nobeli preemia laureaatide konverentside nõukogu ja fond (02.06.2016)
- Londoni kuninglik ühing (30.10.1991)
- Läti teaduste akadeemia (12.11.1991)
- Makedoonia teaduste akadeemia (16.12.1996)
- Montenegro teaduste ja kunstide akadeemia (17.10.2005)
- Poola teaduste akadeemia (17.06.1996)
- Prantsuse teaduste akadeemia (22.03.1994)
- Rootsi kuninglik kirjanduse, ajaloo ja muististe akadeemia (28.02.2017)
- Rootsi kuninglik teaduste akadeemia (17.11.2005)
- Rumeenia akadeemia (06.04.2016)
- Slovakkia teaduste akadeemia (28.11.1993)
- Sloveenia teaduste akadeemia (28.04.1997)

- Soome teaduste akadeemia (10.03.1992)
- Šveitsi loodusteaduste akadeemia (18.09.1989)
- Tadžiki vabariigi teaduste akadeemia (04.06.2012)
- Tadžiki riiklik ülikool (04.06.2012)
- Tšehhi teaduste akadeemia (04.04.2017)
- Ukraina rahvuslik teaduste akadeemia (02.10.2000)
- Ungari teaduste akadeemia (20.06.1995)
- Valgevene rahvuslik teaduste akadeemia (01.03.2002)
- Venemaa teaduste akadeemia (17.02.1993); täiendav memorandum koostöö kohta maateadustes (30.03.2012)

NOPPEID IGAPÄEVASEST TEGEVUSEST

13. aprillil pidas president Tarmo Soomere ettekande „Reflections of climate change in nearshore and coastal processes in the Baltic Sea“ kollokviumil „Rannikuteaduse tulevik“ (Ernst Moritz Arndt Unversität Greifswald, Saksamaa).

27. mail osales president Tarmo Soomere Kasahstani rahvusülikooli (al Farabi Kazakh National University) kutsel välisekspertina mehaanika rahvusvahelise õppekava printsiipide arutelul ja õppekava visandi koostamisel.

5. juunil toimus Läti teaduste akadeemias pidulik galaõhtu, kus avalikustati L'Oréali Baltikumi stipendiumiprogrammi „For Women in Science“ võitjad. Eestist pälvis stipendiumi Tartu ülikooli meditsiiniteaduskonna farmaatsia instituudi dotsent ja juhtivteadur Karin Kogermann (vt lk 34).

24.–29. juunini toimus 68. Lindau foorum. Eesti teaduste akadeemia esitas kolm noorteadlast foorumi rahvusvahelisele konkursile. Esmakordselt valisid korraldajad kõik eestlased konverentsile, kus osales 600 noorteadlast 84 riigist ning 39 nobelisti. Eestlastest osalesid Uku Haljasorg (järel doktor, Weizmann Institute of Science, Iisrael), Kristi Huik (järel doktor, National Institute for Health, USA), Liis Lemsalu (doktorant, Tartu ülikool, tervise arengu instituut, doktorant, noorenteadur) (vt „Sõnas ja pildis“ lk 40).

4. juulil loodi Pariisis uus organisatsioon, International Science Council (rahvusvaheline teadusnõukogu, ISC), mis moodustus reaali- ja loodusteadusega tegelevate teadlaste ühendusi liitnud rahvusvahelise teadusnõukogu (International Council for Science, ICSU) ning sotsiaal- ja humanitaarteaduste akadeemiaid ühendanud rahvusvahelise sotsiaalteaduste nõukogu (International Social Science Council, ISSC) liikmetest (vt „Sõnas ja pildis“ lk 40–41).

9.–14. juulini toimus Prantsusmaal Toulouse'is üleilmne teadusfoorum EuroScience Open Forum (ESOF), kus Eesti teadusest esitleti personaalmeditsiini, nutikat linnakeskkonda, e-tervist ja küberturvalisust. Tänavuse ESOFi programmikomitee esimees oli Eesti geenivaramu direktor, akadeemik Andres Metspalu (vt „Sõnas ja pildis“ lk 102–103).

7. septembril toimus akadeemias Euroopa vanima teaduskoostööd toetava programmi COST infopäev. Tervituskõnega esines infopäeval akadeemia president Tarmo Soomere. COSTi president professor Sierd Cloetingh tõi esile Eesti teadlaste aktiivsust ja rõhutas Eesti eesistumise ajal vastu võetud „Tallinn Call for Action“ tähtsust Euroopa teaduselu korrastamisel. Oma kogemusi COSTis osalemisest jagasid Tallinna ülikooli professor Anu Toots, Tartu ülikooli professor Jaanus Harro ja Tallinna tehnikaülikooli professor Kuldar Taveter. Infopäeva korraldas Eesti teadusagentuur koostöös Eesti EURAXESSi võrgustikuga.

13. septembril pidas president Tarmo Soomere ettekande „A small sea under heavy pressure“ konverentsil „New Baltic Sea Generation“ (Stockholm, M/S Baltic Queen).

20. septembril pidas president Tarmo Soomere ettekande „Concealed changes in waves and winds that may lead to an ecological deadzone of shelf seas“ Alexander von Humboldti kolleegiumil „Sustainable development and climate change: connecting research, policy and practice“ (Belgrad, Serbia).

22.–23. oktoobril toimus akadeemia korraldusel rahvusvaheline konverents „Advisory role of academies in the information-rich society“. Euroopa akadeemiate ühendus (ALLEA) tegi konverentsist põhjaliku ülevaate oma kodulehel: <https://www.allea.org/tallinn-conference-delves-on-the-advisory-role-of-academies-in-the-information-rich-society/> (vt „Sõnas ja pildis“ lk 42–45).

24–25. oktoobril osales president Tarmo Soomere Euroopa merekomitee sügisesel plenaaristungil Itaalias Triestes. Eesti teaduste akadeemia on Euroopa merekomitee asutajaliige.

6.–8. detsembril osalesid akadeemia president Tarmo Soomere ja akadeemik Jüri Engelbrecht Ukraina teaduste akadeemia 100. aastapäeva pidustustel Kiievis.

ETTEKANDED ÜLDKOGU ISTUNGITEL

ÜLDKOGU AASTAKOOSOLEK 20. APRILLIL 2018

TERVITUS

Tartu linnaepea Urmas Klaas

Austatud Eesti teaduste akadeemia president, austatud akadeemikud, hea akadeemiline pere, lugupeetud Tartu ülikooli rektori kohusetäitja, daamid ja härrad!

Kõik need nimed või nimetused, mis algavad sõnaga Eesti, on päriselt eestlaste asi. On eestlaste asi ja ise oleme me, eestlased, nende vedajaks. Tartu on eesti asjade ja Eesti nime kandvate asutuste poolest rikas linn. Siin on Eesti rahvusülikool, Eesti maäülikool, on Eesti Loodus, Eesti kirjandusmuuseum, rahvusarhiiv, riigikohus, Eesti rahva muuseum ja ülikoolis on eesti keele osakond. Meie linnas kõlab eesti muusika ja eesti keel. Siin loob ja elab eesti luuletaja. Emajõe kallastel ajab oma igapäevasusi eesti rahva sugu. On palju muudki ja sellistki, mis on siin sündinud ja siit viidud, et elada mujal, elada pealinnas, aga ikkagi on alles palju seda, mis on jäänud sellest, mis siin on sündinud ja millele on siin, Tartus, mõte ja süda antud.

Eks selles mõttes ja selles võtmes ole ja jää Tartusse ka meie teaduste akadeemia, sest ükski postiaadress või rüütliiloss ei ole veel ealeski andnud ühelegi vaimukeskusele seda sisu ja tähendust, kui seda annavad ikkagi inimesed, antud juhul akadeemikud. Just teie, valitud akadeemikud, olete loonud oma juurte, teadmiste, suhtlusvõrgustike, eripalgeliste teadusharude põimimiste ja uute teadmiste kogumistega vägeva eesti teaduse juhtkärje. See kõlab ehk ilukirjanduslikult, aga ikka jälle jõutakse üheskoos koju oma emakärge – Tartusse.

Meie aukodanik, astrofüüsik ja akadeemik Jaan Einasto on kirjeldanud universumit kui meekärge, mille igal kärjeosal on oma ülesanne – ülesanne pakkuda kogutule seljatagust, kindlust ja tuge. See kärg aitab meil maailmast aru saada. See kärg aitab maailmal meist aru saada. Üksik kärjekann oma lihtsuses ja unikaalsuses ei oleks ei luules, mesitarus ega maailma avarustes teab mis vastupidav ja elujõuline sümbol või moodustis, küll aga üksteisega

koos olles ja endasse väärtusi kogudes valmivad selles akadeemilises kärjes parimad read ja mõtted, parimad rüüped ja palad. Meie mesilastarude saagist jagub tervele Eestile. Selle meevaruga elatakse üle ärevaid talvi, heitlikke kevadeid, külmi suvesid ja vananaistesügiseid või -suvesid.

See teadmiste kogu ja jagatav piirideta maailm on meie elu võti, kui soovite ka meie talupojatarkus. Eks Eesti nii õied õunapuudel ja pärnadel, soo- ja metsataimedel kui ka lille- ja marjaõitel olegi ühed maailma puhtamad, ühed puutumatumad ja parimad uusi vilju looma. Selles ongi Paul-Erik Rummolt laenatuna – Mu meelte ja erkude tuhatkond on ametis painaval sumal – see nähtamatu mesilasjumal, kes on lubanud Eesti teaduste akadeemial läbi 80 aasta tegutseda, kasvada ja õitsema puhkeda. Eesti teaduste akadeemia südame aadress olgu ikka seal, kus on Eesti, olgu kõikjal, kuhu meie mõtted, sõnumid ja küsimised jõuavad ilma postmargita ja kirjakandjatagi.

Vivat, crescat, floreat, Eesti teaduste akadeemia! Palju õnne!

TERVITUS

Tartu ülikooli rektori kohusetäitja Tõnu Lehtsaar

Austatud akadeemia president, linnaepea, akadeemikud, head kolleegid!

Mul on hea meel üldkogu tervitada Tartu ülikooli nimel ja soovida teile tegusat päeva ja õnnestunud järgnevat konverentsi.

Nende konverentsidega on nõnda, et väga olulisel kohal on asjade sisuline pool, aga ka omavaheline suhtlemine. Mida ma soovin, on see, et peale selle huvitava programmi võiksite kohtuda ja saada ka uusi ideid teistelt inimestelt. Minul on olnud täna hea meel väga mitmeid tuttavaid kohata.

Selle majaga seoses hakkasin mõtlema, et kui me küsime, mis on teadus või kust algab teadus, siis seal on

ilmselt mingi punkt, mille nimi on rutiinist väljumine, imestamine, millegi teisiti tegemine. Ühel esimestest kordadest, kui ma käisin Eesti rahva muuseumis ja olin garderoobis, oli kaks kohta, kuhu sai mantleid ära anda. Ühes kohas oli järjekord ja teises ei olnud. Teises võttis keskealine proua mantleid vastu, mina läksin tema juurde ja ütlesin, et seal on pikk saba, aga teie juures ei ole, ma tulen parem siia. Proua kummardus oma leti tagant välja ja ütles, ah teate, nad on harjunud järjekorras seisma. Väljumine harjumusest on see, mida ma teile soovin.

Õnnestunud üldkogu, head konverentsi!

AVASÕNA

President Tarmo Soomere

Austatud linnapea, Tartu ülikooli rektor, kolleegid akadeemikud, head külalised!

Mõne nädala pärast astub ametisse Šveitsi teaduste akadeemiate ühenduse presidendina humanitaarteaduse tipptegija, egiptoloog Antonio Loprieno. Sel aastal võtab ta üle ka Euroopa teaduste akadeemiate föderatsiooni (ALLEA) presidendi ametikoha, mida kuus aastat pidas meie kolleeg Jüri Engelbrecht.

Miks on see järsku oluline? Antonio Loprieno programmilised mõtted kõlavad justkui järjestikused tsitaadid meie akadeemia eesmärkidest ja suundumus- test, mida me sõnastasime neli aastat tagasi. Ta ütleb, et akadeemiate hääl on teaduse hääl, akadeemiate esmane roll tänapäeva riikides on olla silla ehitaja teaduse ja majanduse vahel. Seetõttu on järjest olulisem, ütleb ta, tihedalt suhestuda ühiskonnaga, et teaduse tähendus ja vajalikkus saaks kõigile ilmseks, ja lisab, et arvamuste lai spekter on akadeemilise maailma üks suurimaid kogemusi. Akadeemiate koostöö – see on unikaalne võimalus nii oma riigi teaduse esitlemiseks rahvusvahelisel areenil kui ka inter- ja nüüdisajal transdistsiplinaarse teadustöö rea- liseerimiseks mitte sõnades, vaid tegelikkuses.

Nagu peasekretär juba mainis, on meil täna sünni- päevahõnguline üritus. Aasta 2018 on Eesti vabariigi suure juubeli aasta, aga ka Eesti teaduste akadeemia 80. sünnipäeva aasta. Institutsioonide sünd on ju enamasti pikk protsess, nii ka akadeemiate ilmumine siia maailma. Täna üldkogu toimub ju teatavasti vaele nädalapäe- val. Traditsiooniliselt aastakümneid on meie akadeemia üldkogu olnud kolmapäeviti. Traditsiooni eiramiseks peab olema mingi hästi mõjuv põhjus. Põhjus on olemas. Täna 80 aastat tagasi toimus Tartu ülikooli nõukogu saalis Eesti teaduste akadeemia täiskogu esimene koosolek. See oli väike samm esimesele mõneteistkümmenele akadeemikule, aga suur samm teel nüüdisaegsete riikide presse kogu Eesti jaoks. Seda sündmust tähistame täna nii üldkogu

istungiga kui ka pealelõunal toimuva konverentsiga „Eesti mõttelugu“.

Mul on äärmiselt hea meel, et seda tähtpäeva peavad oluliseks nii Emajõe Ateena avaliku võimu kandjad kui ka akadeemilise pere juhid. Täna püüame peavad oluliseks ka riigistruktuurid. Selle ühe väljendusena on Eesti Post üllitanud akadeemia 80. sünnipäevale pühendatud tervikasja. Tehniliselt on see temaatiline kirjaümbrik või postkaart, millele juba on trükitud maksetähis ehk margi kujutis. Pealtnäha on see pisiasi, aga sellega on ju nõnda, nagu laulu sisse sattumisega – kui oled korra postmargil kujutatud, oled ühiskonna jaoks olemas. Nii nagu ka akadeemik Karl Ernst von Baer sai ju Eestimaal tegelikult inimeste jaoks tuntuks selle kaudu, et tema pilt oli kahekroonisel rahal.

Tervikasja esipoolel on meie akadeemikute pilt. See on natukene vanandatud, et ei jääks muljet, nagu oleksime meie eriti uus ja värviline, aga me ise teame, et me oleme uued ja värvilised. Sellega seonduvalt tahan tänada selle asja tegijaid. Tervikasja aitas teostuseni viia Ain Muldmaa, Omniva postmargi osakonna juhataja. Ei ole lihtne tihedas konkurentsisis isegi häid ideid läbi vastavate komisjonide, seekord emissioonikomisjoni vedada. Kujunduse eest täna Omniva postmargi osakonna kunstnikku Ilme Kirvest. Akadeemia kantselei poolt koordineeris seda projekti Ebe Pilt ja mitmed teised kantseleis aitasid sellele kõigele nõu ja jõuga kaasa. Suur tänu neile kõigile!

Seda tervikasja saab soetada siit muuseumipoest täna kahes versioonis, nii esimese päeva templiga kui ka ilma. Kui on soov see postkaardina teele saata, siis palusid Omniva inimesed meelde tuletada, et esimese päeva templiga versioon tuleb postitada täna ja Tartus. Muidu ei pruugi see kohale jõuda. Akadeemia liikmetele on eraldi varutud esimese päeva templiga versiooni. Meenutuseks, et tervikasja puhul on postikulu juba hinna sees ja eraldi peale kleebitavat maksetähist või marki ei ole vaja.

Mõned sõnad tänase päeva kava kohta. Üldkogu keskse osa moodustab alati akadeemiline diskussioon. Traditsiooniliselt palutakse üldkogule esinema elutöö preemia saanud akadeemikuid ja värskest valitud välisliikmeid, nii et täna pakuvad meile mõtteainet kaks kolleegi – selle aasta elutöö preemia laureaat Agu Laisk ja värske välisliige Jaan Valsiner. Kevadise üldkogu kohustuslik osa on tagasivaade eelnevale aastale. Traditsiooni järgides on see korraldatud suures osas läbi osakonnajuhatajate vaatenurga.

Täna kõneleb meiega ka kultuuri elutöö preemia laureaat Anu Raud. Tema räägib vaipade keeles. Tema näitust on üldkogu külalistel paslik vaatama minna just siis, kui akadeemikud arutavad akadeemia siseasju. Selleks ei pea vaikselt ja hiilides saalist ära minema. Signaaliks,

et akadeemia soovib omaette olla, on vaheaeg kella ühe paiku ja sellega seondud sagimine ühispildi tegemiseks. Anu Raud käib täna kindlasti mitu korda oma näitust tutvustamas, aga tal on täita ka akadeemiku ülesanded, nii et kogu aeg ta ei saa näituse juures olla. Akadeemia aastaaruanne ehk nn valge raamat on saadaval fuajees, samuti selle ingliskeelne ja värviline versioon.

Tere tulemast teaduste akadeemia 2018. aasta kevadisele üldkogule!

FOTOSÜNTEES – MUSTVALGE JA VÄRVILINE¹

Akadeemik Agu Laisk, teaduspreemia laureaat pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest

Lugupeetud president, linnapea, kolleegid, sõbrad!

Minut tagasi Jüri Allikuga kohtudes tuli meelde ilus väljendus: kui sa eluaeg oled teostanud miskit, siis oled teostanud kas teadust endas või ennast teaduses. See on üks kõige lühemaid ütlemisi, mis selle mõtte sisu üldse kokku võtab. Tahaksin kõigepealt tänada kõiki, kes olid seotud ja kaasa aitasid sellele sammukesele, tänu millele ma siin olen, et edasi teostada ennast teaduses, aga ma luban teile, et teaduse teostamine endas ei muutu sellest. Keeruline jutt, aga asja sisu on see, et ükskõik mis juhtub – ega ma teaduse tegemist ei jäta.

Tänase ettekande pealkiri pärineb algusest – kusagilt 1963. aastast. Hilisem akadeemik Juhan Ross oli siis organiseerinud üleliidulise teadusliku ekspeditsiooni Dušanbe-lähedasele sorgopõllule, et uurida, kuidas päikesevalgus jaguneb lehtede vahel selles võimsas kolme meetri kõrguses rohelistes müüris. Eesmärk oli teada saada, kui palju on neid lehti, millele langeb fotosünteesi jaoks liiga hele valgus, võrreldes sügavamal asetsevate hämaralt valgustatutega. Kohalik parteisekretär tuli meid tervitama, soovides ka teada, mida me nii suure seltskonnaga seal teeme. Kuuldes, et uurime fotosünteesi, oli loomulik küsida „kas mustvalget või värvilist“ – oli ju värvifoto just-just ka sealmaal välja ilmunud. Kasutan siin seda sõnamängu siiski laiemas mõttes, sümboliseerimaks minu fotosünteesialase elutöö dialektilist vastuolulisust – kasvõi tõde/vale pooluste vahel.

Kolmanda klassi õpilasena sattus minu kätte gümnaasiumi füüsikaõpik, milles kirjeldati elektrinähtusi. Eriti huvitav tundus klaasketastega masin, mis pidi paugutama viie sentimeetri pikkusi sädemeid. Vanaisa abiga sai niisugune järele tehtud ja imekombel isegi sädemed lendasid. Siit algas sisemine soov saada „füüsikaprofessoriks“.

1 Katkend üldkogu istungil peetud ettekandest; vt tervikteksti: Laisk, A. Fotosüntees – mustvalge ja värviline. – Eesti Vabariigi preemiad 2018. Teadus. F. J. Wiedemanni keeleauhind. Sport. Kultuur. Eesti Teaduste Akadeemia, Tallinn, 2018, 38–63.

Huvi džässmuusika vastu ja saksofonimäng isegi toetasid tehnilist isetegevust, sest muusikat tuli lindistada, aga selleks kvaliteetne raadio ja magnetofon tuli endal valmis teha. „Noore tehnika käsiraamat“ ja J. Perelmani „Huvitav füüsika“ olid tugevaks toeks. Tänapäeval raadiot keegi ise ei tee, kuid mängud robotitega ei peaks olema mitte vähem paeluvad. Oli ka hetk, kus kummitav sõna „füüsika“ määras edasise elutee. Parim kool füüsika õppimiseks oli tol ajal Moskva ülikool, aga minu vene keele tase ei andnud konkursil mõõtu välja. Pakuti ühte Moskva tehnikainstituuti, aga minu usk hoidis fundamentaalse teaduse poole, mitte televisiooniinseneriks. Nii lõpetasingi 1961. aastal Tartu ülikooli teoreetilise füüsika ja füüsikaõpetaja diplomiga.

Edasisi valikuid väga palju ei olnud – võimalik oli aspirantuur (seesama, mis nüüd doktorantuur) atmosfäärifüüsika erialal. Seoses tuumakatsustega oli tähtis õhu radioaktiivsuse uurimine, mis saigi minu ülesandeks. See teema aga sulgus järsult aasta pärast, kui selgus, et ma ei saa luba salajaste andmete juurde – isa oli mobiliseeritud Saksa sõjaväkke ja sealtskaudu USAsse jõudnud. Lähim asendus salajasele radioaktiivsele kiirgusele oli avalik päikesekiirgus, mille neeldumist taimelehtedes hakati siis just hoolega uurima. Põhjuseks oli asjaolu, et Nikita Hruštšov oli Ameerikas maisipõlde näinud ja nõudis teadlastelt, et ka Nõukogude Liidus mais niisama vohavalt kasvaks. Sedamoodi lükkas elu mind füüsikast bioloogiasse. Eluunistusest ma aga ei loobunud, vaid ühendasin need kaks sõna biofüüsikaks.

Juhan Rossi laboris jäi minu osaks väljatöötada ja ehitada aparaat, mis võimaldaks mõõta kiirguse muutlikkust taimkatte sees. Üks spektrofotomeeter liikus pikkadel trossidel, mida sai seadistada erinevale kõrgusele, teine liugles alumiiniumist torus (tolleaegne hüppe-teivas!), vaadates välja läbi aukude rea. Mõõtmised näitasid, et taimelehele langeva kiirguse statistiline jaotus on kahe teineteisest suhteliselt kaugel asuva maksimumiga, üks varjulehtede, teine otseses päikesekiirguses asuvate lehtede jaoks. Kiirguse jaotusfunktsiooni kombineerisin taimelehe fotosünteesi kirjeldava funktsiooniga – fotosünteesi kiiruse mittelineaarse, küllastuva sõltuvusega valguse intensiivsusest. Taimkatte kõikide lehtede jaoks summeerituna andis see kogu põllu fotosünteesi kiiruse antud ajahetkel. Summeerituna kevadest sügiseni – arvestades ilmastiku muutlikkust – saadi fotosünteesi produktiivsuse teoreetiline väärtus. Sel teemal kaitsesin kandidaadikraadi Tartu ülikoolis 1966. aastal. Ega niisuguses arvutuses palju füüsikateadust ei olnud ja tulemuse kohta võis ennustada, et see sõltus tugevasti „fotosünteesi funktsioonist“ – sellest, kuidas taimelehe fotosünteesi kiirus reageerib valguse intensiivsuse muutusele...

VÄIKESELT MAALT SUURELE MAAILMALE: INTIIMNE TEADUSREISIKIRI

Akadeemia välisliige Jaan Valsiner

Lugupeetud koosviibijad!

Mul on suur au olla valitud akadeemia välisliikmeks ning ma püüan oma ettekandega natuke seletada midagi minu enda tagapõhjast, mis ei ole lihtsalt niisama tagapõhi. See on intiimne teadusreisikiri, millel on näiliselt seos minu enda autobiograafiaga, kuid tegelikult seostub see väga vähe. Teema on tegelikult huvitav.

Ilmselt kõigil teil on väga lihtne jätkata lauset, mis algab nii: „Kui Arno isaga ...“ Edasi läheb: „... koolimaja jõudis, olid tunnid juba alanud.“

Minu rõhk on täna aga natuke teises kohas kui Rein Veidemanni väga põhjalik analüüs Eesti kirjanduses olevatest põhilausestest. Arno jäi ju hiljaks! Ja see on aspekt, millele me ei ole eriti vaadanud. Muidugi on see väga harilik. Me kõik jääme hiljaks mõnes olukorras:

- Sageli vastu omaenda tahtmist ja tunneme pärast süümepiinu
- Mõnikord lihtsalt nii juhtub
- Sageli jääme suurima heameelega hiljaks, näiteks mõne nõukogu koosolekule, ning palume pärast seda formaalselt vabandust.

Mõnikord on aga olukordi, kus meid sunnitakse hiljaks jääma.

Minu reisikirja esimene draama toimub aastal 1978, Tartu riikliku ülikooli (TRÜ) teadusprorektori kabinetis. Üks kahest noorest mehest (mõlemad on täna siin saalis) on läinud prorektori juurde küsima, kas ta on valmis kirjutama alla kirjale, et TRÜ-l pole midagi selle vastu, et saata noorte meeste artikkel avaldamiseks rahvusvahelises teaduskogumikus.

Järgneb umbes selline jutt.

Prorektor küsib: „Kui vana te olete?“

Noormees: „27 aastat.“

Prorektor: „Kas tunnete ennast kompetentsena seda artiklit kirjutama?“

Noormees: „Jah.“ (Kui kaks aastat oled tööd teinud, siis ilmselt tunned end kompetentsena.)

Prorektor: „Meie, Tartu ülikool, niimoodi ei mõtle. Mina pole kunagi rahvusvaheliselt midagi avaldanud ning ka meie teine prorektor, kes on keemik ja 54-aastane, pole seda samuti teinud. Teil on vaja veel areneda, meie teid ei usalda.“

Soovitus oli 27 aastat hiljaks jääda...

Noormees aga ei võtnud head soovitusi hiljaks jääda kuulda (oluline moment selle noormehe puhul on, et ta ei võta head soovitusi kunagi kuulda) ning tal õnnestus õigel ajal ärasõitmisega mitte hiljaks jääda ja jõuda õigeks

ajaks 13. jaanuaril 1980 Soome sõitva praami peale. Ta jäi vaid paar aastat hiljaks, et muutuda sotsialistliku kodumaa juhuslikuks reeturiks. Noormees suundus laia maailma ilma igasuguste garantiideta, et selles maailmas tema jaoks ka mingi sobiv koht oleks. Ei ole saanud selgeks, kas jäi hiljaks või saabus liiga vara. Võib-olla oli prorektoril õigus? Tuli aga välja, et ta jäi antud juhul optimaalselt hiljaks! See on väga huvitav mõte – optimaalne hiljaksjäämine, et on võimalik hiljaks jääda just sellisel moel, et oled tegelikult eeldatud olukorras, mitte aga hiljaks jäänud. Mittehiljaksjäämine või optimaalne hiljaksjäämine tähendab seda, et tuleb minna ainult edasi, tagasivaatamine on lubamatu luksus.

Reisikirja teine draama toimub 1980. aastal Minnesota ülikoolis ja üks FBI kolleegidest küsib oma noore rahvusvahelise külalise kohta, kas ta on Nõukogude spioon.

Kolleegid vastavad, et on loomulikult, sest ainult KGB on nii kaval, et saadab oma spiooni välja teadustöö varjus, milleks on ema-lapse interaktsiooni uurimine. Mõnes mõttes huumor sageli võidab. Ameerika süsteem jäi hiljaks vaid paar aastat.

Reisikirja kolmas draama – Chapel Hill, National Security, mis on väga salajane koht, umbes aastal 1985. Kohal on intervjuerija (*on-contract retired CIA employee, who has worked all over the World*), kes on töötanud üle kogu maailma, ja kes loeb talle ette küsimustiku sellel teemal, mida oleks oluline teada Nõukogude psühholoogiast.

Küsitaja: „Kas Nõukogude psühholoogid on arendanud välja „mind capturing device“i“, mis töötab kaugelt juhitavana.“

Vastaja: „*This is a very stupid question!*“

Intervjuerija kirjutab väga suure vaimustusega üles „*This is a very stupid question*“. Ameerika süsteemi arusaamad laiemast maailmast on väga hiljaks jäänud. Seda võite näha igal hommikul, vaadates Donald Trumpi Twitteri kontot.

Mis on aga kunagine hiljaksjäämise küsimus: kas publitseerida või kaduda ära? Vastus on loomulikult: publitseerida. Kuid mida, kus ja miks?

Me ei tea, mis on oluline või populaarne? Mis on maailma tasemel või sellest ees? Mis on kõmuline? Või lihtsalt suur kogus kogutud andmeid? Jne. Siin on palju teisi küsimusi.

Kus avaldada? Juhtivates teadusajakirjades? Või kõmulehes? Või alguses kõmulehes ja pärast juhtivas teadusajakirjas? Või hoopis kuskil, kus keegi ehk loeks sisu pärast? Raamatus? Või isegi raamatuis?

Miks? Et koguda sotsiaalset kapitali oma CVsse? Et olla lihtsalt uhke või et maailm teaks, mida me teeme või isegi mõtleme? Et patenteerida idee või lahendus

enne kui teised, avalikul moel? Või ehk selleks, et need vähesed, kes veel kogu maailmas asjast huvitatud on, saaksid ligipääsu?

Reisikirja neljas draama – Chapel Hill, NC [Põhja-Carolina osariik USAs – toim] aasta 1992 – Võib-olla ootate veel aastakese enne edutamist.

Well-meaning Department Chairman: „Te ei ole publitseerinud juhtivates, suure mõjuga ajakirjades. Võib-olla ootate veel aasta ja teete tööd, et oleksite valmis edutamiseks?“

Arrogant associate Professor: „No!“

Tegelikult toimus see promoveerimine õigel ajal, kuid ka Ameerika süsteemis soovitatakse hiljaksjäämist. Administratsioonisüsteemid on universaalsed. Seal ei ole suuri vahesid – Nõukogude või mitte-Nõukogude vahel. Oluline selle kõige sees on see, mida ma nimetan konstruktiivseks arrogantsuseks ja mille põhiteema on selline: „Meie pole maailmatasemel, meie oleme sellest tasemest ees!“ Pärast võime tõestada seda praktikas.

Seal on tegelikult traditsiooniline paradoks – kilpkonna ja Achilleuse paradoks. Nagu me teame, jääb Achilleus võidujooksus kilpkonnaga alati hiljaks. Kui oled maailmatasemel, nagu see praegu on, oled juba hiljaks jäänud sellele, kuidas see homme saab olema. See tase on juba edasi muutumas. Ainuke võimalus on sellest tasemest ees olla. Siis võid olla kilpkonnaga jooksus [võistlemas]. Sageli see võimalik ei ole, sest erinevatel teadusaladel on teatud muutuste ajad, kus teatud perspektiivid muutuvad prominentseteks ja teised kaovad ära. Minu enda emade-psühholoogias on seda väga hea näha, aga see käib ka teiste sotsiaalteaduste kohta umbes samamoodi. Küsimus on, kes jääb hiljaks, kui palju ja kuidas on võimalik edasi minna? Nii 60 aastat me väitsime, et psühholoogiline mõtlemine jäi hiljaks, nüüd püüame seda parandada, luues nn Yokohama manifesti, mille eesmärgiks on vaadata psühholoogiat kui inimpsüühika olemust, mitte aga psühholoogia mõõtmist vajavaid tulemusi.

Muidugi jäin ma ka ise hiljaks. Üle 20 aasta seisid mu sahtlis erinevad käsikirjad, mis lõpuks tänu mu õpilastele siiski avaldamiseks kokku pandi.

Viimane ja viies draama on tänane. See ongi draama. Ma tulen siia selleks, et leida vastust küsimusele, kas Eestis arenevad sotsiaalteadused on maailmatasemest ees või (veel) ei ole. Teiste sõnadega, küsimus on selles, kas Eestisse on tulemas vaatepunkti, mis oleksid paremad kui Jürgen Habermas, Pierre Bourdieu või veel teisedki. Teiste sõnadega, need, kes on pidevalt olnud konstruktiivselt arrogantsed teadlased, kes on pidevalt ajanud oma enda juttu ja samal ajal loonud teatud uusi vaateid sotsiaalteaduste alal, mis on rakendatavad üle kogu maailma universaalsena, võivad tekkida väikesel maal ja lähevad suurde maailma. Ma loodan sellele küsimusele kui nüüdne akadeemik Eesti teaduste akadeemias leida ka

vastused ja võimaluse korral ka promoveerida seda tüüpi vastuste otsimist. See on lõpp, mis on aga mõnes mõttes ka algus. Suur tänu!

AKADEEMIA TEGEVUSEST 2017. AASTAL

ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND Akadeemik Jaak Aaviksoo

Head kolleegid ja külalised!

Tahaksin ka omalt poolt akadeemiat õnnitleda, et ta on oma kodulinna tagasi jõudnud. Seda võiks ju sagedamini improviseerida. Usun, et siin saalis on palju neid, kes akadeemia tegemiste vastu ka mitte ainult juubeliga seoses huvi tunnevad ja niisugust võimalust Tartu akadeemilisele kogule pakkuda oleks kindlasti akadeemia vääriline.

Vaadates tagasi 2017. aasta peale astronoomia ja füüsika osakonnas, tooksin teieni ainult ühe mõtte, millele oleme osakonna sees otsa vaadanud eelmise aasta kahel koosolekul ja ka sel aastal. See on tõsiasi, et osakonna 16 praegusest akadeemikust vaid kaks ei ole pensioniealised ja aasta pärast ainult üks. Meie kõige noorem liige, akadeemik Martti Raidal tähistab sel aastal 50 aasta juubelit. Meie keskmine vanus on 73,2 aastat.

Siis oleme veel mõelnud selle peale, et omal ajal valis teaduste akadeemia ühe meie hulgast lahkunud esimese osakonna liikmest, akadeemik Karl Rebase 35-aastaselt teaduste akadeemia liikmeks.

Selle peale me olemegi 2017. aastal astronoomia ja füüsika osakonnas mõelnud ja mõtleme ka edasi.

Täna tähelepanu eest!

INFORMAATIKA JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND

Akadeemik Jakob Kübarsepp

Head saalis istujad!

Akadeemia tegevuses vaatasime 2017. aastal näkku peamiselt neljale teemale.

Üks teema on tänapäeva tööstuse trendid ning mis toimub majanduses. Mis on veel kohasem sellisele osakonnale nagu informaatika ja tehnikateadused, kui tegeleda sellise teemaga? Palju räägitakse sellisest arengust, mis on saanud alguse Saksamaalt. Tööstus 4.0 tähendab robotikat, lasertehnoloogiaid, pilveteenuste põhimõttel arvutisimulatsioone ja sensoreid. Eestis tuleb selle valdkonnaga tegeleda ettevõtetele. Ka ülikoole ja teadlasi ei jäta see puudutamata. Eestis paigutub väga

hästi sellesse raamistikku niisugune nutika tootmise taristu, millega alustati 2016. aastal ja mis tegeleb selliste teemadega nagu prototüüpide toodete valmistamine, digitaalsed kaksikud, tööstusrobotika jne. Kõikide nendega tuleb kahtlemata tegeleda ka ülikoolidel koostöös ettevõtetega.

Teine teema oli akadeemilise personali, st teadlaste, õppejõudude tööstress. Selle võtsime fookusesse koostöö raames Tallinna tehnikaülikooliga, kus oli varem tööstuspsühholoogia õppetool ja praegu vastav professor on tulemas. On viidud läbi terve rida uuringuid mitte ainult Eestis, vaid ka rahvusvahelises koostöös. Eestis kõikides ülikoolides läbi viidud uuring tõi esile neli põhjust, mis tekitavad akadeemilistele isikutele stressi ja võivad halvendada töö tulemuslikkust. Kõige olulisem on teadmiste vähenemine väärtustamine ühiskonnas: ühiskond ei mõista seda, millega teadlased tegelevad. Teiseks suur töökoormus, mis üha kasvab. Kolmandaks süvenev bürokraatia ja neljandaks töösuhted ülikoolis. Aastatel 2001–2016 on tööstress suurenenud Eesti akadeemilistes kogukondades peaaegu kaks korda. See on märkimisväärne.

Kolmas teema on arenguseire keskus ja selle tegevuskava. Arenguseire keskusel on praegu kolm fookust, mida enamjagu saalis istujaid teavad: avaliku e-valitsemise tulevik, tuleviku töösuhted ja tootlikkuse arengu väljavaated aastatel 2017–2018. Ees ootavad uued teemad aastatel 2019–2020. Osakond arutas, milliseid ettepanekuid võiks akadeemia poolt tulla.

Neljas teema – teaduskommunikatsioon – tähendab seda, et teadlased peavad tegema ennast arusaadavaks mitte ainult nendele, kes nende teadustööd ja selle tulemusi kolleegidena paremini mõistavad. Kogu ühiskond peaks aru saama, millega me tegeleme. 2017. aasta lõpus tekkis osakonnas idee panna seeria „Teadusmõte Eestis“ raames kokku kolmas kogumik „Tehnikateadused“. Praegu töö selle kogumikuga käib. Mul oli algul hirm, et kas inimesed viitsivad kirjutada. Oodatakse ju 1.1. kategooria artikleid. Isegi konverentsikogumikke ei hinnata piisavalt. Kes viitsib kirjutada eesti keeles? Minu üllatuseks peaaegu mitte kedagi veenma ei pidanud. Rääkisin 20 inimesega ja 18 kaastööd on juba laekunud, ilmselt laekub paar tööd veel. Tulemust saame loodetavasti näha järgmisel üldkogu istungil detsembris 2018.

Täna tähelepanu eest!

BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND

Akadeemik Toomas Asser

Austatud üldkogu! Head kolleegid!

Bioloogia, geoloogia ja keemia osakonnas on praegu 23 akadeemikut. Tuletades meelde möödunud aasta aruannet, kus paluti vaadata, kes on tublimad, lubage siiski ka need ära öelda. Head kolleegid, meil on neli akadeemikut – Andres Metspalu, Urmas Kõljalg, Martin Zobel ja Ülo Niinemets –, kes on hetkel maailma mõjukamate loodus- ja sotsiaalteadlaste edetabelis ja teisalt on nad ka enim viidatud teadlased oma valdkonnas. See on suur tunnustus ja markeerib ka osakonda kui sellist.

Osakonna töö on suuresti olnud seotud akadeemia komisjonide töödega. Osakond on praegu seotud nelja komisjoniga: on looduskaitse komisjon, mida juhib Urmas Tartes, meteoriitikakomisjon, mida juhib Jüri Plado, arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alaline komisjon kolleeg Eero Vasara juhtimisel ja fülogeneetika ja süstemaatika komisjon [Urmas Kõljala juhtimisel – toim].

Meie osakond, vaatamata sellele, et meil on 23 liiget ja kuus välisliiget, oma näilisele noorusele vaatamata tegelikult vananeb. Kuus-seitse või ka enam akadeemikut on olukorras, kus kas tervis või vanus ise ei võimalda kokku tulla. Seetõttu on osakonnas juba mõnda aega olnud arutusel laienemise küsimus, mõneti isegi teravamalt kui varem. Seda enam, et mitmed Eesti jaoks vajalikud alad on meil katmata (näiteks põllumajandus) või alaesindatud (näiteks geoloogia). Need on markeeritud asjad, millega osakond peab kindlasti edasi tegelema. Möödunud aastal sai enam tähelepanu osutatud Eesti looduseuurijate seltsi tegevusele, kellega toimusid korduvad kohtumised, kus arutati nende probleeme.

Oleme osakonnas jätkanud ka tegutsemist teavitustööga koolides. Ma ise käisin Põlvas, aga mitmed kolleegid on käinud paljudes Tartu koolides. Kolleeg Jaak Järv on kohtunud ka Tartu koolide esindajatega. Huvi akadeemia vastu on märkimisväärne.

Tooksin akadeemia juubeliaastaga seoses välja ühe minu jaoks märgilise asja. Nimelt professor Puusepp ja temanimeline loeng, mis möödunud aasta detsembris Puusepa sünnipäeval toimus 19. korda. Meil oli külas Eesti päritolu, aga Ameerika Ühendriikides sündinud kolleeg Helmi Lutsepp Portlandi ülikoolist, kes pidas meile insuldi teemal loengu – Puusepa auloengu ülikooli aulas. Selles kontekstis väärib äramärkimist insuldi teema tervikuna. See on valdkond, milles Eesti võib uhke olla. Meil on praegu üks parimaid insuldiravi korraldusi Euroopas. Puusepa-nimeline loeng oli üks võimalus, kuidas saime seda esitleda.

Juuli alguses toimus Eesti Euroopa Liidu Nõukogu esistumisega seoses suur ühisüritus. Seal olid esindatud

kõik 28 Euroopa maad ning kaasatud olid Euroopa ajunõukogu, Euroopa insuldi organisatsioon ja maailma terviseorganisatsioon.

Need kaks asja on sellised, mis kindlasti väärivad esile toomist.

Suur tänu!

HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND

Akadeemik Urmas Varblane

Austatud kuulajad!

Eelmine aasta oli meile raske aasta. Kaotasime neli akadeemikut ühe aasta jooksul. Selle osakonna jaoks oli see väga suur suhteline osa, mille võrra meid vähemaks jäi. Õnneks on meil uus välisliige Jaan Valsiner, kes täna juba esines. Loodame muidugi tuleviku peale. Akadeemia peaks tegelikult selgelt ja julgelt mõtlema, kuidas uusi noori akadeemikuid juurde valida. Vastasel juhul käib see kestlik kärbumine liiga suure tempoga.

Tulles meie eelmise aasta tööde ja tegemiste juurde, võib öelda, et meie osakond on mõnes mõttes ainulaadne. Meie osakonna juures on ka, nagu me siin ise kutsume, kaunite kunstide akadeemikud – kolm väga tublit akadeemikut. Nende tegemistest võiks paar sõna rääkida, sest see on üle akadeemia väga oluline.

Arvo Pärdi puhul on Jozef Ratzingeri preemia võimas saavutus, mida loetakse teoloogia valdkonnas Nobeli preemia vääriliseks. Omaette huvitav on see, et ta on esimene mitte-teoloog, kes on selle preemia saanud. Vaatasin ka järele, et see on juba peaaegu rutiin, et Bachtracki alusel on tema nüüd seitsmendat aastat järjest enim mängitud elav helilooja.

Meie teised kaunite kunstide akadeemikud on samamoodi tublid. Praegu on Anu Raud meid rõõmutamas oma näitusega. Tema tegevused on läbi aasta olnud tõeliselt suure energia ja elurõõmuga. Meie osakond külastas eelmisel aastal Heimtali. Pidasime seal osakonna koosoleku ja nägime kogu seda loomingulist kodu ja mismoodi see kõik toimub. Anu Raua puhul oli sellel aastal väga tore saavutus kultuuri elutöö preemia saamine.

Hando Runneli tööst kuuleme täna veel päris palju. Tema suutis eelmisel aastal jätkata „Mõtteloo“ sarja ja tegi seal ise mitu raamatut juurde. See on suur saavutus.

Meie akadeemikute tegevustest ma kaks olulist asja siiski ütlen. Üks on see, et Valter Lang valiti eelmisel aastal Soome teaduste akadeemia välisliikmeks. Teiseks mõtlesin Lauri Mälksoo kohta öelda, et ta sai Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemia Peregrinuse auhinna ja teaduspreemia sotsiaalteaduste valdkonnas ka veel juurde. Need on kaks väga toredat saavutust.

Tegevuste osas, mida me oleme proovinud teha, on üks oluline asi, mida me jätkame – sidemed koolinoortega Tartu piirkonnas. See õnnestus eelmisel aastal korralikult käima panna. Siin polnud me üksi, vaid see oli ühis-tegevus. See tähendab regulaarseid kohtumisi ja akadeemikute loenguid Tartu gümnaasiumite viimaste klasside õpilastele. Me võime vaielda selle üle, kas see, et seal kasutati sõna Poska akadeemia, on hea või halb. Selle märksõna põhjus on lihtne – üritused toimuvad Poska gümnaasiumi ruumides. Seal on väga palju kohtumisi juba toimunud ja ma olen ise seal esinemas käinud. Tõepoolest on väga tore näha, kui palju huvi on noortel nende teemade vastu. Need kohtumised jätavad väga hea mulje.

Teine asi, mida me oleme proovinud teha – suurendada akadeemia nähtavust väljaspool Tallinna ja Tartut. Selle eesmärgi raames oleme maakondades üritusi korraldanud. Kokkuvõtteks arvan, et meie osakonna sõnum on küll see, et kui pärast vaheaega edasi arutame, siis mõtleme ka akadeemia tulevase liikmeskonna üle.

Täna tähelepanu eest!

AKADEEMIA 2017. AASTA ARUANNE

President Tarmo Soomere

Tahaks öelda nii kolleegidele kui külalistele, et nii nagu osakonnajuhatajate sõnavõttudest juba välja tuli, oli eelmine aasta akadeemia jaoks suurte kontrastide aasta. Oli palju head, realiseerusid mitmed plaanid, täitusid isegi mõned unistused ja samas oli see meile ka väga valus aasta.

Hakkaks pihta heast. Akadeemia on ühiskonnas muutunud järjest nähtavamaks. Akadeemikute mõtted ei ole kunagi olnud mitte kuhugi kadunud, nagu me seda pärast lõunat näiteks „Eesti mõtteloo“ sarjast näha saame. Need on kogu aeg olnud meie kultuuriruumi lahutamatu osa. Võib-olla on muutus selles, et koos professionaalidega oleme need suutnud järjest enam kujundada meediale vastuvõetavateks ja lihtsurelikku kõnetavasse vormi. Selle üheks indikaatoriks on ju teaduse populariseerimise elutöö preemia Ene Ergmale. Teiseks indikaatoriks peaksin ma „Kolme minuti loengute“ edulugu, mis sai eelmisel aastal ka kaante vahele. Mingis mõttes on märgilise tähendusega, et akadeemia ruumides esitletud sisuloome osutus kommertsialiseeritavaks. Räägime palju sellest, et teadlased peaksid tegema midagi, mida kolmandad saaksid maha müüa – tegime ära.

Kommunikatsioon on tänapäeval järjest suuremat tähendust omandamas. Kommuniqueerimata teadusuuring

on lõpetamata teadusuuring, on öelnud Euroopa Komisjoni endine teadusnõunik Anne Glover. Sel aastal oleme enam-vähem realiseerinud Toomas Hendrik Ilvese soovitusel akadeemia 70. sünnipäeva tähistamisel – hõlvata ajakirjandus. See on saavutatud. Vähe on neid nädalaid või üldse mitte, kui üheski ajalehes või meedia-kanalis ei oleks mõnda akadeemikute kommentaari või arvamuskirjat. Enamasti on neid isegi mitu. Akadeemia on kujunenud, laenates sõnad Jaan Unduskilt, mööda-pääsmatuks arvamuskirjaks.

Kaugemat sihti – maailmast ees olla, Jaan Valsineri sõnadega, sihti, kuhu me võiksime kommunikatsioonis jõuda, kui ise ka usuksime, et meie tulemused on maailmast ees – näitas meile ette Hillar Abeni lahendusele tuginev, ajakirja Science loodud teadusvideo, mis jõudis 2017. aastal maailma viie-kuue kõige populaarsema teadusvideo sekka. Selline tunnustus on Läänemere teadusruumi jaoks teadaolevalt esmakordne ja ütleb meile otse, et me ei pea oma teadustulemuste pärast mitte mingil moel häbenema. Arvo Pärt on muidugi akadeemikutest n-ö üleekspluuteeritud. Me oleme ju peaaegu kindlalt veendunud, et kindlasti peab tema igal aastal mõne auhinna saama. Ega siis ka noorem põlvkond maha ei jää. Lauri Mälksod mainiti Peregrinuse auhinna kaudu. Andres Metspalu sai Balti Assamblee teaduspreemia. See on eriti märkimisväärne, sest ega me üldiselt ju oma naabreid ei armasta ja naabrite antud tunnustus on seetõttu võib-olla veel olulisem ja sügavam.

Aasta 2017 oli akadeemiale raskete kaotuste aasta. 373 päeva jooksul alates 13. detsembrist 2016 kuni eelmise aasta lõpuni lahkus meie seast kaheksa akadeemikut ja üks välisliige. Nende seas oli kolm kolleegi, kes on olnud akadeemia liikmed üle 40 aasta. Sellist musta aastat ei ole veel olnud, kui just mitte arvestada akadeemia laialisaatmist 1940. aastal, ja loodetavasti enam ka ei tule. Küll aga ei saa sinna midagi parata, et oleme suhteliselt eakad. Akadeemikute keskmine vanus on praegu peaaegu täpselt 72 aastat. Süstemaatilist erinevust sellest vanusest ühelgi osakonnal ei ole. Kõik osakonnad vajavad värsket verd ja selle aasta järgmisel üldkogul toimuvad ka uute akadeemikute valimised.

Ma tuletaks meelde Antonio Loprieno sõnu ja mõtteid tänastest avasõnadest, et nüüdisaegne akadeemia ei tohiks piirduda klassikalise sisuloome ega ka mitte ainult usaldusloomega. Viidates Antonio Loprienole, meie möödapääsmatu kohustus on ehitada sildu erinevate osapoolte vahel ja aidata kaasa ühiskonna sidususe kasvamisele. Seda tööd iseloomustavad 2017. aastal kolm olulist saavutust.

Märgilise tähendusega on Eesti noorte teaduste akadeemia loomine. Selle institutsiooni kaudu on Eesti noored tippteadlased muutunud ühiskonnas märksa nähtavamaks. Nende hääl on konsolideeritud tugevamaks,

nende mõtted ja soovitusel on ühiskonnas jõuliselt näha. On omaette küsimus, kas nende mõtted ja soovitusel meile ka meeldivad. Kui ei meeldi, siis lähem ajas tagasi, võib-olla mitte 1965. aastasse, vaid 1985. aastasse, ja meenutaks, kas meie endi 30 aastat tagasi välja öeldud mõtted ja soovid vanematele kolleegidele sobisid või mitte. Kardan, et nii väga ei sobinud.

Teine oluline moment, mida tahan rõhutada, on järjest kasvav akadeemiliste mõttetalgute mõjukus ja mõjus. Need on efektiivne kanal akadeemiasse ja kogu teadusesse koondunud kompetentsi materialiseerimiseks ja praktiliseks väljundiks konverteerimiseks ka riigi nõustamise mõttes. Meie kohus on pakkuda võimalust avatud foorumite ja otseste ja teravate diskussioonide jaoks. Teravad küsimused ja karmid vaidlused on osa töö otsimise ja leidmise protsessist. On äärmiselt oluline saada süstemaatiliselt lauale ja panna adekvaatsesse konteksti kõigi osapoolte argumentid. Aga sama oluline on ka märgata ja tunnistada lünkasid meie teadmistes. Hea näide siin oli möödunud aastal Eesti Puidukeemia perspektiivide seminaride kaks vooru ja sellega seonduv riigi nõustamine, mis on hiljem ka teatavat turbulentsi tekitanud.

Kolmas selgelt märkimist vääriiv aspekt on mu meelest see, et uue tähenduse sai koostöö erasektori ja erakapitaliga. Seda kahe rahvusvahelise tunnustuse esmakordse väljaandmise kaudu. Suhteliselt väikese harjutusena anti koostöös L'Oréali firma ja UNESCOga esimest korda välja stipendium ühele eesti noorele naisteadlasele. Selle sai praegune Eesti noorte teaduste akadeemia president Els Heinsalu.

Suurema üritusena sai alguse Endel Lippmaa loengu ja mälestusmedali väljaandmise traditsioon. See tähendab teatud mõttes paradigmaatilist muutust meie akadeemia väljaantavate tunnustuste struktuuris. Seni olid need kõik suunatud meie oma teadlastele. Endel Lippmaa loengu ja medali kaudu tunnustame maailma tipptegijaid. Muidugi kanname selle kaudu maailma sõnumit Eestist. Veel kord rõhutades, oluline aspekt siin on, et mõlemad tunnustused said teoks peaaegu ainult erakapitali toel. Akadeemia panustas oma vaimset kapitali ja meie oma inimeste tööjõudu, aga raha, millega seda kõike teha, panid välja erafirmad ja eraisikud. Endel Lippmaa loengu kontekstis oleme eriliselt tänulikud suursaadik Riivo Sinijärvele.

Oleks vale öelda, et möödunud aastal kulges töö akadeemias nagu lepase reega ja harmoonilise koostöö vaimus. Vaheatus 40 protsenti ehk kaks tegijat akadeemia juhtkonnast, kuhu traditsiooni järgi kuuluvad president, asepresidendid, peasekretär ja tema abi (varem kantsler). Tänu uue peasekretäri ja kantsleri töötajate pühendumisele ei jätnud selline oluline personali vahetus arvestatavat märki ei akadeemia toimimisele ega meie strateegiliste kohustuste täitmisele (kui mitte arvestada teatavaid

hilinemisi RITA programmi lepingute täitmisel, mille põhjus oli hoopis mujal).

Tagasi kommunikatsiooni juurde. Täna akadeemiale ja külalistele esitatud materjalide seas on lisaks klassikalistele aastaraamatutele ja Eesti Posti loodud tervikasjale ka üks tulevikku piiluv trükis. Klassikalised aastaraamatud on ka meie ametlik aruanne. Seetõttu on nende läbi vaatamine akadeemia liikmetele oluline, et mitte öelda kohustuslik. See on peamine alus akadeemia aastaaruande kohta otsuse vastuvõtmisel. Aga aruanne ei pea olema ei kuiv, ei ametlikus keeles ega mustvalge, vähemalt mitte tänapäeval. Järjest enam antakse aru selles keeles, mida mõistavad paljud meie kaasteelised, ja kõik me teame, et sageli ütleb üks pilt palju rohkem kui tuhat sõna.

Veidi suuremas formaadis ja veidi õhem värviline brošüür on katse rääkida akadeemiast natuke teistmoodi, nii et see kõnetaks paljusid, oleks veidike torkiv ka meile endile, sest ega me päris ideaalsed ka ju ole, mis avaks mõne tahu, mis meie jaoks on elementaarne, aga kaasteeliste jaoks üldse mitte, ja võib-olla seletaks, miks me oleme just sellised, mis on hea selline olemises ja üldkokkuvõttes kannaks edasi ajaüleseid akadeemilisi väärtusi, aga veidi teisenenud formaadis. Ma palun kolleegidel vaadata selle sisse ja anda kantseleile teada, kas midagi sellesarnast, loomulikult siis sobivalt täiendatuna ja võib-olla paremini formateerituna võiks olla meie aruandluse ja kommunikatsiooni üks tulevikuvorme.

Aitäh!

SÕNAVÕTT KINGITUSE ÜLEANDMISEL

Akadeemik Anu Raud

Suur juubelite aasta – Eesti vabariik 100, mida oleme pikalt tähistanud, Eesti rahva muuseum 109, teaduste akadeemia 80 –, päris vägev aasta.

Mul õnnestus teile kaasa tuua kingitus. Sünnipäeva puhul ju tuuakse kingitusi. Teadsin, et üks väikene sein teaduste akadeemia majas ootab ühte vaipa. Kuidagi oli kiusatus panna seda sama vaipa ka näitusele, aga kuna vaipu tuli nii palju, õnnestus mul see ikkagi kõrvale toimetada ja see saab juubeli puhul nüüd varsti sein.

Ma natuke räägin sellest vaibast. Vaiba nimi on „Kiri esivanematelt“. Kujutan ette, et sellepärast see vaip võiks sobida, et tegelikult võib ju igaüks arvata, et kirjaümbrikust tuleb välja just tema teadustöö – olgu ta geenitehnoloogia, psühholoogia või fotosünteesi valem või mõni luuletus. Siin on palju ristimärke. Tegelikult on need meie esivanemate vanad kirjad. Teame ju väga hästi, et ei olnudki väga kaua aega tagasi, kui mõned meie esivanematest kirjutasid allkirja asemel kolm risti. Siit on ju päris kaugele arenenud, kui näha neid teadlasi ja teaduste akadeemiat. Olen mõelnud selle vaibaga ka seda, kui palju

on arutlusi, muresid ja rääkimisi, kas teha see suur tee või suur raudtee või kellele tohib teha monumenti, kellele ei. Aga kui mõned esivanemad tuleksid ja me saaksime nendega kokku – hingedeajal nad vaikselt käivad, novembri teisel päeval nad käivad. Kogu aeg mõtlen, et huvitav, mida nad ütleksid, mida nad peaksid heaks, mida nad peaksid veaks ja mida nad meile ütleksid. Seda rohkem saaksime neist midagi teada, kui neid mustreid uurida, neid vaadata ja mõelda. Äkki võime lihtsalt mõelda, et siit ümbrikust tulebki minu teadustöö välja. Teine asi, et kui need esivanemad nüüd tuleksid, ei tea, mida nad meie otsuste kohta arvaksid, kui meil endal on nagu keeruline otsustada.

Loodan, et see sobib ega ole liiga pealetükkiv.

Aitäh!

LÕPPSÕNA

President Tarmo Soomere

Head kolleegid!

Muutused on igal pool. Osa muutusi on ka siin meie akadeemia üldkogul. Kui olin päris noor verisulis akadeemik, käis sõnavõttude osa üldkogu lõpul võrdlemisi intensiivselt, oli teravusi, oli pingongi. Aga juba üsna mitmel üldkogul ei ole sõnavõtte tekkinud, mida võib muidugi nii interpreteerida, et kõik on akadeemia juhtkonna tööga rahul. Mulle väga meeldib asju nõnda interpreteerida.

Tänane juubelihõnguline istung on meile pakkunud mitmeid meeldivaid asju, ka materiaalseid kingitusi. Need on teatavas mõttes ühiskondliku tunnustuse peegeldus Eesti Posti tervikasja kaudu, hulk huvitavaid mõtteid ettekandjatelt ja kiire tagasisaade eelmisesse aastasse. See tagasisaade oli oma lühidusest hoolimata üsna keerukas ja nüansirikas. Palju asju ei mahtunud osakonnajuhatajate arvamusalaldustesse, aga sõnum paistab olevat see, et kõigis nelja aasta eest formuleeritud töösuundades oleme saavutanud üsna märkimisväärset edu. Meenutan neid märksõnade tasemel.

Tahtsime muutuda ühiskonnas nähtavamaks, teiseks kanda väärilt vastutust teaduselus, mis on meil kogu Eesti teaduse arendamise ja esindamise näol, täita oma rolli ja funktsiooni Eesti riigis, nii palju kui seda on, ja võtta juurde ka uusi funktsioone ja esindada Eesti teadust rahvusvahelisel areenil. Tahaks lisada mõned filosoofilised sõnad. Akadeemia esimesel 80. sünnipäeval, see on siis jaanuari viimasel päeval, oli juttu sellest, et vara, mida meie saame anda Eesti inimestele, Eesti riigile, on kahetine. Üks pool on kergesti kättesaadavad faktid ja teine pool on oskus neid õigesse konteksti panna. Neid fakte on saanud äärmiselt palju ja üksikul faktil ei ole ju enamasti suurt väärtust.

Maive Rute rõhutas meile eelmise aasta detsembris üldkogul esinedes veel ühte olulist aspekti, et faktid ei räägi iseenda eest, nemad on tummad ja vajavad eestkõnelejaid. Keerukas maailmas, nagu me elame, muutuvad faktid kasulikuks alles koos ja seostatuna. Selle muutuse raamistiku, mille sees me elame, sõnastas mu meelest äärmiselt hästi Peter Drucker, üks 20. sajandi suurimaid mõtlejaid, kes keskendus sellele, kuidas on inimesed ühiskonnana organiseeritud. Muidugi ütles ta need kuldseid sõnad, et teadus on rikkuse allikas, aga lisas ka juurde õpetuse, kuidas teadmist saab kahel moel tarvitada. Kui teadmist tarvitatakse tuntud ülesande lahendamiseks, muutub töö efektiivsemaks, aga kui teadmisi rakendatakse uute ülesannete lahendamiseks, on tulemuseks innovatsioon. Nii lihtne see ongi. Sellel klassikalisel ülesandel, kuidas konverteerida teadmised rikkuseks, on teoorias ju lihtsad lahendused olemas.

Täitsa selge, et tänapäeval ei ole võimalik ühtegi põletavat probleemi lahendada ilma teaduse kiire arenguta. Kõik akadeemiliste kogude liikmed on nende mõtetega ju alati sada protsenti nõus olnud. Probleem on selles, kuidas veenda teisi kaasteelisi neid printsiipe jagama. Teaduste akadeemiatel paistab siin olema üks võtmerollidest. Täna oli juba vihje Donald Trumpile ja tema soovile teha Ameerika uuesti suureks. Ükskõik, kas me võtame seda tõsiselt või sarkastiliselt, on siiski üsna imetletav, kui efektiivsed on Ameerika Ühendriigid oma teadmiste rikkuseks konverteerimisel. Seetõttu tundub olevat tark uurida, kelle käest küsivad nõu siis selle maa ärimehed ja poliitikud. Vastus peitub USA rahvusliku teaduste akadeemia põhikirjas. See on palju rohkem kui USA tippteadlasi ühendav ja teadust esindav kogu. Akadeemia loodi seal ju rasketel kodusõja aastatel 1863. Selle esmane ülesanne on „anda sõltumatut ja objektiivset nõu kogu rahvale ja riigile teaduse ja tehnoloogia küsimustes“. On raske lahti saada mõttest, et sellise hea nõu kättesaadavus on üks nende riigi tugevuse nurgakividest.

On üsna tõenäoline, et Euroopa arengu üks keskseid tegureid on see, kas meie vana hea õhtumaa suudab mobiliseerida ühiskonna vajadusteks selle kompetentsi, mis on akumulunud teaduses. Selles suunas tehakse Euroopas, nagu paljud teist kindlasti teavad, päris suuri pingutusi. Ainuüksi Euroopa Komisjoni nõustamisega tegeleb päris palju institutsioone. Lisandub järjest uusi tegijaid. Päris hiljuti, viimase paari aasta jooksul loodi Euroopa Komisjoni teadusnõustamise osakond. Neli teaduste akadeemiate konsortsiumi ja Academia Europaea töötavad ühiselt SAPEA (Science Advice for Policy by European Academies) projektis. Euroopa akadeemiad nõustavad poliitikakujundajaid selle projekti raames. Tundub, et järjest rohkem saab ka üksikute riikide konkurentsivõime

aluseks see, kuidas riik suudab oma teadlaskonnas akumulerevat kompetentsi materialiseerida. Aga see omakorda sõltub palju selle kompetentsi esindajate ja akadeemilise kogukonna häälekandjate ehk teaduste akadeemiate võimekusest anda oma riigile mitte ainult head nõu, vaid veel õigel ajal. Kujutan ette, et selle võimekuse arendamine peaks olema meie teaduste akadeemia üks suuremaid strateegilisi sihte lähemate aastate jooksul.

Aitäh!

ÜLDKOGU ISTUNG 5. DETSEMBRIL 2018

AVASÕNA

President Tarmo Soomere

Head kolleegid!

Tore on teid kõiki siin näha. Juba mõnda aastat on meil püsinud traditsioon möödunud aastat mõne eripärase joone või kahe-kolme sõna abil iseloomustada. Näiteks 2017. aasta sai nimeks plaanide täitumise aasta. Mitmed julged ettevõtmised said just tollel aastal reaalsuseks. Need ettevõtmised on mõneti kujundanud ka selle aasta tegemisi. Osa selle aasta märksõnu on ju mingis mõttes eeldefineeritud. See on kahekordse juubeli aasta – Eesti vabariik 100 ja teaduste akadeemia 80. Need koos märkide keeles tähendasid seda, et meie sümboli või logo üks kandvaid osiseid – lõpmatuse märk ehk pikali kaheksa tõusis selleks aastaks püsti. Loodetavasti ka austusest selle vastu, mis meil kõigil koos on õnnestunud saavutada. Pikali asendis jõudis see märk isegi Läti vabariik 100 logole. Lisaks selle kahekordse juubeli kolmekordsele tähistamisele – üks riigikogu konverentsi saalis ja galapealelõuna siin, teine Eesti rahva muuseumis ja kolmas soliidse konverentsina jälle siin saalis.

Tundub oluline meelde tuletada mõnd teetähist. Me oleme järjest selgemalt võtnud sisse oma õigusjärgse seaduspärase koha ühiskonnas ja teinud seda koostöös teiste institutsioonidega, mitte ainult teaduse, vaid ka kultuuri ja hariduse vallas. Mõtlen siin pikka ürituste sarja pealkirjaga „Tee Poska akadeemiani“, mis on akadeemikute loengusari Tartu Poska gümnaasiumis ja teistes gümnaasiumites üle Lõuna-Eesti. Ebatavalise saavutusena sel aastal laienes akadeemiline mõtlemine teatrilavale – Von Krahli teatri, Vikerraadio ja meie endi ühine ettevõtmine „Elu pärast Googlet“ tähendas 12 loengut teatrilaval täissaalile ja akadeemiku poolt kohapeal visandatud lõpuvinjetti. Raadiosaade igast loengust ja nendest vinjettidest täismahus essee või arvamuskirjeldus – need sõna otseses

mõttes ummistasid trükimeedia. Need tuli laiali jagada Sirbi, Postimehe ja ajakirja KesKus vahel.

Arvo Pärti on muidugi palju üleekspluateeritud, aga tema keskuse avamine on teetähis mitte niivõrd akadeemia jaoks kuivõrd Eesti nähtavuse jaoks kogu maailmas ja üks igati rõõmustav sündmus. Me oleme järjest enam fokuseerunud kaubariigi teenimisele teadusnõustamise kaudu ja sellele vastava rahvusvahelise kogemuse tekitamise, jagamise ja õppimise kaudu. Võõrustasime selle aasta juuni lõpus Euroopa riikide valitsuste teadusnõustajate võrgustikku ja sinna juurde Euroopa Komisjoni teadusnõustamise mehhanismi juhtfigure.

Me esindame ja arendame kogu teaduselu, vähemalt nii ütleb seadus ja meie põhikirj. Mul on meeldiv tõdeda, et väljaspool Eestit töötavate noorteadlaste konverents hakkab kujunema traditsiooniks. Väikerahva jaoks on eluliselt oluline hoida sidet meie parimate ajudega, noormeeste ja neidudega. Paljud neist tulevad kindlasti meie juurde tagasi, ja äärmiselt hea kogemuste pagasiga. Mida tihedamalt on nad vahepeal kodumaaga seotud olnud, seda kergem on seda pagasit ka rakendada.

Me oleme ennast pidanud suursaadikuks, teadussaadikuks välissuhtluses. Selles osas tegime tõenäoliselt sammu edasi rahvusvahelise konverentsi „Akadeemiate nõuandev roll infoühiskonnas“ kaudu. Tehniliselt läks see nagu plaanitud. Sisuliselt olid ettekandjateks paljud tipptegelased, kelle sõnum on oluline nii akadeemilisele ringkonnale kui ühiskonnale tervikuna. Selle kaja ulatus mingis mõttes nii Austraaliasse kui Kesk-Ameerikasse. Võib öelda, indikaatoreid küll mitte väga tõsiselt võttes, et kuue riigikogu liikme vabatahtlik osalemine kuulajate seas on samuti teatavas mõttes märgiline.

Sel aastal tõusis teadlaskonna tähelepanu keskpunkti avatud juurdepääsuga publitseerimine. Hea on meenutada, et sel aastal möödus kümme aastat sellest, kui akadeemia kirjastuse ajakirjad muudeti vabalt kättesaadavaks ehk avatud juurdepääsuga allikateks. Nii et mingis mõttes oleme kümme aastat olnud ajast ees.

Sellega, et akadeemia liikmetele laekus ja et akadeemia kaudu anti välja mitmeid tunnustusi, oleme muidugi harjunud, aga sellegipoolest on meeldiv nüüd jõulukuul meenutada mõnda neist. Akadeemik Anu Raud sai elutööpreemia kultuuri valdkonnas, akadeemik Agu Laisk oma elutöö eest teaduses, Ülo Niinemetsa saagiks langes juba kolmas aastapreemia. „Plekktrummi“ saatesse, mis 2017. aastal tundus läbimurdena, satuvad akadeemikud peaaegu regulaarselt, seekord meie värskest valitud välisliige Jaan Valsiner. Audoktoriks said mitmed akadeemikud – Arvo Pärt Frédéric Chopini ülikooli audoktoriks, Ülo Niinemets Rumeenia Aradi ülikooli audoktoriks, mina juhtumisi Klaipeđa ülikooli audoktoriks.

Akadeemia on ka kõrvalt vaadates jätkuvalt arvamussuundide seas. Kuigi me ei võta järjestusi tõsiselt, on sellegipoolest kõditavalt meeldiv lugeda, et meist kolm on Eesti Päevalehe esisajas ja neljas on märgitud imestusega, et miks teda seal ei ole.

Jätkasime koostööd erarahaga. Jätkus L'Oréali stipendiumi väljaandmine Eesti noorele naisteadlasele. Seekord sai selle preemia Eesti noorte teaduste akadeemia asutajaliige Karin Kogermann. 2019. aastast peaks nende preemiate arv kasvama. Rubriiki, kuidas me nii enda kui ka oma tippteadust tervikuna ühiskonnale tutvustame, kuuluvad juba neljandat aastat nii teadus-, kultuuri- ja spordipreemiate kui ka F.J. Wiedemanni keeleauhinna kajastused ühtede kaante vahel, aga ka kolme minuti loengute koolitused ja sellele järgnev galaõhtu ja võistlus või siis ka Postimehes selliste akadeemikute veergude vedamine, kus jutuks mitte teaduse populariseerimine, vaid teaduse relevantsus ühiskonnale.

See aasta on olnud tõsine tööaasta ja ütleksin, et päris edukas aasta. Oleks hea, kui seda krooniks täna üks hea, tõsine ja edukas tööpäev. Meie traditsioonide kohaselt juhatab selle sisse ja annab tooni meie välisliikme Ülo Langeli loeng. Soovin rahulikku meelt ja hoian pöialt, et meie jooksvad asjad saaksid korda ja et meie liikmeskond parimal moel täieneks.

Aitäh!

LÕPPSÕNA

President Tarmo Soomere

Head kolleegid!

On olnud pikk päev. Esimest korda akadeemia ajaloos oleme vajanud nelja hääletusvooru. Aga nii see elu on, et tugevaid teadlasi on palju, järjest võrdsemaks nad lähevad ja mida rohkem on akadeemikuid, seda rohkem on arvamusi. Kui riigikogu ette pandi valik, kas pooldada ühte või teist alternatiivi, oli mul võimalik öelda, et akadeemias on vähemalt 71 alternatiivi. Nüüd on meil 78 alternatiivi, nendest meeldivalt suur arv naisteadlaste alternatiive. Valimistulemused olid nii rõõmustavad – valisime ära, täitsime kõik kohad, nagu meie kohus on –, aga ka üsna intrigeerivad ja õpetlikud. Me mitte kunagi ei tuletata meelde, kes kui palju täpselt hääli sai, aga õpetlik on, et akadeemikukandidaatide valik ei ole lihtne töö ja et vaja on suurt eeltööd, et me suudaksime katta kogu Eesti teadust.

Täna ja eelmisel üldkogul me jälle mälestasime lahkunud akadeemikuid. Alates 2017 detsembri üldkogust on lahkunud kolm akadeemikut ja kaks välisliiget. Neist ühe lahkumisega (Enn Mellikov) vabanes ka üks vakants, nii et üsna tõenäoliselt tõuseb uute akadeemikute ja ka välisliikmete valimise teema juba jälle järgmisel aastal.

Mõeldes järgmisele aastale, vaatan hetke tagasi. Nelja aasta eest andis üldkogu uuele juhtkonnale mandaadi töötada neljas suunas: et akadeemia hääl muutuks tugevamaks ja akadeemilises ühiskonnas nähtavamaks; et oleksime teaduselus kogu teadusahela väarikas esindaja; et annaksime head nõu meie riigile, selle juhtidele ja ka riigikogule ning jätkame välissuhtluses tööd tippteaduse suursaadikuna ja ka pioneerina sõsarakadeemiate kogemuse rakendamisel ja miks mitte ka neile oma kogemuse edastamisel. Lisaks peeti oluliseks akadeemia kui institutsiooni edasiarendamist. Mõte oli säilitada ja nüüdisajastada olemasolev kompetents ja otsida võimalusi lisarahastamise leidmiseks. Kõigis neis suundades on akadeemia päris hästi edenenu. Mitte küll igas suunas igal aastal, aga nelja aasta kokkuvõttes on igas suunas tekkinud või saavutatud midagi, mille üle võime olla päris uhked ja mille eest olen väga tänulik nii akadeemikutele kui kantsleile perele.

Aga siiski, minu n-ö mõttekaaslase, matemaatik Lewis Carrolli Alice'i seiklused teevad selgeks, et isegi paigalseismiseks ehk meie mõistes konkurentsipüsimeks on tarvis joosta nii kiiresti kui suudame.

Järgmisel aastal ootavad meid ees presidendi valimised ja siis uue juhtkonna ja juhatuse valimised. Seetõttu on just praegu, kuni tuleva suveni õige aeg mõelda, milline võiks olla ideaalne teaduste akadeemia Eestis ja milliste sammudega võiksimise selle poole liikuda.

Mõned sõnad praegu käimasolevast tööst, mida ei ole veel avalikuks tehtud, aga mis ilmselt tuleb avalikuks

tuleva aasta alguses. Praeguseks on digiteeritud akadeemia asutamise dokumendid, mis katavad akadeemia tekkimise ja arengu Eesti vabariigi esimese iseseisvuse ajal kuni akadeemia likvideerimiseni. Akadeemik Tannberg on need ette valmistanud. Kevadise aruande ajaks on need dokumendid loodetavasti olemas juba meie kodulehel. Loodetavasti on olemas ka uus koduleht. Need dokumendid koos kommentaaridega saavad olema käibes kõigi ajaloouurijate jaoks.

Teine juubeliväliliste ürituste areng on olnud meiega assotsieerunud seltside omavahelise koostöö edenemine, olgu siis ümarlauad Tartus või mujal, ja ka seltside infoportaali teke. Seal me oleme üsna vähe kaasa aidanud, aga selle arengu üle on hea meel. Praegu hakkab infoportaal paiknema Tartu ülikooli kodulehel, aga kui meie oma koduleht saab uuendatud, saab see kindlasti olema seotud meie elektrooniliste kommunikatsioonivõimalustega.

Järgmine Endel Lippmaa loeng on planeeritud 2020. aastasse, mil on tema 90. sünniaastapäev. Algul oli mõte pidada seda loengut kord kahe aasta kohta. Aga kuna tegemist on ümmarguse tähtpäevaga, siis arvas juhatus, et mõttekam on seda tähtpäeva eriti võimendada. Järgmise aasta plaanis on välja anda mõned Eesti-sisesed tunnustused: kolm sellist akadeemia medalit, mida antakse välja üks kord nelja aasta kohta.

Ma tänan teid veel kord teie vapruse, sihikindluse ja otsustusvõime eest, mis võimaldas meil täna jõuda äärmiselt hea tulemuseni.

Aitäh!

JUUBELID

95

Akadeemik Mihhail Bronštein

Mihhail Bronštein on sündinud 23. jaanuaril 1923. aastal Peterburis. 1940. aastal lõpetas ta Leningradi 11. keskkooli ning astus Leningradi keemia- ja tehnoloogiainstituuti. Sõja tõttu katkenud õpingud jätkusid pärast demobilisatsiooni 1946. aastal Leningradi ülikooli majandusteaduskonnas, mille ta lõpetas 1949. aastal poliitökonoomia erialal. Kandidaadiväitekirja kaitses ta Leningradi riikliku ülikooli juures 1954. aastal ning doktoriväitekirja samas 1965. aastal. Professorikutse omistati juubilarile 1967. aastal.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks põllumajandus-ökonoomika alal valiti Mihhail Bronštein 1975. aastal.

1949. aastal asus Mihhail Bronštein tööle Tartu ülikoolis, kus on läbinud ametiredeli kõik astmed kuni professorini ja poliitökonoomia kateedri juhatajani. Ta on olnud ka NSV Liidu teaduste akadeemia majandusmatemaatika keskinstituudi Eesti filiaali ja Eesti NSV teaduste akadeemia majanduse instituudi vanemteadur (1980–1986) ning Moskva Eesti saatkonna majanduskonsultant (1992–1995). Aastatel 1990–1993 oli ta Tartu ülikooli rektori nõunik ning alates 1993. aastast Tartu ülikooli emeriitprofessor.

Mihhail Bronšteini teaduslikud huvid on seotud makro- ja põllumajandusökonoomika, riikidevaheliste majandussuhete ja ökoloogiaga. Ta on käsitlenud Eesti NSV põllumajanduse tööstuslikku arengut, looduskasutuse optimeerimist ning majandushinnangute süsteemi. Ta on loonud Eesti põllumajanduse stimuleerimise süsteemi (hinnakujundus, töö tasustamine, kooperatiivse ja eramandi ühitamine), hinnanud Eesti põllumajanduse looduslikku potentsiaali ning kujundanud ebasoodsates oludes olevate piirkondade abistamise mehhanismi. Akadeemik Bronšteini sulest on ilmunud üle 400 teadusartikli ja hulgaliselt majandusanalüütilisi artikleid ajakirjanduses.

Mihhail Bronšteinil on suured teened Eesti taasiseseisvumisprotsessi esimeste majandusreformide ettevalmistamisel ja läbiviimisel ning Balti majandussilla kontseptsiooni loomisel.

2006. aastal tunnustati Mihhail Bronšteini tööd Valgetähe III klassi teenetemärgiga.

Akadeemik Bronšteini huvialadeks on olnud lugemine, teatrietenduste ja kontsertide külastamine, tervisekõnd ja varasemalt ka suusatamine.

Akadeemik Dimitri Kaljo

Dimitri Kaljo on sündinud 12. oktoobril 1928. aastal Haapsalus. Tema lapsepõlv möödus Saaremaal, kust perekond 1933. aastal kolis Tallinna. 1948 lõpetas ta Tallinna 1. keskkooli. Osalemine kooli loodusteaduslikus ringis määras tema edasise elutee. 1953 lõpetas Dimitri Kaljo Tartu ülikooli geoloogiaosakonna. Järgnesid paleontoloogia aspirantuur ja kandidaaditöö „Balti ordoviitsiumi ja Llandovery rugoosid, nende levik ja arenemine“ kaitsmine 1956. aastal. Doktoritöö „Baltimaade siluri stratigraafia (ökostrati-graafilise analüüsi kogemus)“ kaitses ta 1978. aastal NSVLi teaduste akadeemia geoloogia instituudi juures.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Dimitri Kaljo 1983 ning professorikutse omistati talle 1986. aastal.

Aastatel 1956–1957 oli Dimitri Kaljo Tartu ülikooli mineraloogia kateedri assistent. 1957 asus ta tööle teaduste akadeemia geoloogia instituudi teadussekretärina (alates 1997 Tallinna tehnikaülikooli geoloogia instituut), 1959 sai temast geoloogia sektori juhataja ning 1965 teadusdirektor. Aastatel 1969–1989 oli ta geoloogia instituudi direktor ning sel ajal saavutas instituut juhtiva positsiooni Baltimaades ning tuntuse NSV Liidus ja Põhja-Euroopas. Aastatel 1990–2006 oli Dimitri Kaljo aluspõhja osakonna juhataja, 2007–2016 vanemteadur. Praegu töötab ta samas paleontoloogia spetsialisti ametikohal.

Dimitri Kaljo uurimistöö peasuundadeks on olnud Eesti ordoviitsiumi ja siluri tertakorallide taksonoomia ja biogeograafia, graptoliitide biostratigraafia, nende

ladestute stratigraafiline liigestus, Balti basseini fatsiaalne arengulugu ja paleoökosüsteemid ning isotoopgeoloogia. Ta on avaldanud üle 300 teaduspublikatsiooni, olnud nelja doktoritöö juhendaja. Ta on ajakirja *Estonian Journal of Earth Sciences* peatoimetaja.

Dimitri Kaljo on võimekas teadusorganisaa- tor. Aastatel 1990–1999 oli ta akadeemia bioloogia, geoloogia ja keemia osakonna juhataja ning 1991–2004 välissuhete koordinaator. Ta on tegutsenud paljudes erialakomisjonides. Alates 1969. aastast on ta Eesti stratigraafia komisjoni liige (1981–2005 esimees), 1991–2010 Eesti maavarade komisjoni ja 1992. aastast Eesti geoloogia rahvuskomitee esimees. Rahvusvaheliselt hinnatud teadlasena kutsuti ta juba 1975. aastal rahvusvahelise geoloogiateaduste liidu stratigraafiakomisjoni siluri alamkomisjoni tegevliikmeks, 1984–1992 oli ta selle esimees. 1983–1988 oli akadeemik Kaljo rahvusvahelise fossiilsete korallide uurimise assotsiatsiooni asepresident ning 1989–1996 rahvusvahelise paleontoloogia liidu asepresident.

Kahel korral on Dimitri Kaljo tööd kollektiivi juhina tunnustatud riikliku preemiaga – 1972 tööde tsükli eest Eesti siluri uurimisel ja 2001 isotoopuuringute eest paleosoilise arenguloo selgitamisel. 2009. aastal pälvis ta elutööpreemia – riigi teaduspreemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest.

2002. aastal autasustati Dimitri Kaljot Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

90

Akadeemik Tšeslav Luštšik

Tšeslav Luštšik on sündinud 15. veebruaril 1928. aastal poola päritolu perekonnas kolmanda põlve peterburilasena. Pärast lühikest ja rasket lapsepõlve (ta elas üle Leningradi blokaadi) lõpetas ta 1946. aastal kuldmedaliga keskkooli ja astus Leningradi ülikooli füüsikateaduskonda. Tal oli võimalus kuulata suurepäraste akadeemikute ja professorite loengukursusi. Neljandal kursusel alustas ta õhukeste kiledede ja ioonsete monokristallide uuringuid akadeemik A. N. Terenini koolkonda kuuluva Feodor Klementi laboratooriumis. Kandidaadiväitekirja kristallide termoaktivatsioonspektroskoopiast kaitses Tšeslav Luštšik Leningradi ülikoolis 1954. aastal ning füüsika-matemaatikadoktori väitekirja leelishalogeniid-kristallide eksiton-, elektron-auk- ja ioon-protsessidest Leningradi riikliku optikainstituudi juures 1964. Samal aastal valiti Tšeslav Luštšik Eesti teaduste akadeemia liikmeks ning 1968. aastal anti talle professorikutse eksperimentaal- ja tahkisefüüsika alal.

1954. aastal asus Tšeslav Luštšik oma teadusliku juhendaja ja tollase Tartu ülikooli rektori Feodor Klementi kutsel vanemteadurina tööle Eesti NSV teaduste akadeemia füüsika ja astronoomia instituudis Tartus (alates 1973 füüsika instituut), kus ta aastatel 1960–1993 oli ioonkristallide füüsika sektori juhataja, 1974–1990 osakonnajuhataja, 1994–2004 grandil alusel vanemteadur ja juhtivteadur. Aastatel 2005–2012 töötas ta erakorralise vanemteadurina ioonkristallide füüsika laboris, kus jätkab ka praegu teaduskonsultandina.

Tšeslav Luštšik on eksperimentaalfüüsik, kelle peamisteks uurimisvaldkondadeks on olnud tahkisefüüsika,

laia keelutsooniga materjalide optika ja spektroskoopia. Tahkete ainete alal koos õpilastega saavutatud teadustulemustest hindab ta enim neid, milles uuriti kristallide kiiritamisel pöördumatuid kahjustusi põhjustavaid elementaarprotsesse. Ta on välja töötanud ja arendanud termoaktivatsioon- ja vaakumultraviolettspektroskoopia meetodeid, avastanud ja uurinud footonkordistamise ning elektronergastuse struktuuridefektide paarideks lagunemise nähtusi, leides neile ka praktilisi rakendusi. Praegu tegeleb ta laia keelutsooniga anorgaaniliste materjalide kiirituskindluse järsu tõstmise või langetamise võimaluste väljaselgitamisega ning aastate jooksul kogutud ioonkristallides toimivate eksitonprotsesside uurimistulemuste kokkuvõtte koostamisega.

Akadeemik Luštšik on rajanud rahvusvaheliselt tunnustatud isolaatorkristallide füüsika koolkonna Tartus ning mõjutanud uurimisüksuste kujunemist Lätis, Kasahstanis, Venemaal ja Kõrgõzstanis. Ta on kolme monograafia ja üle 400 teaduspublikatsiooni autor või kaasautor. Tema juhendamisel on kaitsnud 50 füüsika- ja keemiakandidaadi väitekirja. Paljud tema õpilased on saanud füüsika-matemaatikadoktoriks, mitmed ka Eesti, Läti ja Venemaa akadeemikuteks.

1959. aastal pälvis juubilar Eesti riikliku preemia teadlaste rühma koosseisus. 1988. aastal autasustati teda akadeemia medaliga ning 2004. aastal elutööpreemiaga – Eesti vabariigi teaduspreemiaga pikaajalise ja tulemusliku teadus- ja arendustöö eest. 2006. aastal omistati talle Valgetähe III klassi teenetemärk ja 2008. aastal Tartu ülikooli suur medal.

Akadeemik Arved-Ervin Sapar

Arved-Ervin Sapar on sündinud 7. veebruaril 1933. aastal Rakvere vallas Paatna külas talupidaja peres. 1952. aastal lõpetas ta Rakvere 1. keskkooli ja 1957. aastal Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna teoreetilise füüsika erialal. 1965. aastal kaitses ta Tartu ülikoolis füüsika-matemaatikakandidaadi väitekirja, leides analüütilised lahendid ainet ning kiirgust sisaldavatele kõverruumilistele universumimudelitele. 1989. aastal omistati talle Leningradi riikliku ülikooli juures füüsika-matemaatikadoktori kraad tulemuste eest kineetikavõrrandite üldistamisel ja kuumade tähtede atmosfäärivälise spektrite uurimisel. Professorikutse sai Arved-Ervin Sapar 1990. aastal ning samal aastal valiti ta Eesti teaduste akadeemia liikmeks.

Pärast ülikooli lõpetamist asus Arved-Ervin Sapar tööle Tartu tähetornis, kust mõne aasta pärast liikus Tõravere (alates 1995 Tartu) observatooriumi. Ta on olnud Tartu observatooriumi nooremteadur, aspirant, vanemteadur, teoreetilise astrofüüsika sektori juhataja, astrofüüsika osakonna juhataja ja peateadur. Aastatel 2004–2014 töötas akadeemik Sapar Tartu observatooriumis vanemteadurina.

Arved-Ervin Sapari uurimistöö peasuundadeks on olnud teoreetiline astrofüüsika, sh täheatmosfääride ja tähetuule füüsika, atmosfäärivälise tähespektrite töötlus ja analüüs, täheplasma füüsikalise kineetika teooria ja kosmoloogia. Teadustöö viis Arved-Ervin Sapari 1978. aastal Goddardi kosmoseuringute keskusesse, kus ta vaatles tehiskaaslase International Ultraviolet Explorer

abil tähtede atmosfääriväliseid ultravioletspektreid. 1981. aastal oli ta külalisteadlaseks Heidelbergi ülikoolis, kus pidas loenguid täheplasma kineetikast. Tema teadustöö meelissuunaks on olnud astrofüüsika aluseks olevate võrrandite üldistamine. Ka pensionipõlve pidades jätkab ta teadustööd, tuletades mudeluniversumite võrdlevaks uurimiseks vajalikke analüütilisi valemeid ja modifitseerides mudeluniversumite põhivõrrandeid.

Aastatel 1976–1991 juhtis Arved-Ervin Sapar Nõukogude Liidu täheatmosfääride füüsika töörühma, 1976–1994 oli rahvusvahelise astronoomia liidu täheatmosfääride teooria komisjoni korralduskomitee liige ja 1989–1993 NSV Liidu astronoomiaühingu kaasesimees ning sellest välja kujunenud Euraasia astronoomiaühingu büroo ja juhatuse liige. Ta on rahvusvahelise astronoomia liidu liige ja Euroopa astronoomia ühingu asutajaliige.

Veerand sajandit oli Arved Ervin Sapar Tartu astrofüüsika observatooriumi publikatsioonide toimetaja ja peatoimetaja, pidades oluliseks eesti teaduskeele kõrget taset. Ta on avaldanud üle 200 teadusartikli, on viie monograafia autor või kaasautor ning olnud kümne doktori- ja kahe magistr töö juhendaja.

1986. aastal autasustati Arved-Ervin Saparit Eesti teaduste akadeemia medali ja 2006. aastal Eesti vabariigi Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

Huvialadeks on akadeemikul nooremas eas olnud kulturism, hiljem tehiskeeled.

Richard R. Ernst on sündinud 14. augustil 1933. aastal Šveitsis Winterthuri väikelinnas arhitekti perekonnas. Ta lõpetas 1956. aastal Zürichi tehnikaülikooli (ETH Zürich) keemiainseneri diplomiga, kaitses 1962. aastal samas tehnikadoktori kraadi aparadi-ehituse alal ning asus seejärel tööle teadurina ülikooli füüsikalise keemia laboratooriumis. Aasta hiljem siirdus ta USA Silicon Valley piirkonda kuuluvasse Palo Alto aparadi-ehitusfirmasse Varian Associates, kus tegeles põhiliselt spektroskoopiliste eksperimentide automatiseerimisega. 1968. aastal pöördus Richard R. Ernst tagasi Zürichi tehnikaülikooli, mille katuse all ta läbis akadeemilise karjääri astmed eradotsendist professorini (1976). Ta on töötanud külalisprofessorina Harvardi ülikoolis ning esinenud külalisloengutega USA, Kanada ja Saksamaa ülikoolides. Alates 1998. aastast on ta emeriitprofessor.

Professor Ernsti teadussaavutused keemilises füüsikas, eriti stohhastiliste resonantsimeetodite Fourier' ja mitmedimensionaalse spektromeetria ning Fourier' tomograafia alal, on põhjanevad. Ta arendas tulemuslikult uudseid füüsikalisi teooriaid ja meetodeid, kombineerides neid ajakohase eksperimendi- ja arvutustehnika kõigi võimalustega. Tema füüsikakesksed teoreetilised ja rakenduslikud uurimused on viimaste aastakümnete jooksul täienenud arvukate rakendustega molekulaarbioloogias ja tahke keha uurimisel. Tema uurimistöö põhituum on kajastatud 1987. aastal ilmunud monograafias „Principles of nuclear magnetic resonance in one and two dimensions“ (kaasautorid G. Bodenhausen ja A. Wokaun), mis annab põhjaliku ülevaate multidimensionaalse spektromeetria füüsikaliste aluste kohta. Richard R. Ernsti uurimused on oluliselt mõjutanud keemiateaduse arengut ning leidnud

rakendust ka teistes valdkondades – ta kuulub maailma enim viidatud füüsikute ja keemikute esikümnesse.

Teadus- ja pedagoogitöö kõrval on Richard R. Ernst pikka aega osalenud Šveitsi teadusfondi ja Šveitsi teadusnõukogu tegevuses. Ta on olnud ETH Zürichi teadusnõukogu president (1990–1995) ja ülikooli nõukogu liige (1998–2006) ning kuulunud arvukate teadusajakirjade toimetuskolleegiumide koosseisu, sh *Journal of Magnetic Resonance* (alates 1974), *Magnetic Resonance Imaging* (alates 1982), *Molecular Physics* (1983–2003) jne. Ta on Londoni kuningliku seltsi, USA teaduste akadeemia, Šveitsi tehnikaakadeemia, Saksamaa Leopoldina akadeemia, Venemaa teaduste akadeemia, India teaduste akadeemia, Ameerika füüsikaühingu ja veel paljude teadusorganisatsioonide liige ning mitme ülikooli audoktor. 2003. aastal valiti ta Eesti teaduste akadeemia välisliikmeks füüsikalise keemia alal.

Richard R. Ernstile omistati 1991. aastal Nobeli keemiapreemia väljapaistvate saavutuste eest tuuma magnetresonantspektroskoopia (NMR-spektroskoopia) meetodite arendamisel. Ta on pälvinud teisigi kõrgelt hinnatud teaduspreemiaid, sh Benoist'i auhind (1986), Ampere'i auhind (1990), Louisa Gross Horwitzi auhind (1991). ETH Zürichi magnetresonantsi teadus- ja katselabor kannab 2012. aastast nime Richard R. Ernst Magnetic Resonance Facility.

Praegu kuulub Richard R. Ernsti tähelepanu suuresti Kesk-Aasia maalikunsti uuringute ja restaureerimisega seotud küsimustele. Selleks, et analüüsida ja kindlaks määrata iidsetel maalidel kasutatud pigmente, võttis ta põhjalikumalt käsile Ramani spektroskoopia. Nobelistist professor esineb sageli avalike loengutega talle südame- lähedasel teadlaste ja õpetajate sotsiaalse vastutuse teemal.

Akadeemia välisliige Jānis Stradiņš

Jānis Stradiņš on sündinud 10. detsembril 1933. aastal Riias arstide perekonnas. 1956. aastal lõpetas ta Läti ülikooli keemiateaduskonna, kaitses keemiakandidaadi kraadi Moskva ülikoolis (1960) ning keemiadoktori kraadi Läti teaduste akadeemias (1968). 1989. aastal valiti Jānis Stradiņš Läti ülikooli audoktoriks keemia alal ja 1992. aastal Läti teaduste akadeemia audoktoriks ajaloo alal. Ta on veel Läti põllumajandusülikooli ja Riia Stradiņši ülikooli audoktor, vastavalt 1999. ja 2007. aastast.

Ülikooli lõpetamise järel oli Jānis Stradiņši teadlasette enam kui pool sajandit seotud Läti orgaanilise sünteesi instituudiga, kus ta on töötanud teaduri, füüsikalise orgaanilise keemia laboratooriumi juhataja (1961–2006) ja 1993. aastast peateadurina. Oma rikkalikke teadmisi on ta jaganud ka Läti ülikoolis nii füüsikalise keemia professorina (1972–1976) kui ka teadusajaloo professorina ülikooli Läti ajaloo instituudis (alates 1990). Peateaduri ametikohal on ta töötanud veel Riia Stradiņši ülikooli (kuni 2002 Läti meditsiiniakadeemia) meditsiiniajaloo instituudis ning Läti ülikooli filosoofia ja sotsioloogia instituudis.

Tema peamine uuringuvaldkond keemiateaduse valdas on orgaaniliste ühendite molekulaarne elektrokeemia. Orgaanilise sünteesi instituudis oli tema põhiline teadusteema orgaaniliste ainete määramisel rakendatavate polarograafilise analüüsi tehnikate väljatöötamine. Muu hulgas on ta andnud tugeva panuse uute originaalravimite (Furagin, Solafur, Methindione jne) loomisse. Teadusloolasena on Jānis Stradiņšit köitnud eeskätt keemia, farmaatsia ja meditsiini ajalooline areng. Ta on süvitsi uurinud Baltimaade ja eraldi Riia linna ajalugu, teadusidemetekujunemist ja teaduskeskuste loomist kolmes Balti vabariigis, läti diasporaa moodustumist välismaal jpm.

Läti teaduste akadeemia liige on Jānis Stradiņš 1973. aastast füüsikalise orgaanilise keemia alal. Ta on olnud akadeemia asepresident (1992–1998), president (1998–2004) ja senati esimees (alates 2004). Neil aastail edendas ta märkimisväärselt Balti- ja Põhja-maade teaduskoostööd ja aitas taaslustada Baltimaade vaimse koostöö konverentside traditsiooni. Ta rajas Balti teadusajaloo ja teadusfilosoofia assotsiatsiooni ning oli mitmel korral selle president (1990–1991, 1993–1996, 2001–2003, 2006–2008) ja asepresident. Janis Stradiņš on Euroopa teaduste ja kunstide akadeemia (Salzburg, Austria) ja Saksa loodusteaduste akadeemia Academia Leopoldina liige, Saksimaa teaduste akadeemia ja Balti ajaloo komisjoni (Göttingen) korrespondentliige ning paljude teadusasutuste, -seltside ja -ühingute välis- või auliige. Teda on tunnustatud nii väärivate teaduspreemiate kui ka riiklike autasudega, sh Läti Kolme Tähe ordeni (1995), Prantsuse Auleegioni ordeni (2001) ja Itaalia vabariigi Teeneteordeniga (2004). Märkimisväärse panuse eest Eesti, Läti ja Leedu teaduskoostöö edendamisse pälvis Jānis Stradiņš 1999. aastal Balti riikide teaduste akadeemiate medali. 2004. aastal autasustas vabariigi president teda Eesti teaduste akadeemia ettepanekul Maarjamaa Risti III klassi teenetemärgiga.

1998. aastal valis Eesti teaduste akadeemia Jānis Stradiņši oma välisliikmeks füüsikalise keemia ja teadusajaloo alal.

Jānis Stradiņši huvidering on väga lai ning hõlmab kultuurilugu kõige avaramas mõttes, kuid varasest noorusel alates on talle eriti südamelähedased kirjandus ja muusika.

80

Akadeemik Vladimir Hižnjakov

Vladimir Hižnjakov on sündinud 25. mail 1938. aastal Venemaal Rostovi oblastis väarikas Doni ja Kubani kasakatest põlvnevas põllumajandusharilaste perekonnas. Pärast II maailmasõda sattus perekond elama Eestisse. 1955. aastal lõpetas ta hõbemedaliga Tapa keskkooli ning astus Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonda, mille lõpetas 1960. aastal teoreetilise füüsika erialal. Järgnes aspirantuur Eesti teaduste akadeemia füüsika ja astronoomia instituudi teoreetilise füüsika sektoris. Kandidaaditöö „Mitmefooniliste üleminekute teooria“ kaitses Vladimir Hižnjakov 1966. aastal Tartu ülikooli juures ning selle edasiarendusena doktoriväitekirja „Resonantse sekundaarkiirguse teooria“ 1972. aastal.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Vladimir Hižnjakov 1977. aastal.

1963. aastal asus Vladimir Hižnjakov tööle Eesti teaduste akadeemia füüsika ja astronoomia instituudis (praegu TÜ füüsika instituut), kus on nooremteaduri, vanemteaduri, peateaduri ja laboratooriumi juhataja ametikohal töötanud tänaseni. Pikemat aega on ta töötanud ka California ülikoolis (1973), Tokyo tahkisefüüsika instituudis (1977) ja Arizona ülikoolis (1983). 1987. aastal, mil Vladimir Hižnjakovist sai füüsika instituudi peateadur, algas koostöö Stuttgardi, Bonni, Ulmi ja Zürichi ülikooli teadlastega, kus muuhulgas teemaks kõrgetemperatuurne ülijuhtivus. Selle koostöö tulemusel avaldati mitukümmend publikatsiooni, sh ka koos kõrgetemperatuurne ülijuhtivuse avastaja, Nobeli preemia laureaadi K. A. Mülleriga.

1976. aastal sai alguse ka Vladimir Hižnjakovi õppejõutöö Tartu ülikoolis, kus ta on lugenud nii põhikursusi, nagu kvantmehhaanika ja elektrodünaamika, kui ka erikursusi kiirgus- ja rühmateooriast, mitte-lineaarsest optikast ja Greeni funktsioonidest tahkistes. 1982. aastal sai ta professorikutse ning töötas aastatel 1993–2003 Tartu ülikooli teoreetilise füüsika professorina. Tema sulest on ilmunud ligi 400 teaduspublikatsiooni ning ta on olnud juhendajaks 12 edukalt kaitsnud doktori- ja kolmele magistritööle.

Kuuludes Tartu tahkisefüüsika koolkonda, väärrib enim esiletõstmist Vladimir Hižnjakovi töö kõrgetemperatuurne ülijuhtivuse vallas. Selle kõrval on ta uurinud veel tahkiste optilisi omadusi ja spektrograafiat, kristalli lisanditsentrite teooriat, kuuma luminesentsi, mittelinearset optikat, kvantoptikat jpm.

Akadeemik Hižnjakovi teadustööd on kolmel korral tunnustatud vabariigi teaduspreemiaga – 1965, 2003 ning elutööpreemiaga 2011. 1986 valiti ta Eesti teeneliseks teadlaseks ning 1995 sai ta Eesti füüsika seltsi aastaauhinna. 2001. aastal autasustati Vladimir Hižnjakovi Valgetähe III klassi teenetemärgiga.

Akadeemiku eriliseks huviks on olnud mägimatkamine (kõrgeim tipp – Kazbek). Rõõmu tunneb ta ka suusatamisest (osalenud paljudel Tartu maratonidel) ja jalgrattasõidust. Lugeda armastab juubilar ajalookirjan- dust ja vene luulet.

Akadeemik Agu Laisk

Agu Laisk on sündinud 3. mail 1938. aastal Tartus. Õppides Hugo Treffneri gümnaasiumis, süvenes tema varajane huvi täppis- ja reaalteaduste vastu. Lõpetanud gümnaasiumi, astus Agu Laisk 1956. aastal Tartu ülikooli füüsikaosakonda ja lõpetas selle 1961. aastal füüsik / füüsika õpetaja diplomiga. Järgnes aspirantuur füüsika ja astronoomia instituudis Tõraveres, kus ta Juhan Rossi (hilisem akadeemik) juhendamisel tegeles taimkatte kiirgusomaduste uurimisega. Füüsika-matemaatikateaduste kandidaadi väitekirja „Päikesekiirguse levi taimkattes seoses fotosünteesilise produktsiooniga“ kaitses Agu Laisk 1965. aastal. Selle töö käigus sai senisest füüsikust bioloog. Doktoriväitekirja „Lehe fotosünteesi ja fotohingamise kineetika“ kaitses Agu Laisk 1975. aastal Timirjazevi-nimelises NSVLi teaduste akadeemia taimefüsioloogia instituudis.

Aastatel 1964–1992 töötas Agu Laisk füüsika ja astronoomia instituudis noorem- ja vanemteaduri ning biofüüsika laboratooriumi juhataja ametikohal. Aastail 1992–2013 jätkas ta Tartu ülikooli molekulaar- ja raku-bioloogia instituudis, kus temast sai korraline professor ja taimefüsioloogia õppetooli juhataja, hiljem vanemteadur. Aastatel 2002–2005 oli ta Eesti teaduste akadeemia uurija-professor ja 2003. aastast on ta Tartu ülikooli emeriitprofessor. Alates 2014 oli Agu Laisk Tartu ülikooli

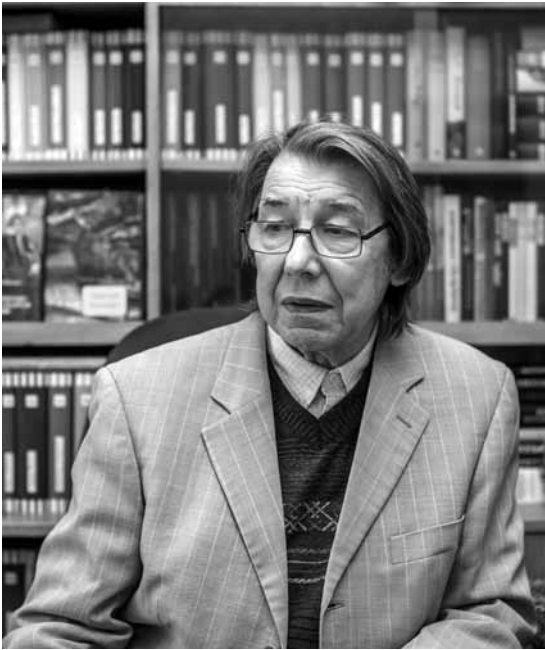
tehnoloogiainstituudis taimefüsioloogia vanemteadur ning praegu on ta samas projektijuht.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Agu Laisk 1994. aastal.

Agu Laisk on väljapaistev taimede fotosünteesi uurija, kelle teadustööd on läbi aastate saatnud küsimus „Mis määrab fotosünteesi kiiruse?“. Sellele vastamiseks on Agu Laisa juhtimisel konstrueeritud maailma kõige kiirem fotosünteesi mõõtmisüsteem, koostatud kõige keerulisem fotosünteesimudel ja saadud hulgaliselt fotosünteesiprotsessi valgustavaid teadustulemusi, mille kohta saab öelda „maailmas esimene“. Akadeemik ise peab oma edu aluseks suurepärase meeskonda ja unikaalset aparaadiehituslikku baasi, mis on tema laboratooriumis välja töötatud ning mille eest 2010. aastal pälviti rahvusvahelise fotosünteesi uurijate ühingu innovatsioonipremia. Kolmel korral on Agu Laisa tööd tunnustatud riikliku teaduspreemiaga (1985, 1999 ja 2018 – elutööpreemia).

2001. aastal autasustati Agu Laiska Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

Õppe- ja teadustöö kõrvalt on akadeemik Laisk alati leidnud aega muusika jaoks. Armastust džässmuusika ja saksofoni vastu jätkub tal tänaseni ning erinevatel üritustel võib nautida tema kõrgetasemelist esinemist.

80

Akadeemik Hando Runnel

Hando Runnel on sündinud 24. novembril 1938. aastal Järvamaal. Keskkhariduse omandas ta Tartu 1. keskkoolis ja Paide keskkoolis, mille lõpetas 1956. aastal. Aastatel 1957–1962 õppis Eesti põllumajanduse akadeemias agronoomiat.

Aastatel 1966–1971 töötas Hando Runnel ajakirja Looming toimetuses. 1971. aastast on ta vabakutseline kirjanik. Aastatel 1992–1993 oli esimene kaunite kunstide professor Tartu ülikoolis, üks usuteaduskonna taastajatest 1991. aastal ning 2004–2008 Tartu ülikooli kuratooriumi kahe järjestikuse koosseisu liige. Hando Runnel on kirjastuse Ilmamaa asutaja (1992), sarja „Eesti mõttelugu“ looja ja peatoimetaja. 1995. aastast on ilmunud 139 mahukat köidet väärtuslikumast osast eesti mõttevarast läbi aegade.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Hando Runnel 2012. aastal.

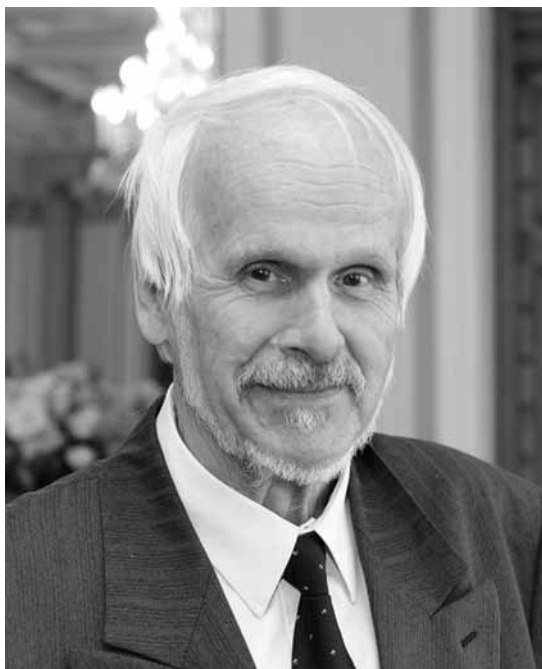
Alates esimese luulekogu „Maa lapsed“ ilmumisest (1965) on Hando Runnel olnud eesti kirjanduse üks juhtfiguure, kellest on saanud kirjanduse kui rahvusliku identiteedi kandja sümbol. Ta on olnud ja on rahvusliku poliitilise luule viljeleja, isikupärane lastekirjanik ja esseist, draamakirjanik ning aktiivne ühiskonnategelane ja kirjanduselu korraldaja. Tema sügavalt läbimõeldud,

jõuliselt rahvuslikud ja eesti aadet hoidvad luuletused on tuttavad kõigile eestlastele, noortele ja vanadele. Runneli kirjutatud arvustused, kirjanduslikud esseed ja ühiskondlikult suunitletud publitsistika on alati terase analüütilise pilguga. Loomingulised portreed Jaan Krossist, Mati Undist, Ilmar Laabanist jt kuuluvad eestikeelse esseistika tippu.

Hando Runnel on Eesti kirjanike liidu liige alates 1969. aastast ning valitud korduvalt selle juhatusse. Aastail 1990–1992 oli ta Eesti kongressi ja 1991–1992 põhiseaduse assamblee liige. Ta on Tartu ülikooli Rahvusmõtte auhinna üks asutajatest 2003. aastal ja auhinnakomisjoni pikaajaline liige. Ta on osalenud ülikooli juures tegutseva Ernst Jaaksoni mälestusfondi stipendiumikomisjoni töös.

Hando Runneli loomingut ja silmapaistvat tegevust Eesti rahvusliku mõtte tutvustamisel ja propageerimisel on tunnustatud Juhan Smuuli kirjanduspreemiaga (1988, 1989), kirjanduse aastapreemiaga (1992), kultuurkapitali Eesti rahvuskultuuri fondi elutööpreemiaga (2006) ja Gustav Suitsu stipendiumiga (2007). Ta on pälvinud Riigivapi IV klassi teenetemärgi (1997) ja Valgetähe II klassi teenetemärgi (2006). Aastast 2002 on Hando Runnel Tartu linna aukodanik. 2017. aastal anti talle üle iseiseisvuse taastamise tänukivi.

Akadeemik Gennadi Vainikko

Gennadi Vainikko on sündinud 31. mail 1938. aastal Karjalas Kontupohjas. Sõja tõttu rändas pere ühest kohast teise, kuid viimaks jäi peatuma Eestis. Vanemate sagedaste elu- ja töökohtade vahetuse tõttu on Gennadi Vainikko käinud erinevates koolides, kuid keskkooli lõpetas ta kuldmedaliga 1956. aastal Kehras. Peamiselt isa soovitusel astus ta Tartu ülikooli matemaatikateaduskonda, mille lõpetas 1961. aastal. Kaitstud diplomitöö pälvis NSV Liidu kõrghariduse ministeeriumi esimese auhinna ja rahalise preemia. Aastatel 1961–1964 jätkas ta õpinguid aspirantuuris ning 1964. aastal kaitses Tartu ülikooli juures füüsika-matemaatikateaduste kandidaadi väitekirja „Galjorkini meetodi täpsusest“.

1964. aastal asus Gennadi Vainikko tööle Tartu ülikooli matemaatilise analüüsi kateedri assistendina. 1965–1967 oli ta Voroneži ülikooli matemaatilise analüüsi kateedri dotsent. Just seal avanesid tema erakordne anne ja suur töövõime täies mahus, kui vaid nelja aastaga valmis doktoritöö „Lineaarsete ja mittelineaarsete operaatorite aproksimatsioonist ja operaatorvõrrandite ligikaudsest lahendamisest“. Seejärel valiti ta Tartu ülikooli professori ametikohale, kus ta oli aastatel 1970–1994 arvutusmatemaatika kateedri juhataja. 1973–1993 on Gennadi Vainikko külalisprofessorina pidanud loenguid Saksamaa, Ameerika Ühendriikide, Soome, Läti, Venemaa ja Lõuna-Korea ülikoolides ning 1993–2003 töötas ta pikemalt professorina Helsingi tehnikaülikoolis. 2005. aastast kuni tänaseni on ta Tartu ülikoolis vanemteadur, 2006. aastast emeritprofessor.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Gennadi Vainikko 1986. aastal ning keerulistel Eesti iseseisvuse taastamisele järgnenud teadusreformi aastatel (1990–1994) oli ta akadeemia asepresident.

Gennadi Vainikko teaduslikud huvid on olnud seotud spetsiifiliste integraal-, diferentsiaal- ja operaatorvõrranditega. Ta on jõudnud läbimurdeliste tulemusteni nii nende võrrandite fundamentaalsete omaduste analüüsimisel kui ka numbrilise lahendamise vallas. Ta on konstrueerinud efektiivsed lahendusmeetodid paljudele singulaarsetele võrranditele, loonud nn südamlike integraalvõrrandite teooria ning viinud selle ka praktikas. Tema teadustööde loetelus on ligi 300 nimetust, ta on paljude teedrajavate monograafiate autor või kaasautor ning on juhendanud üle 30 doktori- ja kandidaaditöö.

Gennadi Vainikko teadustööd on tunnustatud ENSV teenelise teadlase aunimetuse (1989), Eesti vabariigi Valgetähe III klassi teenetemärgi (1998), Tartu ülikooli suure ja väikese medali ning Eesti teaduste akadeemia medaliga. 2011. aastal pälvis ta teaduspreemia täppisteaduste alal ning 2017 elutööpreemia.

Tööst vabal ajal on akadeemik Vainikko olnud tuntud kõva spordimehena, kes on läbinud vähemalt 15 Tartu suusamaratoni. Ligi veerand sajandit on ta harrastanud koorilaulu (Tartu meeskooris Gaudeamus). Meeleldi külastab ta ka kontserte ja teatrietendusi.

75

Akadeemik Anu Raud

Anu Raud on sündinud 10. mail 1943. aastal Moskvas luuletaja, prosaisti ja näitekirjaniku Mart Raua ja tõlkija Valda Raua peres. Vaimselt rikkast ja mõistvast kodusoojusest lapsepõlves sai alguse mitmekülgse loovisiku kujunemine. 1961. aastal lõpetas Anu Raud Tallinna 22. keskkooli ja asus tööle Tallinna masinaehitustehase Teras kunstnikuna. Suurest huvist loodusläheduse vastu, vanemate toetusel ja ruumikujunduskunstnik Olga Maasiku nõuandel astus ta Eesti riiklikku kunstiakadeemiasse tekstiilikunsti õppima. Seal kujunes tal väga hea side professor Mari Adamsoniga. Rahvakunsti-meistrite koondise Uku kunstnikuna töötades (1967–1970) ja seal käsitöönimestega suheldes süvenes veelgi tema huvi ja kirg rahvakunsti vastu.

Aastatel 1970–1972 oli Anu Raud teaduste akadeemia ajaloo instituudi kunstiajaloo sektori aspirant, 1972–1995 Eesti kunstiakadeemia vanemõpetaja, dotsent, 1994–2001 Viljandi kultuurikolledži professor, talukujunduse ja rahvusliku käsitöö kateedri juhataja, 2001–2006 Eesti kunstiakadeemia rahvakunsti õppetooli professor, alates 2006 emeriitprofessor.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Anu Raud 2016. aastal.

Anu Raud on üks omanäolisemaid loojaid eesti kunstis. Kogu oma teadliku elu jooksul on ta süvenenud meie rahvakunsti pärandisse. Sealt leitud on ta terviklikult mõtestanud oma tegevuses õpetaja, vaibakunstniku, kirjaniku, muuseumilooja ja talupidajana. Erilise tähendusega on Anu Raua vaibalooming, kust võib leida kõik meile olulised püsiväärtused. Loodus, kodu ja rahvakunst on tema loomingu tuumik. Õppejõuna on

Anu Raud olnud osaline Eesti tekstiilikunstnike järelkasvu koolitamisel 1972. aastast kuni tänaseni, olles juhendanud nii Eesti kunstiakadeemia, Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia kui ka Tartu kõrgema kunstikooli tudengite rahvakunsti praktikaid. Teda võib pidada terve põlvkonna esivanemate pärandit austavate tekstiilikunstnike innustajaks ja juhendajaks. 1991. aastal Anu Raua isatallu asutatud tekstiilesemete muuseumitoast on kasvanud välja Heimtali koduloomuuseum, mille ta kinkis 100. sünnipäevaks Eesti rahva muuseumile.

Anu Raua tööd on tunnustatud paljude autasude ja preemiatega, sh Kristjan Raua nimelise kunsti aasta-preemia (1978, 1994), Eesti rahvuskultuuri fondi preemia (1992), Jakob von Uexkülli Eesti Taassünni auhinna (1994), Viljandi linna kultuuripreemia (1995) ning Oskar Looritsa preemiaga rahvakunsti kogumise eest (1997), samuti Eesti kultuurkapitali aastapreemia (2000) ja stipendiumiga (2003), Eesti rukki seltsi Rukkiräagu kultuuriauhinnaga (2002) ning Tartu ülikooli Rahvusmõtte auhinnaga (2013) jpt. 1998. aastal pälvis ta Valgetähe III klassi teenetemärgi ning 2018. aastal riikliku kultuuri elutööpreemia.

Anu Raud on inimesena ühteaegu nii humoorikas kui südamlilik, maalähedane ja oma kodu väga armastav. Oma Kääriku talus elades ja Heimtali muuseumis tegutsedes on Anu Raua suur elusihd ja tahtmine see tore koht loomeinimestele laiemalt avatuna hoida – et see kestaks ja elaks edasi, kauem kui tema. Ta soovib, et tema kodutalu oleks mõnus, tore, inimlik, rikastatud kunsti ja vaimsete väärtustega ja seal saaksid inimesed olla.

Akadeemik Valdur Saks

Valdur Saks on sündinud 3. septembril 1943. aastal Kiviõlis mäeinseneri, Kiviõli ja Kohtla-Järve õlivabrikute direktori peres. Tema lapsepõlv möödus Võrumaal, kuhu perekond pärast sõda küüditamise hirmus varjus. Seal alustas Valdur Saks ka kooliteed. Hiljem naasti Kohtla-Järvele ja 1962. aastal lõpetas ta seal keemiatehnikumi. Edasi õppima asus Valdur Saks Moskva ülikooli keemiateaduskonnas, mille lõpetas 1967. aastal. Samas lõpetas ta aspirantuuri ning kaitses 1971. aastal keemikandidaadi väitekirja „Oksüdeeriva fosforüleerimise süsteemi stabiliseerimine tema funktsioneerimisel“. Bioloogiadoktori väitekirja „Kreatiinkinaaside süsteemi osa rakusiseses energia ülekandes ja südamelihase kontraktsiooni regulatsioonis“ kaitses Valdur Saks 1981. aastal Moskva kardiokeskuses.

Aastatel 1970–1971 töötas Valdur Saks nooremteadurina Eesti teaduste akadeemia küberneetika instituudi füüsikalaboris ning 1971–1972 nooremteadurina Moskva ülikooli keemiateaduskonnas. 1972. aastast jätkas ta Moskva kardioloogia instituudi südame ainevahetuse laboratooriumis, millest peagi arenes välja tipptasemel Moskva kardiokeskus. 1981. aastani oli ta kardiokeskuse vanemteadur ja bioenergeetika uurimisgrupi juht, 1981–1993 bioenergeetika laboratooriumi juhataja ning alates 1986 ühtlasi kardiokeskuse professor.

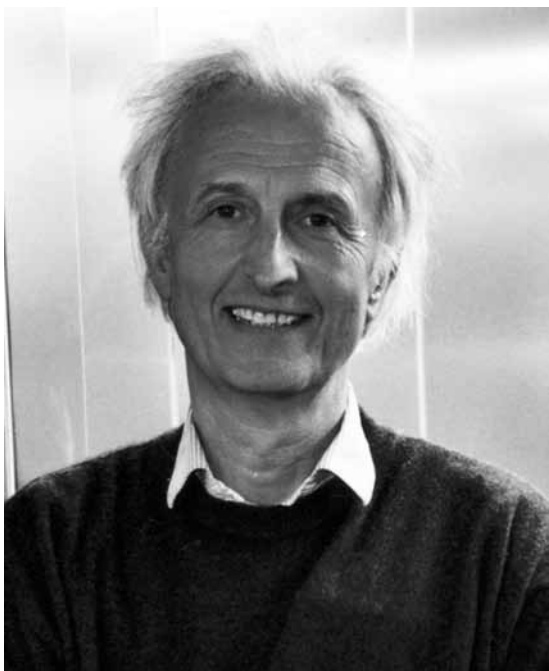
Aastal 1993 asus Valdur Saks tööle keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi (KBFI) bioenergeetika laboratooriumi juhatajana, olles üks labori asutajatest.

Hiljem töötas ta KBFI vanemteaduri (1996–2007, 2015–2016) ja juhtivteaduri (2007–2014) ametikohtadel. 1975–1978 osales Valdur Saks lühiajaliselt Pennsylvania ülikooli (Philadelphia, USA) koostööprogrammides, 1978–1981 töötas John Hopkinsi ülikoolis (Baltimore, USA), 1981–1993 Université Paris-Sud’is (Orsay, Prantsusmaa), 1994–1997 oli korduvalt Joseph Fourier’ ülikooli (Grenoble, Prantsusmaa) südamerakufüsioloogia labori professor, alates 1997. aastast korraline professor.

1993. aastal valiti Valdur Saks Eesti teaduste akadeemia liikmeks.

Valdur Saksa peamised uurimisvaldkonnad on lihaseraku bioenergeetika, rakkude energiaülekande süsteemid, südame-lihaseraku isheemia ning sellevastased kaitsemehhanismid. Tema teeneks on rahvusvahelise südame bioenergeetika koolkonna ja molekulaarse süsteemse bioenergeetika teadussuuna rajamine. Koostöös USA, Prantsuse ja Šveitsi teadlastega lõi ta rakusiseses energia ülekande teooria polüfermentsete süsteemide kaudu, kus kesksed on kreatiinkinaasid. Ta on teinud koostööd ka Kanada, Saksamaa ja Itaalia uurimisasutustega.

Valdur Saksa tööd on tunnustatud NSV Liidu riikliku preemia (1978), ÜRO ja UNICEFi rahvusvahelise meditsiinipreemia „Research for Development“ (1988) ning Eesti vabariigi teaduspreemiaga geo- ja bioteaduste alal (kollektiivi juhina 2008). 2006. aastal autasustati teda Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

75

Akadeemia välisliige Helmut Schwarz

Helmut Schwarz on sündinud 6. augustil 1943. aastal Saksamaal Mayen-Koblenzi piirkonnas asuvas Nickenichi linnas. Ta lõpetas 1971. aastal Berliini tehnikaülikooli keemiku diplomiga. 1972. aastal kaitses ta sama ülikooli juures loodusteaduste doktori kraadi orgaanilise keemia alal ja 1974. aastal omandas loengupidamise õiguse. Neli aastat hiljem nimetati H. Schwarz Berliini TÜ massispektromeetria teooria ja praktika professori ametikohale. 1983. aastast jätkas ta samas orgaanilise keemia professorina. Külalisprofessorina on ta pidanud loenguid paljudes maailma ülikoolides, sh Cambridge'is (Ühendkuningriik), Jeruusalemmas ja Haifas (Iisrael), Lausanne'is (Šveits), Canberras (Austraalia), Innsbruckis (Austria) ning Pariisis ja Strasbourgis (Prantsusmaa).

Professor Schwarz on silmapaistvamaid ja enim tsiteeritud teadlasi molekulaarkeemia alal, kelle uurimistegevus hõlmab valdkondi alates tööstuse seisukohalt olulistest reaktsioonidest ja unikaalsetest eksperimentaaluuringutest aluskeemias kuni kõrgtasemeliste teoreetiliste käsitlusteni. Ta on avaldanud ligikaudu 800 teaduspublikatsiooni. Tähelepanu pälvinud teemade ring on erakordselt mitmekülgne, esindatud on nii orgaanilise, anorgaanilise kui ka füüsikalise keemia probleemistik. Helmut Schwarz peamiste uurimissuundadena võib nimetada tööstuslikult oluliste C-H, C-C ja C-Si sidemete metallkatalüütilist aktiveerimist üleminekumetallide, vääris- ja muude metallide ning nende derivaatide poolt, mitmete seni sünteesimatuks peetud ühendite esmaloomist ja uurimist, uudsete katalüsaatorite disaini ja nende toimemehhanismi väljaselgitamist, oluliste elementaarreaktsioonide uurimist, uute masspektromeetriliste tehnikate arendamist ja rakendamist jne.

Teadus- ja õppetöö kõrval on prof Schwarz täitnud vastutusrikkaid administratiivseid ülesandeid, näiteks Berliini-Brandenburgi akadeemia asepresident (1998–2003), Saksamaa teadusfondi DFG asepresident (2001–2007), Humboldti fondi president (2008–2017). Ta kuulub erinevate riikide teadusakadeemiate liikmeskonda (sh Erfurdi akadeemia, Leopoldina, Berliini-Brandenburgi akadeemia, Göttingeni akadeemia, Academia Europaea, Ameerika kunstide ja teaduste akadeemia) ning on paljude välisülikoolide audoktor. Aastate jooksul on ta olnud mitme rahvusvahelise keemiaajakirja toimetaja või kolleegiumi liige (praegu *Advances in Physical Organic Chemistry*, *Journal of the American Chemical Society*) ning on teadusringkondades tuntud kui pädev teaduspoliitika ekspert.

Helmut Schwarz kontaktid Eesti teadlastega ulatuvad tagasi 2000. aastasse, mil sai alguse intensiivne teaduskoostöö füüsikalise orgaanilise keemia, katalüütiliste reaktsioonide ja gaasifaasiliste ioonmolekulreaktsioonide uurimise alal. 2002. aastal valiti ta Eesti teaduste akadeemia välisliikmeks.

Teda on tunnustatud väärivate teaduspreemiatega (nt van Hoffi, Leibnizi, Max-Plancki, J. J. Thomsoni, Lise Meitneri – Alexander von Humboldti, V. Prelogi, F. H. Fieldi ja J. L. Franklini, Otto Hahni, Erwin Schrödingeri, Blaise Pascali nimelised auhinnad/medalid). 2011. aastal pälvis ta Saksamaa Liitvabariigi Teeneteordeni ohvitseriristi ja Euroopa teaduste akadeemia medali keemia alal ning 2012. aastal Göttingeni teaduste akadeemia Lichtenbergi medali.

Akadeemik Arvi Freiberg

Arvi Freiberg on sündinud 28. juunil 1948 Kuremäe külas Ida-Virumaal. Perekond reisis isa töö tõttu palju ning keskkooli lõpetas ta 1966. aastal Paides. Hariduse jätkamisel olid kaalukausil tehnilised erialad ja füüsika. Otsus langes pooljuhtmaterjalide tehnoloogia kasuks Tallinna tehnikaülikoolis, mille ta lõpetas 1971. aastal. Füüsika-matemaatikakandidaadi väitekirja „Elektronfofoninteraktsiooni iseärasused ja defektide mõju molekulaartsentrite spektritele leelishalogeniidkristallides“ kaitses Arvi Freiberg 1976. aastal Eesti teaduste akadeemia füüsika instituudis ning füüsika-matemaatikadoktori väitekirja „Pikosekundiline spektrokronograafia ja relaksatsiooniprotsessid molekulaarsetes tihksüsteemides“ 1986. aastal Läti teaduste akadeemia füüsika instituudis.

Pärast Tallinna tehnikaülikooli lõpetamist asus Arvi Freiberg tööle Eesti teaduste akadeemia füüsika instituudis (1997. aastast Tartu ülikooli füüsika instituut), kus ta on läbinud ametiredelil inseneri, noorem- ja vanemteaduri, sektorijuhataja, teadusdirektori ja direktori, labori- ja osakonnajuhataja ametikoha. 2003. aastast on Arvi Freiberg Tartu ülikooli biofüüsika ja taimefüsioloogia professor, õpetooli juhataja.

Arvi Freibergi teadustöö põhisuundadeks on olnud fotobiofüüsika (sh fotosünteesi esmased protsessid), biospektroskoopia (sh kõrgete rõhkude all), ülikiire (femto- ja pikosekundiapasoonis) spektroskoopia, tihksüsteemide spektroskoopia. Lisaks veel uuringud bio- ja keskkonnateaduste valdkonnas (näiteks biotehnoloogia, molekulaarbioloogia, rakubioloogia, biofüüsika, majanduse ja tehnoloogia alal).

Akadeemik Freiberg on olnud paljudel ühiskondlikel ja administratiivsetel ametipostidel – Tallinna tehnikaülikooli kuratooriumi esimees, Tartu ülikooli nõukogu liige, Tartu ülikooli füüsika instituudi nõukogu liige, Eesti teadusfondi täppisteaduste nõukogu esimees, Tartu teaduspargi nõukogu esimees. Ta on olnud ka paljude rahvusvaheliste teaduskonverentside programmkomiteede ning ekspertkomisjonide liige. 2018. aastast on Arvi Freiberg Eesti teaduste akadeemia uurija-professori kandidaatide hindamise konkursikomisjoni liige.

Arvi Freibergi initsiatiivil on loodud esimene biofüüsika magistriõppekava Eestis. Tema juhendamisel on kaitsnud seitse doktoritööd. Mitmed tema õpilased on tõusnud professoriks välismaal. Akadeemiku sulest on ilmunud üle 200 teadusliku publikatsiooni.

2005. aastal pälvis akadeemik Freiberg MTÜ Loodusajakirja aastapremia „Seest suurem Eesti“. 2006. aastal sai ta kollektiivi juhina Eesti vabariigi teaduspreemia täppisteaduste alal. 2013. aastal autasustas Tartu ülikool Arvi Freibergi ülikooli väikese medaliga ning 2014. aastal pälvis ta Austraalia teadusfondi rahvusvahelise koostöö auhinna.

Akadeemik Freiberg armastab sporti – talvel suusatab ja suvel mängib tennist. Loeb ka ilukirjandust. Muu hulgas rõhutab, et keeruline teadus tuleb lahti seletada nii, et sellest ka teadusväline inimene aru saaks.

70

Akadeemik Jaak Järv

Jaak Järv on sündinud 5. novembril 1948. aastal sõja-järgses Tartus teenistujate peres. Põhihariduse omandas ta Tartu 10. koolis, kus tal juba 6. klassis tekkis keemiahuvi. Keskkooli lõputunnistuse sai ta aga Tartu 5. keskkoolist, kus õppis legendaarses keemiaklassis koos mitmete praeguste akadeemikute, professorite ja teaduste doktoritega. Tartu ülikooli keemiaosakonna lõpetas Jaak Järv 1972. aastal. Kandidaaditöö teemal „Atsetüülkoliinesteraasi spetsiifilisuse ja reaktsioonimehhanismi uurimine, kasutades keemilise kineetika meetodeid ning kvantitatiivseid struktuuraktiivsussõltuvusi“ kaitses ta Eesti teaduste akadeemia keemia instituudi juures. Keemiadoktori kraadi sai ta 1990. aastal Moskva ülikooli juures keemilise kineetika meetodite kasutuselevõtmise eest retseptorligandi toimemehhanismide selgitamiseks. Professorikutse sai Jaak Järv 1991. aastal ning 1997. aastal valiti ta Eesti teaduste akadeemia liikmeks loodusteaduste alal.

Pea pool sajandit on Jaak Järve tegevus olnud seotud Tartu ülikooli keemia instituudiga, kus ta 1972. aastal asus tööle orgaanilise keemia kateedri nooremteadurina. Pärast aspirantuuri töötas ta samas vanemõpetajana, aastatel 1982–1983 oli dotsent, 1983–1991 teadusprorektori asetäitja, 1985–1991 bioorgaanilise keemia laboratooriumi teaduslik juhendaja, 1998–2003 füüsika-keemiateaduskonna dekaan. 1991. aastast on ta Tartu ülikooli orgaanilise keemia professor ja aastast 2008 õppetooli juhataja. Alates 2007 on Jaak Järv Eesti teaduste

akadeemia toimetiste peatoimetaja ja kirjastusnõukogu esimees ning alates 2017 akadeemia peasekretär.

Akadeemik Järve viljakas teadustöös on peamisteks uurimisvaldkondadeks olnud biokatalüüsi ja retseptorsete protsesside spetsiifilisuse ning mehhanismide uurimine keemilise kineetika ja teiste füüsikalise-keemiliste uurimismeetodite abil. Ta on olnud 27 doktori- ja kümnete magistratööde ja diplomitööde juhendaja, avaldanud üle 250 teadusartikli, sh 12 peatükki monograafiates ja kogumikes. Ta on ühe kõrgkooliõpiku autor ning on osalenud kahe kõrgkooliõpiku tõlkimisel eesti keelde.

Jaak Järv on Eesti biokeemia seltsi liige (2004–2011 president) ja Eesti keemiaseltsi juhatuse liige ning paljude välismaiste erialaseltside liige. Aastatel 1996–2013 oli ta Euroopa biokeemia seltside föderatsiooni nõukogu liige ja 2011–2013 juhtis ta selle organisatsiooni kursuste komiteed. Aastatel 2003–2013 osales ta Euroopa Komisjoni teadusinfrastruktuuri komitee töös. 1991. aastast on ta Kuopio ülikooli (Soome) audoktor ja 1996. aastast Uppsala ülikooli (Rootsi) audoktor. Kahel korral on tema tööd tunnustatud riikliku teaduspree-miaga (1987 ja 2000). 2009. aastal autasustati Jaak Järve Valgetähe III klassi teenetemärgiga.

Oma hobidena on Jaak Järv nimetanud õpitarkvara loomist loodusteaduste õpetamiseks koolis, kunsti huvi ja kokandust. Ta on Tartu Rotary klubi liige.

Akadeemik Mati Karelson

Mati Karelson on sündinud 27. detsembril 1948. aastal Tartus. 1964. aastal lõpetas ta Tartu 5. keskkooli legendaarse keemiaklassi, kust on võrsunud viis hilisemat akadeemikut. Edasiõppimisel olid kaalumisel keemia ja füüsika, kuid otsus langes siiski esimese kasuks ning 1972. aastal lõpetas ta Tartu ülikooli keemiaosakonna orgaanilise keemia erialal. 1975. aastal kaitses Mati Karelson kandidaaditöö teemal „Elektrostaatiliste mudelite kasutatavuse kontroll orgaanilises keemias“.

Pärast ülikooli lõpetamist töötas Mati Karelson aastatel 1972–1975 Tartu ülikooli orgaanilise keemia kateedris noorem- ja vanemteadurina, 1975–1992 keemilise kineetika ja katalüüsi labori vanemteaduri, sektorijuhataja ja juhatajana (alates 1988). Aastatel 1992–2004 oli ta Tartu ülikooli teoreetilise keemia korraline professor, 1996–2014 Florida ülikooli adjunktprofessor, 1999–2002 Tartu ülikooli tehnoloogiakeskuse direktor, 2004–2014 Tallinna tehnikaülikooli molekulaartehnoloogia professor. 2005. aastast on Mati Karelson Tartu ülikooli molekulaartehnoloogia professor.

2007. aastal valiti Mati Karelson Eesti teaduste akadeemia liikmeks.

Rahvusvaheliselt tunnustatud keemiateadlasena on Mati Karelson molekulaardisaini ja molekulaartehnoloogia suuna rajaja Eestis. Tema peamisteks uurimisvaldkondadeks on kondenseeritud keskkondade kvantteooria, keemiliste ühendite reaktsioonivõime uurimine, kvantitatiivsed struktuur-aktiivsus/omadus

sõltuvused, keemiliste ühendite tehnoloogiliste omaduste ja protsesside modelleerimine, heterotsükliliste ühendite keemia, tehisintellekt keemias, molekulaartehnoloogia ja biomeditsiiniline keemia. Ta on loonud molekulaardeskriptorite alusel töötavad arvutisüsteemid, mis võimaldavad ennustada keemiliste ühendite ja materjalide omadusi. Muu hulgas uurib ta võimalusi tarkvara abil kemikaalide mõju määramiseks, mis lubaks säästa katseloomade elu. Samuti on Mati Karelson olnud pioneer koostöö arendamisel Eesti ettevõtlusega.

Aktiivselt tegev on Mati Karelson olnud mitmete nõukogude ja komisjonide esimehe ja liikmena. Nii oli ta aastatel 1996–2001 Euroopa teadus- ja tehnikaalase koostöö organisatsiooni juhtkomitee liige ning Eesti rahvuslik koordinaator, 1997–2002 Tartu teaduspargi nõukogu esimees, 2005–2014 peaministri teadus- ja arendusnõunik, 2007–2012 vabariigi presidendi mõttekoja liige.

Mati Karelsoni tööd on tunnustatud 2001. aastal riigi teaduspreemiaga monograafia „Molekulaardeskriptorid kvantitatiivsetes struktuur-omadus sõltuvustes“ eest. 2006. aastal autasustati teda Valgetähe III klassi teenetemärgiga, 2008 pälvis ta Tartu aukodaniku nimetuse ning 2014 Eesti teaduste akadeemia Wilhelm Ostwaldi medali.

Teaduse kõrval on akadeemik Karelsonil kõige lähedasem suhe kujutava kunstiga. Kunstnikust abikaasa Tiia Karelson on loonud perekonna kunstikogu, kuhu kuulub üle 150 kunstiteose graafikast skulptuurini.

70

Akadeemik Raivo Uibo

Raivo Uibo on sündinud 21. detsembril 1948. aastal Tartus. Keskkhariduse omandas ta Tartu 5. keskkoolis, lõpetades 1967. aastal legendaarse keemiaklassi, mille kasvandikest on hiljem saanud viis akadeemikut. Õpinguid jätkas ta Tartu ülikooli arstiteaduskonnas, mille lõpetas 1973. aastal raviarsti erialal.

Meditsiinikandidaadi kraadi kaitses Raivo Uibo 1978. aastal Tartu ülikooli juures. Ta käsitles gastriidi tekkemehhanisme, keskendudes eelkõige rakulise poole uurimisele. Tal õnnestus näidata, et mao funktsionaalselt erinevate osade vastu tekivad ka erineva tähendusega immuunreaktsioonid. 1978. aastal avanes Raivo Uibol võimalus täiendada end Soomes, kus ta keskendus maksa autoimmuunreaktsioonide uurimisele, töötades välja uudse meetodi autoantikehade määramiseks. 1990. aastal kaitses ta meditsiini- ja kirurgiadoktori kraadi Tampere ülikooli arstiteaduskonnas.

Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Raivo Uibo 2003. aastal.

Pärast ülikooli lõpetamist töötas Raivo Uibo aastatel 1973–1979 Tartu ülikooli arstiteaduskonna meditsiini kesklaboratooriumis vanemlaborandi ja nooremteadurina. Aastatel 1979–1992 oli ta Tartu ülikooli üld- ja molekulaarpatoloogia instituudi immunoloogia labori juhataja, 2002–2007 Tartu ülikooli arstiteaduskonna molekulaarse ja kliinilise meditsiini keskuse juht. 1992. aastast on Raivo Uibo Tartu ülikooli immunoloogia

professor, alates 2014 TÜ bio- ja siirdemeditsiini instituudi immunoloogia osakonna juhataja.

Raivo Uibo teadustöö põhisuunad on autoimmuunsus, autoimmuunhaiguste molekulaarsed ja rakulised aspektid, diabeedi immuunmehhanismid, tsöliaakia immuunmehhanismid, kliiniline immunoloogia, inimese reproduktiivsüsteemi immunoloogia. Samaaegselt autoimmuunhaiguste tekke ja kulu süvamehhanismide ning diagnoosimisvõimaluste uurimisega on Raivo Uibo oluliseks panuseks kliinilisele immunoloogiale organisatoorse ja praktilise aluse rajamine Eestis, osavõtt sellealases rahvusvahelises koostöös. 1984. aastal loodi tema eestvõtmisel Eesti immunoloogide selts (nüüd Eesti immunoloogide ja allergoloogide selts) ja asutati Tartu ülikooli juures erialaresidentuur.

Raivo Uibo on mitmete rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide ning rahvusvaheliste teadusajakirjade toimetuskolleegiumide liige. Tema juhendamisel on edukalt kaitsnud 17 doktoriväitekirja, tema sulest on ilmunud üle 200 teaduspublikatsiooni, sh kaks monograafiat ja kolm kõrgkooliõpikut.

Kahel korral on Raivo Uibo tööd tunnustatud riigi teaduspreemiaga (1995, 1999). 2001. aastal pälvis ta Eesti vabariigi Punase Risti III klassi teenetemärgi.

Teadustöö kõrval armastab akadeemik Uibo koos perega matkamist, kultuuritarbijana naudib meeleldi kujutatavat kunsti. Üheks suuremaks hobiks peab ka kokakunsti.

Akadeemik Martti Raidal

Martti Raidal on sündinud 26. veebruaril 1968. aastal Paines. 1986. aastal lõpetas ta Nõo keskkooli ja 1992. aastal Tartu ülikooli füüsika erialal. Filosoofiadoktori kraadi teoreetilise füüsika alal omandas ta 1995. aastal Helsingi ülikoolis. Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Martti Raidal 2011. aastal.

Aastatel 1996–1997 töötas Martti Raidal Valencia ülikoolis, 1998–1999 DESY laboratooriumis Hamburgis, 2000–2001 California ülikoolis Riverside'is ja 2011. aastal Euroopa tuumauuringute keskuses (CERN). 2012. aastast on Martti Raidal keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi (KBFI) juhtivteadur ning juhik ka teaduse tippkeskust Tume Universum (Dark Side of the Universe). Aastatel 2009–2012 oli ta Eesti teaduste akadeemia uurija-professor.

Akadeemik Martti Raidali olulisemad teadustöö suunad on teoreetiline ja eksperimentaalne elementaarosakeste füüsika, astroosakeste füüsika ja kosmoloogia. Ta on CERNi juures tegutseva Eesti teadlaste rühma

juht. Praegu osaletakse kompaktsete müüonite solenoidi (*Compact Muon Solenoid*, CMS) eksperimendis ja uuritakse peamiselt topkvarke – kõige raskemaid elementaarosakesi. Eksperimendi eesmärgiks on leida uut füüsikat, mida elementaarosakeste standardmudel ei kirjelda. Lisaks on Martti Raidal oluliselt panustanud arendustegevusse hajusarvutuskontseptsioonide *grid* ja *cloud* rakendamisel teadusarvutustes ning hajusarvutuse teadusliku infrastruktuuri loomisel Eestis ja Euroopas.

Martti Raidal on loonud uue teadussuuna Eestis – eksperimentaalse elementaarosakeste füüsika. Ta on olnud kuue sel alal edukalt kaitstud magistri- ja kuue doktoritöö juhendaja. Tema sulest on ilmunud üle 150 teaduspublikatsiooni. Ta kuulub tänapäeva enim viidatud Eesti teadlaste sekka.

2005. aastal tunnustati Martti Raidali tööd Eesti vabariigi teaduspreemiaga täppisteaduste alal.

PERSONAALIA

Seisuga jaanuar 2019²

Jaan AARIK, sünd 1.01.1951, valitud 2013, täppis-teadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1974. Tartu ülikool, tahkisetehnoloogia professor (2009); Tartu ülikool, füüsika instituudi kiletehnoloogia labori juhataja (2008); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4674, faks 738 3033, jaan.aarik@ut.ee.

Olav AARNA, sünd 4.11.1942, valitud 1990, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2007); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 501 1897, olav.aarna@kutsekoda.ee.

Jaak AAVIKSOO, sünd 11.01.1954, valitud 1994, täppisteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1976. Tallinna tehnikaülikool, rektor (2015); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 620 2003, faks 620 2020, jaak.aaviksoo@taltech.ee.

Hillar ABEN, sünd 3.12.1929, valitud 1977, mehaanika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1953. Tallinna tehnikaülikool, küberneetika instituudi tahkismetehnika laboratooriumi konsultant (2016); Akadeemia tee 21b, 12618 Tallinn, tel 620 4180, faks 620 4151, aben@cs.ioc.ee.

Jüri ALLIK, sünd 3.03.1949, valitud 2010, psühholoogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tartu ülikool, eksperimentaalpsühholoogia professor (2002); Näituse 2, 50409 Tartu, tel 737 5905, faks 737 6152, juri.allik@ut.ee.

Toomas ASSER, sünd 14.07.1954, valitud 2011, arstiteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1979. Tartu ülikool, neurokirurgia professor (1995), Tartu ülikool, rektor (2018); Ülikooli 18, 50090 Tartu, tel 737 5600, faks 737 5440, toomas.asser@ut.ee.

Mihhail BRONŠTEIN, sünd 23.01.1923, valitud 1975, põllumajandusökonomika. Lõpetanud Peterburi riikliku ülikooli 1949. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1993); Kolde pst 104–44, 10316 Tallinn, tel 5662 9275.

Jaan EHA, sünd 12.06.1950, valitud 2016, loodusteadused ja meditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1974. Tartu ülikool, kardioloogia professor (2004); L. Puusepa 8, 50406 Tartu, tel/faks 731 8403, jaan.aha@kliinikum.ee.

Jaan EINASTO, sünd 23.02.1929, valitud 1981, astrofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1952. Tartu

observatoorium, teaduslik nõustaja (2016); Observatooriumi 1, 61602 Tõravere, Tartu maakond, tel 737 4538, jaan.einasto@to.ee.

Jüri ENGELBRECHT, sünd 1.08.1939, valitud 1990, mehaanika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1962. Tallinna tehnikaülikool, küberneetika instituudi konsultant (2016); Akadeemia tee 21b, 12618 Tallinn, tel 620 4160, faks 620 4151, je@ioc.ee.

Ene ERGMA, sünd 29.02.1944, valitud 1997, täppis-teadused. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1969. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2015); Aleksandri 35–14, 51004 Tartu, tel 738 1874, ergmaene@gmail.com.

Arvi FREIBERG, sünd 28.06.1948, valitud 2009, täppisteadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1971. Eesti teaduste akadeemia, asepresident (2018), Tartu ülikool, biofüüsika ja taimefüsioloogia professor (2003); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 5645 3175, arvi.freiberg@ut.ee.

Vladimir HIŽNJAKOV, sünd 25.05.1938, valitud 1977, füüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1960. Tartu ülikool, füüsika instituudi vanemteadur (2004); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4759, faks 738 3033, hizh@fi.tartu.ee.

Ülo JAAKSOO, sünd 16.04.1939, valitud 1986, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1962. Cybernetica AS, nõukogu esimees (2013); Mäealuse 2/1, 12618 Tallinn, tel 639 7991, faks 639 7992, ulo.jaaksoo@cyber.ee.

Jaak JÄRV, sünd 05.11.1948, valitud 1997, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Eesti teaduste akadeemia, peasekretär (2017), Tartu ülikool, orgaanilise keemia professor (1991); Kohtu 6, 10130 Tallinn, tel 644 5810, 737 5246, faks 737 5247, jaak.jarv@ut.ee, jaak.jarv@akadeemia.ee.

Ain-Elmar KAASIK, sünd 2.08.1934, valitud 1993, neuroloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1959. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1999); Supluse pst 5–1, 11911 Tallinn, tel 742 5426, ain-elmar.kaasik@kliinikum.ee.

Anne KAHRU, sünd 17.02.1955, valitud 2018, ökotoksikoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1978. Keevilise ja bioloogilise füüsika instituut, juhtivteadur (2007), keskkonnatoksikoloogia laboratooriumi juhataja

² Teadusasutuste ja ülikoolide nimetused on toodud praegu kasutataval kujul.

(2012); Akadeemia tee 23, 12618 Tallinn, tel 639 8373, faks 639 8382, anne.kahru@kbfi.ee.

Dimitri KALJO, sünd 12.10.1928, valitud 1983, geoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1953. Tallinna tehnikaülikool, geoloogia instituudi paleontoloogiaspetsialist (2016); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 5648 5523, faks 620 3011, dimitri.kaljo@taltech.ee.

Mart KALM, sünd 3.09.1961, valitud 2010, kunsti-teadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1984. Eesti teaduste akadeemia, asepresident (2014), Eesti kunstiakadeemia, rektor (2015), professor (2000); Põhja pst 7, 10412 Tallinn, tel 626 7300, faks 626 7350, mart.kalm@akadeemia.ee.

Mati KARELSON, sünd 27.12.1948, valitud 2007, loodusteadused ja meditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Tartu ülikool, molekulaartehnoloogia professor (2005); Ravila 14a, 50411 Tartu, tel 737 5255, faks 737 5264, mati.karelson@ut.ee.

Marco KIRM, sünd 27.12.1965, valitud 2018, täppisteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Tartu ülikool, eksperimentaalfüüsika professor (2018); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4629, marco.kirm@ut.ee.

Kalle KIRSIMÄE, sünd 5.04.1967, valitud 2018, geoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Tartu ülikool, geoloogia-mineraloogia professor (2002); Ravila 14a, 50411 Tartu, tel 737 5894, kalle.kirsimae@ut.ee.

Ilmar KOPPEL, sünd 16.01.1940, valitud 1993, loodusteadused (füüsikaline keemia). Lõpetanud Tartu ülikooli 1963. Tartu ülikool, emeriitprofessor (2008); Ravila 14a, 50411 Tartu, tel 737 5263, faks 737 5264, ilmar@chem.ut.ee.

Maarja KRUUSMAA, sünd 4.01.1970, valitud 2016, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1996. Tallinna tehnikaülikool, biorobotika professor (2008); Akadeemia tee 15a, 12618 Tallinn, tel 518 3074, maarja.kruusmaa@taltech.ee.

Valdek KULBACH, sünd 6.04.1927, valitud 1986, mehaanika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1951. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (1998); Rõõmu 14–9, 10921 Tallinn, tel 677 8207, valdek.kulbach@gmail.com.

Jarek KURNITSKI, sünd 22.10.1970, valitud 2018, inseneriteadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1990. Tallinna tehnikaülikool, hoonete energiatõhususe ja sisekliima professor (2015); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 620 2406, jarek.kurnitski@taltech.ee.

Urmas KÕLJALG, sünd 24.02.1961, valitud 2011, biosüsteemataitika ja ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1988. Tartu ülikool, mükoloogia professor (2001), loodusmuuseumi ja botaanikaiaia direktor (2014); Ravila 14a, 50411 Tartu, tel 737 6235, faks 737 6222, urmas.koljalg@ut.ee.

Jakob KÜBARSEPP, sünd 9.02.1947, valitud 2011, materjalitehnika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1970. Tallinna tehnikaülikool, professor (1997); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 620 3354, jakob.kubarsepp@taltech.ee.

Rein KÜTTNER, sünd 25.11.1940, valitud 1997, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2010). Räägu 10a–6, 10620 Tallinn, tel 620 3257, 5887 8889, rein.kuttner@taltech.ee.

Hans KÜÜTS, sünd 20.12.1932, valitud 1994, põllumajandusteadused. Lõpetanud Eesti põllumajandusülikooli 1956. Eesti maaülikool, emeriitprofessor (1995); Tihase 11, 48309 Jõgeva vald, Jõgeva alevik, tel 772 1375, faks 776 6902, virvekyys@hotmail.com.

Agus LAISK, sünd 3.05.1938, valitud 1994, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1961. Tartu ülikool, tehnoloogiainstituudi projektijuht (2017); Nooruse 1, 50411 Tartu, tel 737 4885, agu.laisk@ut.ee.

Valter LANG, sünd 26.01.1958, valitud 2010, ajaloo-teadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1981. Tartu ülikool, arheoloogia professor (1999); Jakobi 2, 51014 Tartu, tel 737 5652, valter.lang@ut.ee.

Ülo LEPIK, sünd 11.07.1921, valitud 1993, mehaanika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1948. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1996); Lunini 3, 50406 Tartu, tel 56204303, ulo.lepik@ut.ee.

Ülo LILLE, sünd 16.09.1931, valitud 1983, biotehnoloogia. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1955. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (1997); Akadeemia tee 15, 12618 Tallinn, tel 620 4383, faks 620 2828, lille@chemnet.ee.

Margus LOPP, sünd 11.09.1949, valitud 2011, keemia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tallinna tehnikaülikool, keemia ja biotehnoloogia instituudi professor (1997); Akadeemia tee 15, 12618 Tallinn, tel 620 2808, margus.lopp@taltech.ee.

Enn LUST, sünd 22.10.1956, valitud 2010, energiatehnoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1980. Tartu ülikool, füüsikalise keemia professor (1997), keemia instituudi direktor (2008); Ravila 14a, 50411 Tartu, tel 737 5165, faks 737 5264, enn.lust@ut.ee.

Tšeslav LUŠTŠIK, sünd 15.02.1928, valitud 1964, tahke keha füüsika. Lõpetanud Peterburi riikliku ülikooli 1951. Tartu ülikool, füüsika instituudi konsultant (2013); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4619, faks 738 3033, luch@fi.tartu.ee.

Udo MARGNA, sünd 18.11.1934, valitud 1987, taimefüsioloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1957. Pensionär (2018); Instituudi tee 16–10, 76902 Harku alevik, Harjumaa, tel 5596 7650, udo.margna@gmail.com.

Jüri MARTIN, sünd 29.09.1940, valitud 1990, ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1964. Euroakadeemia, rektor (1997); Tondi 55, 11316 Tallinn, tel 611 5804, faks 611 5811, jmartin@euroakadeemia.ee.

Andres METSPALU, sünd 11.03.1951, valitud 2010, biotehnoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1976. Tartu ülikool, biotehnoloogia professor (1992), Eesti geenivaramu juhataja (2008); Riia 23b, 51010 Tartu, tel 737 5066, faks 744 0221, andres.metspalu@ut.ee.

Leo MÕTUS, sünd 15.12.1941, valitud 1993, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1965. Tallinna tehnikaülikool, reaalarjasüsteemide professor (1992); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 620 2118, faks 6202 101, leo.motus@taltech.ee.

Lauri MÄLKSOO, sünd 28.01.1975, valitud 2013, õigusteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1998. Tartu ülikool, rahvusvahelise õiguse professor (2009); Näituse 20, 50409 Tartu, tel 737 6042, lauri.malksoo@ut.ee.

Ülo NIINEMETS, sünd 19.03.1970, valitud 2013, loodusteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1992. Eesti maaülikool, taimefüsioloogia professor (2009); Kreutzwaldi 1, 51014 Tartu, tel 731 3140, faks 731 3738, ylo.niinemets@emu.ee.

Ergo NÕMMISTE, sünd 27.06.1956, valitud 2012, täppisteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1979. Eesti teaduste akadeemia, asepresident (2014), Tartu ülikool, elektron-spektroskoopia professor (2009); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4606, faks 738 3033, ergo.nommiste@akadeemia.ee.

Arvo OTS, sünd 26.06.1931, valitud 1983, energietika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1955. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2003); Metsa 62b, 11620 Tallinn, tel 657 6034, 501 2217, arvo.ots@taltech.ee.

Karl PAJUSALU, sünd 20.06.1963, valitud 2011, keeleteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1986. Tartu ülikool, eesti keele ajaloo ja murrete professor (2000); Jakobi 2–425, 51005 Tartu, tel 737 6124, karl.pajusalu@ut.ee.

Arvo PÄRT, sünd 11.09.1935, valitud 2011, muusika. Lõpetanud Tallinna riikliku konservatooriumi 1963. Vabakutseline helilooja Eestis (2005); SA Rahvusvaheline Arvo Pärdi keskus, Aliina, 76702 Laulasmaa, Keila vald, Harjumaa, tel 604 0470, larefa@paert.com.

Martti RAIDAL, sünd 26.02.1968, valitud 2011, täppisteadused. Lõpetanud Helsingi ülikooli 1995. Keemilise ja bioloogilise füüsika instituut, juhtivateadur (2012); Rävåla 10, 10143 Tallinn, tel 645 4711, faks 644 0640, martti.raidal@cern.ch.

Tiina RANDMA-LIIV, sünd 8.08.1968, valitud 2018, ühiskonna- ja riigiteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Tallinna tehnikaülikool, Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituudi professor (2007); Akadeemia tee 3, 12618 Tallinn, tel 620 2670, tiina-randma-liiv@taltech.ee.

Anu RAUD, sünd 10.05.1943, valitud 2016, kunst. Lõpetanud Eesti kunstiakadeemia 1967. Rahvakunsti uurija, vaibakunstnik; Eesti kunstiakadeemia, emeriitprofessor (2009); Käärniku talu, Raudna küla, 71102 Viljandi vald, Viljandimaa, tel 523 4586, raudanu.k@gmail.com.

Anto RAUKAS, sünd 17.02.1935, valitud 1977, geoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1958. Tallinna ülikool, loodus- ja terviseteaduste instituudi vanemteadur (2015); Uus-Sadama 5, 10120 Tallinn, tel 619 9833, faks 619 9801, anto.raukas3@mail.ee.

Anu REALO, sünd 15.02.1971, valitud 2018, kultuuriteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1993. Tartu ülikool, isiksuse ja sotsiaalpsühholoogia professor (2014); Näituse 2, 50409 Tartu, tel 737 5905, anu.realo@ut.ee.

Jaani ROSS, sünd 5.04.1957, valitud 2003, humanitaarteadused. Lõpetanud Tallinna riikliku konservatooriumi 1980. Eesti muusika- ja teatriakadeemia, professor (1995); Tatari 13, 10116 Tallinn, tel 522 6886, jaan.ross@gmail.com.

Hando RUNNEL, sünd 24.11.1938, valitud 2012, kirjandus. Vabakutseline kirjanik (1971); katre@ilmamaa.ee.

Huno RÄTSEP, sünd 28.12.1927, valitud 1981, eesti keel. Lõpetanud Tartu ülikooli 1951. Tartu ülikool, emeriitprofessor (1994); Uus 36–74, 50603 Tartu, tel 5918 7616, hunoratsep@gmail.com.

Enn SAAR, sünd 4.03.1944, valitud 2010, astronoomia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1967. Tartu observatoorium, vanemteadur (2017); Observatooriumi 1, 61602 Tõravere, Tartu maakond, tel 5344 0899, enn.saar@to.ee.

Peeter SAARI, sünd 2.06.1945, valitud 1986, füüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1968. Tartu ülikool, laineoptika professor (1997); W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, tel 737 4602, peeter.saari@ut.ee.

Mart SAARMA, sünd 29.06.1949, valitud 1990, molekulaarbioloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Helsingi ülikool, biotehnoloogia instituudi professor (1990); P.O. Box 56 (Viikinkaari 5D), FI-00014, Helsinki, FINLAND, tel +358 29 415 9378, faks +358 29 415 9366, mart.saarma@helsinki.fi.

Valdur SAKS, sünd 3.09.1943, valitud 1993, biokeemia. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1967. Pensionär (2017). Rävåla pst 13–3, 10143 Tallinn, tel 644 8643.

Arved-Ervin SAPAR, sünd 7.02.1933, valitud 1990, astrofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1957. Pensionär (2015). Tiigi 6–6, 61602 Tõravere, Tartu maakond, tel 741 0335, arved.sapar@to.ee.

Tarmo SOOMERE, sünd 11.10.1957, valitud 2007, tehnika- ja informaatikateadused. Lõpetanud Moskva riikliku ülikooli 1980. Eesti teaduste akadeemia, president (2014); Kohtu 6, 10130 Tallinn, tel 644 2129, tarmo.soomere@akadeemia.ee. Tallinna tehnikaülikool,

küberneetika instituudi juhtivteadur, lainetuse dünaamika labori juhataja (2009), rannikutehnika professor (2005); Akadeemia tee 21, 12618 Tallinn, tel 620 4176, faks 620 4151, soomere@cs.ioc.ee.

Martin ZOBEL, sünd 25.02.1957, valitud 2010, ökoloogia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1980. Tartu ülikool, taimeökoloogia professor (1992); Lai 40, 51005 Tartu, tel 737 6223, faks 737 6222, martin.zobel@ut.ee.

Tiit TAMMARU, sünd 4.02.1972, valitud 2018, inimgeograafia. Lõpetanud Tartu ülikooli 1994. Tartu ülikool, linna- ja rahvastikugeograafia professor (2012); Vanemuise 46, 51014 Tartu, tel 737 6842, tiit.tammaru@ut.ee.

Tõnu-Andrus TANNBERG, sünd 22.09.1961, valitud 2012, ajalugu. Lõpetanud Tartu ülikooli 1986. Tartu ülikool, Eesti ajaloo professor (2018); Jakobi 2, 51005 Tartu, tel 737 5650, faks 737 5345, tonu-andrus.tannberg@ut.ee.

Enn TÕUGU, sünd 20.05.1935, valitud 1981, informaatika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1958. Tallinna tehnikaülikool, emeriitprofessor (2017); Lossi 18 / Soone 3–18, 12616 Tallinn, tel 672 6526, tyugu@iee.org.

Raimund-Johannes UBAR, sünd 16.12.1941, valitud 1993, arvutitehnika. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1966. Tallinna tehnikaülikool, arvutisüsteemide instituudi professor (2005); Akadeemia tee 15a, 12618 Tallinn, tel 620 2252, faks 620 2253, raiub@pld.ttu.ee.

Raivo UIBO, sünd 21.12.1948, valitud 2003, arstiteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1973. Tartu ülikool, immunoloogiaprofessor (1992); Ravila 19, 51014 Tartu, tel 737 4231, faks 737 4232, raivo.uibo@ut.ee.

Jaan UNDUSK, sünd 14.11.1958, valitud 2007, humanitaarteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1982. Eesti teaduste akadeemia Underi ja Tuglase kirjanduskeskus, direktor (2000); Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel 644 3147, jaan@utkk.ee.

Mart USTAV, sünd 16.07.1949, valitud 2001, biomeditsiin. Lõpetanud Tartu ülikooli 1972. Tartu ülikool, biomeditsiinilise tehnoloogia professor (2007); Nooruse 1, 50411 Tartu, tel 737 5047, mart.ustav@ut.ee.

Tarmo UUSTALU, sünd 19.01.1969, valitud 2010, arvutiteadus. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1992. Reykjaviki ülikool, arvutiteaduse teaduskonna professor (2017); Menntavegur 1, 101 Reykjavik, Island, tarmo@ru.is.

Gennadi VAINIKKO, sünd 31.05.1938, valitud 1986, matemaatika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1961. Tartu ülikool, vanemteadur (2013); J. Liivi 2, 50409 Tartu, tel 737 5867, gennadi.vainikko@ut.ee.

Urmas VARBLANE, sünd 20.07.1961, valitud 2009, majandusteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1984. Tartu ülikool, rahvusvahelise ettevõtluse professor (2001);

J. Liivi 4, 50409 Tartu, tel 737 6361, faks 737 6327, urmas.varblane@ut.ee.

Eero VASAR, sünd 17.09.1954, valitud 2010, arstiteadus. Lõpetanud Tartu ülikooli 1979. Tartu ülikool, bio- ja siirdemeditsiini instituudi juhataja (1991), inimese füsioloogia professor (1992); Ravila 19, 50411 Tartu, tel 737 4331, faks 737 4332, eero.vasar@ut.ee.

Richard VILLEMS, sünd 28.11.1944, valitud 1987, biofüüsika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1968. Tartu ülikool, genomikainstituudi juhtivteadur (2014), Tartu ülikool, molekulaar- ja rakubioloogia instituudi arheogeneetika professor (2005); Riia 23b, 51010 Tartu, tel 737 5064, rvillems@ebc.ee.

Jaak VILO, sünd 14.11.1966, valitud 2012, informaatika. Lõpetanud Tartu ülikooli 1991. Tartu ülikool, bioinformaatika professor (2007); J. Liivi 2, 50409 Tartu, tel 737 5483, jaak.vilo@ut.ee.

Haldur ÕIM, sünd 22.01.1942, valitud 1994, humanitaar- ja sotsiaalteadused. Lõpetanud Tartu ülikooli 1965. Tartu ülikool, emeriitprofessor, arvutilingvistika vanemteadur (2007); Liivi 2, 50409 Tartu, tel 505 8214, tel/faks 737 5224, haldur.oim@ut.ee.

Andres ÕPIK, sünd 4.05.1947, valitud 2013, tehnikateadused. Lõpetanud Tallinna tehnikaülikooli 1970. Tallinna tehnikaülikool, füüsikalise keemia professor (1992); Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn, tel 620 2802, andres.opik@ttu.ee.

VÄLISLIHKMED

Juri E. BEREZKIN (Venemaa), sünd 27.12.1946, valitud 2012, kultuuriantropoloogia. Antropoloogia ja etnograafia muuseum (Kunstkamera), Venemaa teaduste akadeemia, Ameerika osakonna juhataja (2003), 3 University Emb., St. Petersburg 199034, RUSSIA, tel +7 812 328 0712, +7 921 874 3569, faks +7 812 328 0811; berezkin1@gmail.com.

Steven R. BISHOP (Ühendkuningriik), sünd 18.10.1955, valitud 2012, mittelineaarne dünaamika. Londoni ülikooli kolledž, professor (1984). Dept. of Mathematics, UCL, Gower Street, London, WC1E 6BT, UNITED KINGDOM, tel +44 207 679 3082, s.bishop@ucl.ac.uk.

Jonathan (John) R. ELLIS (Ühendkuningriik), sünd 1.07.1946, valitud 2015, teoreetiline füüsika. Mobilitas Pluss tippteadlane, keemilise ja bioloogilise füüsika instituut (2017), Rävåla 10, 10143 Tallinn, ESTONIA; külalisteadlane, Theoretical Physics Dept, CERN (2016), 1211 Geneva 23, SWITZERLAND; Londoni King's College; teoreetilise füüsika professor (2010), Dept. of Physics, King's College London, Strand, London WC2R

2LS, UNITED KINGDOM, tel +44 020 7848 2470,
John.Ellis@cern.ch.

Richard R. ERNST (Šveits), sünd 14.08.1933, valitud 2002, füüsikaline keemia. Zürichi tehnikaülikool, emeriitprofessor (1998). Laboratory of Physical Chemistry, ETH-Hönggerberg HCI, CH-8093 Zürich, SWITZERLAND, tel +41 44 632 4368, faks +41 44 632 1257, ernst@nmr.phys.chem.ethz.ch.

Cornelius Theodor HASSELBLATT (Holland), sünd 17.08.1960, valitud 2015, kirjandus ja kultuur. Vabakutseline fennougrist (2015). Boslaan 7a, 9801 HD Zuidhorn, NETHERLANDS, cornelius@hasselblatt.com.

Charles Gabriel KURLAND (USA/Rootsi), sünd 14.01.1936, valitud 1991, biokeemia. Uppsala ülikool, emeriitprofessor (2001). Munkarpsv. 21, SE-24332 Höör, SWEDEN, tel +46 41 322 856, charles.kurland@biol.lu.se.

Jaane LAANE (USA), sünd 20.06.1942, valitud 1995, keemiline füüsika. Texase A&M ülikool, professor (1976). Department of Chemistry, College Station, TX 77843-3255, USA, tel +1 979 845 3352, faks +1 979 845 3154, laane@mail.chem.tamu.edu.

Ülo LANGEL (Rootsi/Eesti), sünd 2.03.1951, valitud 2015, neurokeemia. Stockholmi ülikool, neurokeemia ja molekulaarse neurobioloogia professor (2001), Tartu ülikool, molekulaarse biotehnoloogia professor (2007). Dept. of Biochemistry and Biophysics, Stockholm University, S. Arrheniusv. 16B, room C466, S-106 91 Stockholm, SWEDEN, tel +46 8 161 793, faks +46 8 161 371, Ulo.Langel@dbb.su.se.

Pekka T. MÄNNISTÖ (Soome), sünd 18.12.1946, valitud 2012, farmakoloogia. Helsingi ülikool, emeriitprofessor (2004). Harmaapaadentie 5A, FI-00930 Helsinki, FINLAND, tel +358 40 5866752, pekka.mannisto@helsinki.fi, pekka.mannisto@fimnet.fi.

Jaak PEETRE (Rootsi), sünd 29.07.1935, valitud 2008, matemaatika. Lundi ülikool, emeriitprofessor (2000).

Michael Godfrey RODD (Ühendkuningriik), sünd 21.06.1946, valitud 1995, protsessijuhtimine ja infotehnoloogia. 16 The Garlings, Aldbourne, Marlborough, Wiltshire, SN8 2DT, UNITED KINGDOM, tel +44 1672 541 571, + 44 783 186 0199 mrodd@btinternet.com.

Matti SAARNISTO (Soome), sünd 11.11.1942, valitud 2008, geoloogia. Mikonkatu 22 D 46, FI-00100 Helsinki, FINLAND, tel +358 400 209 351, matti.saarnisto@saunalahti.fi.

Helmut SCHWARZ (Saksamaa), sünd 6.08.1943, valitud 2002, keemia. Humboldti Fond, president (2008–2017); Berliini tehnikaülikool, professor (1978). Institut für Chemie, Sekr. C 4, Technische Universität Berlin, Strasse des 17. Juni 135, D-10623 Berlin, GERMANY, tel +49 30 3142 3483, faks +49 30 3142 1102, helmut.schwarz@tu-berlin.de.

Gábor STÉPÁN (Ungari), sünd 13.12.1953, valitud 2017, rakendusmehaanika. Budapesti tehnika ja majandusülikool, rakendusmehaanika professor (1995). Dept. Applied Mechanics, Budapest University of Technology and Economics, Muegyetem rkp 3, Budapest H-1111, HUNGARY, tel +36 1 463 1369, faks +36 1 463 3471, stepan@mm.bme.hu.

Jānis STRADIŅŠ (Läti), sünd 10.12.1933, valitud 1998, füüsikaline keemia ja teadusajalugu. Läti teaduste akadeemia, Senati esimees (2004). Latvian Academy of Sciences, Akadēmijas laukums 1, LV 1050 Riga, LATVIA, tel +371 67 213 663, faks +371 67 821 153, stradins@lza.lv.

Päiviö TOMMILA (Soome), sünd 4.08.1931, valitud 1991, ajalugu. Helsingi ülikool, emeriitprofessor (1994), Soome akadeemia akadeemik (2004). Kylätie 8 A, FI-02700 Kauniainen, FINLAND, tel/faks +358 9 505 1523, ptommila@csc.fi.

Alar TOOMRE (USA), sünd 5.02.1937, valitud 2012, rakendusmatemaatika. Massachusettsi tehnoloogiainstituut, emeriitprofessor (2010). 55 Hillside Avenue, West Newton, MA 02465, USA, tel +1 617 969 9596, toomre@math.mit.edu.

Endel TULVING (Kanada), sünd 26.05.1927, valitud 2002, psühholoogia. Toronto ülikool, emeriitprofessor (1992). 45 Baby Point Crescent, Toronto, Ontario M6S 2B7, CANADA, tel +1 416 762 3736, tulving@psych.utoronto.ca.

Esko UKKONEN (Soome), sünd 26.01.1950, valitud 2015, arvutiteadus. Helsingi ülikool, arvutiteaduse professor (1985). Dept. of Computer Science, PO Box 68 (Gustav Hällströmin katu 2b), FIN-00014 University of Helsinki, FINLAND, tel +358 504151712, faks +358 294151120, Esko.Ukkonen@helsinki.fi.

Jaane VALSINER (Taani), sünd 29.06.1951, valitud 2017, psühholoogia. Ålborgi ülikool, kultuuripsühholoogia professor (2013). AAU-Dept. of Communication and Psychology, Kroghstraede 3-4219, DK-9220 Ålborg Øst, DENMARK, tel +49-170-980022, +45-52686381, jvalsiner@hum.aau.dk.

TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS

Asutatud 1994

Aadress: Kohtu 6, 10130 TALLINN

Internetiaadress: www.kirj.ee või www.eap.ee

Direktor: Ülo Niine, tel 645 4504, faks 646 6026

E-post: niine@kirj.ee

Teaduste akadeemia kirjastus jätkas 2018. aastal seitsme eelretsenseeritava ja täielikult avatud juurdepääsuga (*Open Access*) teadusajakirja väljaandmist.

Ajakirjadel on rahvusvahelised toimetuskolleegiumid ning Eesti teadusagentuuri hallatavas Eesti teadusinfosüsteemis on need paigutatud kategooriasse 1.1. Ajakirjad ilmusid koostöös Eesti ülikoolidega.

Kõik ilmunud teadusartiklid on varustatud DOI-indeksiga (Digital Object Identifier), mis lihtsustab nende tööde otsingut veebis. Avaldatud töid levitavad ka tuntud elektroonilised kirjastused ja portaalid EBSCO, C.E.E.O.L., The Gale Group Inc., ProQuest LLC, H.W. Wilson (ühines EBSCOga), Digital Publication with the Leading Asian Distributor (Airiti Inc.) ning Join CNKI Scholar (Hiina). Kõik kirjastuse välja antavad teadusajakirjad on lülitatud paljudes riikides teadustöö produktiivsuse mõõdikuna kasutatavasse Elsevier BV andmebaasi SCOPUS®. Sageli bibliomeetrilise informatsiooni hankimiseks kasutatavas andmebaasis Web of Science® Core Collection on kajastatud kuus kirjastuse ajakirja:

- Acta Historica Tallinnensia
- Estonian Journal of Archaeology
- Estonian Journal of Earth Sciences
- Proceedings of the Estonian Academy of Sciences
- Oil Shale (sh Current Contents®'is)
- Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences

Kaks ajakirja on andmebaasis ERIH: Estonian Journal of Archaeology ja Linguistica Uralica.

Nende portaalide jaoks toodab kirjastus artiklite mitmesuguseid elektroonilisi versioone: pdf-failid, kaht tüüpi sgml-failid, kolme tüüpi xml-failid ja spetsiaalset faili elektroonilise raamatukogu C.E.E.O.L. jaoks.

2018. aastal ilmus seitsme ajakirja 23 numbrit, kus avaldati 171 kirjutist, nendest 154 teadusartiklit ja 17 lühiteadet. Artiklite elektrooniline versioon avaldati enne paberajakirja ilmumist. Ajakirjade Proceedings of the Estonian Academy of Sciences ja Estonian Journal of Earth Sciences artiklite elektrooniline avaldamine toimus jooksvalt, vahetult pärast artikli lõplikku küljendamist.

Nimetus	Numbrit arvu aastast	Kogumaht lehekülgedes	Ajakirja formaat
Acta Historica Tallinnensia	1	132	168×240
Estonian Journal of Archaeology	2	180	168×240
Estonian Journal of Earth Sciences	4	270	210×285
Linguistica Uralica	4	320	168×260
Oil Shale	4	386	168×255
Proceedings of the Estonian Academy of Sciences	4	402	210×285
Trames	4	424	168×240
Kokku:	23	2114	

Avaldatud tööde autoreid oli 448, neist Eesti autoreid 169 ja välismaalt 279. Enamik artikleid ilmus inglise keeles. Vaid ajakirjas *Linguistica Uralica* ilmus ka 24 venekeelset (58% kõigist artikleist) ja kaks saksakeelset artiklit (2% kogu mahust). Kuna *Linguistica Uralica* autoritest moodustavad suure osa Venemaa soome-ugri rahvaste keeleteadlased, on venekeelsete tööde avaldamine loomulik ja vajalik.

Ajakirja *Acta Historica Tallinnensia* artiklid olid eesti- või võõrkeelsed ja sellele vastavalt varustatud põhjalike inglise- või eestikeelsete kokkuvõtetega. Humanitaaraladel on artiklil tavaliselt üks kuni kolm autorit, samas ei ole reaalaraladel haruldane, et artiklil on kuni kümme autorit.

2018. aastal andis kirjastus välja kaks ajakirja erinumbrit.

Estonian Journal of Earth Sciences 2018, 67/1: Special issue *Devonian and Its Fossil World*, dedicated to the memory of Elga Mark-Kurik. Toimetaja Dimitri Kaljo.

Proceedings of the Estonian Academy of Sciences 2018, 67/2: Special issue on polymer science. Külalis-toimetaja Andres Öpik.

Lisaks ajakirjadele andis kirjastus 2018. aastal välja ka ühe raamatu.

Emakeele Seltsi aastaraamat 62 (*The Yearbook of the Estonian Mother Tongue Society*), peatoimetaja Mati Ereht. Formaat 143 × 215, maht 312 lk, kõva köide. Nimetatud raamatu täistekstid on kirjastuse kodulehel ka elektrooniliselt kättesaadavad.

2018. aastal viidi lõpule kirjastuse teadusajakirjade digiarhiivi loomine. Nüüd on Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu kaudu saadaval Eesti teaduste akadeemia varasemad väljaanded aastaist 1952–1991. Hilisemate väljaannete täistekstid on leitavad veebist, nt Google'i otsingumootori abil.

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUS

Asutatud 1993. aastal (muuseumiosakond Nõmmel, endise nimetusega Friedebert Tuglase majamuuseum, asutatud 1971. aastal).

Töötajaid: 18, neist 12 teadustöötajat

Aadress: Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, utkk@utkk.ee

Muuseumiosakond: Väikese Illimari 12, 11623 Tallinn, muuseum@utkk.ee

www.utkk.ee

Direktor: Jaan Undusk, 644 3147, jaan@utkk.ee

Teadussekretär: Marin Jänes, 644 3147, marin@utkk.ee

Eesti teaduste akadeemia Underi ja Tuglase kirjanduskeskus (kirjanduskeskus) on Eesti teaduste akadeemia teadus- ja arendusasutus. Kirjanduskeskuse põhiülesanne on eestikeelse kirjakultuuri uurimine ajaloolises ja

teoreetilises plaanis, nii ajalooliselt mitmekeelse Baltikumi kirjaruumi kui ka maailmakirjanduse kontekstis, samuti kirjandus- ja kultuurimõtte arendamine tihedas seoses uute suundumustega maailmas (diskursianalüüs,

kultuuri retoorilis-narratoloogilised mudelid, postkoloniaalne ja kultuuriülekanne teooria, „põimunud ajalugude“ käsitlus, mälu- ja soouuringud). Ilukirjanduse ja teatritekstide kõrval on vaatluse all historiograafilise, filosoofilise, publitsistliku ja teadusliku eneseväljenduse mitmesugused eesti-, saksa- ja ladinakeelsed vormid, niivõrd kui need on varasematel aegadel mänginud Balti kirjaruumis otsustavat rolli, samuti Euroopa ideedeajaloos oluliseks kujunenud tekstid, mis on mõjutanud mõtlemise käiku nii laiemas ulatuses kui ka kitsamalt Baltimaades. Teoreetiliste taustauuringute raames vaadeldaksegi mõnede alusmõistete ja mõttemallide ajalugu kogu Euroopas (antiteetilise mõtlemise traditsioon, lõpmatuse mõiste, dekadents, minakirjutus, grotesk).

Arendustegevuse käigus kirjastatakse algupäraseid uurimusi ning eesti rahvuskirjanduse ja humanitaarse kirjasõna allikmaterjale, hooldatakse ajaloolise väärtusega raamatu- ja kunstikogu, korraldatakse konverentse, näitusi ja teisi üldkultuuriliselt olulisi üritusi. Kirjanduskeskuse muuseumiosakond Nõmmel haldab akadeemikust kirjaniku Friedebert Tuglase pärandvara ja muid kogusid (sh Tuglase raamatu- ja kunstikogu, 1996. aastal Eestisse jõudnud Artur Adsoni ja Marie Underi raamatu- ja kunstikogu, Eesti kultuurfondi Ameerika Ühendriikides kunstikogu, Paul Reetsi raamatu- ja kunstikogu), samuti maja ja selle juurde kuuluvat aeda, viib läbi loeng-ekskursioone ning võõrustab uurijaid ja külastajaid.

Kirjanduskeskuse olulisemad uurimisvaldkonnad on:

- Eesti kirjandus ja kultuur 20. sajandil (sh F. Tuglase, M. Underi ja A. Adsoni looming)
- Varasem eesti ja baltisaksa kirjasõna 13.–19. sajandil, Baltikumi saksa- ja ladinakeelse kultuuri osa moodsa eesti kultuuri kujunemisel
- Eesti kirjakuultuuri identsusloome mehhanismid (iseteke, kultuuriülekanne ja põimumine)
- Balti kirjandusareaal ja Eesti-Läti-Soome kirjandussuhted
- Retoorilised ja diskursiivsed alusuuringud Euroopa ja Eesti kultuuri kirjeldamiseks
- Draama- ja teatriuuringud.

2014. aastast täidab kirjanduskeskus institutsionaalset uurimisteemat „Põimunud kirjanduslood: Eesti kirjakuultuuri diskursiivne ajalugu“ (2014–2019, teemajuht Jaan Undusk). Teadusteema raames uuritakse Eesti kirjakuultuuri teket ja arengut, mida vaadeldakse rahvuslike, seisuslike, kultuuriliste, koloniaalsete jt tegutsemisajendite ajalooliselt põimunud protsessina (*histoire croisée*), kus olulist osa mängivad mitmesugused ristandvormid, vastasseisud ja pidurdused. Uurimistöö laad on diskursipõhine; analüüsi aluseks võetakse muu hulgas sellised Balti ajalooliselt mitmekeelses ühiskonnas olulised kõnevaldkonnad nagu ajalugu, religioon, keel,

keskkond jne. Koostöös rahvusvahelise autorkonnaga kirjutatakse terviklikult ümber kirjakuultuuri ajalugu Eestis (ja Lätis) 13.–19. sajandil, hõlmates sellesse rikkaliku saksakeelse komponendi. Modernsust käsitletakse kui pingelises vahekorras rahvuslike püüdlustega kujunenud ja emantsipeerumist rõhutavat elulaadi, mis tõi esile dekadendi, tõusiku, kunstniku jt märgilised kujud; vaadeldakse ka sellega seotud mõttefigure (autonoomia, aeg, lõpmatus). Postsovetlikku ilukirjandust, teatrit ja filmi uuritakse kui lähiajaloo mäluksultuuri faktorit.

2017. aasta sügisest koordineerib kirjanduskeskus uurimisprojekti „Humanismi kõrgaeg Liivimaal: David Hilcheni epistolaarparand keele-, kirjandus-, õigus- ning haridusajaloo allikana“ (2016–2019, vastutav täitja Kristi Viiding). Projekti keskmes on Liivimaa humanismi ühe peamise õpetlase, varauusaegse Riia õigus- ja hariduselu juhi, sündiku David Hilcheni seni käsikirjaline ja uurimata ladinakeelne kirjavahetus. Ainsa Kirde-Euroopast mahukana säilinud humanistliku kirjakorpus põhjal uuritakse kirjaliku õigusliku argumentatsiooni arengut ja selle retseptiooni varauusaegses kohtu-protsessis ja erasuhetes, antiigiretseptiooni selle mitmekesisuses, humanistlikke haridusmudeleid, konfessionaalseid ja sõjalisi konflikte regioonis ning sotsiaalvõrgustikke Euroopa juhtivate humanistidega. 2018. aastal ilmus projekti ühe olulise tulemusena koostöös Poola rahvusraamatukoguga Hilcheni kirjavahetuse kataloogi esimene osa aastate 1577–1603 kohta. Kataloog avaldati Oxfordi ülikooli arendatud veebiplatvormil Early Modern Letters Online (EMLO), mis koondab praegu andmeid rohkem kui saja 16.–18. sajandi literaadi ja humanisti kirjade kohta kõikjalt Euroopast ning võimaldab Hilcheni korrespondentide võrku mitmel moel visualiseerida ja võrrelda teiste Euroopa tolleaegsete kirjavahetustega.

Veebikeskkonna loomine ja selle täitmine Eesti alalt pärit ajaloolise unikaalse tekstiteabega on ka riikliku programmi „Eesti keel ja kultuurimälu II (2014–2018)“ projekti „Eesti ladinakeelsete pealiskirjade elektrooniline tekstikorpused“ (projektijuht Kristi Viiding) keskmes. Kirjanduskeskuse koordineeritava projektiga luuakse kõrgel rahvusvahelisel tasemel veebikeskkond CEILE (Corpus Electronicum Inscriptionum Latinarum Estoniae), toetudes tehnilise ja struktuurilise lahenduse osas Saksamaal välja töötatud keskkonnale ja esitluskriteeriumidele (keskkond Epigrafi, Greifswald), kuid täites selle Eesti alalt pärit kogu teadaoleva ja teada olnud, kuid praeguseks hävinud ladinakeelse epigraafilise tekstimaterjaliga. Sellega tuuakse seni väga sporaadiliselt, ilma tõlke ja kommentaarita kättesaadav epigraafiline materjal süstemaatiliselt teaduskäibesse. Andmebaas võimaldab mitmesuguseid otsinguid ja pakub seega olulise allikagrupi ka Eesti ala eri perioodide ideedelo, prosopograafia,

onomastika, keeleajaloo ning muukeelse luuleloo uurimiseks.

Riiklikust programmist „Eesti keel ja kultuurimälu II“ finantseeriti jätkuvalt ka projekti „Friedebert Tuglase, Marie Underi, Artur Adsoni ja nende kaasteeliste vaimne pärand ajalis-ruumilises kontekstis“ (2014–2018, projektijuht Elle-Mari Talivee). Projekti toel vahendatakse kirjanduskeskuse valduses olevat Tuglase ning Underi ja Adsoni pärandvara kui eesti rahva ajaloolist kultuuripärandit avalikkusele teaduslikult toimetatud väljaannete ettevalmistamise ja kirjastamise, kunstinaitude, konverentside, seminaride, kultuuriürituste korraldamise ja muuseumipedagoogilise töö kaudu. Üks projekti olulisemaid eesmärke on tekstikriitiliselt toimetatud ning uurimuslike saatesõnade ja kommentaaridega varustatud Tuglase „Kogutud teoste“ väljaandmine. 2018. aastal ilmus sarja 14. köitena Tuglase monograafia „Ado Grenzsteini lahkumine“ (toimetaja E.-M. Talivee), mis avab meie kultuuriloo ühe vastuolulise isiksuse ja annab sissevaate Vene tsaaririigi ja Liivimaa kubermangu 19. sajandi lõpu tsensuurioludesse. Samuti ilmus kirjanduskeskusest 2018. aastal Underi arutusliku proosa kogumik „Väiksed vaatlused“, kuhu koondatud Underi nii Eestis kui ka hilisemal ajal paguluses loodud esseed, arvamused ja ülevaated on täiendatud põhjalike kommentaaride ja saatesõnaga (toimetaja Õnne Kepp).

Kirjanduskeskuse teaduslik-kultuurilise väärtusega kogude hooldamiseks ja korrastamiseks jätkati 2018. aastal projektiga „Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse teaduskogud (kultuuriloolised kogud)“. Samuti jätkus Euroopa regionaalfondi rahastatava programmi „Institutsionaalse arendusprogrammi teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele“ projekt „UTKK muuseumiosakonna väljaarendamine kaasaegseks rahvusvaheliseks uurimiskeskuseks“ (ASTRA) (2015–2020, projektijuht Elle-Mari Talivee). Projekti raames täiustatakse kirjanduskeskuse kogude kasutustingimusi ja kättesaadavust nii Eesti ülikoolidele ja uurijatele kui ka rahvusvahelisele teadlaskonnale ning korraldatakse rahvusvahelisi teadusüritusi kogude tutvustamiseks. 2018. aastal oli tööde fookuses jätkuvalt museaalide digiteerimine ning digikujutiste lisamine ja kirjeldamine muuseumide infosüsteemis MuIS (Kri Marie Vaik, Marianne Lind, Urve Sulg). Aasta jooksul digiteeriti kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas üle tuhande lehekülje kirjavahetust ja üle saja foto, koostöös fotograaf Toomas Tuulega digiteeriti suur osa F. Tuglase kunsti- ja esemekogust. Jätkus ka digikujutiste lisamine MuISi; 2018. aasta lõpuks oli MuISis kättesaadav info 27 381 kirjanduskeskuse kogudesse kuuluva museaali kohta.

2018. aastal andis kirjanduskeskus välja mitmeid olulisi teoseid. Lisaks eespool mainitud väljaannetele – Tuglase monograafiale „Ado Grenzsteini lahkumine“ ja

Underi arutusliku proosa kogumikule „Väiksed vaatlused“ – ilmus kirjanduskeskuse vanemteaduri Martin Klökeri algatatud ja toimetatud balti kirjanduskultuuri uurimistööde sarja „Baltische literarische Kultur“ esmakõide. Sarja avas Osnabrücki germanisti Klaus Garberi artiklikogumik „Mare balticum. Studien zur Kultur- und Bibliotheksgeschichte des Ostseeraums“. Sari ilmub Underi ja Tuglase kirjanduskeskuse egiidi all ja kirjastuse LIT Verlag väljaandmisel. Berliinis ilmus LIT Verlagilt ka aastatepikkuse koostöö tulemusena Balti ajalookomisjoni (Göttingen) ja kirjanduskeskuse ühisväljaandena mahukas koguteos „Politische Dimensionen der deutschbaltischen literarischen Kultur“, mille Jaan Undusk koostas ja toimetas koos Liina Lukase ja Michael Schwidtaliga. 16 eesti, läti ja saksa autori käsitlust baltisaksa kirjakultuuri poliitiliste aspektide kohta 17.–20. sajandil koondav teos sisaldab ka kirjanduskeskuse kolme töötaja artikleid: Martin Klöker vaatlleb juhukirjanduse poliitilisi orientatsioone 17. sajandil, Ulrike Plath Karl Gottlob Sonntagi valgustuslikku teoloogiat ja Jaan Undusk Balti ühiskonna pooleldi luhtunud õiguslikku pööret 19. sajandi alguses.

Õigus- ja poliitilise ajalooa on seotud ka ajakirjas Forschungen zur baltischen Geschichte ilmunud Thomas Hoffmanni ja Hesi Simets-Grossi artikkel „Freiheit und deren Beschränkung durch Leibeigenschaft in Livland: Römischrechtliche Vorbilder und deren Einfluss im Landrechtsentwurf (1599) David Hilchens (1561–1610)“, mis käsitleb Rooma keisri Justinianuse teose „Institutsioonid“ rolli David Hilcheni koostatud Liivimaa maaõiguses. Samuti on varasem kirjasõna ajakirjas Studia Metrica et Poetica ilmunud Kristi Viidingu jt artikli „Verse texts in the Latin inscriptions of Estonian ecclesiastical space: meter and prosody“ keskmes, milles autorid analüüsivad Eesti luterlikes kirikutes leiduvaid ladinakeelseid värsspealiskirju (kokku 170 värsirida) aastaist 1549–1738. Reformatsiooni 500. aastapäevale pühendatud Jaan Unduski artiklis „Armulaud kui usupuustuse keskne teoloogiline probleem“ ajakirjas Looming käsitletakse Martin Lutheri võitlust maagiliste elementide vastu roomakatoliku kiriku õpetuses ja tema väitlusi Šveitsi usureformaatorite ratsionalistliku semiootikaga; Lutheri jaoks on usk eeskätt inimese müstilise võimekuse proov.

Aasta ei olnud rikas mitte ainult varasemat kirjasõna käsitlevate teadusartiklite poolest, vaid artikleid ilmus ka teiste kirjanduskeskuse uurimisvaldkondade kohta. Kokku avaldasid kirjanduskeskuse töötajad 2018. aastal 14 eesti- ja 11 võõrkeelset teadusartiklit. Näiteks Keeles ja Kirjanduses ilmunud Eneken Laanese artikli „Eestlasena olla ja töötada“ fookuses on nüüdisaegne arusaam rahvusest ning kogumikus „Eesti rahvuse kestmisest“ ilmunud Rein Unduski artikli „Kirjandus, rahvus, riik:

Eesti juubeli eelõhtul“ keskmes eesti kirjanduse riiklust põhjendav funktsioon. Eesti teaduste akadeemia kogumikus „Teadusmõte Eestis IX. Teadus ja ühiskond“ (toimetaja ja koostaja Jüri Engelbrecht) ilmunud Jaan Unduski käsitluses „Ajalooline kui kohaneja ja kindlaksjääja“ jälgitakse taani-eesti ajaloolase Vello Helgi omapärast teadlaskarjääri korraga kahes rahvuskultuuris ja ühtlasi nende piiril.

Uurimuslikke arvustusi, teese ja teadustekstide tõlkeid avaldati 27. Näitena võib tuua Keeles ja Kirjanduses ilmunud Elle-Mari Talivee arvustuse „Serafima ja Hariton“, mis käsitleb Vahur Afanasjevi romaani „Serafima ja Bogdan“ ning mis pälvis Ants Orase nimelise kirjanduskriitika auhinna. Samuti tuleks märkida ajakirjas Tuna ilmunud Jaan Unduski arvustust „Vabamüürlus ja kultuurilugu“ Henning v. Wistinghauseni teosele „Freimaurer und Aufklärung im Russischen Reich. Die Revaler Logen 1773–1820“. Tunas ilmus ka Jaan Unduski tõlge Hans Graubneri saksakeelsest artiklist „Kohanemise ja vastupanu vahel. Königsbergi valgustajad Liivimaal: Hamann, Lindner, Herder“ ning Sirbis tõlge koos saatesõnaga Ulrich Kronaueri artiklist „Carl Gustav Jochmann – isiksus ja ilmavaade“.

Kirjanduskeskus korraldas 2018. aastal mitmeid rahvusvaheliselt olulisi teadusüritusi. 13.–16. märtsil toimus Tallinnas COST projekti (IS1310) „Res publica litteraria taasühendamise: digitaalne raamistik Euroopa intellektuaalajaloo uurimiseks“ koolitus (peakorraldaja Kristi Viiding), mille käigus õpetati üle Euroopa kokku tulnud uurijatele, kuidas koguda, ühtlustada ja valmistada digitaalseks publitseerimiseks ette varauusaegse epistolaaria metaandmeid üleeuroopalise andmebaasi Early Modern Letters Online (EMLO) ja Women’s Early Modern Letters Online (WEMLO) jaoks ning õppida kasutama EMLO ja WEMLO senist andmekogu. Koolituse viisid läbi Miranda Lewis ja Charlotte Marique Oxfordist.

Kirjanduskeskus oli Tartu ülikooli partneriks 16.–20. mail Tallinnas, Sagadis ja Tartus toimunud 9. Läänemere regiooni õigusajaloo konverentsi „Õigus ja majandus linna- ja maapiirkonnas“ korraldamisel. Rahvusvahelisel konverentsil vaadeldi, kuidas õigus kujundab majanduskeskkonda ja vastupidi, tähistati 770 aasta möödumist sellest, kui Tallinn sai Lübecki linnaõigused, ning tutvuti Tallinna linnaarhiivis maailma suurima Lübecki õiguse käsikirjade koguga.

26.–27. mail toimus Göttingenis 71. korda Balti ajaloo komisjoni kohtumine, mille üheks peakorraldajaks oli kirjanduskeskuse vanemteadur Martin Klöker. Seekordsel kohtumisel esinenud 14 teadlase hulgas olid lisaks Martin Klökerile ka Jaan Undusk, Kristi Viiding ning kirjanduskeskuse teadusnõukogu liige Cornelius Hasselblatt.

13.–14. septembril korraldas kirjanduskeskus koostöös TLÜ TÜHI maastiku ja kultuuri keskuse, TLÜ AAK keskkonnaajaloo keskuse ja Association for Literary Urban Studies ingliskeelse linnakirjanduse tööseminari „Narva, an Industrial Border City. Literary Reflections. Symposium in literary urban studies“ ja seejärel seminaritulemuste peegeldamiseks eestikeelse publikupäeva (peakorraldajad Elle-Mari Talivee, Anu Printsman, Kadri Tüür, Jason Finch). Narvas toimunud seminaril ja publikupäeval sai kuulata rohkem kui kahtekümnet ettekannet nii eesti kui teiste riikide (Venemaa, Soome, Suurbritannia) teadlastelt ja ürituse lõpul külastada Kreenholmi manufaktuuri.

8.–9. oktoobril toimus Riias esimene Balti keskkonna-humanitaaria ja -sotsiaalteaduste konverents „First Baltic Conference on the Environmental Humanities and Social Sciences (BALTEHUMS)“ (Eesti-poolsed korraldajad Ulrike Plath, Kadri Tüür, Linda Kaljundi), mille korraldamisel oli kirjanduskeskus partneriks TLÜ TÜHI keskkonnaajaloo keskusele. Konverentsil kohtusid esmakordselt Baltikumi keskkonnaajaloo ja sellega piirnevate distsipliinide huvilised, kes leidsid olulisi kokkupuutepunkte ja ühisprojektide võimalusi.

14. novembril tähistasid kirjanduskeskus, TLÜ TÜHI ja kirjanike liit kirjaniku ja kirjandusteadlase akadeemik Jaan Unduski tähtpäeva rahvusvahelise konverentsiga „Isiksusest ja ilmavaatest“ (peakorraldaja Marin Jänes). Tallinnas kirjanike maja musta laega saalis toimunud konverentsi ettekannete põhjal andis kirjanduskeskus välja teesikogumiku (toimetaja Marin Jänes).

Lisaks rahvusvahelistele konverentsidele ja seminaridele korraldas kirjanduskeskus mitmeid Eestiseseid teadusüritusi. 24. märtsil peeti koos MTÜga Kehra Jaam konverentsi „Meie kodukant rahvaluules ja kirjanduses“, 14. juunil arutleti kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas kunsti huvi ja võime üle käsitleda ajaloolist vägivalda ning 23. oktoobril toimus kuuendat korda kirjanduskeskuse ja Eesti lastekirjanduse keskuse ühisseminar „Laps kirjanduses. Milleks meile klassika“.

2018. aastal jätkusid ka kirjanduskeskuse teadurite regulaarsed teadusseminarid. 12. veebruaril toimus Thomas Hoffmanni ja Kristi Viidingu teadusseminar „Liivimaa humanisti David Hilcheni kirjalik pärand: õigusajaloolisi, keelelisi ja kirjandusloolisi aspekte“, 14. mail Linda Kaljundi ja Ulrike Plathi teadusseminar „Balti orjusediskurss pikal 19. sajandil põimitud ajaloo perspektiivist“ ja 30. novembril Rein Unduski teadusseminar „Kultuuripõiming ja jesuiidid: don Inigo, don Quijote jt“.

Kirjanduskeskuse töötajad pidasid 2018. aastal 55 teaduslikku ettekannet, neist 39 rahvusvahelistel teadusüritustel. Muu hulgas esineti järgmistel konverentsidel: „9th Conference in Legal History in the

Baltic Sea Area. Law and Economics in Urban and Rural Environment“ Tartus ja Tallinnas (Thomas Hoffmann), „71st Göttinger Historikertreffen der Baltische Historische Kommission“ Göttingenis (Martin Klöcker, Jaan Undusk, Kristi Viiding), „Gutshöfe und große Politik. Lebenswelt und Verflechtungen des baltischen Adels“ Oeversees (Martin Klöcker), teadusvõrgustiku „Narratiiv ja mälu: esteetika, eetika, poliitika“ konverents Fårös (Eneken Laanes), „The 2018 AABS Conference at Stanford University: The 100th Anniversary of Baltic Independence“ Stanfordis (Eneken Laanes), „Narva, an Industrial Border City. Literary Reflections. Symposium in literary urban studies“ Narvas (Marianne Lind, Aare Pilv, Elle-Mari Talivee, Jaan Undusk, Kri Marie Vaik), „First Baltic Conference on the Environmental Humanities and Social Sciences (BALTEHUMS)“ Riias (Marianne Lind, Elle-Mari Talivee, Ulrike Plath), „Seminar on the occasion of the exhibition “Konrad Mägi (1978–1925)“ Roomas (Aare Pilv, Jaan Undusk), „Image of the Self“ Lvivis (Aare Pilv), „Twelfth European Social Science History conference“ Belfastis (Ulrike Plath), „The City: Myth and Materiality“ Londonis (Elle-Mari Talivee), „August von Kotzebue als historische Persönlichkeit. Kotzebue-Gespräche VII“ Berliinis (Jaan Undusk), „Seventeenth congress of the International Association of Neo-Latin Studies“ Albacetes (Kristi Viiding) ja „Networks, poetics and multilingual society in early modern Baltic Sea Region. Finnish Literature Society“ Helsingis (Kristi Viiding).

Eesti-sisestest konverentsidest väärrib tähelepanu kirjanduskeskuse töötajate osalus näiteks Eesti kirjandusmuuseumi kirjandusteaduse VIII suvekoolis „Rahvuslus ja rahvusmõte“ (Mirjam Hinrikus), Tartu ülikooli usuteaduskonna teaduse ja religiooni kolleegiumi XV kevadkoolis (Aare Pilv), Tallinna kirjanduskeskuse konverentsil „Kes on preili Kurella? 140 aastat Tammsaare sünnist!“ (Elle-Mari Talivee), Eesti kirjanike liidu Paabeli raamatukogu kirjandus- ja kultuurikonverentsil „Hüüdja hää!“ (Elle-Mari Talivee) ning teaduste akadeemia ja Eesti rahva muuseumi konverentsil „Eesti mõttelugu“ (Jaan Undusk). Lisaks osaleti mitmete laiemale avalikkusele suunatud ürituste korraldamisel. Näiteks oli kirjanduskeskus kirjandusfestivali HeadRead partneriks ühislugemisaktisioonis „Kirjanduslik Tallinn“ ja osales Kirjandustäna festivalil (Elle-Mari Talivee). Koos Eesti kirjanike liiduga tähistati Marie Underi sünnipaik Tallinnas Koidu tänaval ning sinna paigaldati annetajate ja kogukondlaste toel nimeline mälestuspink.

Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas jätkusid kirjanduslikud üritused ja avalikud loengud (kirjanduskeskuse-poolsed peakorraldajad Elle-Mari Talivee, Kri Marie Vaik, Marianne Lind). 27. märtsil tähistati Marie Underi sünniaastapäeva luulekavaga, 19. mail pidas ettekande

kirjanik Reeli Reinaus, 27. septembril toimus Teadlaste Öö ning 4. oktoobril tähistati kirjanduskeskuse kui iseseisva teadusasutuse 25. sünnipäeva sümposiumiga. Aasta jooksul sai muuseumiosakonnas näha kolme näitust: Henrik Visnapuu raamatunäitust, Heino Kivihalli kalligraafianäitust Friedebert Tuglase impressionistliku romaani „Felix Ormusson“ teemadel ning Tuglase ja Paul Reetsi kultuurikogudesse kuuluvatest maalidest ja graafilistest lehtedest koosnevat aktinäitust „Kuum!“. 47. korda kuulutati välja Tuglase novelliauhinna võitjad. Žürii, kus kirjanduskeskust esindas Kri Marie Vaik, valis laureaateks Armin Kõomäe novelliga „Goglomov“ ja Lilli Luugi novelliga „Auk“. Seoses Eesti vabariigi juubeliaastaga kuulutati seekordsed laureaadid pidulikult välja Eesti teaduste akadeemia saalis.

Näitused, kirjanduslikud sündmused, loengud, ekskursioonid jt üritused tõid 2018. aastal kirjanduskeskuse muuseumiosakonda jätkuvalt palju külastajaid – Marie Underi, Artur Adsoni ning Friedebert Tuglase ja tema abikaasa Elo Tuglase kunagist kodu külastas aasta jooksul üle 700 huvilise. Muuseumi tegemistesse kaasati ka kohalikku kogukonda, näiteks osaleti üleeuroopalisel muuseumiööl „Öös on pidu“, mille raames tutvusid kirjanike koduga Nõmme elanikud. Suur oli osavõtt „Teeme ära!“ talgupäevast, tänu millele said kirjanike aias ühiselt kevadtööd tehtud.

Tihedat koostööd tehti ka teiste teadus- ja arendusasutustega. 2018. aastal külastas kirjanduskeskuse muuseumiosakonda teadustöö eesmärgil üle 30 uurija, kes kasutasid uurimistöö tegemiseks kokku ligi 2400 kirjanduskeskuse kogudesse kuuluvat säilikut. Seoses kogude suures mahus digiteerimise ja andmebaase koondava kodulehe loomisega kasvas aastaga oluliselt kogude kaugkasutus. 2018. aastal tutvusid kasutajad ligi 5500 museaaliga; nendega seotud faile kasutati ühtekokku üle 220 000 korra. Sage koostöö oli ka välisesteadlaskonnaga, nt mais ja juunis töötas muuseumiosakonnas külalisteadlasena Association for Literary Urban Studies president, Åbo Akademi inglise keele ja kirjanduse dotsent Jason Finch. Kirjanduskeskuse töötajad osalesid nii Eesti kui välismaiste ülikoolide bakalaureuse-, magistri- ja doktoritööde juhendamisel, oponentimisel ja hindamisel. Õppejõududena peeti loengukursusi ja seminare Tallinna ülikoolis, Eesti muusika- ja teatriakadeemias, Tallinna tehnikaülikoolis ja vaba akadeemias (Thomas Hoffmann, Piret Kruuspere, Eneken Laanes, Ulrike Plath, Jaan Undusk, Kristi Viiding). Samuti osaleb kirjanduskeskus Tallinna ülikooli akadeemilise raamatukogu, rahvusraamatukogu ja Eesti kirjandusmuuseumi teadusnõukogu ning Eesti muusika- ja teatriakadeemia doktorinõukogu töös (Jaan Undusk). Jaan Undusk oli ka Jaan Krossi kirjandusauhinna žürii esimees, 2018. aastal ilmunud tõlkelise mõttekirjanduse hindamise

kultuurkapitali žürii esimees ja Rahvusmõtte auhinna komisjoni liige. Eneken Laanes on kultuurkapitali nõukogu liige ning kirjanduse sihtkapitali liige ja aseesimees ning pälvis Keele ja Kirjanduse artikliauhinna. Ulrike Plath on Tallinna ülikooli humanitaarinstituudi nõukogu esimees ja juhatuse liige, kuulub instituudi õppekolleegiumisse ja ülikooli kirjastuse toimetusse. Elle-Mari Talivee oli Eesti-Läti keeleauhinna ja kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastaauhindade žürii liige ning pälvis lisaks juba nimetatud Ants Orase kirjanduskriitika auhinnale ka Gustav Suitsu nimelise kirjandusuuri stipendiumi. Aare Pilv võitis kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali

luulepreemia, Gustav Suitsu luuleauhinna ja valiti Tartu Kultuurikandjaks. Kristi Viiding kuulus Eesti kirjanike liidu tõlkijate sektsiooni 2018. aasta tõlkevõistluse ladina keele žüriisse ja rahvusvahelise uusladina uuringute assotsiatsiooni IANLSi välja antava Josef IJsewijni kirjandusauhinna žüriisse ning valiti assotsiatsiooni IANLS peasekretäriks. Kirjanduskeskus osaleb ka mitmete ilukirjanduslike ja teatralaste žüriide töös. Liikmeiks ollakse erinevate teadusväljaannete kolleegiumeis ning osaletakse ajakirjade kaastööde eelretsenseerimises.

ASSOTSIEERUNUD ASUTUSED

Alates 1997. aastast võivad Eesti teaduste akadeemia seaduse kohaselt akadeemiaga assotsieeruda tema struktuuri mittekuuluvad teadus-, arendus- ja kultuuriasutused ning teadusseltsid, kelle tegevus ja eesmärgid on kooskõlas akadeemia tegevuse ja eesmärkidega. Assotsieerumine toimub kahepoolsete lepingute alusel, milles sätestatakse assotsieerumise eesmärgid, mõlema asutuse ülesanded ja kohustused.

Alates 1998. aastast avaldatakse akadeemiaga assotsieerunud asutuste tegevuse ülevaated akadeemia aastaraamatus.

Akadeemiaga assotsieerunud asutuste 2018. aasta tegevuse ülevaated on toodud vastavalt assotsieerumise ajalisele järjestusele:

Tartu observatoorium	lk 82
Tallinna ülikooli akadeemiline raamatukogu	lk 83
Eesti keele instituut	lk 84
Eesti kirjandusmuuseum.....	lk 85
Eesti rahva muuseum.....	lk 86
Eesti taimekasvatuse instituut	lk 86
Eesti kunstimuuseum.....	lk 87

TARTU OBSERVATOORIUM

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 8.05.1998

Asutatud: 1808

Töötajaid: 86, neist 47 akadeemilist töötajat

Aadress: Observatooriumi 1, 61602 Tõravere, Tartu maakond, kosmos@ut.ee.ee

kosmos.ut.ee

Direktor: Anu Reinart, tel 737 2505, anu.reinart@ut.ee

Üle 70 aasta erinevate nimede all ja mitmesuguses teadusharude kombinatsioonis tegutsenud kosmoseteaduse keskus liitus 1. jaanuaril 2018 Tartu ülikooli (TÜ) loodus- ja täppiseaduste valdkonnaga, kuid siiski iseseisva instituudina ning ka instituudi sisuline töökorralduslik struktuur ja koosseis oluliselt ei muutunud. Teadusteemadena jätkatakse neljas üksteist täiendavas suunas: galaktikate füüsika ja kosmoloogia, tähefüüsika, kaugseire ja kosmosetehnoloogia. Lähtudes ülikoolile omasest struktuurist, alustasid sügisel tööd ka uued professorid – astronoomia professorina Elmo Tempel ning kosmose ja kaitsetehnoloogia professorina Mart Noorma.

Riiklik teadusrahastus toetas jätkuvalt kolme institutsionaalset uurimisteemat ning ühte tippkeskust:

- „Galaktikate areng hierarhilises Universumis“ (vastutav täitja Gert Hütsi)
- „Tumeaine filamentide tähtsus suuremastaabilises struktuuris ja galaktikate tekkimises“ (vastutav täitja Elmo Tempel)
- „Massiivsete tähtede muutlikkus ja evolutsioon Gaia ajastul“ (vastutav täitja Indrek Kolka).

Keemilise ja bioloogilise füüsika instituudi koordineerimisel tegutses tippkeskus Tume Universum.

Lisaks oli rahastatud neli personaalset uurimistoetust ja kaks järeldoktori toetust stažeerimiseks Massachusettsi tehnoloogiainstituudis USAs ning Prantsusmaal CEFRE-Mis (Vahemere teadus- ja rakendusüritingute keskus).

Uute rahvusvaheliste projektide hulgast väärib eelkõige esiletõstmist mahukas tehnoloogia arendusprojekt Horisont 2020 (H2020) raames HYPERNETS, kus Tartu observatooriumi kosmosetehnoloogia ja optika laborite meeskond töötab välja uudset spektroradiomeetrit, mille testimine toimub üle maakera äärmuslikes tingimustes nagu Antarktika, Namiibia kõrb ja Argentina sood, aga muidugi ka meie koduses Järvelja katsealas. Eesti ettevõtte Milrem partnerina täidetakse NUTIKAS programmi lepingut „Rakendusüriting kaugjuhitavate sõidukite juhtimisabi ning turvalisuse funktsioonide jaoks oluliste sensorite ja tarkvaraalgoritmide süsteemi arendamiseks“. Need uued arengusuunad toetuvad oluliselt

pika aja jooksul väljaarendatud laborite kvaliteedile, mille tunnustuseks on ka nende akrediteeringu saavutamine Tartu ülikooli katsekoja liikmena.

Oluliselt laieneb Tartu observatooriumi astronoomide rahvusvaheline koostöörgustik tänu H2020 projektile POEMS, mille raames toimub hulgaliselt meeskonna stažeerimisi ning külastusvisiite järgmise nelja aasta jooksul. Jätkuvad rahvusvahelise koostöö projektid (FP7: MULTPLY, AHEAD; H2020: EOMORES; ESA: MVT ja FRM4SOC, IIS EOI, FPCUP) ning kolm INTERREG projekti kosmosetehnoloogia ja kaugseire suunal (Test4SME, SpaceTEM ning BalticSatApps). Vahetult aasta lõpus kirjutati alla ka leping Eesti teadusagentuuriga (ETA) kaugseire rakendusüringu läbiviimiseks RITA programmi raames.

Pärast kolmeaastast pausi oli Eestil jälle põhjust uhke olla, sest osaleti järjekordsel kosmosemissioonil ning 3. detsembril 2018 jõudis SpaceX Falcon 9 raketiga orbiidile ESEO satelliit, mille pardal on TÜ tudengite loodud kaamerasüsteemid.

Eriliseks teeb möödunud aasta ka NASA astronauti Heidemarie Stefanyshyn-Piperi külastus ning väga inspireeriv ja emotsionaalne kohtumine Tõraveres paljude töötajatega, aga ka koolinoortega.

Eelmisel sügisel Tartu observatooriumis valminud atraktsioonide park „Nähtamatu nägemine, tundmatu tundmine“ avati pidulikult kevadise perepäevaga, kus osales üle 500 külalise. Kokku külastas observatooriumi nii aktiivõppeprogrammides osaledes kui ka ekskursioonidega üle 5000 koolinoort.

Traditsiooniliselt toimusid nii rahvusvaheline suveakadeemia kui ka järjekordne Tartu Hansa Rotary toetusega teadusmalev. Tudengitel oli võimalus osa saada ka rahvusvahelisest suvekoostis „Microsatellites in planetary and atmospheric research“, mille korraldas Tartu observatoorium koos ökoloogia ja maateaduste instituudi ning Põhjamaade astrobioloogiaüritingu ja Euroopa astrobioloogiaüritinguga. Ühtekokku korraldati üle 20 erineva seminari, infopäeva ja konverentsi.

Kogu Eesti teadusloo jaoks oli tähelepanuväärne teaduste akadeemia esimesse koosseisu kuulunud Ernst Julius Öpiku 125. sünniaastapäeva tähistamine sümposiumiga Tartu ülikooli aulas.

Doktoritöö kaitses Liisi Jakobson teemal „Mutual effects of wind speed, air temperature and sea ice concentration in the Arctic and their teleconnections with climate variability in the eastern Baltic Sea region / Tuulekiiruse, õhutemperatuuri ja merejää vastastikused mõjud Arktikas ning kaugseosed kliima varieeruvusega idapoolses Läänemere regioonis“.

Publitseeriti 90 erinevat tüüpi artiklit, rahvusvahelistes eelretsenseeritavates ajakirjades ilmus neist 43.

Põhjalik ülevaade Tartu observatooriumi tegevusest on ilmunud aastaraamatus 2018 ja ka traditsioonilises kogumikus „Tähetorni kalender 2019“.

TALLINNA ÜLIKOOI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 17.06.1998

Asutatud 1946

Töötajaid: 86, neist teadustöötajaid 2

Aadress: Rävala pst 10, 15042 Tallinn, tlulib@tlulib.ee
www.tlulib.ee

Direktor: Andres Kollist, tel 665 9401, faks 665 9400,
andres.kollist@tlulib.ee

Lugejaid: 41 948

Kasutuskogus eksemplare: 2 647 853

2018. aastal toimusid mitmed vanaraamatuteemalised üritused, X bibliograafiapäev ning kõrgtasemeliste näituste avamised, korraldati ettevõtmisi raamatukogupäevade raames ja raamatulaatasid, jätkati edukat koostööd Eesti ja välismaiste partneritega. Aasta lõpus valis raamatukogu nõukogu ühehäälselt asutuse direktorina jätkama Andres Kollisti.

Vanaraamatu keskuse eestvedamisel jätkati ettekandepäevade sarjade korraldamist. Loengusarja „Baltika kogude tutvustus“ rääkis detsembris teaduskommunikatsiooni ja näituste juht Harry Liivrand akadeemilise raamatukogu fotokogust ning raamatukogu kalendrist „800-aastane Tallinn sajandivanustel postkaartidel“.

Loengusarja „Uurija baltika lugemissaalis“ raames tegid baltika stipendiaadid ettekanded enda uurimistulemustest. Aprillis pidas dr Dorothee Goetze (Saksamaa) ingliskeelse loengu „An overlooked island? Historiography on early modern Saaremaa“ ning mais dr Denise von Weymarn-Goldschmidt (Šveits) saksakeelse loengu „De mortuis nil nisi bene oder was uns die Todesanzeigen der „Revalschen Wöchentlichen Nachrichten“ über die deutschbaltische Gesellschaft der Jahrhundertwende (18./19. Jh.)“. Baltika stipendium välisuurijale on mõeldud väljaspool Eestit tegutsevate uurijate toomiseks kultuurilooliste baltika kogude juurde. Aasta lõpus otsustas Tallinna ülikooli (TLÜ) uuringufondi nõukogu jätkata baltika-stipendiumi rahastamist 2021. aastani.

Traditsiooniliselt toimus 16. veebruaril X Endel Annuse bibliograafiapäev, mis seekord oli pühendatud vabariigi 100. sünnipäevale: „EV 100: rahvus ja

bibliograafia“. Raamatukogu esindajatena tegid ettekande väliseesti kirjanduse keskuse kauaaegsed töötajad Aita Kraut ja Juta Laasma ning akadeemilise raamatukogu Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia peatoimetaja Tiiu Reimo. Päeva lõpus anti koostöös Eesti raamatukoguhoidjate ühinguga välja bibliograafiaauhind.

12. juunist 16. septembrini oli raamatukogu galeriis avatud näitus „Akadeemikud monograafiast säutsuni. Eesti teaduste akadeemia 80“, mis valmis koostöös teaduste akadeemiaga. Näituse kuraator oli Harry Liivrand, kujundas Rene Haljasmäe. Näituste korraldamisel tehti koostööd veel Hispaania ja Rumeenia suursaatkonnaga, Läti rahvusarhiiviga, Turu linnaraamatukoguga.

12. oktoobril korraldati Berliinis koostöös Berliini-Brandenburgi teaduste akadeemiaga teaduskonverents „VII Kotzebue-kõnelused“, kus raamatukogu esindasid ettekannetega Harry Liivrand, Aira Võsa ja Kairit Kaur.

Raamatukogus viidi läbi kümneid ekskursioone erinevatele sihtrühmadele: üliõpilastele, välistudengitele, gümnasistidele, õppejõududele, erialainimestele. Võõrustati külalisi erinevatest välisriikidest. Jätkati koostööd Tallinna saksa gümnaasiumi, Haabersti vene gümnaasiumi, Tallinna inglise kolledži, Gustav Adolfi gümnaasiumi, Rocca al Mare kooli, Eesti rahvusvahelise kooli, Tallinna tehnikaülikooli ja Haapsalu kutsehariduskeskusega.

24.–26. jaanuaril Riias toimunud rahvusvahelisel konverentsil BOBCATSSS võitis raamatukogu suhtekorraldaja Jaana Tõnissoni lugejauuringul põhinev poster-ettkanne „What students actually do in library?“ parima postri auhinna, koostöös Aira Lepikuga (TLÜ) ja Maris Noolega (Tallinna tehnikaülikool) läbi viidud töötuba pälvis parima töötoa auhinna.

Mais ja detsembris korraldati koostöös üliõpilaskonnaga ööraamatukogu, mille raames oli õpikeskus avatud kuni kella 23.00. Ööraamatukogu külastas mõlemal perioodil nädala jooksul üle 200 inimese. Ürituse korraldamist toetasid Löffbergs, Bambona ja Sense. Septembris Tallinna ülikoolis toimunud Teadlaste Öö ürituse raames korraldati teadusraamatukogus vanaraamatu keskuse muuseumitoa, hoidlate ja digiteerimiskeskuse tutvustus; erialareferent Tambet Teder pidas plagiaditeemalise loengu.

2018. aastal eraldati haridus- ja teadusministeeriumi rahvuskaaslaste programmist väliseesti kirjanduse keskuse projektile „Väliseesti kultuuripärandi säilitamine ja kättesaadavaks tegemine“ 3010 eurot, lisaraha võimaldas bibliografeerida väliseesti perioodika artikleid andmebaasi ISE. Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia keskuse projekti „Eesti võõrkeelse retrospektiivse rahvusbibliograafia koostamine ja toimetamine“ toetati programmist eesti keel ja kultuurimälu 17 000 euroga, baltika ja vanaraamatute säilitamise osakonna projekti

„Eesti keskaegsete pärgamentfragmentide registreerimine, kirjeldamine ja ühisandmebaasi loomine: Tallinna kogud“ 6000 euroga.

Jätkus töö teaduse avaandmete ning avatud publitseerimise teemadel. Koostati teadlastele, teaduritele ja doktorantidele suunatud juhendid „Teadusandmete haldamine“ ja „Avatud juurdepääs: artiklite publitseerimine“.

Alates 2018. aasta septembrist said raamatukogu lugejad kasutada e-kataloog ESTER mobiiliversiooni, mille arendusega tegeles ELNET Konsortsium. Kataloogi mobiiliversioon kohandub vastavalt arvuti-, tahvelarvuti- või telefoniekraani suurusele. Terve arendusperioodi jooksul andis akadeemiline raamatukogu arendajatele vajalikku infot ja tagasisidet.

Digiteerimiskeskuses jätkusid arendustööd ja täiendati tööprotsesse, uuendati e-teadusraamatukogu ETERA funktsioone ja kujundust. E-teadusraamatukogu ETERA kaudu tehakse kättesaadavaks kõik raamatukogus digiteeritud materjalid, aasta lõpuks oli keskkonnas 50 277 objekti. ETERAt külastati aastas 67 099 korral, sellest 37 protsenti olid uued külastused ja 63 protsenti korduvkülastused.

Akadeemiline raamatukogu on rahvusvaheliste organisatsioonide Bibliotheca Baltica (Läänemere maade raamatukogude ühendus), CERL (Euroopa teadusraamatukogude liit), EAHIL (Euroopa meditsiini-raamatukogude ja infokeskuste assotsiatsioon), ICOM (rahvusvaheline muuseumiühing), IFLA (rahvusvaheline raamatukoguühenduste ja asutuste liit), LIBER (Euroopa teadusraamatukogude liit), HIBOLIRE (Põhja- ja Baltimaade raamatu-, raamatukogude ja lugemise ajaloo uurimise võrgustik) ning MTÜ Eesti raamatukoguvõrgu konsortsiumi ELNET liige.

EESTI KEELE INSTITUUT

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 11.05.1999

Asutatud 1947

Töötajaid: 72, neist teadustöötajaid 13, leksikograafe, terminoloogide, keelekorraldajaid, arvutilingviste ja tarkvaraarendajaid 40

Aadress: Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, eki@eki.ee
www.eki.ee

Direktor: Tõnu Tender, tel 617 7500,
tonu.tender@eki.ee

Teadussekretär: Jelena Kallas, tel 617 7513,
jelena.kallas@eki.ee

Instituudis on seitse osakonda.

Eesti keele ajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakond (juhataja Tiina Laansalu) täitis projekte „Võimusuhted ja identiteet 16.–18. sajandi eesti kirjakeeles“ (PRG34) ja „Eesti piiblitõlke ajaloolise konkordantsi lõpuleviimine“ (EKKM14-316). Jätkus eesti murrete sõnaraamatu, akadeemilise etümoloogia-sõnaraamatu ja väikeste piirkondlike murdesõnaraamatute koostamine ja toimetamine. Lõpetati „Eesti-ersa sõnaraamatu“ koostamine ja toimetamine. Täiendati ja korrastati eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiivi.

Keeleressursside ja keeletehnoloogia osakond (juhataja Tõnis Nurk) arendas ja hooldas sõnastiku- ja terminibaasisüsteeme (EELex, Termeki, Multiterm) ning nendega seotud andmebaase ja tarkvara. Täideti projekte EKI-ASTRA (2014–2020.4.01.16-0034), „Eesti Keeleressursside Keskuse ühendatud sisuotsing“ (koostöös EKRR konsortsiumiga), „Eesti keele e-kogud II ja III kooliastmele“ ja „Eesti-vene sõnastikukeskkond“. Arendati uut sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex ja sellel põhinevat sõnastikuportaali Sõnaveeb.

Kõneuurimise ja kõnetehnoloogia osakonna (juhataja Meelis Mihkla) põhitööd olid kõne uurimine ning eestikeelse kõnesünteesi arendamine ja rakendused. Valmisid eestikeelne kõnesünteesiliides Sapi5 Windowsi platvormile, sünteeshälte treenimise veebikeskkond ja Kihnu murraku sünteeshääl. Täideti projekte „Kõnestiilid, lauseprosoodia ja fonoloogiline varieerumine: kirjeldus, teooria ja modelleerimine“ (IUT35-1), „Eesti uuringute tippkeskus – CEES“ (TK145), „Väljendusrikas ja mitmekesine eestikeelne kõnesüntees“ (EKTB21) ja „Häälecorpuse märgendamine, II etapp“.

Keelkorraldus osakonnalt (juhataja Peeter Päll) ilmusid „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018“, „ÕS 1918. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ kommenteeritud väljaanne“ (veebisõnastik) ja „Eesti kohanimeramatu“ veebiversioon. Põhiosas valmis „Eesti õigekeelsuskäsiraamat“ (ilmub 2019. aastal). Jätkati Eesti perekonnanimeramatu koostamist. Täiendati uute sõnade ja tähenduste baasi, isikunimedede andmebaasi, „Võõrsõnade leksikoni“ ja „Ametniku soovitusõnastiku“ veebiversioone ning kohanimedede andmebaasi KNAB. Edendati eurokeelehoole ja selget keelt.

Sõnaraamatute osakonnalt (juhataja Margit Langemets) valmisid „Eesti keele sõnaraamat 2018“ (sisaldab umbes 110 000 märksõna) ja „Eesti keele naabersõnad 2018“. Jätkati „Eesti keele assotsiatsiooni-sõnastiku“, „Eesti-soome sõnaraamatu“ ja „Eesti-hiina põhisõnavara sõnastiku“ koostamist. Täiendati „Eesti-vene sõnaraamatu“ andmebaasi. EKI-ASTRA projekti raames osaleti sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex ja sellel põhineva sõnastikuportaali Sõnaveeb arenduses.

T e r m i n o l o o g i a o s a k o n n a (juhataja Tiina Soon) põhitööd olid terminibaasid Esterm ja Militerm, Euroopa ühendamise rahastu (CEF) projekt „eTranslation TermBank“, hariduse ja kasvatus sõnastik ning huvihariduse sõnastik. EKI-ASTRA projekti raames osaleti sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex arendamisel. Korraldati kasutajauuring eesmärgiga uurida kasutajakogemust Ekilexi avaliku veebiliidese arendamiseks. Osaleti terminikomisjonide töös ja anti termininõu.

P e r s o n a l i - j a h a l d u s o s a k o n d (juhataja Kai Oro) jätkas sotsiaalministeeriumi ja ELi projekti „Pere- ja töötajasõbralik tööandja“. Töötati välja uued töö tasustamise põhimõtted, uuendati ametikirjeldused. Korraldati töötajatele sisekoolitused ja suveseminar.

EESTI KIRJANDUSMUUSEUM

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 11.05.1999

Asutatud 1909 Eesti rahva muuseumi arhiivraamatukoguna
Töötajaid: 113, neist teadustöötajaid 40, raamatukoguhoidjaid ja bibliograafe 13
Aadress: Vanemuise 42, 51003 Tartu, kirmus@kirmus.ee
www.kirmus.ee
Direktor: Urmas Sutrop, tel 520 7188, urmas.sutrop@kirmus.ee
Sekretär-infojuht: Ave Soeorg, tel 737 7700, ave.soeorg@kirmus.ee

Eesti-uuringute tippkeskus keskendus kahele olulisele suunale: 1) „Olgem eurooplased, aga saagem ka eestlasteks“ keskmes olid a) valmivad tervikkäsitlused, mis asetavad rahvusliku kujunemisloole avaramale Euroopa kultuuridünaamilisele taustale, b) varasemate uurimistulemuste (19. saj – 20. saj algus) valideerimine – kriitiline vaade eristas rahvuslikult tundlikud ning rahvuse suhtes neutraalsed või vähem tundlikud alad, c) uusimad juhtumiuuringud. 2) „On the Move“ – migratsiooni trans- ja interkultuurilised aspektid ja Euroopa migratsioonikriisiga tõusetunud küsimused.

Kõik kaksteist uurimisrühma on saavutanud silmapaistvaid teadustulemusi. Teadusveebi (ISI) ning ERIH PLUS kajastatud ajakirjades ilmus 68 publikatsiooni, mujal kajastatutest 102 uurimust. Toimus kaks suurt rahvusvahelist valdkondadeüleist tippkeskuse aastakonverentsi, korraldati 21 konverentsi, 25 seminari ja 15 ettekandepaneeli teadusfoorumitel. Rahvusvahelistel teadussündmustel väljaspool Eestit osaleti u 250 ettekandega. Ilmus 12 rahvusvahelise

toimetuskolleegiumiga eelretsenseeritavat ajakirjanumbrit, 26 kogumikku ja monograafiat.

Avaldati üle 80 populaarteadusliku artikli, esineti mitmesugustel laiemale üldsusele mõeldud avalikel üritustel, sh meedias, koolitustel (üle 200 korra).

Eesti rahvaluule arhiivi uurimistöö eesti ja soome-ugri folkloori, folkloorse kommunikatsiooni ning folkloorikogude teadus- ja kultuuriloolise tähenduse alal näitas, et kultuuri edasiandmine toimub nii loomulikult teel kui institutsionaalsetes raamides valikulise protsessina, kus väärtustamise kõrval mängib sama olulist rolli ka (sobimatu) vältimine, mahavaikimine või halvustamine. Seda protsessi mõjutavad valitsevad ideoloogiad, moraalsed hinnangud, sotsiaalpoliitilised olud, mood, isikute rühmakuuluvuse ning individuaalse eripära väljendusaktid ning selle protsessi tulemusel teostatakse kas varasemale tuginedes või seda eitades järjepidevalt uut sotsiaalkultuurilist tegelikkust. Kuna nimetatud mõjurid ei ole absoluutsed, vaid suhtelised, võivad kultuurinähtustele osaks saada vastandlikud suhtumised ning rahvuslikud, kogukondlikud ja institutsionaalsed väärtused konstrueeritakse protsessi käigus: regilaul kui väärtusetu kõrtsilaul või kui rahvuskultuuri pärl; vägivald rahvakultuuris kui väärtuslik teadmine allasurutud tunnete ja nende väljendamise kohta, kuid kultuuripärandina esitlemiseks sobimatu; nõukogulik folkloor ja teaduskirjutus kui kollaboratsioonismi, aga samal ajal ka rahvusliku vastupanu väljendus; raudtee kui maastiku harjumuspärane osa, aga samal ajal ka mälumaastiku ja looduse rikkuj. Kultuurile (sh folkloorile) iseloomulik esituste ja tõlgenduste paljus ja varieeruvus võimaldab ühiskonnal varasematele kogemustele tuginedes toimivatele sündmustele reageerida ning muutuva reaalsusega kohaneda.

Folkloristika osakonnas viidi folkloristliku küsitlusmetoodikaga läbi üle-eestiline kogumisaktioon „Koolipärimus 2018“, milles osales umbes 4000 eesti- ja venekeelset õpilast. Küsitlus hõlmas kaheksa teemaploki kaudu pärimuse verbaalseid liike, sotsiaalseid praktikaid ja väärtushinnanguid. Esimesed analüüsid osutasid mitmekesisestunud hobikultuurile ja sotsiaalmeedia mõjule, ent ka nt enesebalansseerimisvõtete huvitavale spektrile.

Veebiuuringute vahendusel sedastati, et *online*- ja *offline*-käitumises ja väärtustes pole märgatavaid erinevusi. Samuti määratleti kommunikatsioonistiilid erinevates argikõne aspektides. Võrdlev eesti-sloveeni vandeväljendite analüüs sedastas kolm põhikategooriat, kuhu vastaspool verbaalselt saadetakse.

Religiooni materiaalsuse (sh sakraalsete kohtade ja vernakulaarsete skulptuuride/arhitektuuri) loomisprotsessi mõjutavad kultuuridomeeni ettekirjutuste kõrval konventsionaalne raamistik koostoimes isiksuse ja tema teadmistega.

Eesti kultuuriloolises arhiivis jätkus kirjanduse, elulookirjutuse suhtevõrgustike selgitamine eesti mõtte- ja kultuuriloos. Eesti läänediasporaa globaalse kirjandusliku kommunikatsiooni ja akulturatsiooni käsitluste alusel töötati välja uus paradigma tänapäevase rändekriisi ja hargmaisuse (ingl *transnational*) uurimiseks. Töötati välja hilisnõukogude Eesti (1970. ja 1980. aastad) rahvuskultuuri uurimise uus paradigma, mille kaudu selgitati materiaalse intiimsuse sfääri kujunemist sotskolonialistliku retoorika ja rahvuslike väärtuste pingeväljas. Toodi välja nõukogude võrdõiguslikkuse poliitika ja neoliberalismi ideoloogia tugev mõju soolisuse (ingl *gender*) retseptatsioonile tänapäeval. Selgitati paigakeskse subjektsuse rolli eksiil-kogemuse vahendamisel (omaeluloo)kirjanduses. DH meetodite rakendamiseks arhiiviallikate uurimisel valmis märgendatud tekstikorpuse „Semperi ja Barbaruse kirjavahetus“ päringusüsteemis KORP.

EESTI RAHVA MUUSEUM

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 21.12.2006

Asutatud 1909

Töötajad: 142, neist teadustöötajaid 13

Aadress: Muuseumi tee 2, 60532 Tartu, erm@erm.ee
www.erm.ee

Direktor: Alar Karis, tel 736 3003

Teadusdirektor: Pille Runnel, tel 736 3013,
pille.runnel@erm.ee

2018. aasta oli Eesti rahva muuseumi (ERM) jaoks auhinnarohke ja rahvusvahelise tegevuse aasta. Mais kuulutati ERM oma museoloogilise lähenemise poolest 2018. aasta Euroopa innovatiivsemaks muuseumiks (Euroopa aasta muuseumi konkursil European Museum of the Year Award Kenneth Hudsoni auhind) ning oktoobris jõudis ERM viie finalistiga hulka Euroopa muuseumiakadeemia (European Museum Academy) Luigi Micheletti auhinna valimisel, millega tunnustatakse uudset lähenemist kultuuri- ja teadusmuuseumites. ERMi külastas 2018. aastal pea 200 000 inimest ja avamisest alates on külastajate arv ületanud juba pool miljonit. Külastajate peamiseks huviks olid püsi- ja vahetuvad näitused, kultuuri- ja haridussündmused (toimus pea 700), haridusprogrammid (üle 600) ja ekskursioonid (üle 1500).

ERMi teadustegevus keskendus eesti ja soome-ugri etnoloogia ning museoloogia valdkonna uuringutele. ERM juhib kahte teadusprojekti ja on osaline neljas rahvusvahelises koostööprojekti (teemadeks kultuuri-pärand, toidukultuur, tänapäeva argielu ja soome-ugri rahvaste uuringud). Aasta jooksul toimus kolm

teaduskonverentsi, sh koostöös maailma kultuuri- ja etnograafiamuuseumide ühendava ICOMi (International Council of Museums) alakomitee ICMEga aastakonverents, mis tõi oktoobris ERMi valdkonna 150 eksperti.

Eesti etnoloogia poole pealt oli suurima kandepinnaga Euroopa Liidu struktuurifondide ASTRA meetmest toetatud toidukultuuri uurimise ja arendamise projekt. Toimusid rahvusvahelised toidu-uurijate võrgustiku kohtumised Eestis, osaleti võtmekonverentsidel, ilmusid artiklid teadusajakirjades. Tehti koostööd Eesti toidutootjate ja väikeettevõtjatega, maaeluministeeriumi ja ülikoolidega kogumisel, ettevõtluse arendamise ja pärandipõhise toidukultuuri tutvustamisel. Toiduprojekti liikmeid tunnustati ka kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali preemiaga toidukultuurialase uurimis- ja populariseerimistegevuse eest.

2018. aastal avati ERMis 1990. aastate argikultuuri kogumis- ja uurimisprojekti väljundina näitus „Ise tehtud Eesti“, mille kogumisprojekti osales üle 30 asutuse ning mille tegevus on jõudmas järgmistel aastatel uuringute tulemuste avaldamiseni.

ERMi teadustöötajad osalesid ettekannetega 20 rahvusvahelisel konverentsil ja üheksal konverentsil Eestis. Ilmus 12 teaduspublikatsiooni ja 35 populaarteaduslikku artiklit (teemavaldkondadeks mälu-uuringud, nõukogude periood, migratsiooniuuringud, museoloogia, teadusajalugu ja rahvakultuur). ERMi teadustöötajad pidasid 14 populaarteaduslikku ettekannet ning tutvustasid erialakülalistele ERMi näitusi ja teadustegevust enam kui sajalt korral. Lisaks täiendati muuseumikogusid, osaleti ekspertidena programminõukogudes ja komisjonides, juhendati uurimistöid, peeti ligi 70 loengut ülikoolides ning korraldati täiendusõpet muuseumivaldkonnas.

EESTI TAIMEKASVATUSE INSTITUUT

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 23.09.2008

Asutatud: 1920

Töötajaid 142, neist teadustöötajaid 45

Aadress: J. Aamisepa 1, Jõgeva, 48309 Jõgevamaa,
info@etki.ee
www.etki.ee

Direktor: Mati Koppel, tel 7766903, faks 7766902,
mati.koppel@etki.ee

Eesti taimekasvatuse instituut (ETKI) on maaeluministeeriumi valitsemisalas tegutsev, ministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus. Põhimääruse kohaselt tegeleb instituut rakendus- ja alusuuringutega, aretab

uusi sorte ja toimib seemnekeskusena, tagab sortide säilitusaretuse ning geneetiliste ressursside säilitamise ja uurimise. Instituut pakub teadustuge nõuandesüsteemile, õigusloomeks ja riiklikuks järelevalveks.

Sordiaretuse oluliste tulemustena registreeriti 2018. aastal uute sortidena kuivematel ja toitainevaesematel kasvukohtadel muru rajamiseks sobiv lamba-aruheina sort Kihnu ning kõrgesaagiline nii tava- kui maheviljeluses kasvatamiseks sobiv odrasort Tuuli.

Veebruaris andsime Teravmägede seemnepanka (Global Seed Vault) pikaajalisele hoiustamisele esimesed säilikud instituudi geenipanga kollektsioonist. Üleantud 26 taimeliigi 133 pakendit sisaldasid Eesti aretus- ja rahvaselektiooni sorte ning loodusest kogutud seemneid.

11. mail kaitses Oulu ülikoolis teemal „The effect of light spectral quality on cryopreservation success of potato (*Solanum tuberosum* L.) shoot tips in vitro“ doktorikraadi instituudi endine teadur Jaanika Edesi. Jaanika alustas oma uurimistööd Eesti taimekasvatuse instituudis, üheks tema juhendajaks oli taimebiotehnoloogia osakonna teadur Katrin Kotkas.

Instituut osales 2018. aastal kolme rahvusvahelise teadusprojekti täitmisel. Euroopa Liidu teaduse 7. raamprogrammi projekt „Tervislikud vähemlevinud teraviljad“ (HealthyMinorCereals) tegeleb Euroopas vähem levinud teraviljaliikidega: talirukis, kaer, spelta, emmer- ja üheteranis. Uuritakse sortide sobivust erinevates piirkondades kasvatamiseks, jätkusuutlike kasvatustehnoloogiate arendamist erineva intensiivsusega tootmisele ning uudsete teraviljatoodete arendamist. Juulis korraldati Tartus kolmepäevane projekti lõpuseminar.

INTERREG Läänemere piirkonna projekti „Vedelsõnniku hapestamine Läänemere piirkonnas“ (Baltic slurry) eesmärk on laiemalt tutvustada loomakasvatuse tekkiva vedelsõnniku lämmastikukao vähendamise võimalust hapestamisviiside kasutamisega. Projekti raames korraldati Väätsal rahvusvaheline seminar, kus tutvustati hapestamistehnoloogia võimalusi ja eeliseid ka Eesti põllumeestele.

INTERREG Läänemere piirkonna projekti „Sõnniku standardid“ eesmärgiks on Läänemere piirkonnas ühiselt aktsepteeritud standarditel baseeruvate juhendite ja tarkvararakenduste loomine, mis aitaksid senisest täpsemi hinnata ettevõttes tekkiva sõnniku kogust ja omadusi. Sellised vahendid on vajalikud nii ettevõtete kui riigi tasandil toiteainete koguste arvestamisel ning sõnniku käitlemise seaduslike instrumentide kavandamisel.

Rahvusvaheliste suhete arendamise alal on oluline koostöös Liaoningi taimekasvatuse instituudiga ühise kartuliaretuse labori avamine Hiinas Shenyangis, mis tihendab koostööd kahe riigi aretajate vahel.

Instituudi edasise arengu seisukohalt on väga suure tähtsusega teraviljade aretuskeskuse ehituse alustamine

Jõgeval. Uues, 2019. aasta sügisel valmivas keskkuses sisustatakse nüüdisaegsed laboratooriumid aretusmaterjali töötlemiseks ning teraviljade kvaliteediuuringuteks.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 9.06.2015

Asutatud 1919

Töötajaid: 146

Aadress: Weizenbergi 34 / Valge 1, 10127 Tallinn, muuseum@ekm.ee

kunstimuuseum.ekm.ee

Juhatuse liige: Sirje Helme, tel 602 6001

Eesti kunstimuuseum (EKM) kogub, säilitab, uurib ja tutvustab avalikkusele Eesti ja rahvusvahelist kunsti.

EKM-i 2018. aasta mastaapseimaks ettevõtmiseks on ulatuslikus rahvusvahelises koostöös teoks saanud, renessansiajastul tegutsenud Eesti päritolu kunstniku pärandit aktualiseeriv projekt, mille raames toimus näitus „Michel Sittow. Eesti maalikunstnik Euroopa õukondades“, ilmus mitu Sittowi elu ja loomingut tutvustavat eri profiiliga trükist ja toimus sümposium „Michel Sittowi elu ja kunsti lood. Faktid ja väljamõeldised“. Viimane on toonud kokku Sittowi loomingut ja tema kaasaegse Euroopa kunsti rahvusvaheliste tippspetsialiste uurimusi ja arvamusi, pannes aluse uutele Sittowi pärandi uurimisprojektidele.

Eesti vabariigi 100. sünniaastat tähistasid ka teised EKM-i suured rahvusvahelised projektid, mis genereerisid uusi teadmisi ja konteksti eesti kunsti kohta: näitused „Piiride poeetika. Eesti kunst 1918–2018“ ja „Vabad hinged. Sümbolism Baltimaade kunstis“, nendega kaasnevad trükised, samuti 2019. aasta alguses toimuva rahvusvahelise konverentsi „Sümbolistlik kunst Läänemere piirkonnas“ ettevalmistamine.

Teine suur EKM-i konverentsiüritus oli Kumu sügiskonverents „Kaotatud ja leitud ruumid: ümberpaiknemised 1990. aastate Ida-Euroopa kunstis ja ühiskonnas“, mis toimus dialoogis näitusega „Sala-toimikud [Üheksakümnendate kartoteek]“, kuid oluliselt laiema uurimisobjektide ja -teemade, teoreetiliste ja diskursiivsete lähenemistega. Ühe mitmekülgse loovisiku fenomenile oli pühendatud konverents „Leonhard Lapin. Kunst. Arhitektuur. Tekst“.

Kumu sügiskonverents toimus projekti raames „Müütilised/materiaalsed üheksakümnendad“ (2017–2019), teiste EKM-i teadusprojektide seas on 2018. aastal olnud Baltimaade barokipärandit uuriv „Christian Ackermann – Tallinna Pheidias, ülbe ja andekas“ (2016–2020), Eesti

ja Soome naiskunstnike tegevust kõrvutavalt käsitlev „Moodne naine – uued identiteedid“ (2017–2020) ning Eesti Teise maailmasõja järgset modernistlikku kunsti rahvusvahelisse (teadus)käibesse toova andmebaasi „Forgotten Heritage – European Avant-Garde Art Online“ loomine (2016–2018).

Vanema ja uuema eesti kunsti klassika uurimist ja tutvustamist jätkasid trükised „Alguses olid ... Köler ja Weizenberg“ „Konrad Mägi“, „Leonhard Lapin. Tühjus ja ruum“, „Andres Tolts. Maastik vaikeluga“, „Kaarel Kurismaa. Kollase valguse orkester“, „Gunnar Neeme. Lõunaristi all – eesti kunstnik Austraalias“. Eesti ajaloo eri diskursuste väljendumist kunstis ja visuaalkultuuris on uurinud ja analüüsinud käsitlused „Ajalugu pildis – pilt ajaloos. Rahvuslik ja rahvusülene minevik Eesti kunstis“ ja „Rahakunst ja Eesti 1918–2018“. Eesti kunstiteaduse panust rahvusvahelise kunsti uurimisse on teinud trükised „Rooma stiilis. Maneristlik graafika Eesti kogudest“, „Aivazovski. Ideaali otsingul“,

„Päästetud pühadus. Ikoonid Nikolai Kormašovi kogust“. Kõik nimetatud trükised valmisid näituseprojektide raames, täiendades ja laiendades muuseumiekspositsiooni võimaldatavaid käsitlusi. 2013.–2016. aastatel toimunud, rahvusvahelist tähelepanu ja tunnustust teadustöö populariseerimise eest pälvinud uurimis- ja konserveerimisprojekti tulemusi on koondanud raamat „Rode altar lähivaates,,

Jätkus eelretsenseeritava kakskeelse ajakirja Eesti Kunstimuuseumi Toimetised väljaandmine, ilmus erinumber „Uurimusi Eesti kunstimuuseumi kogudest,, ([13] 2018). Toimetiste peatoimetaja on Merike Kurisoo, 2019. aastast Ivar-Kristjan Hein. EKMi arhiivikogus säilitatavaid materjale tutvustava väljaandesarja kirjastamine päädis 2018. aastal kahe trükisega: „Kadunud eesti skulptorid. Linda Söber (1911–2004) ja Endel Kübarsepp (1912–1972),, ja „Tuntud, kuid siiski tundmatu. Agathe Veeber (1901–1988),,.

ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONID

Akadeemiaga võivad assotsieeruda tema struktuuri mittekuuluvad organisatsioonid, kelle tegevus ja eesmärgid on kooskõlas akadeemia tegevuse ja eesmärkidega. Assotsieerumine toimub kahepoolse lepingu alusel, milles sätestatakse assotsieerumise eesmärgid, mõlema osapoole ülesanded ja kohustused.

Akadeemiaga assotsieerunud organisatsioonide 2018. aasta tegevuse ülevaated on toodud vastavalt assotsieerumise ajalisele järjestusele:

Eesti looduseuurijate selts	lk 89
Eesti geograafia selts	lk 90
Eesti kodu-uurimise selts	lk 91
Emakeele selts	lk 92
Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühendus.....	lk 93
Eesti teaduslik selts Rootsis	lk 94
Eesti kirjanduse selts	lk 95
Õpetatud Eesti selts	lk 96
Eesti muusikateaduse selts	lk 96
Eesti füüsika selts	lk 97
Eesti inseneride liit	lk 97
Eesti biokeemia selts	lk 98
Eesti semiootika selts	lk 98

Eesti inimesegeneetika ühing	lk 98
Eesti keemiaselts	lk 100
Eesti akadeemiline usundiloo selts	lk 101
Eesti majandusteaduse selts	lk 102
Eesti toksikoloogia selts	lk 102
Akadeemiline põllumajanduse selts	lk 103
Eesti akadeemiline orientaalselts	lk 104

EESTI LOODUSEUURIJATE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga: 23.01.1998

Asutatud: 1853

Liikmeskond: 13 auliiget, 655 tegevliiget, 67 usaldusmeest.

Allüksused: 23

Aadress: Struve 2, 51003 Tartu, elus@elus.ee

www.elus.ee

President: Urmas Kõljalg, tel 5341 2823

Teadussekretär: Ivar Ojaste, tel 734 1935

Eesti looduseuurijate seltsil (LUS) on 31.12.2018 seisuga 23 allüksust. Sektsiooni õigustes tegutsevad antropoloogia-, botaanika-, entomoloogia-, geoloogia-, metsandus- ja teoreetilise bioloogia sektsioon, järvekomisjon, Eesti terioloogia selts, Eesti malakoloogia ühing, Eesti meteoroloogia selts (endine ilmahuviliste sektsioon), Eesti mükoloogia ühing, Eesti harrastusteaduse ühing ning Jakob von Uexkülli keskus. Seltsi alluvuses töötavad ka eriülesannetega komisjonid: loodushariduse, loodusteaduste ajaloo, raamatukogu-, eestikeelsete taimenimedede, vaatlusvõrkude komisjon, auliikmete kogu, Eesti ökoloogiakogu, ökoloogia eestikeelse terminoloogia komisjon, taimeharulduste komisjon ning looduskaitse ümarlaud.

2018. aastal peetud seitsme avaliku loengu teemadeks olid „Mis selles Võrtsjärves kogu aeg uurida on?“ (Peeter Nõges, 25.01), „Ajalooline ülevaade tööaastast Eesti metsanduslikes uurimisasutustes“ (Ülo Tamm, 29.03), „Eesti seisuveekogud: kus, milliseid ja kui palju neid on?“ (Henn Timm, 26.04), „Haruldaste geneetiliste haiguste uurimine – diagnostika ja teadus“ (Sander Pajusalu, 31.05), „Meenutades geneetik Mart Viikmaad“ (Sulev Kuuse, Lauri Laanisto, Oive Tinn ja Aavo-Valdur Mikelsaar, 27.09), „Kuidas ma limnoloogiajaamas veeväheharjasusside loomaaeda pidasin“ (Tarmo Timm, 25.10), „Grigori Levitski ja Eesti looduseuurijate selts aastatel 1901–1905“ (Tõnu Viik, 29.11).

Baeri päeva (05.03) ettekanneteks olid „Esivanemate embrüod ehk Kes munes esimese muna?“ (Oive Tinn)

ning „Karl Ernst von Baeri herbaarium ja tänapäev“ (Toomas Kukk, Thea Kull).

Ilmus LUSi raamatusarja „Loodusteaduste klassikuid“ neljas raamat „Pärikkuseteaduse teerajajad“, autor Mart Viikmaa, toimetajad Lauri Laanisto, Mart Niklus ja Oive Tinn.

Eesti harrastusteaduse ühing korraldas 8.02 ümarlaua harrastusteaduse võimaluste üle tänapäeva Eestis osapoolte huvide väljaselgitamiseks. Koostöös Tartu ülikooli loodusmuuseumiga korraldati rahvusvahelise bioloogilise mitmekesisuse kaardistamisele suunatud loodusvaatluste maraton ehk BioBlitz (15.–16. juuni). Sündmuse edukaks läbiviimiseks viidi läbi koolitused Pärnus (11.04), Tallinnas (12.04) ja Tartus (18.04). Üle-eestiline loodusvaatluste maraton toimus 16.06 ka LUSi majas ja aias.

Teoreetilise bioloogia sektsiooni 44. kevadkool „Ökosüsteemsus“ 20 ettekandega toimus 27.–29. aprillil Harjumaal. Välja anti kogumik Schola Biotheoretica XLIV „Ökosüsteemsus“.

Geoloogia sektsioon korraldas koostöös Tartu ülikooli maapõueressursside arenduskeskuse ja geoloogia osakonnaga maateaduste ja ökoloogia doktorikooli. Koos Tallinna tehnikaülikooli geoloogia instituudiga korraldatud XIV geoloogia sügiskool „Maapõuevisioon“ toimus 12.–14. oktoobrini Viljandimaal (13 ettekannet). Välja anti kogumik Schola Geologica XIV „Maapõuevisioon“.

Eesti terioloogia seltsi sügiskool „Teriofauna muutused Eesti Vabariigis“ toimus 14.–16. septembrini 2018 Lääne-Virumaal (19 ettekannet ja kaks õpituba).

Antropoloogia sektsioon korraldas 26. oktoobril koos Tartu ülikooli füüsilise antropoloogia keskusega „Auliipäeva“, kus kuulati viit teadusettekannet.

Eesti mükoloogiaühingu sügisene seenelaager toimus 20.–23. septembrini Naissaarel. Koostöös Tartu ülikooliga ilmus ajakirja Folia Cryptogamica Estonica 55. köide (<http://ojs.utlib.ee/index.php/FCE/issue/view/988>). Botaanika sektsiooni samblasõprade kokkutulek toimus 2.–3. juunil Mulgimaal 23 osavõtjaga. Valmis netiajakiri Samblasõber nr 21 (https://sisu.ut.ee/sites/default/files/samblasober/files/samblasober_21_01.pdf). Eesti meteoroloogia selts korraldas 28. juuli 2018 Pärnumaal ilmahuviliste ja äikesevaatlajate kokkutuleku (kaheksa ettekannet). Eesti malakoloogiaühingu liikmed viisid läbi

riikliku seire alamprogrammi „Maismaalimuste seire“ tööd.

LUSi raamatukogus jätkus fondide korrastamine ning sisestamine e-kataloogi ESTER. Jätkus väljaannete (välis) vahetus teiste raamatukogudega.

2018. aastal jätkusid mitme varem sõlmitud liigiinventuuri välitööd, mille peamiseks tellijaks oli keskkonnaamet, ning korraldati keskkonnaagentuuri poolt riigihanke korras tellitud maismaalimuste, apteegikaani, lendorava ja pisiimetajate riiklik seire. Keskkonna-investeeringute keskus rahastas Eesti seni üht suuremat kiililiste inventuuri projekti, mis on suunatud selle putukarühma liigilise koosseisu ja leviku kaardistamiseks 24s Eesti kesk- ja põhjaosa laukarabas.

Lisaks toimus 28. veebruaril loodusfilmi „D’ autres terres plus douces“ („Free like a crane“) esmaesitlus Eestis (filmi trailer: https://youtu.be/h_5dmd1fkEQ) ning 26. märtsil keskkonnaõhtu „Milline on liha tarbimise mõju keskkonnale?“.

EESTI GEOGRAAFIA SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 27.01.1998

Asutatud: 1955

Liikmeskond: 180, 16 auliiget, 5 välisliiget

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn, egs@egs.ee

www.egs.ee

President: Mihkel Kangur, tel 619 9800,

mihkel.kangur@tlu.ee

Teadussekretär: Tiit Vaasma, tel 619 9828, egs@egs.ee

Eesti geograafia selts (EGS) on geograafe ja geograafia-huvilisi ühendav organisatsioon. Seltsi tegevuse põhisuunad on erialaste trükiste avaldamine, teadustöö, teadusürituste korraldamine ja geograafiateadmiste levitamine. Tegevuse järjepidevuse eest kannab hoolt EGSi noorteklubi (EGSN), millel välja kujunenud tegevused on suunatud noorte kaasamisele akadeemilisse ühistegevusse ning Eesti geograafiliste tingimuste tundmaõppimisele, mis paljudel juhtudel täiendab ülikooli praktikume.

EGSil ilmus 2018. aastal üks kogumik, mis on pühendatud EGSi asutajaliikme, esimese ja pikaajase presidendi ning akadeemia liikme Vello Tarmisto mälestusele: Järvet, A. (toim). Eesti geograafia seltsi aastaraamat 43. kd. Tallinn, 2018, 412 lk.

Seltsi 63. tegevusaasta avati Vello Tarmisto 100. sünniaastapäeva tähistamisega 10. jaanuaril Eesti teaduste akadeemias. Kohtumisel esinesid sisukate ettekannetega Kalev Kukkk ja Andrus Ristkok, kes meenutasid Tarmisto eluteele jäänud, tema teadlaskarjääri ja EGSi ning Eesti kodu-uurimise seltsi algusaegu.

EGSi üldkoosolekul (15.04.2018) kuulati teaduslikku ettekannet Tallinna ülikooli Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudi lektorilt ja teadusajakirjanikult Arko Oleskilt: „Kui palju kasu on (teadus) kommunikatsioonist?“.

Üldkoosolekul anti üle Jaan-Mati Punningu nimeline stipendium, mille pälvis Tallinna ülikooli loodus- ja terviseteaduste instituudi doktorant Oliver Koit. Oma doktoritöö „Surface water and groundwater interaction in shallow karst aquifers“ raames uurib ta pinna- ja põhjavee vastastikmõjusid Eesti maapinnalähedastest karstunud põhjaveekihtides. Saadud 1000 euro suurust stipendiumit kasutab ta uuringuvarustuse täiendamiseks. Stipendiumi rahastab Tartu kultuurkapitali Jaan-Mati Punningu sihtkapital. EGS koos Tartu kultuurkapitaliga annab seda stipendiumi välja loodusgeograafia ja sellega seotud erialade põhiõppe viimase aasta üliõpilastele, magistrantidele, doktorantidele ja järel doktorantuuris õppivatele noorteadlastele teadusalaste eesmärkide saavutamiseks.

Lisaks toimusid veel mitmed üritused. Igasuvine bussiekskursioon viis meid Mulgimaale (7.–9. august). Noorgeograafide saarematk toimus Pakri saartel (9.–10. juuni) ning jalgrattamatk mööda kõrvalteid Lõuna-Saaremaal (6.–10. august). Viiel klubiõhtul „Kohtume kolmandal kolmapäeval“ – KoKoKo – kuulati huvihariduslikke reisimuljeid ja seda alati rohkete piltide saatel. Kalev Kukkk jagas huvitavaid muljeid suusamaratonidest: „Ühe füüsilis-geograafilise hobi lugu ehk suusatamise ja selle tausta geograafiast Worldloppet maratonide näitel“. Tiit Vaasma rääkis 2016. aastal Pekingis nähtust ja kuuldust. Lisaks reisijutule kõneles ta ka seal toimunud 33. rahvusvahelisest geograafia kongressist, millest pikemalt juttu EGSi aastaraamatus nr 42. Juta Kuik ja Jüri Loide tutvustasid oma suvise Karjala reisi võlusid ning Mall Kaare ja Kalev Kukkk muljetasid äärmiselt huvitavast geoloogide reisisest Suurbritannias: „Geoloogilis-geograafiline Inglismaa, Wales ja Šotimaa ehk ring ümber Suurbritannia“.

EGSi kooligeograafid osalesid piirkondlike ja üleriigiliste geograafiaolümpiaadide korraldamisel. Tegeleti koolieksamite eksamiülesannete koostamise ja hindamisega. Õpetajatel toimusid igakuised aineseksioonid.

EESTI KODU-UURIMISE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 27.01.1998

Asutatud: 1939.

Liikmeskond: 195 liiget

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn, ekus@ekus.ee

www.ekus.ee

Esimees: Andrus Ristkok, tel 644 0475

2018. aasta juhatasid sisse Pärnumaa koduloolased 6. jaanuaril kokkusaamisega Pärnus.

Eesti geograafia selts korraldas seltsi ühe asutaja ning Eesti kodu-uurimise seltsi (EKUS) taasasutaja Vello Tarmisto 100. sünniaastapäeva auks meenutuskoosoleku. Andrus Ristkok pidas sellel ettekande Vello Tarmistost seoses kodu-uurimisliikumise taaselusdamisega 1950. aastatel ja tegevusega teaduste akadeemia kodu-uurimiskomisjonis³.

Kuendat aastat vaagiti EKUSi liikmete 2017. aastal ilmunud publikatsioone. Tunnustavalt märgiti ära „Kullamaa kogumik, 3“ (koostaja Kalju Kurepalu, väljaandja Kullamaa kihelkonnamuuseum, 336 lk), „Pajatusi vanast Pärnust“ (Olaf Esna, Tartu, kirjastus Otto Wilhelm, 375 lk) ja „Haljala kihelkond aegade voolus“ (koostaja ja paljude alajaotiste autor Lemmi Karmin, väljaandja Haljala vallavalitsus, 503 lk). Viimane tunnustati ka parimaks väljaandeks.

Märtsis nägi ilmavalgust järjekordne EKUSi, EMSi ja EGenSi aastaraamat – „Aastaraamat 2017“ –, kus taas mitu uuringukokkuvõtet eri autoritelt ning retrospektiivina kaks õpilasautorite silmapaistvamat uurimistööd varasematest aastatest. Kaks kirjutist on pühendatud ka TA kodu-uurimise komisjoni ja EKUSi kauaaegsele teadussekretärile Eva Maaringule, kellel 2018. aastal täitus 90. eluaasta. Tänu aastakümnete pikkusele tegevusele kodu-uurimise vallas ning heale mälule võib ta veel praegugi kodu-uurijaid nende tegevuses nõustada.

EKUSi üldkogu toimus 4. mail teaduste akadeemia saalis. Pärast päevakorra ametlikku osa tutvustas Haljala kihelkonda Lemmi Karmin, digifotoajastu seadusetteid ja veebikeskkonda Ajapaik Vahur Puik (MTÜ Eesti Fotopärand). Sõnavõttudes tegi pikema ülevaate Ohtus toimuvast kodupaigatööst Mai Härm Harjumaalt. Möödunud aasta kodu-uurimisväljaannete näituse kõrval

3 Ilmunud trükis: Eesti Geograafia Seltsi aastaraamat, 43. kd. Tallinn, 2018, lk 54–59.

sai üldkogul tutvuda ka õige mitmekesise kodupaigakalendrite väljapanekuga.

Mais leidsid aset Järvamaa õpilaste kodu-uurimiskonverents Türi ringhäälingumuuseumis (17. mail) ning samalaladne Pärnumaa koolinoorte kodu-uurimiskonverents Pärnu muuseumis (30. mail). 10.–11. oktoobril toimus Tapa raamatukogus analoogiline konverents Virumaa koolinoorte osalusel.

EKUSi suvine õppereis viis huvilised seltsi liikmed 30. juunil Lõuna-Pärnumaale Hädemeeste kihelkonna kultuurilooga tutvuma.

9.–10. juulil korraldas EKUSi juhatus seltsi ruumides n-ö fototalgud, et kriitiliselt läbi sirvida seltsi fotokogu, mis on ligemale 60 aasta jooksul kogunenud alates teaduste akadeemia kodu-uurimise komisjoni tegevusaastatest. Abiks olid ka Tallinna linna kodu-uurimisringi veteranid. Hoolikalt dokumenteeritud fotodest valiti välja duplikaadid ja EKUSi temaatikaga otseselt mittehakkuvad pildid ning need toimetati edasi asjakohasematesse fotokogudesse.

Enim üritusi seltsi liikmetele korraldas taas Pärnumaa koduloolaste ühendus. Mais tehti tunnustatud ja viljaka kodu-uurija, alles äsja (1. aprillil) manalateele läinud Sergei Seelandi auks mälestusrännak Velise kandis, paikades, millega mees elus ja uuringutes seotud oli. Suve lõpul külastati Harjumaa mõisaid ning detsembris Tartu muuseumi.

Kodu-uurijad on tavapäraselt kaasa löönud kodukandi tähtpäevaürituste korraldamisel, nii ka seekord – J. Ph. Von Rothi mälestuspäeval Põlvemaal Kanepis (13. juunil), Metsla küla 500. aastapäeva mälestuskivi ja Vabadussõjast osavõtnute tahvli paigaldamisel ja avamisel Järvemaal (11. augustil) või Jaan Lattiku 140. sünniaastapäeva tähistaval mälestuspäeval Lüllemäel Valgemaal (17. oktoobril). Teemaatiliste ettekannetega on üles astunud küla- ja kodukandipäevadel. Seltsi liikmetelt aasta lõpuks laekunud teabe kohaselt on nende eestvõttel toimunud veel terve rida sündmusi Rapla-, Järva-, Lääne-Viru-, Lõuna-Tartumaa jm, mis on sageli kajastamist leidnud kohalikus meedias.

Mõningaid andmeid seltsi tegevusest 2018. aastal võib leida EKUSi veebilehelt www.ekus.ee.

EMAKEELE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 04.02.1998

Asutatud 1920

Liikmeskond: 371 tegevliiget ja 15 auliiget

Aadress: Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, es@eki.ee

www.emakeeleselts.ee

Esimees: Helle Metslang, tel 522 5074

Teadussekretär: Killu Mei, tel 644 9311

Raamatukoguhoidja: Annika Oherde, tel 644 9311

Emakeele selts (ES) korraldas ja kaaskorraldas 2018. aastal neli konverentsi, kolm kõnekoosolekut, noorte keelelaagri, kaks keelepäeva koolides ja neli väliskeelepäeva. Ettekandeid esitati aasta jooksul kokku 90. ESi neljal konverentsil peeti kokku 47 ettekannet.

F. J. Wiedemannile pühendatud rahvusvaheline konverents „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa III“ toimus Väike-Maarjas ja Rakveres 22.–24. aprillil. Ava-päeval Väike-Maarjas avati Georg Lurichi mälestussammas ning keeletammikusse istutas tamme Wiedemanni keeleauhinna laureaati, Tartu ülikooli emeriitdotsent Reet Kasik. Ettekande pidasid Paavo Kivine ja Raul Rebane, laureaati Reet Kasik ning Indrek Lillemägi. Reet Kasiku ettekanne „Emakeele väärtusest“ kõneles nüüdiseesti keele uematest muutumissuundadest ja üleilmastumisega kaasnevatest ohtudest, mis mõjutavad meie suhtumist emakeelde. Rakveres peeti kuus plenaar-ettekannet ning ettekanded toimusid ka kolmes paralleelses sektsioonis: „Eesti keele varasalvest“, „Keelte õppimisest ja õpetamisest“, „Noored eesti keelest“, „Keel ja kirjandus“, „Tõlk ja tõlkija“ ja „Keel kasutuses“. Arutleti teemal „Eesti keele rollist praegu ja tulevikus“ ja „Eesti keele mainekujundusest“ ning esietendus „Kas siis selle maa keel?“ (autor Jüri Valge, lavastajad Anu Lamp ja Christopher Rajaveer). Konverents toimus koostöös haridus- ja teadusministeeriumi, Eesti keele instituudi, Väike-Maarja vallavalitsuse, Rakvere linnavalitsuse ja Euroopa Parlamendi ALDE fraktsiooniga.

10. augustil toimus koostöös Eesti keele instituudi, Laurentsiuse seltsi, EELK Kuusalu Laurentsiuse koguduse, Veljo Tormise kultuuriseltsi ja Kuusalu vallavalitsusega Kuusalus Eduard Ahrensi konverents nelja ettekandega. Avasõnad ütles Sulev Valdmaa, kes rääkis ka Ahrensi mälestuse jäädvustamisest. Järgnes Ene Vainiku ettekanne „Pühad ja pahad tunded“. Enn Ernits rääkis pärisnimedest Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsetes juttudes“ ning Mart Rannut ja Jaan Bärenson arutlesid aja- või asjakohase keele ja uue

piiblitõlke proovikivide üle. Mariina Viia tutvustas ususõnastiku koostamise põhimõtteid.

27. juunil toimus Tartus traditsiooniline J. V. Veski pühendatud keelekonverents. LI Veski päeval „Kuidas elad, eesti keel?“ oli kuus ettekannet. Avaettekande „Eesti keeletehnoloogia: kellele ja milleks“ pidas Kadri Vider. Tiina Soon pidas ettekande teemal „Terminoloogia tervises seisund“, Mart Rannut „Narva keel ja meel“, Birute Klaas-Lang ja Helle Metslang „Kõrghariduse rahvusvahelistumine ja oma keel: Eesti muu Euroopa peeglis“, Ilmar Tomusk „Eesti keel all vasakus nurgas“ ning Tõnu Tender „Maine asi. Eesti keele maine ja selle kujundamine“.

Iga-aastane üliõpilaskonverents, millega ES tähistab Euroopa keelte päeva, toimus 28. septembril Tartu ülikoolis. Oma keeleuurimistöödest rääkisid Tallinna ja Tartu üliõpilased, kokku peeti viis ettekannet kahes teemaplokis.

Väljaspool Eestit peeti haridus- ja teadusministeeriumi, kohapealsete eesti seltside ja eesti keele õpetuskeskuste kaaskorraldusel neli keelepäeva (Bologna, Peterburi, Helsingi, München) 11 ettekandega. Räägiti eesti keele kasutusvaldkondadest ja elujõust, keelesündmustest, sõnaraamatutest, lugemisoskusest, tekstiliikidest, kokkupuutepunktidest teiste keeltega, keeleabiallikatest, laste lugemishuvist, eesti keele õppest, õppimisest ja uurimisest, kirjakeele muutumisest, lisaks tutvustati uuemat arvutisõnavara.

Koostöös haridus- ja teadusministeeriumiga korraldati 2017. aasta parima keeleteo valimine, milleks osutus Enn Ernitsa artiklikogumik „Sõna haaval. Emakeelest tehiskeelteni“, mis on ilmunud seltsi toimetiste sarja 75. väljaandena. Selts oli kaaskorraldaja keeleteo lõppüritusel 16. märtsil Türi ühisgümnaasiumis.

Seltsi aastakoosolekul 23. märtsil Tartus pidas Maire Raadik akadeemilise ettekande „Emakeele seltsi keeletoimkonna 25 tegevusaastat“. Seltsi 97. tegevusaasta (2017) aruande esitas teadussekretär Killu Paldrok.

Kolmel kõnekoosolekul (ühel Tallinnas ja kahel Tartus) peeti üheksa ettekannet.

22. veebruaril Tartus toimus pidulik kõnekoosolek „Eesti ja Soome 100“. 26. oktoobril Tartus toimunud kõnekoosolekuga „Valge tee kutse“ tähistati seltsi abiesimehe Jüri Valge 70 aasta juubelit. 27. novembril tähistati Tallinnas Asta Õimu 70 aasta juubelit fraseoloogiateemalise kõnekoosolekuga „Üks keel, sada kihti“ ning järgnes Asta Õimu väljendivara vihikute kasseti esitlus.

ES korraldas 19. oktoobril Pühajärve põhikoolis ja 13. novembril Viljandi gümnaasiumis keelepäeva kokku nelja ettekandega.

22.–24. oktoobril toimus Väike-Maarjas keelelaager „Osata oskuskeelt“. Kokku said 19 keelehuvilist

gümnaasiuminoort üle Eesti ning ESi, Tallinna ülikooli, Tartu ülikooli, terminikomisjonide ja haridusministeeriumi esindajad. Peeti kaheksa loengut-seminari ja üks töötuba. Lähemalt kõneldi mõistepuu koostamisest, toidusõnavarast, õiguskeelest ja selge keele põhimõttest, emakeeleolümpiaadist jm, harjutati loovkirjutamist ja Vikipeedia artikli koostamist.

Seltsi liikmed esinesid muudeltgi keeleüritustel. Olu-lise tähtsusega riikliku küsimuse „Eesti keel kui riiklik taristu“ arutelul riigikogus 15. märtsil rääkis Martin Ehala eesti keele olukorrast alus- ja üldhariduses ning Birute Klaas-Lang eesti keelest kõrghariduses.

Õpetatud Eesti seltsi tähtpäevakonverentsil 23. novembril Tartus esines Valve-Liivi Kingisepp ettekandega „Julius Mägiste ja Andrus Saareste kirjavahetusest paguluses“. Helle Metslang osales 22.–25. novembrini Budapestis Károli Gáspári ülikoolis konverentsil „Estonian Republic. 100 years of innovation“, kus pidas ettekande „Century of Estonian Linguistic Activities: Mother Tongue Society“.

ESi keeleteoimkonna vanem on alates 1. aprillist 2016 Maire Raadik. Toimikond pidas lisaks meiliaruteludele kaks istungit. Arutati koostatava õigekeelsuskäsiraamatu kokku-lahkukirjutuse peatükki, sõna „lemmik“ sõnaliigi küsimust ning kujundlike (ümberütlevate) nimetuste algustähte (otsuse leiab keeleteoimkonna kodulehelt). Loodi välisnimede tööruhm.

Jätakuvalt toetati haridus- ja teadusministeeriumi rahalisel abil eesti keele akadeemiliste tervikkäsitluste valmimist (kirjakeele ajaloo ja suulise keele retsenseerimine, kirjakeele ajaloo ja eesti murdegrammatika toimetamine).

Kolmandat korda toimus ettevõtettenimede võistlus „Ehe eesti – eesti ettevõttele eesti nimi“, kus anti välja neli auhinda neljas kategoorias (tööstusettevõtte, teenindusettevõtte, vabaühendus, aasta uustulnukas). Tartu ettevõtlusnädalal auhindade kätteandmisel andis Birute Klaas-Lang ülevaate võistlusest ning Kristel Ress rääkis ärinimedest.

Jätkati noorteseksiooni keeleõhtutega Tallinna ülikoolis ja Tartu ülikoolis, kus kolmel kohtumisel oli arutelu all eesti teaduskeel, mitmekeelsus ja kirjanduse keel.

Jätkati ka varasemaid keeletevõtmisi: emakeelepäeva etteütetus koostöös Tartu ülikooli ja Eesti rahvusringhäälinguga; kokkuvõttevõistlus Tuum koostöös Tartu ülikooli ja Eesti emakeeleõpetajate seltsiga; Tartu ja Tallinna ülikooli üliõpilaste vastastikused õppekäigud ning keelesäutsud Vikerraadios.

Emakeele selts osales Tallinna ülikoolis toimunud Euroopa lingvistikaühingu (Societas Linguistica Europaea) 51. aastakonverentsi korraldamises.

Koostöös haridus- ja teadusministeeriumiga anti neljandat korda välja eesti keele ja kirjanduse õpetaja

magistriõppekava üliõpilastele mõeldud kuus ühekordset 400-eurost stipendiumi.

2018. aastal on trükkis ilmunud:

- Emakeele seltsi aastaraamat 63 (2017). Peatoimetaja Mati Ereht, toimetaja Sirje Mäearu. Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. Tallinn, 2018, 360 lk
- Pajusalu, K., Hennoste, T., Niit, E., Päll, P., Viikberg, J. Eesti murded ja kohanimed. 3., kohendatud ja täiendatud trükk. Toimetaja Tiit Hennoste. Tartu, 2018, 334 lk
- Asta Õimu väljendivara kassett. „Peigmees kase-ladvas“. „Mees metsast“. „Nõgesed püksis“. „Vesi või mesi“. „Kartulipudru ingel“. Tallinn, EKSA, 2018; kokku 137 lk
- keeleajakiri Oma Keel, nr 1, 86 lk
- keeleajakiri Oma Keel, nr 2, 88 lk.

ESi raamatukogu täienes 2018. aasta jooksul 81 trükisega, mis on saadud vahetuse, annetuse või ostu teel. Raamatukogus on arvel 6668 inventeeritud trükist. Jätkame varasemate väljaannete digiteerimist (Emakeele seltsi aastaraamatud 30–34), mis on saadaval Eesti rahvusraamatukogu digiarhiivist Digar.

TEADUSAJALOO JA TEADUSFILOSOOFIA EESTI ÜHENDUS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 4.02.1998

Asutatud 1967

Liikmeskond: 65 tegevliiget, 7 auliiget, 6 kollektiivliiget

Aadress: Akadeemia tee 3, 12618 Tallinn

Esimees: Peeter Mürsepp, tel 620 4116,

peeter.muursepp@taltech.ee

Teadussekretär: Kaija-Liisa Koovit, tel 53411985,
kaija-liisa.koovit@ut.ee

Teadusajaloo ja teadusfilosoofia Eesti ühendus (TTEÜ) tegutseb nii Tallinnas kui Tartus ja on teadusajaloo ja teadusfilosoofia Balti assotsiatsiooni ja ühtlasi teadusajaloo ja teadusfilosoofia maailmaühenduse mõlema autonoomse ühenduse liige, millest üks hõlmab teaduse ja tehnika ajalugu ning teine teaduse ja tehnika loogikat, metodoloogiat ja filosoofiat.

Ühenduse üldkoosolek toimus 25. mail Tartus, Tartu ülikooli filosoofia ja semiootika instituudi ruumes (Jakobi 2). Üldkoosolek kinnitas TTEÜ 2017. aasta tegevus- ja majandusaruande ja 2018. aasta tööplaani. Juhatuse liige Erki Tammiksaar tutvustas raamatut „Eesti teaduse

100 aastat“, mille koostajaks ta oli koos akadeemik Jüri Engelbrechtiga.

Eelmise aasta põhisündmuse, XXVIII Balti teadusajaloo konverentsi, mille TTEÜ korraldas koostöös Tartu ülikooli ajaloo muuseumiga, järelmid kandusid 2018. aastasse. Konverentsi nomineeriti Eesti muuseumide aastaauhinnale teadusürituste kategoorias. Auhinnagala toimus Kumus 19. jaanuaril 2018. Selle käigus selgus, et konverentsi orgkomitee, mis koosnes eranditult TTEÜ liikmetest, kuulutatigi vastava kategooria auhinna, nn muuseumirooti võitjaks.

Jätkus SCOPUS andmebaasi kuuluva ajakirja Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum väljaandmine. Ilmusid ajakirja kuuenda aastakäigu mõlemad kavandatud numbrid. Neist teises on avaldatud 2017. aastal toimunud Balti konverentsi parimate teemakohaste ettekannete alusel kirjutatud artiklid. Väljaande koostamist juhtis konverentsi sisulise idee autor Epi Tohvri.

Epi Tohvri lõpetas mahuka Georges Frederic Parrot' teemalise monograafia. Raamatu esitlus on kavandatud 2019. aasta esimesse poolde.

TTEÜ juhatuse liige Erki Tammiksaar esines teadusajaloolase peaettekandega Eesti teaduste akadeemia juubeli tähistamisel riigikogu ruumes 31. jaanuaril.

Tänu Eesti rektorite nõukogu eraldatud toetusele sai jätkuda Eesti teaduse bibliograafilise leksikoni digiteerimine, millega tegeleb TTEÜ liige Raul Veede.

Rahvusvahelise teaduse ajaloo akadeemia korrespondentliikmed Peeter Mürsepp ja Erki Tammiksaar esindasid Eestit septembris Londonis toimunud VIII Euroopa teadusajaloo ühenduse konverentsil.

TTEÜ juhatuse liikme Lea Leppiku eestvõttel toimus 6. detsembril Tartu ülikooli muuseumis korraline ajalookonverents.

TTEÜ liikmete Endla Lõhkivi ja Ave Metsa ning kogu TÜ teadusfilosoofia õppetooli korraldusel toimus 19.–22. märtsini 2018 rahvusvaheline kraadiõppurite töötuba „Why History Matters: The Rational Grounding of Historiography“, mille kutsutud esinejaks oli Oulu ülikooli professor Jouni-Matti Kuukkanen.

Genti ülikoolis (Belgias) korraldasid TTEÜ liikmed Endla Lõhkivi ja Jaana Eigi SPSP (Society for the Philosophy of Science in Practice) 7. konverentsil 1. juulil 2018 sümposiooni „Evaluation, Quality and Success in Interdisciplinary Research“.

28.–30. septembrini toimus Tartus Endla Lõhkivi korraldatuna rahvusvaheline töötuba „How to evaluate interdisciplinary research? Conceptual, methodological and empirical challenges“.

10. detsembril korraldas TÜ teadusfilosoofia õppetool Rein Vihalemma 80. sünniaastapäevale pühendatud rahvusvahelise seminari keemiafilosoofiast.

Endla Lõhkivi ja teiste TTEÜ liikmetest teadusfilosoofide koostöös valminud personaalse uurimistoetuse rühmagrandi taotlus oli edukas. Grandi täitmine algas 2019. aasta jaanuaris.

Kahjuks kaotas TTEÜ 2018. aastal ka kaks teemat liiget. Lahkusid silmapaistev teaduse ajaloo uurija Tullio Ilomets ja akadeemik Mihkel Veiderma.

EESTI TEADUSLIK SELTS ROOTSIS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 19.03.1999

Asutatud 1945

Liikmeskond: 88 tegevliiget, sh kolm auliiget

Aadress: Wallingatan 32/34, c/o Eesti Maja, 11124 Stockholm, Sweden, teaduselts@gmail.com
www.etsr.se

Esimees: Evelin Tamm, tammevelin@gmail.com

Abiesimees ja sekretär: Helena Faust

Tegevusaasta lõpus oli seltsi nimekirjas 88 liiget. Seltsil on kolm auliiget: prof Jüri Engelbrecht, prof Raimo Raag ja prof Tarmo Soomere. 2018. aastal võeti seltsi liikmeks vastu Ülla Karin Nurm ja Toomas Tuulse. Juhatusse kuulusid Evelin Tamm (esimees), Helena Faust (abiesimees ja sekretär), Sirle Sööt (abiesimees), Anu Mai Köll (laekur), Piret Villo (sekretär), Ants Anderson, Ruth Rajamaa, Ivar Paljak ja Tiit Pädam. Revisjonikomisjon: Ülo Kool ja Koidu Norén. Valimiskomisjon: Ants Lepp ja Thomas Niit.

2018. aastal peeti kaheksa juhatuse koosolekut. Liikmetega suhtlemine toimus peamiselt e-posti vahendusel. Oleme avaldanud nii teateid kui artikleid, põhiliseks infokanaliks on Facebook ja Rootsi eestlaste liidu portaal sverigeesterna.se.

Jooksvalt on uuendatud ETSRi kodulehte <http://etsr.se/>. Eelmisest aastast alates on kõik ETSRi aastaraamatud elektrooniliselt kättesaadavad. Värskendasime seltsi infot eestikeelses Vikipeedias ja avaldasime põhjaliku artikli ka rootsikeelses Wikipedia versioonis. Tehnilise uudusena kasutasime sel aastal esimest korda videoloengute ja videosilla võimalust, mis võimaldab hoida kokku nii aega kui reisikulusid.

2018. aastal peeti kuus ettekandekoosolekut, korraldati kaks raamatututvustust, üks filmiõhtu, üks luuleõhtu, Eesti vabariigi 100. aastapäevale pühendatud kuue ettekandega sümposioon ja emakeelse ülikooli aastapäeva aktus. Mitmeid sündmusi korraldasime koostöös teiste rootsieestlaste organisatsioonidega. Aasta jooksul toimus erinevaid Eestit tutvustavaid seminare ja sündmusi mitmel

pool üle Rootsi, millest võtsid aktiivselt osa ka ETSRi juhatuse ja seltsi esindajad. Muu hulgas tegi ETSRi esimees Evelin Tamm Eesti saatkonna meediaseminaril „Eesti Rootsi meedias: reaalsus ja ideaalid“ ettekande sellest, kuidas Rootsi meedia kajastab Eestit (artikkel ilmus ajakirja Diplomaatia juuninumbris).

Tartu ülikooli 99. aastapäeva aktuse aukülalisteks olid seekord Tartu ülikooli professor Tõnu Lehtsaar abi-kaasaga ja Eesti vabariigi suursaadik Stockholmis Merle Pajula. Kõik üritused toimusid Stockholmi Eesti majas, v.a Marie Underi 135. sünniaastapäevale pühendatud luuleõhtu, mille asukohaks oli restoran Gyllene Freden Stockholmi vanalinnas.

Ürituste kronoloogia:

13. veebruar – ESTIVALiga koostöös EV100 sümposium

Evelin Tamm „Eesti teadlaste ühistegevusest Rootsis“
Ago Pajur „Eesti riigi loomine“ (videoloeng)

Raimo Raag „Kolm kohalikku keelt Eesti parlamendis“

Imbi Paju „Okupatsioonist pärit mõttekujundid uues diskursustes ja mõttekujundites“

Mai Raud-Pähn „Kahest Tallinna luksuslikust hõbekausist Stockholmi muuseumides“ (videoloeng)

Pille Pruulmann-Vengerfeldt „e-Eesti tiigrihüpe – mis võiks olla Eesti e-edu taga?“ (videoloeng)

8. märts – Ruth Rajamaa ettekanne teemal „Pirita klooster 1407–1607“

27. märts – tõlkija ja kirjanik Enel Melberg „Marie Underi 135 aastat koostöös Rootsi eestlaste liiduga“

5. aprill – Tallinna ülikooli ühiskonnateaduste doktorant ja Stockholmi ülikooli vahetusdoktorant Kersti Kriisk „Kohalikud heaolurežiimid: universaalsed sotsiaalsed õigused või õige omavalitsus“

3. mai – Karolinska instituudi dotsent Katrin Pütsep „Luuüdihaiguse diagnostikameetodi arendamine baas-teadusest kliinilisse kasutusse“

30. mai – Uppsala ülikooli professor Li Bennich Björkmani raamatu „Sörja ett liv, leva ett annat: om flyktingens mörker och ljus“ tutvustus (2017) koostöös Rootsi eestlaste liiduga

28. september – Ruth Rajamaa „Katkenud laul. Pirita klooster“ raamatututvustus koostöös Eesti kultuuri koondisega Rootsis

4. oktoober – Helga Meritsa filmid „Balti ülikool“ ja „Tuleme varsti koju. Geislingeni lapspõgenike laager“ ja kohtumine filmitegijaga koostöös Rootsi eestlaste liiduga

15. november – Helena Faust ja Evelin Tamm „Metsandusteadlane Aino Käärik 100. Elust ja tööst“

27. september – saatkonna meediamõttetalgud „Eesti Rootsi meedias: reaalsus ja ideaalid“ Eesti saatkonnas Stockholmis. Evelin Tamme ettekanne „Nähtamatu naaber“

1. detsember – Tartu ülikooli professor Tõnu Lehtsaar „Rituaali psühholoogiast“.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 23.01.2001

Asutatud 1907

Liikmeskond: 267 liiget (sh 35 eluaegset liiget, 6 auliiget ja 21 usaldusliiget)

Asukoht: Vanemuise 19, 51014 Tartu

Esimees: Toomas Liivamägi, tel 515 3274,

toomas.liivamagi@gmail.com

Teadussekretär: Marja Unt, tel 742 7079,

eks@kirjandus.ee

2018. aastal jätkusid Eesti kirjanduse seltsis (EKS) paljud traditsioonilised tegevused ja pikaajalised projektid, sealhulgas kirjandust populariseeriv projekt „Bussiluule“, eelmise kalendriaasta eesti kirjandust tutvustav ja analüüsiv aastaülevaadete kõnekoosolek ja koostöös Tartu ülikooliga korraldatud kirjandustudengite teaduskoolid – juba üle kümne aasta korraldatud kevadkoolile lisandus ka sügiskool. Jätkati ka valdkondi ühendava looduskirjelduseteemalise seminarisarjaga. Esmakordselt toimus 21. märtsil ülemaailmse luulepäeva tähistamine lugemistega erinevates paikades üle terve linna – ka sellel sündmusel on eeldusi kujuneda traditsiooniks. Selts on jätkuvalt Tartu rahvusvahelise kirjandusfestivali Prima Vista üks peakorraldajaid, 2018. aastal toimus festival 7.–12. maini ning kandis alapealkirja „Tulevikumuusika“ ning programm hõlmas nii kohtumisi kirjanikega, raamatuesitlusi ja luuleõhtuid kui ka seminare ja loenguid; koostöös Tartu ülikooli kultuuriteaduste instituudiga toimus Prima Vista ajal ka teaduskonverents „Kirjandus ja tehnika: representatsioonid ja mõtestused“.

EKS korraldab jätkuvalt ka interdistsiplinaarset rahvusvahelist festivali „Hullunud Tartu“ ning Tartu laste- ja noortekirjanduse festivali. Viimase raames toimus 2018. aastal ka seltsi korraldatud ettekandepäev kirjandushariduse teemal, mis tõi kokku õpetajad, õppejõud, kultuurikorraldajad jt kirjandusvaldkonnas tegutsejad, et arutleda kooliharidust toetavate tegevuste ja tulevikuvõimaluste üle. Selts koordineerib ka rahvusvahelist kirjanike residentuuriprogrammi, 2018. aastal viibis Tartus kaks resident-kirjanikku – Darran Anderson Iirimaalt ja Gabi Csutak Ungarist –, kellega korraldati mitu vestlusõhtut. Residentuurid, mida korraldatakse koostöös Karl Ristikivi seltsiga, kes pakub residentidele majutusvõimalust Ristikivi majas, on aidanud kaasa ka Ristikivi pärandi rahvusvahelisele tutvustamisele.

Tartu kui UNESCO kirjanduslinna koordinaatorina jätkati nii rahvusvahelise koostöö arendamist kui ka infovahetust ja ühistegevusi mitmete kohalike asutuste ja organisatsioonidega, osaleti kirjanduslinnade ühisprojektides ning mitmel rahvusvahelisel kohtumisel, muu hulgas tutvustati Eesti suuremaid kirjandussündmusi ja -projekte Londoni raamatumessil toimunud Baltimaade ühisseminaril.

ÕPETATUD EESTI SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 23.01.2001

Asutatud 1838
Liikmeskond: 107 tegevliiget ja 17 auliiget
Aadress: Jakobi 2, 51005 Tartu
www.ut.ee/OES
Esimees: Marju Luts-Sootak, tel 737 5396,
marju.luts-sootak@ut.ee

2018. aasta alguses oli seltsis 115 liiget ja 16 auliiget, aastakoosolekul astus liikmeks Sten-Erik Tammemäe. Seltsist astus välja Erki Tammiksaar, surid Mihkel Veiderma, Heino Noor, Nikolai Repän ja auliige Torkel Jansson.

Seltsi esimees oli Marju Luts-Sootak, juhatusse kuulusid aseesimehed Tiit Rosenberg ja Heiki Valk, liikmed Tõnu Tannberg, Kersti Taal, Andres Andresen, Piret Õunapuu, Taavi Pae, Brita Melts. Juhatus pidas tegevusaasta vältel kaks koosolekut: 17. jaanuaril ja 26. septembril. Lisaks lahendati mitmed konkreetset päevaküsimused elektroonilise posti teel. Arutelude temaatika hõlmas aastakoosolekut, konverentsi, seltsi ajaloo ülevaateid ja seltsi aastaraamatut ning selle kajastust andmebaasides.

Tegevusaasta vältel korraldati 13 ettekandekoosolekut, kus käsitleti laia teemade ringi: ÕESI enda ajalugu ja selle periodiseerimist, Eesti kirjandus- ja kultuurilugu, baltisaksa näitekirjandust ja lauamänge, tööstusajaloo arheoloogilist uurimist, pühakodasid jm.

23. novembril 2018 korraldati konverents „Õpetatud Eesti Selts 180“. Konverentsil esitleti ka Kersti Taali monograafiat „Õpetatud Eesti Seltsi ajalugu“ (Tallinn: Argo, 2018) – kõige põhjalikumalt ülevaadet ÕESI tegevusest ja liikmeskonnast. Selts on väga tänuulik teaduste akadeemiale toetuse eest, mis võimaldab kindla seltsi ajalugu käsitleva monograafia kõigile seltsi liikmetele.

Nii ettekandekoosolekute kui konverentsi materjalid on plaanis avaldada seltsi aastaraamatus 2018.

2018. aastal koostati ja toimetati ÕESI aastaraamat 2017. Seekordse aastaraamatu peatoimetaja oli Taavi Pae,

koostamist juhtis Freydis Ehrlich. Koostamisel on ÕESI aastaraamat 2018.

Selts osales Eesti arheoloogia aastakirja Tutulus 2018. aasta numbri väljaandmises.

Selts teostas arheoloogilisi kaevamisi Helme keskaegse kivikabeli varemetes Mulgimaa pärimuskultuuri programmi rahastusel.

EESTI MUUSIKATEADUSE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 21.06.2004

Asutatud 1992
Liikmeskond: 91 tegevliiget (neist 4 väljaspool Eestit),
1 auliige (Lundi ülikooli prof em Folke Bohlin)
Aadress: Tatari 13, 10116 Tallinn,
kerri.kotta@gmail.com
www.muusikateadus.ee
Esimees: Kerri Kotta, tel 5288781
E-post: kerri.kotta@gmail.com

Eesti muusikateaduse selts (EMTS) ühendab muusikateadlasi ja muusikateaduse vastu huvi tundvaid inimesi ning toetab kõigi muusikateaduse valdkondade viljelemist Eestis.

2018. aastal valmistati Eesti muusika- ja teatriakadeemia (EMTA) muusikateaduse osakonnaga ette muusikateadusliku aastaraamatu Res Musica kümnnendat numbrit, mis ilmus novembris. See sisaldab esmakordselt Eestis teadusartikleid popmuusikaidentiteedist, milles käsitletakse vähemal või rohkemal määral ka soolisuse aspekti. Res Musica on rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga perioodiline väljaanne, mis avaldab eelretsenseeritavaid teadusartikleid muusikateaduse kõigist valdkondadest. Aastaraamat on avatud ka rahvusvahelisele koostööle. Väljaanne on valdavalt eestikeelne, kuid sisaldab mahukaid resümeeid inglise või saksa keeles, ajakirja kümnes number ilmus ingliskeelsena. Alates 2017. aastast on aastaraamatul Res Musica ka oma kodulehekülg <https://resmusica.ee/>.

EMTSi korraldusel toimub regulaarselt igal aastal kaks ettekandekoosolekut, kevaditi ja sügiseti Tallinnas. EMTSi Tartu päev toimus 14. aprillil rahvusarhiivis ja oli pühendatud professor Toomas Siitanile tema 60. sünnipäeva puhul. Kavas oli kümme ettekannet, millega esinesid Heidi Heinmaa, Toomas Siitan, Andreas Waczkat, Anu Schaper, Katre Kaju, Mart Humal, Kristel Pappel, Friedhelm Brusniak, Kevin C. Karnes ja Christopher J. May.

Sügisel Leichteril päeval 26. novembril Tallinnas pidas ettekande Stephen Amico, kes keskendus popmuusikale

postsovetlikus kultuuriruumis. Leichterit paeval esitleti ka EMTSi ja EMTA muusikateaduse osakonna aastaraamatu Res Musica kunnendat numbrit.

EMTSi traditsiooniks on ka kultuuriloolise matka korraldamine septembri algul, 2018. aastal kulastati Ida-Harjumaa kultuurilisi vaatamisväärsusi.

EESTI FÜÜSIKA SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 21.06.2004

Asutatud 1989

Liikmeskond: 193 tegevliiget

Aadress: W. Ostwaldi 1, 50411 Tartu, efs@fyysika.ee
www.fyysika.ee/efs

Esimees: Kaido Reivelt, tel 7374623,
kaido.reivelt@ut.ee

Eesti füüsika seltsi (EFS) tegevuse eesmärk on füüsika ja sellega seotud valdkondade tutvustamine laiemale avalikkusele, füüsikute kogukonna ühendamine ja füüsikahariduse arendamine ja toetamine Eesti haridussüsteemis, korraldades selleks muu hulgas füüsikaõpetajate võrgustiku tööd.

EFSis on kaks osakonda: füüsikaõpetajate osakond (juhatuse esimees Siim Oks) ja füüsikatudengite osakond (EFSi füüsikaüliõpilaste selts, juhatuse esimees Hans Hubert Sams). Lisaks sellele tegutseb seltsi juures ka Teadusbuss (juht Kenneth Tuul). EFSi juhatusse kuulusid 2018. aastal Kaido Reivelt, Andi Hektor ja Silver Lätt.

Seltsi tähtsamaid tegevusi 2018. aastal:

- XLVIII Eesti füüsikapäevad toimusid 16. mail Tartu ülikooli füüsikumis
- Üheteistkunnendat korda toimus 22.–27. juulil TÜ teaduslaager Värskas gümnaasiumis. Osales sada 6.–8. klassi õpilast
- Jätkus füüsika e-õpikute arendus
- Teadusbuss jätkas endise hooga – koolitati välja järjekordne lend noori teaduse populariseerijaid.

Selts on korralduslikult ja moraalselt toetanud mitmeid partnerorganisatsioonide ettevõtmisi.

Füüsikaõpetajate osakond:

Jätkusid füüsikaõpetajate koolitused CERNis (juht Riina Murulaid).

Selts korraldas koostöös TÜ koolifüüsika keskusega 13.–14. augustil füüsikaõpetajate suvekooli ja XXXX füüsikaõpetajate päevad Lapanina hotellis.

Füüsikaõpetajate osakond koostas füüsikaõpetajaid esindava organisatsioonina õppematerjale, retsensioone, osales riiklike õppekavade väljatöötamisel ning Innove erinevate projektide läbiviimisel.

EFSi füüsikaüliõpilaste selts (FÜS):

26.–29. oktoobrini toimus EFSi loodus- ja täppis-teaduste sügiskool.

Jätkus programm „Tudeng füüsikatundi“, kus füüsika ja materjaliteaduse üliõpilased annavad Eesti koolides füüsikatunde.

FÜS korraldas 2018. aastal arvukalt üritusi: persooniõhtud, maleturniir, pinksiturniir, teadusseminarid ja väljasõidud.

26. mail toimus FÜSi kevadpidu.

20. detsembril osales FÜS partnerina TÜ füüsika instituudi jõulupeo korraldamisel.

EESTI INSENERIDE LIIT

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 23.09.2008

Asutatud 1921 kui Eesti inseneride ühing

Taasasutatud 10.12.1998 kui Eesti inseneride liit

Liikmeskond: 18 juriidilist liiget

Aadress: Liivalaia 9, 10118 Tallinn,

inseneronlooja@hot.ee

www.insener.ee

President: Arvi Hamburg, tel 516 2026,

arvi.hamburg@taltech.ee

Eesti inseneride liit (EIL) on avalikes huvides tegutsev mittetulundusühing, mis ühendab inseneride eriala-organisatsioone, insenerikoolitajaid ja innovaatilisi tööandjad – kõiki, kes on huvitatud inseneerluse ja tehnoloogia arendamisest. EILi missioon on Eesti tehnika-teaduste ja arendustegevuse, innovatsiooni ja sellekohase hariduspoliitika edendamine. EILi visioon on teadmiste- ja innovatsioonipõhine ühiskond.

2018. aasta prioriteet oli insenerikoolitajate ja tööandjate koostöö ning inseneeria populariseerimine.

Kaks peamist tegevuse väljundit:

1. insenerivaldkonna ühtsetel printsiipidel toimiv turundustegevus;

2. teadus- ja tehnoloogiapakti visiooni kujundamine, pakti teiste partnerite võimaluste ja võimekuse harmoneerimine eesmärkide saavutamiseks.

2018. aastal toimus üks üldkoosolek ja viis juhatuse koosolekut.

EILi peamised tegevused 2018. aastal:

EIL algatas sotsiaalministeeriumi toel projekti tagasi erialasele tööle – Restart.

Sihtgrupp – tehnilise (kõrg)haridusega inimesed, kes ei tööta õpitud erialal, mis iganes põhjusel.

Eesmärk – leevendada tehnika- ja tehnoloogiavaldkonna ettevõtluses inseneride ja tehnikute defitsiiti. Tuua

tehnikavaldkonna varasemate õppekavade lõpetajad, kes ei töötanud õpitud valdkonnas, tagasi erialasele tööle.

Projekti sisu – uuendada/värskendada kõrgkoolis/tehnikumis omandatud teoreetilisi teadmisi tänapäevaste õppekavade alusel ja omandada praktilisi kogemusi nüüdisaegse tehnoloogia kasutamisega.

Osalemine Eesti teaduste akadeemiaga assotsieerunud organisatsioonide ümarlaual 23. mail Tartus, kus otsustati luua ühine infovahetusplatvorm.

Inseneeria suvekool „Miks?“.

Osaleti 23.–24. augustil toimunud reaalinete õpetajate õppelaagris Nelijärvel. Kogunemise koondnimeks oli „Inseneri loovus“. Suvekoolis osalesid õpetajad, ringijuhid, huvikoolide eestvedajad, õppejõud, muuseumitöötajad. Laiem eesmärk oli näidata, et peaaegu kõik meie elus on inseneeriaga seotud ja kõik teaduse populariseerijad saaksid oma tegevusi selle temaatikaga siduda.

Koostöökokkulepe vanalinna hariduskolleeiumiga – seoses alustatud tehnoloogiaõppega sõlmis kool koostöölepe EILI ja Miikaeli ühenduse arengukeskusega. Leping eesmärgiks on populariseerida akadeemilist inseneri- ja tehnoloogiaharidust ning tutvustada õpilastele inseneeriaga seotud erialasid. Koostöös raames tutvustab EIL õpilastele inseneride igapäevatööd, koostab tehnoloogia õppekava ja korraldab vastavat õpet. Gümnaasiumiõpilastele pakutakse loengute ja praktikumide vormis erinevate erialadega tutvumist ning antakse esmased teadmised üldisest inseneriõppest. Loengud ja praktikumid viiakse läbi kolmeaastase moodulõppena.

Insenerikutsete omistamise kooskõlastamine – eesmärgiks insenerikutsete omistamisel lähtuda kooskõlastatud, ühtsetest kriteeriumitest. Kutsestandardite koostamisel lähtume senikehtinud täiendusõppe ja nõutava iseseisva töö mahust.

EILI aunimetuste konkursid:

aasta insener 2018 – Andres Piirsalu, volitatud veevarustuse- ja kanalisatsiooniinsener, tase 8, OÜ Entec Eesti juhatuse esimees, projektijuht;

aasta tehnikaüliõpilane 2018 – Konrad Ilustrumm, Tallinna tehnikakõrgkooli tehnikainstituudis masinaehituse eriala neljanda kursuse üliõpilane.

Osalemine FEANI peaasambleel 7.–9. oktoobril 2018 Maltal, kus märksõnadeks olid inseneri kvalifikatsioon ning insener ja ühiskond.

EILI taasloomise 30. aastapäeva tähistamine 7. detsembril 2018 teaduste akadeemia saalis. Aastapäeva puhul andsime välja brošüüri „EIL 30“. Ettekandega esines Tallinna tehnikaülikooli inseneriteaduskonna

dekaan Arvo Oorn. Allkirjastati koostöölepe vanalinna hariduskolleeiumiga.

EESTI BIOKEEMIA SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 13.11.2009

Asutatud 1959

Liikmeskond: 69 tegevliiget, 21 noorliiget

Aadress: Akadeemia 15, 12618 Tallinn,

katrina.laks@gmail.com

www.biokeemiaselts.ee

President: Olga Mazina, tel 569 85281,

olga.mazina@ut.ee

Teadussekretär: Katrina Laks, tel 529 6923,

katrina.laks@gmail.com

Eesti biokeemia seltsi tegevuse eesmärk on uurimistöö ja õppetöö toetamine ja arendamine biokeemias ja biokeemiaga seotud teoreetilistel ja rakenduslikel teadusaladel, üldsuse huvi äratamine nende teadusalade vastu ning seltsi liikmete erialaste huvide toetamine ja kaitse.

Eesti biokeemikutel on pikaajaline traditsioon korraldada seltsi liikmetele ja teemast huvitatud külalistele kevadkoole. 2018. aastal toimus kevadkool 10. ja 11. mail Paunkülas ja teemaks oli „Mürk ja ravim“. Kevadkooli kuraator oli professor Peep Palumaa Tallinna tehnikaülikoolist. Samas toimus ka seltsi aastakoosolek, mille päevakorras oli majandusaasta aruande ja revidendi aruande kinnitamine ning uue juhatuse valimine.

Iga-aastane Euroopa biokeemia seltside föderatsiooni (Federation of European Biochemical Societies, FEBS) kongress toimus Prahast 7.–12. juulini. Kongressi lõpul toimus FEBS nõukogu istung, millest võttis Eesti esindajana osa seltsi juhatuse liige Tiit Lukk.

Eesmärgiga populariseerida teadustegevust üliõpilaste hulgas ja innustada parimaid tudengeid, kes on jõudnud oma tulemuste publitseerimiseni tunnustatud ajakirjades, annab selts alates 2007. aastast välja üliõpilaste teadusauhindu. 2018. aasta konkursil pälvis esimese preemia Tartu ülikooli bioorgaanilise keemia õppetooli magistrant Tõnis Laasfeld.

EESTI SEMIOOTIKA SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 15.12.2009

Asutatud 1998

Liikmeid: 72

www.semiootika.ee

Esimees: Katre Pärn, tel 5661 9492, katre.parn@ut.ee

Aseesimees: Eva Lepik, tel 737 5413, eva.lepik@ut.ee

2018. aastal tähistas Eesti semiootika selts (ESS) oma 20. tegutsemisaastat nii erinevate teaduslike ja populaarteaduslike ürituste korraldamisega kui seltsielu edendamisega.

Kevadel alustasime semiootika populariseerimisele suunatud semiosalongi kevadhooajaga, mille teemaks oli „Kord kaoses(t)“. Kolmel salongiõhtul (19.03, 2.04, 16.04) esinesid Mihhail Lotman, Andres Kursimaa jt. Semiosalongi veebileht: www.facebook.com/Semiosalong/.

13. juunil toimus ESSi üldkoosolek teemal „*Quo vadis*, semiootika?“, kus ametlike ja organisatoorsete teemade kõrval arutati seltsi arenguplaanide üle ning semiootika tulevikuarengutest pidasid ettekande Timo Maran, Silvi Salupere ja Peeter Torop. Välja anti ka iga-aastane „Semiootilise jälje“ auhind, mille seekord said semiosalongide korraldamise kaudu semiootika populariseerimise eest Tyler Bennett ning silmapaistva teadustöö eest Merit Rickberg.

Sügis algas teatriaineliselt. Seltsi liikmete ettepanekul ja toetusel soetas ESS nimelise tooli Uue Teatri maja ostu ja teatrikeskuse loomise toetuseks ning 15. septembril korraldas seltsi ühiskülastuse Tallinna draamateatrisse semiootikust lavastaja Mehis Pihla lavastusele „Metsa Forte“, millele järgnes vestlusring autoriga.

Semiosalongi sügishooajal toimus taas kolm salongiõhtut (31.10, 14.11, 29.11) kokku kuue esinejaga. Hooaja peateemaks oli „Esoteerilise ekskaveerimine“ ja sihiks uurida esoteerilise, varjatud, keelatud või senitundmatu teadmise eri vorme.

Selts aitas Tartu ülikooli semiootika osakonna tudengitel korraldada 3.–4. novembril toimunud XIX semiootika sügiskooli „Meedium ongi sõnum. Digitaalne pööre humanitaarteadustest“, kus oli 11 esinejat erinevatest valdkondadest ning osalejaid kokku u 70. Sügiskooli veebileht: semiootikasygiskool.blogspot.com.

ESS oli ka koostööpartner 8.–10. novembrini toimunud rahvusvahelisele konverentsile „Semiotics of Hybrid Natures. Anthropogenic Ecosystems, Multimodalities, Transformed Umwelts“, kus arutleti inimõjulistest muutustest liikidevahelistes suhetes ja ökosüsteemides ning uutest hübriidsetest keskkondadest. Konverentsi veebileht: www.fffi.ut.ee/en/semiotics-of-hybrid-natures.

Sügisel sai ESSi toetusel valmis semiootikat tutvustav veebileht www.misonsemiootika.ee, kus on võimalik tutvuda erinevate semiootika määratlustega, mida semiootikud oma töödes on kasutanud. Samuti aitas selts Tartu ülikooli semiootikatudengitel esmakordselt paberil välja anda kunsti- ja luuleainelise ajakirja *Semioculus*, mis on platvormiks tudengite loomingulisele tegevusele. Ajakirja veebileht: <https://semioculus.tumblr.com>.

Aasta lõpus ilmus ESSi ajakirja *Acta Semiotica Estica* XV number, mis sisaldab viit teadusartiklit ja „Märkamiste“ rubriigis veel üheksat kirjutist, kahte intervjuud (Peet Lepiku ja Jaan Kaplinskiga). Tõlkeartiklina ilmus Susanne K. Langeri „Milleks filosoofia?“. Ajakiri on kättesaadav kodulehel: <http://www.semiootika.ee/acta/>.

Aasta lõpuks sai valmis ka uus seltsi koduleht, kus saab senisest terviklikuma ülevaate seltsi tegevustest ja koostöövõimalustest. Samuti lisandus kodulehele „Märkamisi“ rubriik, mis laiendab *Acta* samanimelist rubriiki, pakkudes semiootikutele koha oma mõtete, arvamuste ja arutluste avaldamiseks.

Aasta lõpetas 15. detsembril seltsi jõuluseminar ja -pidu, millega tähistati seltsi 20. aastapäeva. Seminari teemaks oli maailma muutvate ideede elluviimine ning esinesid Lemmit Kaplinski, kes rääkis trükimuseumi loomisest ja arendamisest, ning Faisal Sadegh, kes rääkis oma kogemustest rahvusvahelises „Teeme ära!“ ürituse läbiviimisel.

EESTI INIMESEGENEETIKA ÜHING

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 5.04.2011

Asutatud 2000

Liikmeskond: 161 tegevliiget ja 1 juriidiline liige (Asper Biogene)

Postiaadress: Maarja Kõiv, Eesti inimesegeneetika ühing, Riia 23, 51010 Tartu, estshg@ebc.ee
www.estshg.ebc.ee

President: Maris Laan, tel 737 5008, maris.laan@ut.ee

Sekretär: Maarja Kõiv, tel 522 9126,

maarjakoiv@gmail.com

Eesti inimesegeneetika ühingu (EstSHG) juhatusse kuuluvad Maris Laan (president), Mari Palgi (asepresident), Neeme Tõnisson, Olev Kahre, Kai Muru, Lili Milani ja Tõnis Org.

Iga-aastane EstSHG konverents on selle kogukonna kõige olulisem ja täielikult eestikeelne teadusfoorum Eestis. Konverentsi aastatepikkuse edu on tinginud selle

laiapõhjaline kaasav programm, eestikeelne formaat ja taskukohane osalustasu. EstSHG 20. sünnipäevakonverents toimus 22.–23. novembril Viljandis Ugala teatri ruumides. Konverentsil osales ligi 300 huvilist, mis on rekordarv suur auditorium EstSHG ajaloo jooksul. Programmi koostamisel lähtuti eelkõige teaduslikust ekstsellentsist. Kutsutud esinejad valiti viimaste aastate jooksul tippteaduslikul tasemel publikatsioone avaldanud eesti teadlaste seast, üliõpilaste teadustööde konkursil silma paistnud, värskest doktoriõppe lõpetanute hulgast või silmapaistvat rakenduslikku teadus-arendustööd juhtivate teadlaste hulgast. Nagu varemgi, lähtuti konverentsi programmi koostades põhimõttest, et ükski esineja pole EstSHG aastakonverentsil vähemalt kaks aastat esinenud.

Konverentsi programmi esimene päev oli pühendatud inimese geneetikale, vastavatele molekulaarsetele ja kliinilistele uuringutele. Teise päeva fookuses olid mudelorganismide uuringud ning ravimiarendus. EstSHG juhatus tõi sellel aastal programmi innovaatilisi uuendusi, mis muudavad konverentsi veelgi esinduslikumaks ja laiapõhjalisemaks. Esinejate kutsumisel oli uueks fookusgrupiks välismaal töötavad Eesti päritolu teadlased, keda on soov tuua kodumaale esinema ja nende uurimistööid tutvustada, et luua või värskendada vastastikuseid koostöökontakte. Sellel aastal esinesid prof Terje Raudsepp (Texase veterinaarmeditsiini ülikool, USA), prof Toomas Kivisild (Cambridge'i ülikool, Suurbritannia) ja dr Priit Pruunsild (Heidelbergi ülikool, Saksamaa). Kahe viimase teadlase kutsumise kulud kattis teaduste akadeemialt sihtotstarbeliselt saadud lisatoetus. Teised 2018. aasta konverentsil esinenud teadlased olid prof Pärt Peterson (BSMI, TÜ), dr Lili Milani (EGV, TÜ), dr Kaur Alasoo (ATI, TÜ; PhD 2017 Suurbritannia), prof Allen Kaasik (BSMI, TÜ), prof Pille Taba (SA TÜK närvikliinik), dr Mari Moora (ÖMI, TÜ), dr Margus Punab (SA TÜK androloogiakeskus), dr Anti Vasemägi (EMÜ), dr Hanna Hõrak (TÜ TI), dr Mirja Palo (PhD 2017, Åbo Akademi University, Soome), prof Uko Maran (TÜ KI), akad Mart Ustav (TÜ TI; Icosagen Grupp) ja konverentsile esitatud teeside põhjal valitud neli noorteadlast (Maris Alver, Andreas Christian Hade, Hindrek Teder, Ene Reiman).

Aastakonverentsi käigus anti üle ühingu auhind „Elutöö geneetikuna“, mille pälvis Eesti geenivaramu asutaja, TÜ biotehnoloogia professor, akadeemik Andres Metspalu.

Lisaks fookusele tuua Eestisse esinema välismaal töötavaid Eesti teadlasi, oleme seadnud eesmärgiks ka rohkem propageerida eestikeelset teadusruumi. Ühingu aastakonverentsi võib pidada üheks suuremaks puhtalt eestikeelseks tippteaduse foorumiks Eestis. 2018. aastal ühinesime ka haridus- ja teadusministeeriumi algatusega

arendada süstematiseeritud teadus- ja muude erialade terminoloogiat. Ühingu juures on HTMi toel loomisel geneetika, genoomika ja geenitehnoloogia terminoloogiakomisjon.

Ühing osaleb Euroopa inimesegeneetika ühingu (ESHG) tegevuses ja on üleeuroopalise inimesegeneetika ühingute assotsiatsiooni liige (<https://www.eshg.org/index.php?id=nhgs>). Kümned ühingu liikmed osalesid ESHG aastakonverentsil 2018. aasta juunis Itaalias Milanos. President Maris Laan esindas EstSHG-d ka üritusel „14th Meeting of the European Human Genetics Societies“ 17. juunil Milanos.

Lisaks on EstSHG president Maris Laan tegev 2018–2021 ESHG aastakonverentsi programmikomitees.

EESTI KEEMIASELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 5.04.2011

Eesti keemia seltsi (asutatud 1919) õigusjärglane
Liikmeskond: 59 tegevliiget
Aadress: Akadeemia tee 15, 12618 Tallinn
President: Margus Lopp, tel 620 2808,
margus.lope@taltech.ee

Eesti keemiaseltsi eesmärk on keemikute koondamine ühiseks tööks Eesti majanduse, keemiateaduse, keemiatööstuse, keskkonnakeemia, keemiahariduse, keemia teaduskeele, keemiainformatsiooni jm erialase tegevuse edendamiseks.

2018. aastal osales Eesti keemiaselts konverentsi Balticum Organicum Syntheticum (BOS2018, www.boschem.eu) organiseerimises ja läbiviimises. BOS2018 (10. BOSi konverentside sarjast) oli pühendatud keemilise sünteesi ja tehnoloogia uudseimatele saavutustele maailmas. Konverentsist võttis osa üle 300 teadlase kõikidelt kontinentidelt, v.a Antarktika. Konverentsil osalesid nii akadeemilised teadlased ülikoolidest kui tööstustehnoloogiate loojad ettevõtetest. Konverents toimus Tallinnas rahvusraamatukogu ruumes 1.–4. juulini. Plenaarettekannetega (kokku 18) esinesid ainult oma eriala tippteadlased, neist kaks Nobeli preemia laureaati – Robert H. Grubbs (California tehnoloogia instituut, USA, preemia 2005) ja Jean Marie Lehn, *online*-režiimis (Strasbourg'i ülikool, Prantsusmaa, preemia 1987). Lisaks esitati konverentsil 127 posterettekannet. Konverentsi avamisel esines tervitussõnavõtuga president Kersti Kaljulaid ja teaduste akadeemia president Tarmo Soomere.

Enne konverentsi toimus traditsiooniline ajurünnak (28.–30. juuni 2018 Tartus) pre-BOSi ümarlaud teemal

„Keemia ja bioloogia käsikäes“ koostöös molekulaarse rakutehnoloogia tippkeskusega (mille juht on prof Tanel Tenson). Keemia ja bioloogia probleeme arutasid BOS2018 konverentsil osalenud plenaarsinejad USAst, Kanadast, Suurbritanniast, Rootsist, Soomest jm ning Tartu ülikooli ja tippkeskuse teadlased (kokku üle 50 teadlase). Esitati ning diskuteeriti uusi vaatenurki sellistele probleemidele nagu suhkrumolekulid kui bioloogilise info kandjad organismides, sünteetilise keemia ja sünteetilise bioloogia kokkupuutepunktid ning molekulaarbioloogia väljakutsed keemikutele. Ajurünnakule järgnes tutvustav seminar molekulaarse rakutehnoloogia tippkeskuse tegevusest.

Eesti keemiaselts osaleb aktiivselt Euroopa keemiaseltside liidu (EurChemSoc) tegevuses – keemiaseltsi esindaja on prof Rinke Tartu ülikoolist.

EESTI AKADEEMILINE USUNDILOO SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 16.06.2011

Asutatud 2006

Liikmeskond: 65 tegevliiget, 1 auliige,
1 kirjavahetajaliige

www.eaus.ee

Aadress: Ülikooli 16, 50090 Tartu

President: Madis Arukask, tel 737 5227,
madis.arukask@ut.ee

Teadussekretär: Piret Koosa, tel 735 0414,
piret.koosa@erm.ee

Erinevatel teadusaladel akadeemiliste religiooniuuringutega tegelejaid ühendav Eesti akadeemiline usundiloo selts (EAUS) on eriala juhtivate katusorganisatsioonide – International Association for the History of Religions ja European Association for the Study of Religions – liige. EAUSi põhiline töövorm on ettekandekoosolekute ja konverentside läbiviimine. Seltsi tegevus toimub peamiselt Tartu ülikoolis, nii toimusid ka kõik 2018. aasta ettekandepäevad ja -koosolekud Tartus.

8. jaanuaril toimus sümposium „Peterburist Petserini: õigeusu palverännu sisust“. Esinesid Georg Allik teemal „Palverännaku idee areng teoks. Õigeusu sümboolikast“ ning Anne Kukermann ja Ingrid Mäsak „Palverändurite muljeid koos piltidega“. Ettekannetele järgnes laiema ringi arutelu.

6. veebruaril toimunud ettekandekoosolekul kõneles Naatan Haamer teemal „Kuidas hoida hinge, mille omanik selle olemasolusse ei usu?“.

15. märtsil pidas Anil Boro (Gauhati ülikool, India) loengu teemal „Indigenous Religion of the Bodos of Assam“.

23. märtsil toimus Eesti akadeemilise Ingerimaa seltsi, Eesti akadeemilise usundiloo seltsi ja Eesti kirikuloo seltsi koostöös ettekandekoosolek, kus Varpu Myllyniemi (Helsingi ülikool, Soome) pidas ettekande teemal „Cooperation between Kindred Peoples in Ingria: Lutheran Estonians and Ingrian Finns in Late-19th Century and Early Soviet Decades“.

27. märtsil esines Karénina Kollmar-Paulenz (Berni ülikool, Šveits) loenguga „How to use belief to overcome belief: Demons in the Tibetan Buddhist gcod-ritual“.

8. juunil toimus ettekandepäev „Religiooni tähendusväljad“. Esinesid Jenna Supp-Montgomerie „Resonances of Religion in Digital Secularism“, Lea Altnurme „Religioonivabrik. Kuidas teha religiooni?“, Amar Annus „Religioosete ideede tekkimisest unenägede kaudu“, Ain Riistan „Jeesuse välimus kunsti, usu ja teaduse lõikepunktides“, Art Leete „Usun, ei usu: komi bricolage õigeusu, ateismi ja animismi väljal“, Marko Uibu „Tervis, loodus ja religioon uue vaimsuse ning alternatiivmeditsiini praktikates“, Alar Kilp „Meedium on sõnum: tehnoloogiline areng, inimressursi juhtimine, religiooni massipärastumine“ ja Märt Läänemets „Parandades inimese kvaliteeti, muudame maailma puhtaks maaks!“ Budistlike ühingute tegevusest tänapäeva Taiwanis“.

Ettekandepäevale järgnes seltsi aastakoosolek, kus juhatus andis aru viimase tegevusaasta jooksul toimunud ning kinnitati eelneva aasta finants- ja tegevusaruanne.

14. detsembril toimus konverents „Esoteerika ja ühiskond“. Plenaarettekande pidas Marco Pasi. (Amsterdami ülikool) „Social and cultural aspects of esoteric sex“, ettekannetega esinesid veel Lea Altnurme „Modernistlik eneseteadvus esoteerika üleujutuses“, Indrek Linnuste „Religioossetes ja spirituaalses kriisis vaimse tervise valguses“, Liina Eek „Kui ortodoksne on eestikeelne õigeusk?“, Helle Kaasik „... elangi tänu Aya abile: Eesti *ayahuasca* kasutajate psühholoogia“, Age Kristel Kartau „Budistliku manuaalmeditsiini import Eestisse 2001–2008“, Elo Süld „Jeziidide esoteeriline usk“, Helen Haas „Haci Bektaş Veli pühakulugu“ ja Siim Lill „Esoterism kohtub poliitikaga. Julius Evola näitel“.

14. detsembril toimus ka EAUSi üldkoosolek, kus juhatus andis ülevaate seltsi tegevusest. Seoses senise juhatusel valimisperioodi lõppemisega toimus uue juhatusel valimine. Seltsi presidendiks valiti tagasi Madis Arukask, juhatusel liikmeteks Piret Koosa, Katre Koppel, Indrek Peedu ja Atko Rimmel.

Koostöös Tartu ülikooliga on EAUS korraldamas 2019. aasta juunis Tartus European Association for the Study of Religions aastakonverentsi. 2018. aasta teine pool ongi kulunud arvuka osalejaskonnaga konverentsi

ettevalmistuskoosolekuteks, elektroonilise keskkonna loomiseks jms. Vt <https://easr2019.org/>

EESTI MAJANDUSTEADUSE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 16.06.2011

Asutatud 1930

Taasasutatud 2002

Liikmeskond: 121 eraisikut ja 4 juriidilist isikut

Aadress: Estonian Business School, Lauteri 3, Tallinn 10114

www.emselts.ee

<https://www.facebook.com/EMS-219560925131732/>

President: Meelis Kitsing, tel 665 1348,

meelis.kitsing@ebs.ee

Juhatus liikmed: Kaire Pöder tel 665 1348,

kaire.poder@ebs.ee, Karmo Kroos, tel 665 1349,

karmo.kroos@ebs.ee

Auliige: professor Jüri Sepp, Tartu ülikool

2002. aastal taasasutatud Eesti majandusteaduse selts (EMS) on Eesti majandusteadlasi ühendav mittetulunduslik teadusselts, mille eesmärk on edendada nüüdisaegse majandusteaduse levikut ja diskussiooni aktuaalsete majandusteamade üle. Selts aitab kaasa majandushariduse taseme tõstmisele ning toetab majandusuuringute ja -õppega seotud institutsioonide koostööd. EMS toetab doktoritööde ja juhendamiskvaliteedi tõusu ning panustab majanduse ja innovatsiooni doktorikooli (MIKDOK) seminaridesse.

2018. aastal jätkas EMS aastakonverentside korraldamise traditsiooni, andes konverentsidele konkreetsema fookuse ja kaasates senisest rohkem teadureid väljastpoolt Eestit. EMSi 13. aastakonverents toimus 25.–26. jaanuaril 2018 Tallinnas ja Toilas. Konverentsi fookus oli institutsiooni- ja haridusökonoomika.

Aastakonverentsi peaettekande tegi Nobeli majanduspreemia laureaat ja Massachusettsi tehnoloogiainstituudi (MIT) professor Bengt Holmström tulemuspõhisest tasustamisest lepinguteooria perspektiivist lähtuvalt. Teise peaettekande tegi Soome haridusökonomist ja VATT majandusinstituudi peateadur Mika Kortelainen haridussüsteemide tulemuslikkusest.

Kuna konverentsil esinesid tuntud tippteadlased, oli ka ajakirjanduse huvi EMSi aastakonverentsi vastu tava-päraselt suurem. Konverentsil tõstatud teemasid kajastasid Äripäev, Eesti Päevaleht ja teised meediaväljaanded.

Konverentsil toimus ka seltsi üldkoosolek, mille käigus andsid liikmesorganisatsioonide esindajad ülevaate

elmise aasta tegevustest. Konverentsil toimusid erinevad sessioonid tööturu, innovatsiooni, makroökonoomika ja teistel teemadel. Lisaks USA ja Soome teaduritele tegid ettekandeid juhtivate Eesti ülikoolide ja uurimisasutuste teadurid.

Olulise osa 2018. aasta tegevustest hõlmas ettevalmistus seltsi 14. aastakonverentsiks, mis toimub Pühajärvel 31. jaanuarist kuni 1. veebruarini 2019. Konverentsi esimese päeva avaettekande teeb Eesti Panga president Ardo Hansson. Peaettekande teeb Pariisi majanduskooli ja New Yorgi ülikooli professor Gilles Saint-Paul. Aastakonverentsil toimub ka seltsi üldkoosolek, kus valitakse uus juhatus. Regulaarse rotatsiooni korras läheb juhtimine kolm aastat seltsi juhtinud EBSilt üle TalTechile.

2018. aastal jätkati EMSi professor Vello Venseli nimelise teaduspreemia väljaandmise traditsiooni. Preemia on mõeldud doktoriõppes õppivale üliõpilasele, kes teeb oma uurimistöö põhjal ettekande majandusteaduse ja innovatsiooni doktorikooli raames korraldatavas rahvusvahelises suvekoolis ja tema uurimistöö tunnustab preemiakomisjon preemia vääriliseks. 2018. aastal anti professor Vello Venseli nimeline teaduspreemia välja kuuendat korda. Tartu ülikooli, Tallinna tehnikaülikooli, Eesti Panga ja EBSi esindajatest koosnev komisjon valis preemia laureaadiks TalTechi majandusanalüüsi ja rahanduse instituudi doktorandi Orsolya Soosaare.

EESTI TOKSIKOLOOGIA SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 31.05.2017

Asutatud 1997

Liikmeskond: 64 tegevliiget

Aadress: Akadeemia 23, 12618 Tallinn

www.kbfi.ee/ets

Esimees: Villem Aruoja, tel 639 8368,

villem.aruoja@kbfi.ee

Sekretär: Angela Ivask, tel 639 8361,

angela.ivask@kbfi.ee

Eesti toksikoloogia seltsi (ETS) juhatusse kuuluvad Villem Aruoja (esimees), Angela Ivask, Reet Pruul, Arvo Tuvikene, Anne Kahru ja Mailis Laht. Seltsi liikmeskond moodustub teadlastest ja üliõpilastest kas Tartu ülikoolist (TÜ), Tallinna tehnikaülikoolist (TalTech), Eesti maaülikoolist (EMÜ) või keemilise ja bioloogilise füüsika instituudist (KBFI), töötervishoiuga seotud arstidest, ministeeriumides ja selle allasutustes või keskkonnaseirega tegelevate asutuste töötajatest.

ETSi eesmärkideks on arendada ja populariseerida toksikoloogiasuunitlusega uurimistööd, täienduskoolitust ja rahvaharidust. Selleks tehakse koostööd teiste riikide toksikoloogiaseltsidega, vahendatakse teavet liikmete vahel, korraldatakse teaduskonverentse, kursusi ja koolitusi. Selts loeb oma kohustuseks ka eesti loodusvarade säästlikule kasutamisele ja keskkonnakaitse probleemide lahendamisele kaasa aitamist.

ETS kuulub 1998. aastast Euroopa toksikoloogide ühendusse EUROTOX ning 2004. aastast rahvusvahelisse toksikoloogia ühendusse IUTOX.

Seltsi peamised tegevused 2018. aastal olid seotud Eesti toksikoloogiaalase teaduse ning koolitusvõimaluste olukorra tutvustamisega arengumaade toksikoloogiakonverentsil ning Eesti-siseselt keskkonnatoksikoloogia teabepäeva korraldamisega.

Arengumaade toksikoloogiakonverents CTDC10 toimus aprillis 2018 Belgradis ning Eesti toksikoloogia selts oli seal esindatud nii antimikroobseid pinnakatteid käsitleval sümposiumil, mille peakorraldajate hulka kuulusid Anne Kahru ja Angela Ivask ETSist, kui ka ümarlaudades, kus arutati naiste olukorrast toksikoloogiaalases teaduses ning noorte toksikoloogiaalastest koolitus- ja karjäärivõimalustest.

Nelijärvel toimunud teabepäev „Eesti keskkonnatoksikoloogia-alane kompetents. Teadlaselt Eesti ühiskonnale“ toimus 1. juunil 2018 koos seltsi üldkoosolekuga ning sellest võtsid lisaks seltsi liikmetele osa keskkonnaministeeriumi, keskkonnainvesteeringute keskuse ja terviseameti töötajad ning ka mõned doktorandid väljastpoolt seltsi. Ka esinejate hulgas oli nii seltsi liikmeid kui ka külalislektoreid. Arvo Tuvikene (EMÜ) rääkis vee reostuse hindamisest kalade kahjustuste kaudu, Kaja Orupõld (EMÜ) tutvustas jäätmeuringuid, Villem Aruoja tegi ülevaate KBFI keskkonnatoksikoloogia labori kompetentsist, Merrit Shanskiy (EMÜ) ettekanne käsitles kompostide stabiilsust, Erik Teinemaa keskkonnauuringute keskusest rääkis välisõhu osakesterestuse uuringute teemal, Kai Künnis (TTÜ) ravimireostusest Läänemeres ning Ilona Oja Acik (TTÜ) uutest materjali-dest ja nende fotokatalüütilistest omadustest.

Jooksvalt on ETS vahendanud teateid nii EUROTOXilt, IUTOXilt kui ka mujalt, et informeerida oma liikmeid erialase täiendamise võimalustest ja üliõpilastele suunatud üritustest. Nii näiteks osalesid seltsi liikmed Mariliis Sihtmäe ja Uku Rooni Sloveenia toksikoloogiaseltsi korraldatud kursusel „EUROTOX specialized toxicology course in regulatory toxicology“ 5.–9. novembril.

Doktorikraadi kaitsesid ETSi liikmed Katre Juganson ja Sandra Käosaar, kelle doktoritööd olid seotud keskkonnatoksikoloogiaga, nimelt nanoosakeste mõjudega

algloomadele ning pärmirakkudele. Katre Jugasoni doktoritöö „Tööstuslike nanomaterjalide keskkonnatoksilisuse hindamine: nanoosakeste mõju algloomale *Tetrahymena thermophila*“ pälvis üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi peapreemia. Lisaks doktoritöödele tõstati keskkonnatoksikoloogia teema avalikkuse ette ETSi liikmete sõnavõttudega raadios ja televisioonis mikroplastiku teemal ning samuti seltsi juhatuse liikme ja kauaaegse esinaise Anne Kahru valimisega Eesti teaduste akadeemia liikmeks ökotoksikoloogia valdkonnas.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSE SELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 6.03.2018

Asutatud 1920

Liikmeskond: 224 tegevliiget, 29 auliiget

Aadress: Fr. R. Kreutzwaldi 1, 50114 Tartu
aps.emu.ee

President: Marko Kass, tel 731 3412,

marko.kass@emu.ee

Seltsi sekretär: Heli Kiiman, tel 731 3454,

heli.kiiman@emu.ee

Akadeemilise põllumajanduse seltsi (APS) liikmeteks on peaaesjalikult teaduskraadiga põllumajandusteadlased (loomaarstiteadlastest kuni tehnikateadlasteni). Seltsi tegevuse põhieesmärk on oma ettevõtmistega kaasa aidata Eesti maaelu, põllumajanduse, eriti põllumajandusteaduste arengule. Selts korraldab teaduskonverentse, ettekandekoosolekuid, õppereise ja arendab rahvusvahelisi teadussidemeid. Lisaks osaletakse jõudumööda rahvusvahelistes projektides. APS tegeleb kirjastamisega, annades välja teadusajakirja ja muid trükiseid. Seltsi kui MTÜ tegevust korraldab kolmeteistliikmeline eestseisus (juhatas).

2018. aastal toimus viis ettekandekoosolekut (ühiksa ettekannet). Teemadest käsitleti kartuli meristeemkultuuri aretust, kliimamuutuste mõju loomakasvatusele, raske-technika mõju muldade liigtiihenemisele jne.

19. veebruaril toimus K. E. von Baeri majas seltsi pidulik aktus, mis oli pühendatud Eesti vabariigi 100. sünnipäevale. Külalisena pidas pidupäevakõne akadeemik Jaak Järv.

Seltsi aastakoosolek koos teaduskonverentsiga toimus 6. aprillil Eesti taimekasvatuse instituudis, teemaks „Taimahaigused täna ja homme“. Eestseisuse ettepanekul valiti seltsi auliikmeks põllumajandusteadlane ja sordiaretaja pm-dr Ants Bender. 5.–6. mail osales seltsi

president konverentsil „90 aastat Eesti elu“, mis oli pühendatud president Arnold Rüütli juubelisünnipäevale. President Rüütel on ühtlasi ka seltsi auliige.

8. septembril osales APSi eestseisuse kaheliikmeline delegatsioon Läti agronoomide assotsiatsiooni kutsel Riias valdkonna erialaühingute neljapoolisel kohtumisel. Kohalolnud tutvustasid oma organisatsioone ning rääkisid viimastest edusammudest. Lisaks kutsuti üksteist külla.

Seltsi president osales 22.–23. oktoobril 2018 Euroopa põllumajandus-, toidu- ja keskkonnavaldkonna teaduste akadeemiate ühenduse (ingl The Union of European Academies for Sciences applied to Agriculture, Food and Nature) peaassambleel Itaalias Firenzes.

30. oktoobril istutasid kolm seltsi presidenti Eesti maaülikooli linnaku keskmesse rajatud õunaaeda seltsi õunapuu „Lembitu“.

26. novembril osales APSi eestseisuse delegatsioon seltsi aupresidenti, emeriitprofessor Olev Saveli 80. sünnipäevale pühendatud pidulikul koosviibimisel.

Aasta jooksul toimus kolm eestseisuse koosolekut. Kiireloomuliste küsimuste lahendamiseks kasutati e-koosolekuid (teaduste akadeemia leping, liikmeks astumise sooviavaldus; NFJ aianduskonverentsi korraldamise toetamine 2019. aastal). Seltsi eestseisuse otsusega loodi APSi 100. sünnipäeva tähistamiseks (2020. a) kaks töörühma, millest esimese ülesandeks on visioonikonverentsi korraldamine ja teine koostab fotoalbumi. Loodud töörühmade eestvedajad on vastavalt eestseisuse otsusega APSi president ja ajakirja peatoimetaja.

APSi teadusajakiri *Agraarteadus* (Journal of Agricultural Sciences) ilmus 2018. aastal 29. korda kahe väljaandena. Ajakirja eesmärgiks on viimastel aastatel artiklite kvaliteedi tagamine ja toimetamisprotsessi ümberkujundamine vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud nõuetele. Kuna ajakiri aktsepteerib lisaks ingliskeelsetele artiklile ka eestikeelseid, kuuluvad ajakirja nõukokku ka välismaistes teadusasutustes töötavad eestlased, et tagada artiklite kvaliteet. Kõikidele avaldatud teadusartiklile on omistatud doi-indeksid (Digital Object Identifier). 2018. aasta suurimaks saavutuseks oli *Agraarteaduse* teadusartiklite tunnistamine Elsevieri nõuetele vastavaks ja lepingu allkirjastamine 16. novembril ajakirjas avaldatud teadusartiklite indekseerimiseks SCOPUS® andmebaasis.

Seltsi juures tegutseb loomakasvatustermine oskussõnade töörühm. Selts liitus Miljon+ programmiga, et toetada ideed koostada 2020. aastaks miljon eestikeelset Vikipeedia artiklit.

Selts kasutab alates 2018. aastast uudiste ja informatsiooni edastamiseks ka sotsiaalmeediavõrgustikku.

EESTI AKADEEMILINE ORIENTAALSELTS

Assotsieerunud Eesti teaduste akadeemiaga 12.06.2018

Asutatud 1935 (taasasutatud 1988)

Tegevliikmeid 68, auliikmeid 6, kirjavahetajaliikmeid 29

Aadress: Ülikooli 18–226, 50090 Tartu

www.eao.ee

President: Märt Läänemets, tel 551 8847,

mart_laanemets@yahoo.com

Teadussekretär: Mart Tšernjuk, tel 513 2660,

mtsernjuk@gmail.com

Eesti akadeemiline orientaalsetls (EAO) ühendab Idamaade uurijaid ja orientaliste-loovisikuid. Seltsi eesmärk on Idamaade kultuuride tutvustamine ja vahendamine Eestis, mida tehakse oma liikmete uurimis-, tõlke-, õppe- ja muu loometöö kaudu. Selts annab välja oma aastaraamatut *Idakiri*.

2018. aasta tähtsündmuseks olid XXX orientalistikapäevad Tartus 17.–18. märtsil. Seekordsed orientalistikapäevad olid pühendatud Eesti akadeemilise orientaalsetsi taasasutamise 30. aastapäevale ning seltsi taasasutaja, kauaaegse presidenti ja aupresidenti Linnart Mälli 80. sünniaastapäevale. Sündmus hõlmas kahepäevast konverentsi, kus peeti 14 ettekannet, ja Sven Grünbergi mälestusprogrammi „Mälestusi Linnart Mällist nii sõnas kui ka pildis“. XXX orientalistikapäevade kava vt <https://www.eao.ee/xxx-orientalistikapaevad/>. Orientalistikapäevi on peetud 1988. aastast, kuid neile eelnes üle kümne aasta pikkune Tartu riikliku ülikooli üliõpilaste teadusliku ühingu orientalistikaringi iga-aastaste vilistlaskollokviumide traditsioon.

Suve algul ilmus trükist Eesti akadeemilise orientaalsetsi aastaraamat *Idakiri* 2017, mida esitleti Tartus 15. juunil. EAO aastaraamat ilmub 2006. aastast. Seekordne väljaanne oli järjekorras kümnes. (Aastaraamat 2009/2010 ja 2011/2012 ilmusid kaksiknumbritena.) *Idakiri* 2018 sisaldab kümme mahukat kaastööd eesti orientalistidelt (Alari Allik, Alver Aria, Peeter Espak, Margit Juurikas, Viktor Korrovits, Tarmo Kulmar, Märt Läänemets, Üllar Peterson, Vladimir Sazonov), nende hulgas kultuurilooliselt väga huvitava materjali – Uku Masingu ja Linnart Mälli kommenteeritud kirjavahetuse aastatest 1963–1965, mis esitab nende kahe suurmehe, õpetaja ja õpilase suhtlust ja mõttevahetust ligi kahe aasta jooksul. Masingu-Mälli kirjavahetuse toimetab

trükki Märt Läänemets. Traditsiooniliselt sisaldab aastaraamat ka viimase aasta jooksul eesti keeles ilmunud Idamaade-teemaliste raamatute ülevaadet. Kõik artiklid on varustatud ingliskeelsete resümeedega. Idakirja peatoimetaja on EAO aupresident Tarmo Kulmar, tegevtoimetaja Indrek Ude.

Novembris ilmus seltsi kirjastamisel trükist koguteos „Eesti ja Hiina suhete sünn“, autorid Priit Rohtmets, Urmas Pappel ja Tiit Kuuskmäe, toimetaja Märt Läänemets. Kolmekeelne (eesti, hiina, inglise), rikkalikult ajalooliste fotode ja haruldaste arhiividokumentidega illustreeritud

raamat annab ülevaate Eesti ja Hiina poliitilistest arengutest 20. sajandi algul ning mõlema vabariigi sünnist sajandi teisel kümnendil; Eesti vabariigi ja Hiina vabariigi diplomaatiliste suhete loomise vaevarikast loost ning eestlaste kogukonna elust Hiinas sajandi esimesel poolel. Teosele on kirjutanud sissejuhatuse suursaadik Toomas Lukk, kes esindas Eesti vabariiki Hiina rahva-vabariigis aastatel 2012–2016 ja oli selle raamatu üks initsiaatoreid. Raamatut esitleti pidulikult 13. detsembril Tartu ülikooli kunstmuuseumis ja 14. detsembril Tallinnas teaduste akadeemia saalis.

IN MEMORIAM

Akadeemia välisliige

Carl-Olof Jacobson

24.04.1929–4.06.2018

Carl-Olof Jacobson sündis 24. aprillil 1929 Öri linnas Edela-Rootsis. Ta lõpetas 1948. aastal Vänersborgis keskkooli ja asus õppima Uppsala ülikoolis, kus omandas 1953. aastal magistrikraadi zoologia alal. Ka järgmised teaduskraadid (1958 – litsentsiaat, 1964 – doktor) kaitses ta Uppsala ülikoolis.

Doktorikraadi omandamise järel jätkus Carl-Olof Jacobsoni teadlastee Uppsala ülikoolis, kus ta töötas enam kui 40 aastat õppejõuna, sh 1970–1994 zooloogilise morfoloogia professorina. Ta oli kauane tehnika- ja loodusteaduste teaduskonna dekaan ning ülikooli juhatuse liige (1977–1989). Lisaks koduülikoolile töötas Carl-Olof Jacobson külalisteadlasena Wistari bioloogia- ja meditsiiniinstituudis Philadelphias (1967/1968) ja külalisprofessorina Texase ülikoolis Austinis (1979). 1994. aastast jätkas ta arengu ja geneetika osakonnas emeriitprofessorina.

Professor Jacobsoni põhilised teadustöö suunad olid seotud arengu- ja neurobioloogia ning magevete öko- loogiaga. Vähemalt samavõrra tulemuslik kui erialases uurimistöös oli tema tegevus teaduskorralduse, teaduse tutvustamise ja teaduskoostöö edendamise valdkonnas. Ta oli ka kõrgelt hinnatud lektor Rootsi rahvaülikoolis.

Carl-Olof Jacobson oli Rootsi kuningliku teaduste akadeemia liige 1979. aastast. Aastail 1989–1997 oli ta akadeemia peasekretär, kuuludes samal ajal ka Nobeli Fondi direktorite kogusse. Neil aastail andis ta olulise panuse Baltimaade ja Rootsi (Skandinaavia maade) teadussidemete edendamisse, ja seda juba mitu aastat enne Eesti iseseisvuse taastamist. Tunnustamist väärrib ka tema roll Balti riikide teaduse rahvusvahelise hindamise koordineerimisel, eriti üldsusele vähe teada asjaolu, et ta oli terve protsessi otsene initsiaator.

1995. aastal valis Eesti teaduste akadeemia Carl-Olof Jacobsoni oma välisliikmeks zooloogilise morfoloogia alal. Ta oli ka Rootsi kuningliku inseneriteaduste akadeemia, kuningliku teaduste seltsi (Uppsala), kuningliku füsiograafia seltsi (Lund) ning Euroopa teaduste, kunsti ja kirjanduse akadeemia (Academia Europaea) liige. Carl-Olof Jacobson oli pikka aega Rootsi Linné ühingu esimees. Ta kuulus Ameerika teaduse edendamise assotsiatsiooni ning oli tegev mitmes erialaühingus, nagu rahvusvaheline rakendusbioloogide selts jt.

2001. aastal tunnustati tema pikaajalist tööd Balti- ja Põhjamaade akadeemiate vahelise koostöö edendamisel Baltimaade akadeemiate medaliga.

Akadeemik Enn Mellikov

1.04.1945–23.07.2018

Enn Mellikov sündis 1. aprillil 1945. aastal Pärnus põliste pärnakate suguvõsas. Seal möödus ka tema lapsepõlv ja kooliaeg. 1963. aastal lõpetas ta Pärnu 4. keskkooli ja asus õppima Tallinna tehnikaülikoolis vastavatud elektroonika erimaterjalide tehnoloogia erialal, mille lõpetas 1968. aastal.

Pärast ülikooli lõpetamist suunati Enn Mellikov tööle Tallinna tehnikaülikooli füüsikalise keemia kateedrisse. Teadustöö kiirgustundlike materjalide keemia ja tehnoloogia vallas oli nii kandidaadi- kui doktoritöö aluseks. Kandidaaditöö „Kaadium-sulfiidi pulbrite rekristallisatsiooniprotsessi füüsikalise-keemilised uuringud“ kaitses ta 1977. aastal Uurali riikliku ülikooli juures. Doktoritöö „Optoelektronika seadised A2B6 materjalide baasil“ kaitses ta 1988. aastal NSVL TA Uurali tahke keha keemia instituudi juures ja temast sai tolle aja üks nooremaid teadusdoktooreid Eestis. Jätkus töö Tallinna tehnikaülikoolis: 1987–1992 optoelektronika materjalide laboratooriumi juhataja, 1992–1997 pooljuhtmaterjalide tehnoloogia aseprofessor, õppetooli juhataja, alates 1997 pooljuhtmaterjalide tehnoloogia professor, õppetooli juhataja, 2001–2003 materjaliteaduse keskuse juhataja, 2003–2014 materjaliteaduse instituudi direktor. Kuni viimase ajani töötas Enn Mellikov materjali- ja keskkonnatehnoloogia instituudis vanemteaduri ametikohal.

2003. aastal valiti Enn Mellikov Eesti teaduste akadeemia liikmeks.

Kogu akadeemik Mellikovi teadustegevus oli seotud materjaliteadusega. Tema uuringud, mis olid suunatud uute päikeseenergiat elektrienergiaks muundavate materjalide väljatöötamisele ja arendamisele, on olnud aluseks päikeseenergeetika kui globaalselt olulise alternatiivse energeetikavaldkonna alasele uurimistööle ja vastava koolkonna loomisele Eestis. Enn Mellikovi kõrgtasemel labor on ainus maailmas, mis uurib päikeseenergia muundamise materjalina päikesepaneelides pulbrilisi materjale. Väljatöötatud tehnoloogiad ja võimalused

nende alusel seadiste loomiseks erinevad oluliselt senistest kohmakatest ja kallitest tehnoloogiatest. Need on kaitsitud enam kui 60 patendiga. Suur kordaminek oli TTÜ *spin-off* firma Crystalsol OÜ (Eestis) ja Crystalsol GmbH (Austrias) loomine, mis arendab täiesti uut tüüpi, madalate tootmiskuludega päikeseplatereid. 2007. aastal alustas Enn Mellikovi juhtimisel tööd Põhjamaade päikeseenergeetika tippkeskus.

Nii Eestis kui rahvusvaheliselt tunnustatud teadlasena, suurepärase organisaatori ja rohke järelkasvu kasvatajana oli Enn Mellikov hinnatud mitmete otsustuskogude ning rahvusvaheliste konverentside programmkomiteede liikmena, Eesti esindajana rahvusvahelistes organisatsioonides, rahvusvaheliste ja riiklike teadusprojektide vastutava täitjana ja juhtkomiteede liikmena. Ta oli pikaajaline Eesti teaduste akadeemia juhatuse liige, Eesti teadusfond nõukogu, Eesti teadusagentuuri hindamisnõukogu ja riigi teaduspreemiate komisjoni liige. Enn Mellikov on olnud paljude magistri- ja doktoritööde juhendaja.

Neljal korral on Enn Mellikovi tööd tunnustatud riigi teaduspreemiaga – 1985. aastal Eesti NSV teaduspreemia kollektiivi liikmena keemia alal, 1997. aastal Eesti vabariigi teaduspreemia kollektiivi juhina loodusteaduste ja tehnika alal ning 2006. aastal tehnikateaduste alal. 2013. aastal sai ta teaduspreemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest. 2006. aastal autasustati teda Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

Akadeemik Mihkel Veiderma

27.12.1929–25.10.2018

Mihkel Veiderma sündis 27. detsembril 1929. aastal Tallinnas koolidirektori ning riigi- ja haridustegelase Aleksander Veiderma peres viienda lapsena. Seetõttu möödus tema lapsepõlv koolikeskkonnas – tütarlaste kommertsgümnaasiumis, kus asus perekonna ametikorter. Õpinguid alustas Mihkel Veiderma J. Westholmi gümnaasiumis, kuid lõpetas 1948. aastal Tallinna reaal-kooli. Edasiõppimisel kaalus ta ka humanitaaraineid Tartu ülikoolis, kuid otsustas siiski keemia kasuks ning 1953. aastal lõpetas Tallinna tehnikaülikooli anorgaaniliste ainete tehnoloogia erialal. 1965. aastal kaitses Mihkel Veiderma Moskvast väetiste ja insektofungitsiidide teaduslikus instituudis kandidaadiväitekirja „Fosfaatide omadused ja hüdrotermiline töötlus“ ning 1972. aastal samas doktoriväitekirja „Obolus-fosforiidide fosforväetisteks ja söödafosfaatideks töötlemise uurimine“. Samal aastal omistati talle professori kutse. Eesti teaduste akadeemia liikmeks valiti Mihkel Veiderma 1975. aastal.

Pärast õpinguid töötas Mihkel Veiderma seitse aastat Maardu keemiakombinaadis, aastatel 1956–1960 peainsenerina. Seejärel avanes tal võimalus asuda tööle Tallinna tehnikaülikoolis, algul dotsendina keemilise tehnoloogia kateedris (1961–1971), hiljem professori ja anorgaanilise ja analüütilise keemia kateedri juhatajana (1972–1997). Aastatel 1965–1992 oli ta ühtlasi mineraalväetiste laboratooriumi teaduslik juhendaja ning 1978–1983 keemiateaduskonna dekaan. Alates 1997. aastast oli ta emeriitprofessor. Aktiivselt tegev oli Mihkel Veiderma ka akadeemias, olles aastatel 1988–1999 asepresident, 1999–2004 peasekretär ning 2004–2009 juhatuse liige. Aastail 1992–1994 töötas ta vabariigi presidendi kantselei direktorina.

Mihkel Veiderma uurimistöö peasuunad olid anorgaaniliste fosforühendite keemia ja tehnoloogia, peamiselt looduslike ja sünteetiliste apatiitide koostis, struktuur ja omadused ning reaktsioonid, faasisiirded ja termilised protsessid fosfaate sisaldavates süsteemides. Tema tähelepanu pälvisid uued tehnoloogiad ja kasutusosalad, tööstusheitmete kahjutustamine ja kasutamine. Akadeemia energeetikanõukogu pikaajalise esimehena tegeles ta fosforiidi ja põlevkivi kasutamise ja energeetika sõlmprobleemidega.

Mihkel Veiderma autorlusel või kaasautorlusel on ilmunud ligi 250 teadusartiklit, ta on 11 raamatu või artiklikogumiku autor, koostaja või toimetaja ja 12 autoritunnistuse kaasautor. Tema juhendamisel on kaitstud 14 doktoritööd. Akadeemilistest ja kutsealastest tunnustustest hindas ta ise kõrgemalt K. E. von Baeri nimelist ja P. Kogermani nimelist medalit, samuti Eesti keemia seltsi ja looduseuurijate seltsi auliikmeks ning Soome tehnikateaduste akadeemia välisliikmeks, Soome keemiaseltsi kirjavahetajaliikmeks ning Läti teaduste akadeemia audoktoriks valimist. Ta on olnud vabariigi presidendi akadeemilise nõukogu, Eesti teadusfondi nõukogu, säästva arengu komisjoni ja Soome-Eesti energeetikaalase koostöökomisjoni liige.

1998. aastal autasustati Mihkel Veidermad Valgetähe III klassi teenetemärgiga, 2001. aastal sai ta Baltimaade akadeemiate medali kauaaegse töö eest akadeemiatevahelise koostöö edendamisel ning 2006. aastal Eesti vabariigi teaduspreemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest.

Erakordselt laia silmaringiga inimesena oli Mihkel Veiderma huvialadeks põhitöö kõrval Eesti teaduse ja hariduse ajalugu, XX sajandi poliitika, teater ja muusika.

Akadeemik Eve Oja

10.10.1948–27.01.2019

Eve Oja sündis 10. oktoobril 1948. aastal Tallinnas. 1967. aastal lõpetas ta hõbemedaliga Tallinna 1. keskkooli (Gustav Adolfi gümnaasium) ja asus õppima Tartu ülikooli matemaatikateaduskonda, mille lõpetas 1972 rakendusmatemaatiku diplomiga. Järgnes aspirantuur Tartu ülikoolis, misjärel 1975. aastal kaitses ta füüsika-matemaatikakandidaadi väitekirja teemal „Tingimatud Schauderi lahutused lokaalselt kumerates ruumides“.

Alates 1975. aastast töötas Eve Oja Tartu ülikooli matemaatika-informaatikateaduskonnas assistendi, vanemõpetaja ja dotsendina. 1992. aastast sai temast funktsionaalanalüüsi korraline professor. Aastatel 1977–1978 oli ta õppejõud Mali vabariigi rahvuslikus inseneride koolis Bamakos ning 1980–1981 viibis Prantsuse vabariigi stipendiaadina järel doktorantuuris Aix-Marseille' ülikoolis (aastatel 1976–1977 oli ta läbinud prantsuse keele intensiivõppe Leningradi riiklikus ülikoolis).

2010. aastal valiti Eve Oja Eesti teaduste akadeemia liikmeks.

Eve Oja rahvusvahelisel tasemel teadustöö oli mitmekesine, intensiivne ja viljakas. Ta oli Banachi ruumide koolkonna rajaja Eestis. Peamised uurimisvaldkonnad kuulusid funktsionaalanalüüsi ja operaatorite teoriasse. Ta tegeles Banachi ruumide teooria alusuuringutega, arendades valdkondade piirimail asuvaid uudseid meetodeid. Tema uurimistöö tulemusena on muu hulgas oluliselt täiendatud paljude nimekate matemaatikute tulemusi.

Eve Oja viibis teadustööl Belgias, Hispaanias, Inglismaal, Jugoslaavias, Lätis, Norras, Poolas, Prantsusmaal, Rootsis, Rumeenias, Saksamaal,

Soomes, Tšehhis, Ukrainas, Ungaris, USA-s, Venemaal. Ta organiseeris ka nende maade nimekate matemaatikute teadusesinemisi ja konsultatsioone Tartu ülikoolis ning aitas kaasa üliõpilaste ja õppejõudude välissidemete arendamisel. Samuti kutsuti teda oma uurimistulemusi tutvustama paljudele rahvusvahelistele teadusfoorumitele Euroopas ja USA-s.

Edukas oli Eve Oja ka pedagoogiline tegevus. Ta õpetas kõiki matemaatilise analüüsi, integraali- ja mõõduteooria ning funktsionaalanalüüsi põhiaineid, korraldas rohkelt erikursusi ja seminare, avaldas põhjaliku funktsionaalanalüüsi õpiku ja ülesannete kogud. Ta oli 11 doktori- ja 15 magistriväitekirja juhendaja, lisaks hulgaliselt semestri-, kursuse-, diplomi- ja bakalaureusetöid.

Samuti oli vastutusrikas ja mitmekesine Eve Oja teadusorganisatsiooniline tegevus. Aastast 1998 oli ta ajakirja *Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis de Mathematica* peatoimetaja, 2009–2015 Eesti matemaatika ja statistika doktorikooli juht. Ta oli Tartu ülikooli puhta matemaatika instituudi juhataja ja Eesti vabariigi teaduspreemiate komisjoni liige, lisaks kuulus ta arvukatesse komisjonidesse ja teaduskonverentside organiseerimiskomiteedesse.

Eve Oja tööd on tunnustatud International Science Foundationi (Sorosi) preemiaga (1993) ning kahel korral pälvis ta Eesti vabariigi teaduspreemia (2001, 2014).

FINANTSTEGEVUS

Eesti teaduste akadeemia 2018. aasta eelarve ja selle täitmine (eurodes)

TULUD	EELARVE	TÄITMINE
TEADUSTE AKADEEMIALE RIIGIEELARVEST	1 460 000	1 460 000
akadeemia põhitegevuseks	1 038 948	1 038 948
sh akadeemia kirjastusele	225 000	225 000
akadeemikutasudeks	293 090	293 090
uurija-professori tasudeks	100 662	100 662
teaduspreemiate väljaandmise korraldamiseks	27 300	27 300
MUUD TULUD	118 100	118 861
haridus- ja teadusministeeriumi (HTM) sihteraldised	42 800	42 800
sh rahvusvahelisteks liikmemaksudeks	42 800	42 800
laekumised ruumide rendist	26 000	26 868
laekumised teadusajakirjade väljaandmiseks	23 300	23 334
kirjanduse müügist (akadeemia kirjastus)	26 000	25 859
ERALDISED UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUSELE	442 387	441 406
HTMi kaudu	337 386	337 387
teaduse sihtfinantseerimiseks	148 200	148 200
taristu ülalpidamiseks	41 111	41 111
baasfinantseerimiseks	103 830	103 830
riikliku programmi täitmiseks	44 170	44 170
õppelaenuks	76	76
sihteraldised	103 000	101 902
kirjanduse müügist	2000	2117
TULUD KOKKU	2 020 487	2 020 267
KULUD	EELARVE	TÄITMINE
ÜLDJAOTUS		
akadeemia põhitegevus (kantselei kaudu)	781 548	765 524
akadeemia kirjastus	251 000	246 399
akadeemikutasud	293 090	293 090
uurija-professori tasud	100 662	100 662
üliõpilaste teadustööde preemiad	6000	5498
teadusseltside tegevus	52 200	51 850
Eesti teaduste akadeemia 80 / Eesti vabariik 100	23 500	22 404
rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksud	42 800	32 839
riigi teaduspreemiate komisjoni tegevus	27 300	27 300
Underi ja Tuglase kirjanduskeskus	442 387	441 406
KULUD KOKKU	2 020 487	1 986 972

TÄPSUSTAVAD KULUJAOTUSED AKADEEMIA PÕHITEGEVUS (KANTSELEI KAUDU)		
tööjõukulud (sh sotsiaal- ja töötuskindlustuse maksed)	366 600	362 433
administreerimiskulud	33 500	32 741
kinnistu ja ruumide majandamiskulud (sh jooksev remont)	222 098	220 535
soetused	19 000	18 212
transpordikulud	5500	4910
lähetuskulud	21 500	19 276
ürituste korraldamise kulud	33 500	32 692
teaduse populariseerimise kulud	7500	6676
noorte akadeemia tegevuskulud	5500	4363
koolituskulud	500	445
komisjonide ja osakondade kulud	6350	6060
teadlasvahetuse kulud	20 000	19 976
juriidilised, arvestus- ja auditeerimisteenused	3000	2982
teadusnõustamise süsteemi tegevuskulud	11 000	9428
trüki- ja muud kulud	26 000	24 796
PÕHITEGEVUSE KULUD KOKKU	781 548	765 524
TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS		
tööjõukulud (sh sotsiaal- ja töötuskindlustuse maksed)	209 500	208 585
majanduskulud	23 500	22 350
trükikulud	12 500	10 423
soetused	5500	5041
KIRJASTUSE KULUD KOKKU	251 000	246 399
UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSKESKUS		
tööjõukulud (sh sotsiaal- ja töötuskindlustuse maksed)	332 400	332 173
teadustegevuse ja majanduskulud	109 911	109 157
õppelaen	76	76
KIRJANDUSKESKUSE KULUD KOKKU	442 387	441 406

INFO

Kohtu 6, 10130 Tallinn
Telefon: 644 2129
Faks: 645 1829
akadeemia@akadeemia.ee

PRESIDENT	Tarmo Soomere	644 2129	tarmo.soomere@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Ergo Nõmmiste	645 2528	ergo.nommiste@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Mart Kalm	697 7460	mart.kalm@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Arvi Freiberg	5645 3175	arvi.freiberg@ut.ee
PEASEKRETÄR	Jaak Järv	644 5810, 737 5247	jaak.jarv@akadeemia.ee
ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND (TalTech, Ehitajate tee 5, 19086 Tallinn)			
JUHATAJA	Jaak Aaviksoo	620 2003	jaak.aaviksoo@taltech.ee
INFORMAATIKA JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND (TalTech, Akadeemia tee 5, 19086 Tallinn)			
JUHATAJA	Jakob Kübarsepp	620 3354	jakob.kubarsepp@taltech.ee
BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND (TÜ, Ülikooli 18, 50090 Tartu)			
JUHATAJA	Toomas Asser	737 5600	toomas.asser@ut.ee
HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND (TÜ, J. Liivi 4–120, 50409 Tartu)			
JUHATAJA	Urmas Varblane	737 6361	urmas.varblane@akadeemia.ee
JUHATUSE SEKRETARIAAT			
JUHATUSE SEKRETÄR	Tiina Rahkama	645 0712	tiina.rahkama@akadeemia.ee
VASTUTAV SEKRETÄR	Eha Inkinen	W. Struve 1–364, 50091 Tartu 644 2149	eha.inkinen@akadeemia.ee
JUHATUSE ABISEKRETÄR	Ülle Sirk	742 0504, 511 6987	ylle.sirk@akadeemia.ee
PRESIDENDI NÕUNIK	Rein Vaikmäe	645 2528	rein.vaikmae@akadeemia.ee
PRESIDENDI ABI, AVALIKE SUHETE PEASPETSIALIST	Ebe Pilt	644 5151	ebe.pilt@akadeemia.ee
PEASPETSIALIST	Piret Suurväli	645 2759	piret.suurvali@akadeemia.ee
PEASPETSIALIST	Siiri Jakobson	631 1071	siiri.jakobson@akadeemia.ee
RAHVUSVAHELISTE SUHETE SEKRETÄR	Ülle Raud	645 1925	ylle.raud@akadeemia.ee foreign@akadeemia.ee
PEARAAMATUPIDAJA	Marika Pärn	644 3054	marika.parn@akadeemia.ee
HALDUR	Sulev Kuiv	526 6316	sulev.kuiv@akadeemia.ee
VALVURID		645 3821	